

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 36 том 2

Одеса
2018

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 455 від 15.04.2014 р.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету протокол 3 від 26.12.2018 р.

Видавнича рада:

С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко**, д-р фіз.-мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті**, акад. НАН України; **О.М. Головченко**, д-р екон. наук, проф.; **Д.А. Зайцев**, д-р техн. наук, проф.; **М.З. Згуровський**, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.; **В.А. Кухаренко**, д-р філол. наук, проф.; **Г.П. Пекліна**, д. мед. наук, проф.; **О.В. Токарєв**, Засл. діяч мистецтв України.

Головний редактор серії – доктор філологічних наук, професор **В.Я. Мізецька**

Відповідальний секретар – кандидат філологічних наук, доцент **Н.П. Михайлюк**

Редакційна колегія серії «Філологія»:

Н.В. Бардіна, доктор філологічних наук, професор; **О.А. Жаборюк**, доктор філологічних наук, професор; **М.І. Зубов**, доктор філологічних наук, професор; **Т.М. Корольова**, доктор філологічних наук, професор; **В.А. Кухаренко**, доктор філологічних наук, професор; **Е. Пирву**, кандидат філологічних наук, професор; **І.Б. Морозова**, доктор філологічних наук, професор; **Н.В. Петлюченко**, доктор філологічних наук, професор; **В.Г. Таранець**, доктор філологічних наук, професор; **Т.С. Шевчук**, доктор філологічних наук, професор; **Н.М. Шкворченко**, кандидат філологічних наук, доцент.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету», допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16819-5491Р від 10.06.2010

Адреса редакції:

Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www.vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.

Серія: «Філологія», 2018

© Міжнародний гуманітарний університет, 2018

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ
ТА СХІДНІ МОВИ

*Абдуллаева Гызылгюль Агали гызы,
доктор философии по филологии,
доцент кафедры тюркологии
Бакинского государственного университета*

ИСТОРИЧЕСКИЕ СЛЕДЫ ДРЕВНЕТЮРКСКИХ СЛОВ В КОРНЕВЫХ МОРФЕМАХ (XVII В.) (НА МАТЕРИАЛЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЯЗЫКА)

Аннотация. В статье прослеживается судьба языковых единиц, которые с XVII в. утратили интенсивность и частоту употребления, архаизировались и вышли из азербайджанского литературного языка. Исследование проводится на основе языкового материала художественной литературы XVII в. и сравнительного анализа лексических фактов современных тюркских языков. Результаты исследования показывают, что лексемы, вышедшие из употребления и вошедшие в архаический лексический пласт, полностью не утрачиваются в языке и сохраняют свои следы в современных языковых фактах. Такие лексические единицы сохраняются в корневых морфемах слов в современном азербайджанском языке, а также во многих других современных тюркских языках. Таким образом, древнетюркские слова не были полностью забыты и вновь вернулись в язык. Их сохранение в различных позициях в составе лексических единиц – феномен языка.

Ключевые слова: XVII век, корневая морфема, десемантизированные слова, лексические архаизмы, древнетюркский язык, словарный состав, норма литературного языка.

Введение. Преобладание аруза в системе тюркского стихосложения до XVII в. и широкое распространение в связи с этим классического стиха обусловили появление огромного количества арабских, персидских лексических единиц, изафетных конструкций в азербайджанском языке. Однако при этом такие факторы, как множество заимствованных слов и конструкций, количество и частота употребления лексических единиц тюркского происхождения в мусульманском-тюркском стихе, не оставались вне поля зрения. Хотя большинство таких лексем сохранилось в азербайджанском языке, часть их вышла из активного запаса лексики. До нового периода национализации большинство общепотребительных слов тюркского происхождения вошло в словарный состав азербайджанского языка.

Большинство их сохранилось в современном азербайджанском языке по сей день. Однако судьба некоторых из этих слов, архаичных для современного азербайджанского языка и зафиксированных как факт литературного языка до нового этапа национализации (в XVII в.), а также в современных тюркских языках, представляет большой интерес и требует всестороннего исследования.

Постановка задач. Материалы литературно-художественного языка XVII в., являющегося связующим звеном между XV и XVIII в.в., делают возможным такое исследование. В XVII в. архаизации подвергались и существительные, и глаголы, среди которых есть фонетические, лексические и семантические архаизмы. Следует отметить, что хотя архаичность рассматривается в основном в сравнении с современным литературным языком, в действительности процесс архаизации

происходил уже в конце XVI – в начале XVII в.в. В этот период многие лексические единицы постепенно утрачивают частоту употребительности и архаизируются. В результате эти лексические единицы, отмеченные в азербайджанском языке XVII в., со временем архаизировались и вышли из употребления. Однако в действительности исследование таких единиц, функционировавших в азербайджанском языке XVII в., утративших свою интенсивность и вышедших из употребления, показывает, что эти лексемы и после выхода из словарного состава языка продолжали в нем существовать. В результате сравнительного анализа установлено, что большинство этих лексем не утратилось, и они сохранились в современном азербайджанском языке. И хотя они существуют в языке в скрытой форме, однако уже долгое время лишены исторической самостоятельности.

Всестороннее исследование азербайджанского языка XVII в., являющегося составной частью классической литературы, а также древнетюркских письменных памятников, позволило выявить историческую самостоятельность таких лексических единиц и установить, что они выполняли функцию самостоятельных корневых морфем.

Цель статьи. Автор статьи попытался проследить судьбу языковых единиц, которые с XVII в. утратили интенсивность и частоту употребления, архаизировались и вышли из азербайджанского литературного языка; исследовать на основе языкового материала художественной литературы XVII в. и сравнительного анализа лексических фактов современных тюркских языков; показать лексемы, вышедшие из употребления и вошедшие в архаический лексический пласт, полностью не утраченные в языке и сохраненные в современных языковых фактах.

Изложения основного материала. В настоящее время указанные лексемы утратили свою семантику и историческую смысловую нагрузку, точнее, они называются десемантизированными лексическими единицами. Однако большинство этих единиц сохраняет свое историческое содержание в несамостоятельной форме. Отмечено незначительное количество слов, не имеющих в настоящее время исторически присущий им семантический потенциал. Мы полагаем, что под десемантизированными словами следует подразумевать единицы, утратившие не смысловую нагрузку, а самостоятельность, поскольку слова, утратившие самостоятельное функционирование, естественно, утратили и семантику.

Лексические единицы, которые с XVII века подверглись архаизации и позднее вообще вышли из языка, можно разделить на две группы:

1. Корневые морфемы лексем, употребляющихся в современном азербайджанском языке.
2. Компоненты сложных слов.

Рассмотрим примеры лексических единиц, сохранившихся в окаменевшей форме в корнях слов в современном азербайджанском языке:

Al – данная лексическая единица отмечена в азербайджанском литературном языке XVII в. в значении «уловка, ухищрение, подвох»:

*İstədim hərgah lə'lin vəslini səhba kimi,
Bağrımı qan eylədin bir al ilə mina kimi*
(Говси Тебризи)

Хотя и само слово, и его семантика считаются архаичными для современного азербайджанского литературного языка, однако его исторические следы сохраняются в ряде слов, употребляющихся в словарном составе языка, например: в словах *aldatmaq* «обманывать», *aldanmaq* «обманываться» морфема *al* сохраняет значения «ухищрение, хитрость, уловка». Разница в том, что данная лексическая единица в настоящее время утратила функцию современной корневой морфемы. Однако языковые единицы *aldatmaq*, *aldanmaq* – своего рода результат «ухищрения, хитрости, уловки». Следовательно, формирование этих слов на основе лексемы *al* – объективная реальность. В настоящее время и в разговорной речи встречаются исторические следы этой лексической единицы, например: *Al dilnən məni dilə tutdu-əpcn* «Уговорил меня своим хитрым языком».

Слово *Al* вошло в словарный состав азербайджанского языка XVII в. в значении «красный».

*Xəzən fəslində girdim bağə yadı - növbəhar etdim,
Sirişki - al ilə ol zərənini lələzar etdim*
(Говси Тебризи)

В этом значении слово не закрепилось в качестве самостоятельной единицы в языке. Однако в составе глагола *allanmaq* «краснеть» (например, *Qızın yanağı allandı* «Щеки девушки покраснели»), употребляющегося в азербайджанском языке, отчетливо проявляется *al*. Корневая морфема *al* в данном слове означает «красный». Однако в связи с утратой функции корневой морфемы она не может вычлениваться в составе данной лексической единицы. Следует отметить, что эта лексическая единица встречается в исключительных случаях, например: *al bayraq=qırmızı bayraq* «красный флаг», *al yanaq=qırmızı yanaq* «красные щеки». Как видно из приведенных примеров, в данном случае слово сохраняет свою первоначальную семантику. Если учесть, что в азербайджанском языке есть глаголообразующий аффикс – *lan*, то рассмотрение этого древнетюркского слова, означающего «красный», в качестве корневой морфемы [*al+lan* (mag)] вызывает сомнение. Естественно, при наличии обратного варианта одно из этих древнетюркских слов в самостоятельном значении «красный» ускорило бы частоту употребления лексической единицы *al* в литературном языке. Однако архаизация этого слова и утрата им самостоятельности отделили его от производной структуры, в результате чего оно вошло в разряд непроизводных слов. Следовательно, в рассмотренных примерах (*aldatmaq*, *aldanmaq*; *allanmaq*) лексическая единица *al*, не отдаляясь от своего первоначального значения «хитрость, уловка, ухищрение», в скрытой форме сохранило историческое значение «красный».

В современном азербайджанском языке она употребляется как частица, усиливающая превосходную степень прилагательного:

тального: *al qırmızı –qıpqırmızı/çox qırmızı // olduqca qırmızı* «ярко-красный, алый». Следовательно, как усилитель превосходной степени прилагательного это слово прошло путь развития от самостоятельности к несамостоятельности, то есть к выполнению вспомогательной функции. В действительности же в этом сочетании семантическая нагрузка, удваиваясь, приобретает возможность совместного употребления. В результате на основе исторического содержания выражение «*al qırmızı*» понимается как «красный-красный». В языке азербайджанской классической литературы до XVII в. это слово отмечено в обоих значениях:

Güz alması kibi al yanaqlarım yırtmayımı? Qoşa badam sığmayan dar ağızlım, güz almasına bənzər al yanaqlım; Sən sağ ol, Beyrək öldi! - dedilər. Nəmərd dəyin al eyləmiş («Kniqa moeqo Deda Korkuda»); Al ilə ala gözlərin aldadıb aldı canımı (Насими).

Абу Хайян также употребляет эту лексему в двух разных значениях:

1. Хитрость, уловка. 2. Гнедая лошадь [2, с. 20].

Следует отметить, что данные лексические единицы, сохранившиеся в скрытой форме в корневых морфемах слов современного литературного языка, отмечены и в диалектах азербайджанского языка. Таким образом, лексемы, вышедшие из языка, сохраняются и закрепляются в диалектах и продолжают свое существование. С этой точки зрения и слово *al* не составляет исключения. Употребляясь в значении «хитрость, уловка» в казахском, агдамском, бакинском, джебраильском, физилинском диалектах азербайджанского языка, оно сохраняет свою историческую форму и содержание: [*Məni al dilə tutma, nə sözü'n var mərdana devnən* (Агдам) [1, с. 8].

Ары – в письменных источниках XVII в. данная языковая единица отмечена в значениях «чистый», «прозрачный», «совершенно чистый»; «целомудренный; неиспорченный». *Həq bilir, könlim mənim tarı evindən arıdır; İmtahan lazım deyil, çün arıdır dinarımız (Qovsi Tebrizi); Pirinin pirini görməz neyləsün miskin mürid, zahirin pakizə görmüş, konlini arii bilir* (Меджзуб).

Данная лексическая единица, широко употреблявшаяся в азербайджанской классической литературе до XVII в. – [*Qalın oğuz bəyləri art sudan abdəst aldılar* – Книга моего Деда Кorkуда; *Qam bir incilü ari sədəf kim, Bulna onda bir loloi-şəhvar* – Насими; *Nəşeyi – danışın müfərrihi – can, Ari ol keyfiyyətdən əhli – canon* (Физули)] и в литературном языке, с указанного периода постепенно утрачивает частоту употребления.

В результате слово *ары* утрачивает свою самостоятельность и входит в разряд архаизмов. Однако его исторические следы сохраняются в устойчивом сочетании *aydan an, sudan duru* – доел, чище луны, прозрачнее воды. В лексеме *арытмаз//artilmaq//artmaq* «чистить; очищать», употребляющейся в разговорной речи, связь корня с *an* не вызывает сомнения. Эти глаголы встречаются и исторически (*Vüçudumu ant hicrin odilə - Q.Burxanəddin*) в частности, и в XVII в.: [*Cövhəri puşidəmiş ayinə bağrın ab edər; Çöhrədən, Qövsü, bizim arıtsalar jəngarımız (Qovsi Tebrizi); Qapıdan huri gəlir, Gözümün nuri gəlir. Bu arxi kim arıdib, Su belə duru gəlir? (Sarı Aşuq)*].

Разница заключается в том, что хотя глагол *аритмаз* исторически являлся производным словом, однако в современном разговорном языке по своей структуре он считается непроизводным словом. Основная причина развития от производности к не производности – отсутствие лексической единицы *ары* в словарном составе современного азербайджанского языка. Однако, несмотря на это, данная лексема употребляется в ди-

лектах азербайджанського мови в різних фонетичних варіантах (*aru/ari*) (1, с. 18). Як правильно вказує Т. Гаджієв, «між літературною мовою і діалектами іде постійний обмін: діалекти багатять літературну мову, одиниці ж, вийшовши з використання в літературній мові, зберігаються в діалектах» [3, с. 33]. Слід також відзначити, що дана мовна одиниця використовується в формі *aruğ* в мові Орхон-Енісейських пам'яток [5, с. 83], в формі *aruv* в каракалпакській мові [2, с. 226] без яких-небудь семантичних змін. Такі ж семантичні еквіваленти відзначені в словнику Абу Хайя [2, с. 15] і в «Древнетюркському словнику» [7, с. 51–52].

Aş – дане слово зустрічається в класических джерелах в значенні «їда; продовольство». В цьому ж значенні воно відзначено в літературно-художественних творах XVII в.: [*Sənə verrəm mən əndək zəhri-qatıl, Nihan şah aşına sən eyh daxil; Ona müstoli oldu xışm ih qəhr, Şahın aşına daxil eylədi zəhr. Yedi aş rəvan tapşırdı canı, Çü öldürmüşdü nəhəq Butəmtami (Fadai); Gər yaxşivü, gər yətan bişər aş, Padaş mənə ağac durur daş* (Месихи)].

Ця лексическа одиниця входить в словниковий склад азербайджанського мови з точки зору використання, однак в результаті звуження значення воно слугує еквівалентом слова *plow* – назва одного з головних національних страв. В нинішній час воно позбавлене історического вмісту, однак в загальноупотребительних словах *aşxana* «столова», *aşpaz* «повар» його історическа семантика зберігається. В турецькій літературній мові слово *ıç* також зберігає своє історическе вмісту. Крім того, в турецькій мові використовується і слово *aşçı* «повар» – (*aş* – слово тюркського походження, *-ç/-* – суфікс тюркського походження).

В сучасних тюркських мовах існує значительна кількість лексических одиниць, в яких кореневі морфеми в прихованій формі зберігають своє історическе вмісту, наприклад: *qu* «вістка, відома»; *qulaq* «уха»; *qon* «поселитися; розміститися»; *qonaq* «гость», *qonuu* «сосід/сосідка»; *ıu* «думка»; *ıumaq* «увлечеться, піддасться»; *ım* «сором, соромливість»; *ıtanc* «соромливість»; *ıtannaq* «соромитися, соромитися, соромитися»; *ıtandırmaq* «соромити, соромити, соромити»; *ıbıq* «різати, рубити»; *biçaq* «нож»; *öq* «мати»; *ögey* «неродна»; *çı* «роса, волога»; *çiişkin* «туманно-дождливий»; *çiləmək* «бризгати; крапати, моросити»; *güz* «осінь»; *güzən* «овеча шерсть осіннього стрижіння»; *ız* «довгий»; *ıın* «довгий»; *ızanmaq* «лежати, ліжати; тягнутися, простиратися; рости»; *ou* «яма, впадина, ритина, углублення»; *oumaq* «рияти, висверлювати, робити виїмку», «углублення»; *ouıq* «виїмка, виїмка, ритина»; *ac* «сердитися, злитися»; *acıqlanmaq* «розозлитися, обозлитися; гнватися»; *ou* «вчитися, навчитися; оволодіти, засвоїти, досягти»; *dan* «розмова»; *danmaq* «отрицати; опиратися, відмовитися»; *danışmaq* «говорити, розмовляти»; *danlatmaq* «упрекати, корити, отчитати»; *boı* «рост; висота»; *böyümək* «рости; ставитися старшим» і інші. Особливий інтерес, на наш погляд, представляє лексическа одиниця *yog*, відзначена в словах *yoğun* «товстий; повний, товстий; грубий (о голосі)», *yoğunlaşmaq* «товстіти, перен. грубіти». Лексема *yog* відзначена в словнику Шамсадіна Шамі «Гамуси-тюрки» в значеннях «товстіти, грубіти» (8, с. 1334). В нинішній час ця лексическа одиниця ні в азербайджанській, ні в турецькій мові не існує в самостійній формі. Однак в обох мовах вона зберігається в прихованій

формі в словах в тому ж значенні. К цьому ж розряду слів відноситься і лексема *oda* «кімната». Різниця лише в тому, що в турецькій мові, в відміння від азербайджанського мови, вона використовується як самостійна лексическа одиниця [*art oda, karanlık oda, ön oda, arz odası, bekleme odası, beklenme odası, doğum odası, güneş odası, halk odası, kabul odası, makine odası, makyaj odası, misafir odası, müzik odası, oturma odası, rejisörlük odası, sanayi odası, satis işlem odası, satış odası, ticaret odası, yatak odası, yemek odası, yuk odası...*] [9, с. 1489].

В азербайджанській мові вона зберігає свою історическу фонему і первинну історическу семантику в кореневій морфемі слова *otaq* {*oda* // *ota* + *q* = *otaq*). Морфема *q* в складі слова *otaq* є одним з морфологіеских показувачів категорії числа і також зберігає своє історическе відслід. Точніше, слово *otaq* означає *odalar* – «кімнати». Це означає повернення древнетюркських слів в мову, їх довговічність, збереження історического вмісту, а також збереження історического словникового запасу мови.

Висновки. Дані лексеми не розглядаються як кореневі морфеми, оскільки вони не відзначені в словниковий склад сучасної мови і втратили самостійність. В цьому плані між аглютинативними і флективними мовами існує визначена різниця. Якщо підходити до проблеми з точки зору граматических норм флективних мов, то не тільки дане слово, но і всі лексическі одиниці подібного роду можуть вважатися похідними словами. З точки зору аглютинативності, ця норма не може вважатися правильною, так як во флективних мовах незалежно від самостійного використання або невикористання кореня слова явні лексическі суфіксальні морфеми надають лексическій одиниці статус похідного слова. Во флективних мовах корінь слова не входить в якості самостійної одиниці в словниковий склад мови (здесь тимчасовий фактор не приймається во увагу), і це – граматическа норма. В аглютинативних ж мовах це суперечить граматическій нормі. Слідовательно, дуже суттєво, що в аглютинативних мовах кореневі морфеми похідних слів непременно повинні входити в словниковий склад мови і самостійно функціонувати в ньому. Слід також відзначити, що в відміння від флективних мов, в аглютинативних мовах не тільки словообразувальні суфікси можуть надавати якій-небудь лексическій одиниці статус похідного слова. Здесь важливу роль грає і лексический суфікс, і корінь слова. С. Джафаров відзначає, що «...во флективних мовах корінь слова не є самостійною лексическою одиницею в складі слова, і це – загальнограматическе правило, однак в тюркських мовах такі випадки іноді зустрічаються» (4, с. 155). Наблюдення показують, що процес перетворення історически похідного слова в непродуктивне відбувається трьома способами:

1. Зміна звукової оболонки кореня слова і поява алломорфів. Наприклад: в слові *oğurluq* «ворівство, крадія» явно прослідковується суфікс *-luq*, що утворює іменні іменні в азербайджанській мові, що створює омонімію. Однак в результаті приєднання суфікса до кореня слова в кореневій морфемі відбувається фонетическе явище метатеза: *oğru* «вор» + */luq/* — *oğurluq*.

Як відомо, слово *oğurluq* є похідним від лексическої одиниці *oğru*. Це відзначено і в дериватологіескій системі азербайджанського літературного мови XVII в.:

Oğurluq ilə keçən mədəri, Ким ола юзц, ня етибари?! (Меси-хи). Данный пример подтверждает историческую реальность. Однако со временем утрата этим словом прежней звуковой оболочки и отсутствие единицы *oğur* в словарном составе современного азербайджанского языка не позволяют включать лексическую единицу *oğurluq* в разряд производных слов. К такому же типу слов относится и глагол *böyü(mək)* «расти; становиться старше; увеличиваться». Связь этой лексемы со словом *бөй* «рост; высота» несомненна. Однако изменение его фонетического состава (*boy böy*) не позволяет включать его в разряд производных слов.

2. Утрата корнем исторической семантики и семантической связи с новообразованной лексической единицей

Например, на первый взгляд слова *qırıntı* «крохи, крошки, кусочки, обрезки» и *qıraç* «край; окраина» кажутся одно-коренными – от слова *qır(maq)* «ломать; разбивать; рубить». В действительности же первое слово считается производным, второе же – непроизводным, так как связь лексической единицы *qırıntı* с глаголом *qır(maq)* сохраняется, между словом же *qıraç* и глаголом *qır(maq)* никакой связи нет. К данному разряду слов относится и лексема *dağıntı* «разрушение, разруха». Хотя здесь явно выделяется лексический суффикс *-inti*, однако это слово не считается производным, поскольку корень слова не имеет никакой семантической связи со словом *dağ* «гора». Примерами тому служат и слова *dağıt(maq)* «разрушить», *dağınıq* «разбросанный, раскиданный; беспорядочный». С. Джафаров предполагает, что эти слова происходят от глагола *dağ(maq)*. По мнению ученого, первоначальным вариантом глагола *dağıt(maq)* был глагол *dağ(maq)* (4, с. 155). Однако ни исторически, ни в современном азербайджанском языке слово *dağ(maq)* не встречается, что позволяет относить слово *dağıntı* (и подобного рода слова) к непроизводным.

3. Архаизация корня слова и выход его из словарного состава языка

Все вышерассмотренные примеры, отмеченные в словарном составе азербайджанского языка XVII в., относятся к данному разряду слов. Хотя большинство этих языковых единиц, архаизируясь с XVII в., вышло из литературного языка, однако их следы полностью не исчезли и сохранились в корневых морфемах слов многих тюркских языков, в том числе и азербайджанского языка.

Литература:

1. Азербайджанский диалектологический словарь. Анкара: Киличаслан Матбаачилик, 1999, 374 с.
2. Аль-Андапуси Асиреддин Абу Хайян. Китаб ва-ль идрак ли-л лисан аль-атрак (пер: З.М.Бунятов). Баку: Азер.Гос.Объед.Изд. и Пол., 1992, 115 с.
3. Гаджиев Т. История азербайджанского литературного языка. Ч. I. Баку: Элм, 2012, 476 с.

4. Джафаров С. Современный азербайджанский язык. Баку: Маариф, 1970, 155 с.
5. Мачедов Ю. Лексико-семантическое развитие слов в азербайджанском языке. Баку, 1987, 83 с.
6. Баскаков Н.А. Каракалпакский язык. Т. I / Материалы по диалектологии. М.: Изд-во АН СССР, 1951, 411 с.
7. Древнетюркский словарь. Ленинград: Наука, 1969, 676 с, на турецком языке:
8. Sami Şamsaddin. Kamus – i turki (Hazırlayan:Yavuraslan). Ankara: Turk Dil Kurumları yayınları, 2010, 1370 s.
9. Turkece sözlük. Ankara: Akşam Sanat Okulu Matbaası, 2005, 2243 s.

Абдуллаева Гизілгюль Агалі гизи. Историчні сліди давньотюркських слів в корневих морфемах (XVII ст.) (на матеріалі азербайджанської мови)

Анотація. У статті простежується доля мовних одиниць, які з XVII ст. втратили інтенсивність і частоту вживання, архаїзувались і вийшли з азербайджанського літературної мови. Дослідження проводиться на основі мовного матеріалу художньої літератури XVII в. і порівняльного аналізу лексичних фактів сучасних тюркських мов. Результати дослідження показують, що лексеми, що вийшли з ужитку і ввійшли в архаїчний лексичний пласт, повністю не втрачаються в мові і зберігають свої сліди в сучасних мовних фактах. Такі лексичні одиниці зберігаються в корневих морфемах слів в сучасній азербайджанській мові, а також у багатьох інших сучасних тюркських мовах. Таким чином, давньотюркські слова не були повністю забуті і знову повернулися в мову. Їх збереження в різних позиціях у складі лексичних одиниць – це феномен мови.

Ключові слова: XVII століття, коренева морфема, десемантизовані слова, лексичні архаїзми, давньотюркська мова, словниковий склад, норма літературної мови.

Abdullaeva G. Historical traces of ancient Türkic words in root morphemes (XVII century) (on the material of the Azerbaijani language)

Summary. In the article is traced the lot of the words that lost their intensity, frequency and became archaic from the XVII century and left the vocabulary of the Azerbaijani literary language. The research is based on the material of the literary-artistic language of the XVII century and comparative analysis of the lexical facts of the modern Turkic languages. The research has made it possible to determine the following fact: though the words that left the literary language became archaic they didn't disappeared from the language at all. They preserved their historical traces in the modern language facts. Such words have preserved their historical meanings in the root morphemes of lexical units both in the modern Azerbaijani language and in the other modern Turkic languages. Thus the ancient Turkic words weren't forgotten at all and returned to the language again. Their preservation in the different positions in the lexical units is a language phenomenon.

Key words: XVII century, root morpheme, desemantised word lexical archaisms, ancient Turkic language, vocabulary, literary language norm.

Алекберова Севда Сабир гызы,
докторант
Азербайджанского университета языков

МЕТАФОРЫ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ, РУССКОМ И АНГЛИЙСКОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ

Аннотация. Статья посвящена некоторым аспектам изучения метафоры в художественном дискурсе азербайджанского, русского и английского языков. Автор, отмечая центральное место метафоры в когнитивной лингвистике, обращает внимание на то, что эта проблема принимает аспекты категоризации окружающей действительности и играет важную роль в проявлении способностей человеческого разума.

Ключевые слова: метафора, художественный дискурс, когнитивная лингвистика, категоризация, разум.

Постановка проблемы. Центральное место в когнитивной лингвистике занимает проблема категоризации окружающей действительности, важную роль в которой играет метафора как проявление возможностей человеческого разума. Метафору в современной когнитивистике принято определять как одну из основных ментальных операций, как способ познания, категоризации, концептуализации, оценки и объяснения мира. Известно, что метафору изучали во времена античности. Ещё Аристотель отмечал особую роль метафорического способа выражения и выделял умение употреблять метафору как важнейшее искусство. Согласно Аристотелю, метафора не что иное, как «скрытое сравнение, как перенос имени по аналогии» [1, с. 357].

Анализ последних исследований и публикаций. Среди современных исследователей, занимающихся метафорой, стоит отметить А. Вежбицкую, Дж. Лакоффа и М. Джонсона и многих других.

Цель статьи – изучить использование метафоры в художественном дискурсе азербайджанского, русского и английского языков.

Изложение основного материала. В «Словаре лингвистических терминов» О.С. Ахмановой дается следующее определение метафоры: «троп, состоящий в употреблении слов и выражений в переносном смысле на основании сходства, аналогии» [2, с. 327]. Метафора по своей природе имеет некоторую двойственность, то есть предполагается, что в механизмах метафоризации задействовано два субъекта – основной и вспомогательный. Эрнст Кассирер в работе «Сила метафоры» писал о том, что перенос наименования осуществляется осознанно. «Эта своего рода искусственность, или опосредованность, метафоры позволяет выделять любые, даже косвенные аналогии между объектами, явлениями, представлениями» [3, с. 121].

Метафора рассматривается, как средство художественного изображения и изучается в этом аспекте. В то же время такой вид переноса в эмоциональной экспрессивной речи используется как действенное средство воздействия. Метафора познает связь между различными предметами (уподобление, сходство, сравнение) и именует их одинаковыми по составу словами. Например, «волк» (*canavar*, *wolf*) характеризуется, как хищное, агрессивное, дикое животное (*güclü, yırtıcı, dağdıcı*). Если человеку присущи эти признаки, его называют «волком» (*canavar*)

и соответственно в языке это слово образует метафору. Или хитрого, лукавого, коварного человека называют «*лиса*» (*tülkü, fox*) – это тоже является метафорой. Известных мастеров сцены, певцов называют «*звездой*» (*ulduz, star*) – тоже метафора.

Метафора образуется по сходству предметов и явлений. В лингвистической литературе выделяются следующие виды метафор, образованных по сходству:

а) метафоры, образованные на основе внешнего сходства. Иногда признаки, свойственные человеку, переносятся на предметы. Например, в русском языке *носок обуви, горловина посуды, рукав реки, сливки молока*; в азербайджанском языке *qabın boğazi, ayaqqabının burnu, çayın qolu, südüün üzü*; в английском языке *foot of the mountain, a head of cabbage, the leg of a table*;

б) метафоры, образованные по сходству внутренних признаков. Например, в русском языке *лиса, олень, лев, волк, овца, голубь, лебедь*; в азербайджанском языке *tülkü, maral, aslan, canavar, quzu, göyərçin, sona*; в английском языке *as quiet as a mouse, as slippery as an eel, as smart as a fox, as wise as an owl, as strong as an ox* и другие. При переносе названия животных и птиц на человека, эти слова становятся метафорами;

в) метафоры, образованные при переносе качеств, присущих человеку и всему живому. Например, в русском языке *смерть гуляет, рождается мысль, дело хромает, рождается луна*; в азербайджанском языке *ölüm gəzir, fikir yaranır, işlər axsayır, ay doğur*; в английском языке *fear is a beast that feeds on attention* (Страх – зверь, который питается вниманием), *the sea is a hungry lion* (Море – голодный лев).

Метафоры отражают процессы мышления и, следовательно, служат для исследования переноса в мышлении и языке. За последние двадцать лет исследователи в области когнитивной лингвистики обнаружили вопросы, касающиеся сути и важности метафоры со значительными последствиями для метафорических исследований. В целом, результаты поразительны и они требуют от нас переосмыслить некоторые из наших основных понятий смысла и разума. Метафора – это не просто лингвистический феномен, а более того, это фундаментальный, концептуальный и эмпирический процесс, который структурирует наш мир. С такой базой знаний мы получили глубокое понимание того, что наша концептуальная система и все формы символического взаимодействия основаны на нашем телесном опыте и творчески структурированы. Этот новый взгляд на метафору оказал большое влияние на лингвистику, потому что исследования метафоры теперь стали более требовательными к эмпирическим обобщениям для объяснения явлений, основанных на различных видах сходящихся свидетельств относительно концептуальной и инференциальной структур. Метафора, возможно, является самым важным из всех способов, с помощью которых язык развивается, изменяется, растет и адаптируется к нашим меняющимся потребностям. Когда метафоры успешны, они «умирают» от чрезмерного использования, то

єсть становаються настолько частью нашого обычного языка, что мы перестаєм думать о них как о метафорах вообще. Следуя этой линии рассуждений, мы считаем, что метафора должна быть распространенной и существенной в языке и мышлении. Это не просто способ наименования, но и способ мышления. Это фигура мысли, а также фигура речи. Это «процесс, посредством которого мы понимаем и структурируем одну область опыта в терминах другого домена другого рода» [4, с. 287].

Недавние исследования метафоры доказали, что это важное языковое устройство, которое отражает когнитивный источник человеческого мышления. Эти экспериментаторы утверждали, что метафоры на наших языках отражают нашу обычную концептуальную систему и обрабатывают метафоры как условную когнитивную структуру. В настоящем исследовании исследуется, как концептуальные метафоры отражают различную культурную информацию [5, с. 391]. Пример метафоры: *ağacın kökü – səhvün kökü* (корень дерева – основа, источник ошибки), *золотое кольцо – золотая листва, cold feet – man's feet*. Прямое и переносное значение слов – это то, что обогащает нашу речь, развивает его и преобразует. Например: *Dəmir qapı* (железная дверь) в таком сочетании со словом «dəmir» обозначает просто материал, из которого сделана дверь – железо. А в сочетании со словом *umtırıq*, например *Dəmir umtırıq – железный кулак* обозначает «силу», «крепость». В русском языке в сочетании со словом *нервы* «Железные нервы» представляют человека с сильной волей, с твердым характером. В английском языке *Iron lady – iron chair* (железная леди – железный стул). Железо в сочетании со словом *леди* используется для характеристики женщин, занимающих высокие посты в бизнесе или в политике, а также про женщин с непреклонным характером и жестким и бескомпромиссным стилем руководства. Как видно, в зависимости от сочетания, некоторые слова приобретают переносное значение. Очень часто слова приобретают переносный смысл, когда неодушевленными предметам присваиваются свойства, характерные людям. Например: в русском языке *Река вышла из берегов*, в азербайджанском языке *təbiət oyandı* (природа проснулась), *günəş dağların arxasında gizləndi* (солнце скрылось за горами). В литературных произведениях переносное значение слов тоже часто используется в качестве средства сравнения. Или же в данном примере «*The curtain of night fell upon us*» вечер не превратился в бархатный занавес, а простые слова используются для рисования красочной картины. Здесь мы понимаем, что это ночное время, но в то же время это написано с намеком, ночь наступила быстро, с темной тьмой, которая приходит от закрытия толстой занавески. Например, *çiyət – çiy söz* (сырое мясо – непродуманное слово); *uşağın yuxusu – təbiətin yuxusu* (сон ребенка – сон природы); *dumanlı dağ – dumanlı fikir* (туманная гора – смутная мысль); *ağır yük – ağır xasiyyət* (тяжелый груз – несносный характер); *zapax oseni – zapax səvəh xətərləri* (запах осени – запах свежих грибов и ягод); *şepət opavış xətərləri – şepət insan* (шепот опавших листьев – шепот человека); *ledyane serdçe ledyane katok; şelkovey xətərləri – şelkovey paltay* (ледяное сердце ледяной каток; шелковые волосы – шелковое платье); *green shoots – green color; a heart of stone – stone monument* (каменное сердце – каменный памятник); *musical chairs – wood chairs* (музыкальные стулья, то есть в политической ситуации это означает лидера, который заменяет другого, но быстро заменяется из-за нестабильности системы управления – деревянные стулья); *brother was boiling mad – boiling water* (был безумно рассержен – кипящая вода).

Большинство великих мыслителей, философов, литературоведов и писателей в конечном итоге обратили свои мысли на вопрос о метафоре, и как она определяет наши основные структу-

ры языка, мышления, восприятия. Конечно, метафора – это особая забота писателей и литературоведов. Почти всем им есть, что сказать по этому поводу. При правильном использовании метафоры создаются сильные образы, которые оставляют длительные впечатления: Точно также метафоры позволяют нам оказывать большее влияние на читателей. С ними мы можем передать мысль более решительно, нарисовать яркую картину или сделать глубокое утверждение, чем с помощью средств обычного языка. Метафоры особенно хорошо поддаются поэзии, потому что у них есть способность рисовать картины в уме читателя.

Метафора повсюду в литературе – во взаимоотношениях между ее наименьшими (слова, образы, фигуры речи) и самыми большими (персонажи, сюжеты, повествование) элементами. Метафора имеет прежде всего декоративную цель, которая делает текст более захватывающим и красивым, помогая читателю визуализировать изображения и большие области мышления, которые могут помочь углубить и прояснить наше понимание литературы, искусства и жизни. Метафоры в художественных текстах помогают нам лучше понять, что мы читаем, как мы чувствуем другие формы искусства, а также воспринимаем мир. Это особенно наглядно видно на материале поэтических текстов. Например, в поэзии Рамиза Ровшана «*Dəniz nağılı*» (1967)

*Balıqların donuq bəbəklərində
sızlar ulduzların yuxusuzluğu.
Bəlkə də, göylərin ətlərində
Tanrı özü əkib bu ulduzluğu.*

*Dəniz göyə baxar div iştahıyla,
dəniz dalğa-dalğa göyə yeriklər:
Balıqlar dırmaşır ay işığıyla,
göydə ulduzları dənələcəklər.*

*Gecənin qərribə qəribliyində
dənizə göylərdən balıqlar düşər:
Sonsuz üfiqlərin göy ipliğində
xırdaca-xırdaca yumaqlar düşər:
Bir qoca kapitan baxar qayadan,
dəniz –
gəmilərsiz
boş nənni kimi.
Dənizsiz dərxişar qoca kapitan,
səsini itirən müğənni kimi.*

*Sahil qumlarının ləpir ümidi
verilər dalğalar ixtiyarına.
Bir tənha gəminin bir tənha fiti
çirpələr qağayı qanadlarına.*

*Qoca kapitanın son nəfəsiylə
ağrısı-acısı canından çıxar:
Balıqlar oxuyar titrək səsiylə,
sudan yaribalıq xanımlar çıxar.*

*Uzadar əlini dəniz qızına...
Donuq bəbəkləri şüşələnəndə –
Birdən
gözlərində bir dəniz sınaq,
Sınaq xəstəxana şüşələrində...*

В данном поэтическом тексте *ulduzların yuxusuzluğu, dəniz göyü baxar, balıqlar dırmaşib ay işığıyla, balıqlar oxuyar uzadar əlini dəniz qızına...* и многие другие средства образного языка могут рассматриваться не как концептуальные, а поэтические метафоры и метонимии. Рассмотрим другой пример из рассказа Анара «*Mən, sən, o və telefon*» (1967)

“Dünən sənin telefonun öldü. Ölən yalnız adamlar olmur ki... Telefon nömrələri də ölür... İndi bu nömrə yoxdur. Yəni ki, var, amma mənimçün yoxdur. Mənimçün bu nömrə indi yasaq ərazidir. Barmağımın altında telefon dairəsində yerləşən bu beş rəqəm indi mənim üçün keçilməz bir məsafədir – kilometrdir, millər, parseqlər». В данном случае мы видим интересную ассоциацию между смертью человека и номером телефона. В этом примере речь идет о концептуализации смерти и о конструкции концептуальной метафоры «смерть это конец путешествия».

В поэзии Ивана Федоровича Жданова «Соломенную кладку полусвета...» мы видим бесконечные цепочки метафор, что является отличительной чертой поэзии Ивана Федоровича Жданова. «Соломенная кладка полусвета» – это метафорическая цепочка, в которой слова, переплетаясь, приобретают все новый и новый смысл.

*Соломенную кладку полусвета
с морозным утром связывает тихо
снег, сохранивший пристальность воды.*

*Где снега нет, где лед с начинкой окон,
березового сока сонный шорох
разводы оставляет на стекле.*

*Лед плавает в воде, как деревянный.
Уже не надо слушаться древесных
намек, многошумных и немых.
Уже не знаешь, как дышать на стекла.
За этим вдохом снег ли будет таять
иль погружаться в воду талый лед.
Все обретает пристальность воды.*

В повести «*А зори здесь тихие...*» метафора создает с одной стороны, картины пейзажа, то есть той картинки, казалось бы, спокойной мирной жизни, жизнеутверждающей природы, которая в корне противоречит страшной сути войны, способной только убивать и разрушать. Например: *С болот полз плотный туман, холодил ноги, оседал на одежде, и Рита с удовольствием думала, как сядет перед разъездом на знакомый пенек, надеет сухие чулки и обуется; Рита шагнула в куст; вздрогнув, он обдал ее росой, но она не почувствовала; Глухими бараньими лбами тянулась она вдоль озерного плеса, оставляя для прохода лишь узкую открытую полосу у берега* [гл. 5].

В поэзии английского поэта Теда Хьюза «*Full Moon and Little Frieda*» поэт описывает луну и окружающую среду вокруг Фриды, когда она восхищается луной. Одним из примеров метафоры в первой строфе является «зеркало / соблазнить первую звезду тремором». Эта метафора используется для описания «ведерка», наполненного водой, и наглядно изображает небесное небо с другой точки зрения. Существительные «зеркало» и «тремор» представляют собой половину рифмы, которая связывает их вместе и описывает рябь природы воды, поскольку она отражает первую звезду, появляющуюся в небе, как будто она дрожит.

Еще одна метафорическая фраза – это начальная строка: «*Холодный маленький вечер сжался до собачьей лавы...*». Это уменьшает живописную ночь до наблюдений и сенсорных откровений оратора, когда он наблюдает Маленькую Фриду, исследующую ночную сцену и увлекшуюся Луной.

*A cool small evening shrunk to a dog bark and the clank of a bucket -
And you listening.*

A spider's web, tense for the dew's touch.

A pail lifted, still and brimming - mirror

To tempt a first star to a tremor.

*Cows are going home in the lane there, looping the hedges with
their warm*

wreaths of breath –

A dark river of blood, many boulders,

Balancing unspilled milk.

'Moon!' you cry suddenly, 'Moon! Moon!'

*The moon has stepped back like an artist gazing amazed at a work
That points at him amazed.*

В романе Харпера Ли «*To Kill a Mockingbird*» (1960) одна из метафор «*To Kill a Mockingbird*» – это совет Аттика Скауту: «...влезть в кошку (кого-то) и ходить в ней» [гл. 3]. Таким образом, он намекает, что для того чтобы понять кого-то, вы должны попытаться увидеть вещи с их точки зрения. Метафоры делают сравнения между двумя вещами, которые кажутся несходными, но на самом деле имеют много общего. Использование метафор помогает сделать то, что мы читаем, более наглядным и привлекательным. В «*To Kill a Mockingbird*» использование изображений Харпера Ли помогает нам увидеть город и почувствовать, как будто мы здесь, в зале суда, когда Тома осуждают. Мы чувствуем разочарование Скаута, когда тетя Александра пытается заставить его быть более элегантным. Ли дает нам язык, за который мы можем ухватиться, язык, который заставляет нас думать. «*I wanted you to see what real courage is, instead of getting the idea that courage is a man with a gun in his hand. It's when you know you're licked before you begin but you begin anyway and you see it through no matter what*». Здесь Атиккус объясняет Джемму, почему он думает, что миссис Дубосе смелее, чем кто-либо, кого он когда-либо знал. При таком сравнении Ли позволяет нам представить себе, что такое храбрость и что это не так. Метафоры не всегда должны быть серьезными: «*Your name's longer'n you are. Bet it's a foot longer*». Джем говорит с Диллом, сравнивая длинное полное имя мальчика с его небольшим ростом. Метафоры могут переносить нас в роман. Мы становимся едины с персонажами, потому что можем визуализировать их переживания. «*Summer was our best season: it was sleeping on the back screened porch in cots, or trying to sleep in the tree-house; summer was everything good to eat; it was a thousand colors in a parched landscape*». Ли описывает лето в Мейкомб таким образом, что мы можем кивать в знак признания, что лето это больше, чем просто сезон. Автор с помощью метафор мастерски передает радостное многообразие летних событий и переживаний.

Выводы. Анализ метафор, которые используются в азербайджанском, русском и английском художественном дискурсе, позволил сделать вывод, что данный оборот речи играет очень

важную роль в процессе проявления возможностей человеческого разума. Метафору в современной когнитивистике можно с уверенностью определять как одну из основных ментальных операций, как способ познания, категоризации, концептуализации, оценки и объяснения мира.

Литература:

1. Аристотель. Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории / Аристотель. Минск: Литература, 1998. 1392 с.
2. Ахманова, О.С. Словарь лингвистических терминов. М.: Советская энциклопедия, 1966. 606 с.
3. Кассирер Э. Сила метафоры. Теория метафоры: Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Вступ. ст. и сост. Н.Д. Арутюновой; Общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. М.: Прогресс, 1990. 35 с.
4. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи: Что категории языка говорят нам о мышлении. М.: Языки славянской культуры, 2004. 792 с.
5. Лакофф Д. Метафоры, которыми мы живем / Д. Лакофф, М. Джонсон. Теория метафоры. М.: Прогресс, 1990, с. 387–415.

Алекберова С. С. Метафоры в азербайджанском, российском та английскому художньому дискурсі

Анотація. Стаття присвячена деяким аспектам вивчення метафори в художньому дискурсі азербайджанської, російської та англійської мов. Автор, відзначаючи центральне місце метафори в когнітивній лінгвістиці, звертає увагу на те, що ця проблема приймає аспекти категоризації навколишньої дійсності і грає важливу роль в прояві здібностей людського розуму.

Ключові слова: метафора, художній дискурс, когнітивна лінгвістика, категоризація, розум.

Alekberova S. Metaphors in Azerbaijani, Russian and English artistic discourse

Summary. The article is devoted to some aspects of the study of metaphor in the Azerbaijani, Russian and English languages in artistic discourse. The author, noting about the central place in cognitive linguistics, draws attention to the fact that this problem takes aspects of the categorization of the surrounding reality and plays an important role in the manifestation of the capabilities of the human mind.

Key words: metaphor, artistic discourse, cognitive linguistics, categorization, reason.

*Алмухид Амджад Мохаммад Махмуд,
аспірант кафедри перекладу та лінгвістическої підготовки іноземців
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

ОСМЫСЛЕНИЕ ЯДРА КОНЦЕПТА АРАБСКИЙ В РУССКОМ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ И ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ

Аннотация. Статья посвящена описанию ядра концепта *АРАБСКИЙ* в публицистическом и художественном дискурсе на материале Национального корпуса русского языка. Этот концепт включает определенные фреймы, среди них ЯЗЫК, НАУКА, ИСКУССТВО и тому подобное. Вербализация ядра концепта может иметь как позитивную, так и негативную коннотацию. Она охватывает фреймы как материальной, так и духовной культуры.

Ключевые слова: концепт, фрейм, язык, дискурс, материальная культура, духовная культура.

Постановка проблемы в общем виде и ее связь с важными научными или практическими заданиями. Данная статья написана в русле актуальных научных исследований, поскольку в фокусе анализа здесь предстает концепт *АРАБСКИЙ*, актуальность которого обусловлена фактическим отсутствием исследований по этой тематике. Важность подобных исследований объясняется той ролью, которую играет арабский мир и арабский язык в современности, в частности для носителей русского языка, культурными, социальными, экономическими и научными контактами носителей арабского и русского языков.

Анализ последних исследований и публикаций по данной теме, выделение не решенных ранее частей общей проблемы, которым посвящается данная статья. В современной русистике исследованы концепты РОССИЯ, АМЕРИКА, ГЕРМАНИЯ, ЕВРОПА, АНГЛИЯ (например, работы О.А. Гришиной, Р.Д. Керимова, О.А. Куданкиной, О.Г. Орловой, М.В. Пименовой, А.А. Плахтий и некоторых других авторов). Однако, насколько нам известно, специальное исследование концепта *АРАБСКИЙ* в русской языковой картине мира еще не проведено, что и обуславливает актуальность нашей проблемы.

Формулирование цели статьи. Целью данной статьи является описание особенностей художественного воплощения концепта *АРАБСКИЙ* в русском языке. Для достижения поставленной цели в статье описываются способы и средства вербализации концепта *АРАБСКИЙ* в русскоязычной художественной литературе.

Изложение основного материала исследования с полным обоснованием полученных научных результатов. Как отмечает исследователь концептов Ши Ся [3, с. 4], изучение национально-географического концепта обуславливается следующей системой оппозиций: научное vs обыденное сознание; лингвокультурный vs политический vs геополитический концепт; реализация концепта в СМИ vs концепт в русском обыденном языковом сознании; синхронный срез концепта vs история его формирования; специфичные средства репрезентации концепта vs общезыковые метафоры (такие как «государство – человек»). Как отмечает И.А. Зюзина, «лингвокультурный концепт «страна» является важным фрагментом национальной кон-

цептосферы языка и представляет собой сложную структуру, в составе которой в языковом сознании выделяются следующие компоненты: *понятийный* – наличие географических, социально-политических и экономических характеристик у территории, на которой проживает определенное лингвокультурное сообщество людей; *образный* – актуализация в результате метафоризации значений; и *ценностный* – обладание высокой социально-культурной значимостью [1, с. 12].

Концептосфера русского языка, созданная в первую очередь художественной литературой, богата и разнообразна. Исходя из целей нашего исследования, выявление актуализируемых признаков концепта *АРАБСКИЙ* осуществляется на материале русских публицистических и художественных произведений, где были зафиксированы контексты с интересующим нас концептом (по данным Национального корпуса русского языка [2]). Проанализированные нами произведения относятся к разным временным периодам, мы обращаем внимание на их хронологическую отнесенность в тех случаях, когда восприятие и воплощение концепта значительно отличаются; если же лингвистическое воплощение концепта в целом совпадает, хронологическая отнесенность, на наш взгляд, не является определяющей.

Для моделирования структуры концепта *АРАБСКИЙ* и его субконцептов выделены фреймы, или группы лексико-семантических репрезентаций признаков описываемого явления. Рассмотрим те фреймы, которые можно считать наиболее часто вербализуемыми в художественных и публицистических произведениях. К ним мы отнесем фреймы ЯЗЫК, НАУКА, ПОЭЗИЯ, ХАЛИФАТ, ТАНЕЦ, ЛОШАДЬ.

В различных произведениях при вербализации фрейма *арабский язык* подчеркивается широкое распространение последнего. Например:

Наиболее распространенными в мире считаются десять языков – английский, арабский, испанский, португальский, китайский, немецкий, русский, французский, хинди и японский [2].

Тем более для Моцарта... Наука не имеет национальности. В те далекие времена, когда она находилась еще в эмбриональном состоянии, залогом ее будущего единства был общий язык, на котором говорили, писали и думали мыслители той эпохи. Такими языками в Европе и на Ближнем Востоке были древнегреческий, латынь, арабский [2].

Однако также обращается внимание на постепенное снижение значимости арабского языка:

Но пал Арабский халифат, образовалась империя Тамерлана, и центрами мусульманской учености стали Самарканд, Бухара, Хорезм и Хива. Арабский язык начал отступать. И тем не менее во всех языках этого региона сохранился и арабский алфавит, и очень большой пласт арабской лексики (Рой Мед-

ведев. Непрерывное развитие языков: их влияние друг на друга и конкуренция) [2]

и, как результат, появление некоего флера экзотичности вокруг самого языка и изучающих его:

*Был даже **арабский язык** – мы, поскольку были увлечены его занятиями, даже на арабский ходили, хотя он мало кому был нужен тогда* (Л. Ермолинская, С.М. Толстая. Этнолингвист Светлана Толстая: Нас обвиняли в том, что мы проповедуем религию) [2];

Я недавно воротился из поездки в Розет и Дамьят, прибавляя, что я успел выучиться порядочно говорить по-арабски. – «К чему тебе арабский язык?», – спросил паши (А.А. Рафалович. Путешествие по Нижнему Египту и внутренним областям Дельты) [2];

Она уже полностью справилась с охватившим ее приступом страха и чувствовала себя уверенно. – Хорошо, – согласился кади. Она говорила, а на галереях шушукались: «Какой туарегский! А какой чистейший арабский! О, Аллах! Вот это женщина!» На лице губернатора просияла торжествующая улыбка (Вацлав Михальский. Одинокому везде пустыня) [2];

Мария считалась их воспитательницей, но из-за текущих банковских дел пока еще не занялась ими как следует, зато сразу начала... говорить с ними только по-русски: для нее это была игра и радость, она поставила себе цель – научить мальчиков русскому языку, а арабский и французский они и так узнают, куда им деваться? (Вацлав Михальский. Весна в Карфагене) [2].

Арабский язык как один из наиболее древних и развитых языков стал богатым источником лексических заимствований в другие языки, о чем пишет, например Л.В. Успенский:

Ошибки никто не исправил: арабского языка не знали. Так и пошло в испанском языке астрономов гулять чужое слово «занит», которое скоро превратилось в «зенит». Слово родного языка недолго, конечно, просуществовало бы в таком искаженном виде. А слово языка чуждого, да еще столь малоизвестного в Европе, как арабский, не только осталось жить, но и начало путешествовать по всем народам и странам. Не все ли было равно людям, так ли называется «зенит» по-арабски или иначе? У нас он называется так! И понадобились труды языковедов, чтобы восстановить истину (Л.В. Успенский. Слово о словах) [2].

Авторы также подчеркивают тесную взаимосвязь и взаимовлияние различных языков:

*И как бы в ответ прозвучал из темноты третий голос, и в освещенный круг вступил сарацин, высокий и темнолицый, с аккуратной седеющей бородой. Мешок с книгами нес он на плече... Так сошлись вместе инок Софроний, рыцарь Эрар де Вернуа и хаджи Джалал Аль-Гурганджи. Классическая латынь соединила их умы, **арабский – их сердца**, а русский – их души... (Андрей Лазарчук, Михаил Успенский. Посмотри в глаза чудовищ) [2].*

Древность и особые свойства языка, возможно, обусловили расцвет арабской поэзии:

«Постойте! Поплачем!» – говорил древний арабский поэт много веков назад. Давайте последуем его призыву (Сентябрь–октябрь 1999. Продолжаем публикацию новых тетрадей документально-художественной прозы В. Астафьева «Затеси») [2];

Есть один арабский романс XIII века, написанный после взятия испанцами у арабов Севильи арабским поэтом Абуль-баки-Салехом; послушайте, сколько скорби, сердечного

рыдания, сколько тяжкого предчувствия в этом романсе или, вернее, в этом плаче араба над своим народом, своею верою и своею возлюбленною Андалузию! (В.П. Боткин. Письма об Испании) [2].

Наиболее значимым лингвистическим фреймом в силу соответствующих экстралингвистических обстоятельств является АРАБСКАЯ НАУКА. Проиллюстрируем лингвистическое наполнение данного фрейма несколькими примерами.

Авиценна – знаменитый персидско-арабский врач, мыслитель и ученый-энциклопедист Средневековья, в это время придворный медик и звездочет шаха Исфогана (город и провинция в центральной части Ирана), наблюдал и описал сравнительно редкое астрономическое явление – прохождение Венеры по диску Солнца (Борис Явелов. Календарь «З–С») [2];

Возможно, первым исследователем оптических свойств стекла стал арабский учёный Аль Хазен (или Ибн-аль-Хайсам). В X веке он написал: «Если смотреть сквозь сегмент стеклянного шара, он станет увеличивать предметы».

Арабский средневековый мыслитель Ибн Хальдун объяснял своеобразие развития отдельных стран различием их природных условий, полагая, что географическая среда непосредственно влияет на характер и сознание людей, а через них – на развитие общества в целом (И.М. Савельева, А.В. Полетаев. Знание о прошлом: теория и история) [2];

По народным рассказам эти изображения ключа и руки – магические знаки: один арабский астролог сделал над Альамброй заклинание, по силе которого она будет стоять до тех пор, пока рука не вытянется и не схватит ключ; тогда холм Альамбры распадётся, крепость провалится и откроются несметные сокровища мавританских царей, схороненные под стенами.

Что было после возникновения и поначалу блестящего развития науки в Древней Греции, вы, вероятно, знаете. У греков эстафету переняли арабы. Это были не только этнические арабы, но и вообще народы исламского мира. Арабский язык, будучи языком Корана, стал языком, который каждый образованный мусульманин должен был знать. Поэтому он стал международным языком. Научные труды тоже писали по-арабски. Ну а у арабов науку переняли европейцы (Д. Аносов. Взгляд на математику и нечто из нее) [2].

Религия, основанная на арабском языке, – одна из самых древних и влиятельных в мире, что позволяет говорить о ней как об особом фрейме:

Только арабский оригинал Корана обладает с точки зрения ислама подлинной религиозной легитимностью (Андрей Лазарчук, Михаил Успенский. Посмотри в глаза чудовищ) [2].

Ближний Восток и вообще весь арабский мир (рядовые правоверные) сплочены вокруг шейхов, имамов, муфтиев, то есть богословов. Таким образом, влияние священнослужителей на правоверных было огромно. Через них успешно осуществлялась государственная и духовная политика страны. В России же в те годы магометане (мусульмане), не считая Таврическую область – крымских татар, не имели централизованной власти (Ошибка или сознательное противостояние?) [2].

Богатейшая арабская материальная и духовная КУЛЬТУРА представлена такими субконцептами, как АРХИТЕКТУРА, КАЛЛИГРАФИЯ, ТАНЕЦ, ОДЕЖДА и др. Например:

Но в противоположность всем готическим церквям в Европе наружность собора очень проста: без великолепных порталей, без кружевных башен; колокольню ему служит

бывший **арабский минарет**, построенный в X веке арабским архитектором аль-Гебор, будто бы изобретателем алгебры (В.П. Боткин. Письма об Испании) [2];

Одним из самых интересных памятников этой архитектуры был старый арабский **базар** (*Alcauceria*) – большое здание, к сожалению, сгоревшее назад тому несколько лет (В.П. Боткин. Письма об Испании) [2];

Она так легко и красиво пишет, точно лучший арабский каллиграф. (Василий Ян. Чингиз-хан) [2];

Так что такое арабский **танец живота** – физическое упражнение, помощь в решении психологических проблем, а может даже духовная практика? – Можно сказать, что это духовный путь. Танец можно превратить в молитву, посвящение высшим силам. И действительно, я чувствую, как тонкие вибрации проходят через меня в танце, возвышают меня саму (Ольга Шотландия. Воплощение сказок «Тысячи и одной ночи») [2];

Люблю его, красив очень. И подал нож мне. Нож кривой и острый, по стали золотом узор положен, рукоять серебряная, и красный камень врезан в неё. – Арабский **нож**, – объясняет мне он. – Я им книги разрезаю, а на ночь под подушку себе кладу. Есть про меня слух, что богат я, а люди вокруг бедно живут, келья же моя в стороне стоит. От ножа и от руки Антония исходит некий пряный запах, – пьянит он меня, и кружится моя голова (Максим Горький. Исповедь) [2];

Поодаль от всех, небрежно раскинувшись на деревянной скамье, лежал молодой человек лет двадцати двух. На нем был полосатый **арабский бурнус** и пунцовая феска с синею гарусною кистью; из-за фески выглядели черные кудри, а из складок бурнуса – пара больших рук, сжатых пальцами перчатками (В.А. Вонлярлярский. Поездка на марсельском пароходе) [2].

Образ жизни носителей арабского языка во многом связан с **КОНЕМ**, который мы также считаем важным фреймом интересующего нас концепта:

Вот белый арабский **конь**, как птица, понесся над морем колосьев (Андрей Белый. Кубок метелей) [2];

Благородный арабский **конь**, словно взмываясь в воздух, гулко звякал кремнем, закусив удила, то ныряя в хлеставших волнах зелени, то выплывая оттуда лебединой своей, ярко-снежной шеей (Андрей Белый. Кубок метелей) [2].

Выводы из исследования и перспективы дальнейших поисков в данном научном направлении. Рассмотрение текстового воплощения ядра концепта АРАБСКИЙ в русском языке свидетельствует о разветвленной системе фреймов, составляющих данный концепт, которые касаются как материальной, так и духовной культуры народа. Перспективу дальнейших исследований мы видим в анализе лексикографического воплощения данного концепта.

Литература:

1. Зюзина И.А. Языковая актуализация английского лингвокультурного концепта «country»: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». Самара, 2010. 20 с.
2. Национальный корпус русского языка. URL: www.ruscorgo.ru
3. Ши Ся. Концепт Китай в русском обыденном языковом сознании: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык». Москва, 2008. 23 с.

Алмухїд Амджад Мохаммад Махмуд. Осмислення ядра концепту АРАБСЬКИЙ у російському публіцистичному та літературно-художньому тексті

Анотація. Статтю присвячено описові ядра концепту АРАБСЬКИЙ у публіцистичному та художньому дискурсі на матеріалі Національного корпусу російської мови. Цей концепт охоплює певні фрейми, серед них – **МОВА, НАУКА, МИСТЕЦТВО** тощо. Вербалізація ядра концепту може мати як позитивну, так і негативну конотацію. Вона охоплює фрейми як матеріальної, так і духовної культури.

Ключові слова: концепт, фрейм, мова, дискурс, матеріальна культура, духовна культура.

Almugheed Amjad Mohammad Mahmoud. ARABIC as the core conceptual word in Russian publicistic and artistic texts

Summary. The article deals with description of the core of the concept ARABIC in publicistic and artistic discourse on the material of National corps of Russian. This concept embraces certain frames, among them there is LANGUAGE, SCIENCE, ART and others like that. Verbalization of the concept core can have both positive and negative connotation. It embraces the frames of both material and spiritual culture.

Key words: concept, frame, language, discourse, material culture, spiritual culture.

Ананьян Е. Л.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської та слов'янської філології
Донбаського державного педагогічного університету

Кандиба Г. А.,
студентка філологічного факультету
Донбаського державного педагогічного університету

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СТАЛИХ СЛОВЕСНИХ КОМПЛЕКСІВ НА СТОРІНКАХ АНГЛОМОВНОГО ТЕКСТУ ГАЗЕТНО- ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

Анотація. У статті представлено аналіз комунікативно-прагматичних можливостей сталих словесних комплексів на сторінках автентичних текстів газетно-публіцистичного стилю. Шляхом імплементації методів суцільної вибірки, класифікації та опису визначено частотність використання кожного з типів сталих словесних комплексів сучасної англійської мови в газетно-публіцистичному тексті.

Ключові слова: газетно-публіцистичний текст, сталі словесні комплекси, фразеологічна одиниця, ідіоматичність, комунікативно-прагматичний потенціал.

Постановка проблеми. XXI століття визначається динамічним розвитком засобів масової інформації, що без обмеження входять у життя сучасної людини та досить комфортно співіснують з нею. У ситуації, що склалася, будь-яка галузь науки має запропонувати свій так званий внесок у вивчення і гармонійну організацію інформативного середовища, медіа-ландшафту, на якому зростає Людина XXI століття. Мовознавство в цьому плані не є винятком. Вивчаючи динаміку мовних змін, лінгвісти приділяють пильну увагу розгляду широкого спектра різнопланових питань, безпосередньо пов'язаних з мовним забезпеченням масових комунікативних процесів. Однією з таких проблем є особливості функціонування одиниць фразеологічного тезауруса мови в автентичних газетно-публіцистичних текстах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним підґрунтям дослідження стали наукові праці як вітчизняних (А.І. Альохіної, Н.М. Амосової, О.С. Ахманова, А.М. Бабкіна, Л.О. Булаховського, В.В. Виноградова, М.Д. Городнікової, Д.О. Добровольського, О.В. Куніна, Ю.В. Рождественського, Г.Л. Пермякової, В.М. Теліт, В.О. Чернощогової, М.М. Шанського), так і зарубіжних лінгвістів (Т. Артура, Л. Сміта, С. Талєка, Р. Фаулера), у яких представлено багатоаспектне висвітлення питань класифікації фразеологічного тезауруса мови; форми та змісту кожного з типів сталих словесних комплексів; їхньої інформативності та стилістичної знаковості в мові. У контексті аналізу комунікативно-прагматичного аспекту функціонування сталих словесних комплексів було досліджено погляди та концепції таких науковців, як: В.В. Алімов, Р.З. Гінзбург, Т.Г. Добросклонська, В.А. Кухаренко, О.С. Мікоян, З.Я. Тураєва, Г.М. Шаповалова тощо. Підкреслимо, що саме вивчення теоретичного доробку, представленого вище, викликало науко-

ву зацікавленість у дослідженні комунікативно-прагматичного потенціалу сталих словесних комплексів на сторінках саме автентичного газетно-публіцистичного тексту.

Мета статті полягає у вивченні та аналізі комунікативно-прагматичних можливостей сталих словесних комплексів в автентичних текстах газетно-публіцистичного стилю.

Виклад основного матеріалу. У сучасній лінгвістиці центральне місце посідає проблема дослідження мовної діяльності, вивчення мови в динаміці її реального функціонування. Це викликає інтерес до конкретних проявів мовної діяльності, яка здійснюється у вигляді різного роду текстів, зокрема й текстів публіцистичного стилю. Тематика публікацій газетно-публіцистичного стилю, завдяки своїй міжнаціональній природі, постійно перебуває в тісному контакті з іншими мовами та культурами. Така тенденція сприяє активній взаємодії слів та словосполучень, появі та поширенню нових елементів групи сталих словесних комплексів. Вивчення властивостей сталих словесних комплексів та особливостей їхнього вживання на сторінках сучасної англійської преси набуває особливого значення. Лінгвісти зазначають, що за допомогою фразеологічних одиниць, як за допомогою різноманітних відтінків кольору, інформаційний аспект мови доповнюється чуттєво-інтуїтивним описом нашого життя [1; 2; 3].

Однією з найбільш виразних характеристик сучасної англійської преси є активне функціонування в ній сталих словесних комплексів. Прагнення до необхідної експресії в мові преси дуже часто призводить до навмисного посилення впливу на реципієнта. Таке явище найбільш характерне для сучасної англійської публіцистики. Серед особливостей мови текстів англійської преси лінгвіст О.С. Мікоян визначає «широке використання фразеології та ідіоматичної лексики (як літературної, так і розмовної)», що надає емоційної та оцінної насиченості дискурсу [4].

Так, перебуваючи на значній відстані у просторі, автор газетно-публіцистичного тексту намагається максимально наблизитися до адресата за тематикою та проблематикою повідомлення, презентуючи таким чином прагнення встановити комунікативний зв'язок з читачем. За таких умов сталі словесні комплекси стають продуктивним інвентарем, оскільки як комунікативні елементи мови вони потенційно залучені до виконання функції комунікації, або спілкування. Зазначимо, що в газет-

но-публіцистичному тексті передбачається передача інформації без експліцитного зворотного зв'язку з боку реципієнта.

Наступною потенцією, що притаманна сталим словесним комплексам, є їхня прагматична функція, тобто цілеспрямований вплив на реципієнта. Саме фразеологічні одиниці посилюють прагматичну спрямованість текстів газетно-публіцистичного стилю. Дослідження показало, що прагматична функція представлена певними різновидами: стилістичною, експресивно-образною, емотивною, оцінюючою, кумулятивною, директивною, резюмуючою, контактоутворюючою, текстоутворюючою функціями, а також функцією лаконізації мовлення (див. рис. 1).

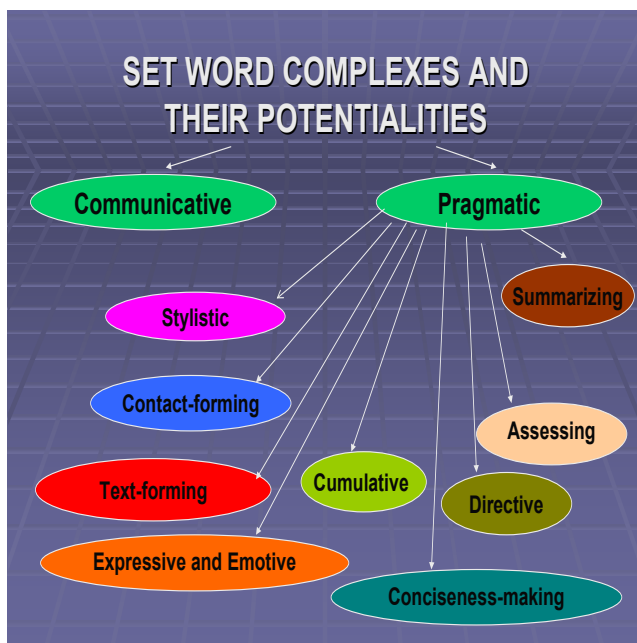

Рис. 1.

Стилістична функція координує цілеспрямоване використання сталих словесних комплексів з метою досягнення стилістичного ефекту за умови збереження загального інтелектуального змісту висловлювання. Стилістична функція опозиційна номінативній, яка передбачає нейтральне, немаркіроване називання об'єкта чи явища. Зазначимо, що стилістична функція притаманна всім сталим словесним комплексам та за умови авторської модифікації фразеологічних одиниць виказує свою потенцію до градації стилістичного ефекту.

Звернемо увагу на такі клішовані одиниці: *to work to rule* – працювати згідно з правилами, *to work to contract* – працювати на умовах договору. Підкреслимо, що з урахуванням контекстуальних вимог ці словосполучення, використані в реченнях, представлених нижче, означають поняття *проводити так званий «італійський страйк»*:

Over 30.000 Teesside school-children are affected by chaos caused by the education authority's sacking and suspending of over 150 teachers who were working to rule to protect their position in a reorganisation. – Більше 30.000 учнів школи Тіссайдю опинились у хаосі, який створило управління освіти через звільнення більш ніж 150 вчителів, які брали участь у так званому «італійському страйку», щоб захистити свою позицію в питанні реорганізації [5].

And in a dispute similar to that of Teesside's, 130 members of the National Association of School Educators at Huddersfield

(they were yesterday working to contract) have affected eight of the town's nine secondary modern schools in the question of working out the new curriculum. – Так у диспуті, який схожий на питання Тіссайдю, 130 членів Національного Об'єднання шкільних вихователів у Хадерсфілді вчора проводили так званий «італійський страйк», що вплинуло на рішення восьми з дев'яти міських загальноосвітніх шкіл розробити новий навчальний план [5].

Значення кліше *to work to rule, to work to contract* у практичному матеріалі, представленому вище, не виводяться з простої суми значень слів, що складають їх, а є результатом переосмислення словосполучення, та його функція простежується в наданні кліше метафоричності.

Експресивно-образна, емотивна та оцінююча функції діалектично пов'язані між собою та спрямовані, з одного боку, на створення виразності тексту, а з іншого, на створення впливовості через експліцитну чи імпліцитну презентацію авторської інтенції та моделювання авторського ставлення до фрагменту соціальної, економічної, політичної чи культурної дійсності. За таких умов використання фразеологічних єдностей, фразеологічних сполучень, фразеологічних зрощень (ідіом) та паремій набуває своєї потенційної значущості. Наведемо приклади:

There is, in abstract, something catchy about the Chinese puzzle ingenuity of the plan, about the consolidation and renovation of the town-old book-stack space. – Взагалі, є щось привабливе у винахідливості китайського пазлу, зорієнтованого на план об'єднання та відновлення старого міського книгосховища (*the Chinese puzzle* – китайська загадка (дуже складне завдання) [6];

“The Serb army is becoming a sitting duck”, claimed Armed Forces Minister Douglas John Henderson. – “Сербська армія стає легкою наживою”, – заявив міністр оборони Дуглас Джон Хендерсон (*a sitting duck* – легка нажива) [5];

They were people, who decided to take on this crusade. – Це були люди, які вирішили виступити у хрестовий похід (*to take on crusade* – починати боротьбу проти чогось) [7].

Функції, що аналізуються, як і стилістична функція, «загострюються» здатністю сталих словесних комплексів до семантичних трансформацій. Ці особливості дають змогу більш органічно включати фразеологічні одиниці у відповідний інформативний матеріал. Так, індивідуально-авторське, оказіональне використання фразеологізмів має позитивний вплив. У текстах періодичного видання емоційна виразність дуже часто залежить від новизни та доречності використання певних типів сталих словесних комплексів. Наведемо приклади: *You can't teach an old dog new tricks* (Старого собаку нових фокусів не навчиш). – *You can't teach a new mouse old clicks* (Нова мишка по-старому не запрацює) [8, с. 183]. Така авторська заміна та інверсія семантико-синтаксичної структури початкової форми фразеологічної одиниці призводить до виникнення нового стилістичного відтінку значення.

Кумулятивна функція притаманна прислів'ям та приказкам, що функціонують як узагальнений життєвий досвід народу, досвід, що реалізується в мовленнєвому просторі як порада, застереження. Наведемо приклади: *Alan Krueger, chairman of the president's Council of Economy Advisors, wrote in a blog post “American's house is his castle”.* – Алан Крюгер, голова президентської ради з питань економіки, розмістив у своєму блозі пост «Будинок американця – його фортеця» [9]. Це речення також презентує авторську модифікацію: здійснюється заміна елемента *Englishman's house* на одиницю *American's house*.

For example, residential investment jumped 15.3 percent – everything comes to him who waits. – Наприклад, житлове інвестування збільшилося на 15.3% – хто чекає вміє – свого дочекається [10].

Директивна функція також характерна для паремій, оскільки, вводячи їх у канву тексту, адресант певним чином виховує адресата, впливає на формування моральних, етичних пріоритетів особистості, тобто відбувається певна моралізація реципієнта. Нами визначено такі приклади використання прислів'їв з директивною функцією:

“Strike while the iron is hot” – this is the motto of this organization. And they follow it successfully. – “Куй залізо, поки гаряче” – це девіз цієї компанії, і вони дотримуються його дуже вдало [11].

“When you are at Rome, do as the Romans to” – it is very appropriate statement to explain what the creators of New Gun Laws should do. – “У чужій монастир зі своїм статутом не ходять” – це дуже вдала фраза для творців нових законів про зброю [12].

In the case of our government actions, we must always remember: it is a silly fish that is caught twice with the same bait. – Щодо дій нашого уряду, то ми маємо завжди пам'ятати, що дурна та риба, яка двічі ловиться на одну принаду [9].

Зазначимо, що на сторінках газетно-публіцистичного тексту паремії можуть зазнавати таких структурно-семантичних перетворень: змін компонентного змісту паремій, морфологічних перетворень паремій та трансформації їхньої синтаксичної структури. Такі перетворення пов'язані зі змінами лексичного складу сталої словесної одиниці, її граматичної форми, що, безумовно, впливає на зміст та емотивний характер висловлювання. Також на особливу увагу заслуговують прийоми трансформації англійських паремій, у результаті яких утворюються індивідуально-авторські вислови та афоризми. У разі утворення авторських оказіоналізмів на основі прислів'їв та приказок найбільш яскраво розкривається творчий потенціал автора-публіциста, виразно спостерігається взаємодія

лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів у процесі використання паремій у пресі.

Контактоутворююча функція передбачає встановлення «сприятливого спілкування», тобто необхідність створити так званий емоційний контакт між автором та реципієнтом. Підкреслимо, що з цією метою саме одиниці Фразеології-1 та Фразеології-2 (фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення, фразеологічні зрощення та ідіоматичні колокації) найчастіше використовуються в англомовних текстах газетно-публіцистичного стилю. Так, наведемо приклади: *great seizer – шериф; man's woman – жінка, яка подобається чоловікам; turky corners – темні сховища; numb hand – незграбна людина; scare-head – сенсаційний заголовок; grandstand player – позер, людина, яка піклується про зовнішній ефект своєї поведінки та своїх промов* [9; 5].

Аналіз автентичних газетно-публіцистичних текстів показав, що резюмуюча функція (фразеологічна одиниця є стислим резюме попереднього висловлювання, що «заохочує» логічну презентацію подальшого матеріалу) здебільшого характерна для кліше: *In conclusion... – На закінчення...; After all is said... – Після всього сказаного...* Однак виявлено приклади, коли резюмуюча функція була представлена пареміями: *All's well that ends well. – Усе добре, що добре закінчується* [12].

Текстоутворююча функція характерна для кліше, газетних та літературно-публіцистичних штампів. Так, одиниці, що досліджуються, впливають на композиційно-тематичну структуру тексту. Зазначимо, що важливою рисою мовних штампів в англомовних текстах преси є тенденція до трансформації їхньої семантики або оновлення власної структури. Оказіональні модифікації кліше є своєрідною «візитною картою» сучасної англомовної преси.

Використання кліше та газетно-літературних штампів детерміноване також характерною для них функцією лаконізації мовлення, яка вимагає певної компресії та економії мовленевих ресурсів.

Отже, практичний матеріал дослідження підтверджує, що реалізації мотивів, представлених вище, сприятиме викори-

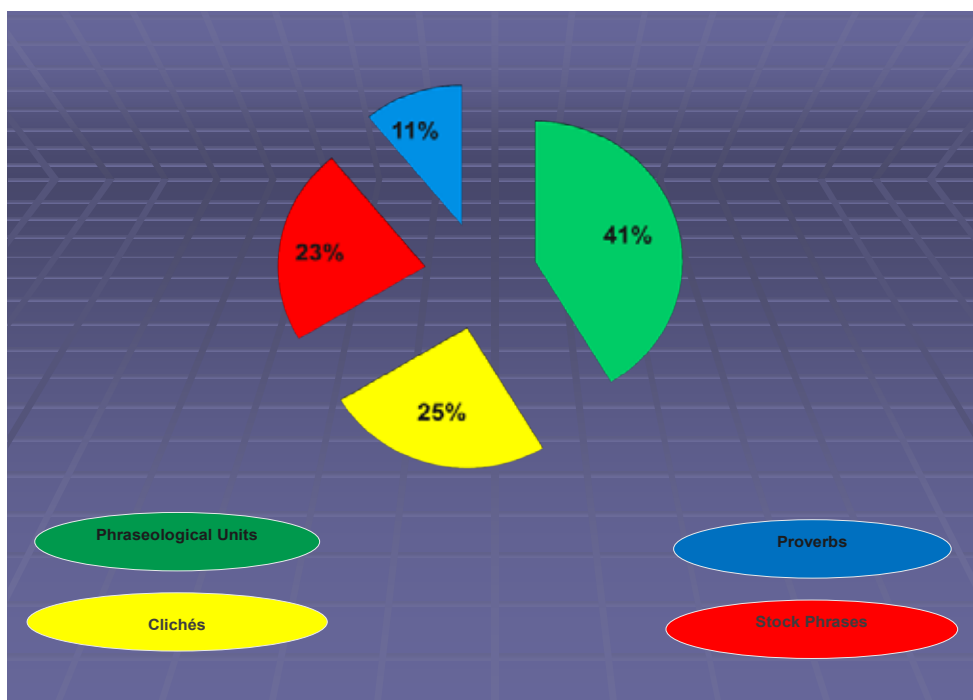

Рис. 2.

стання автором сталих словесних комплексів в автентичному газетно-публіцистичному тексті. Так, кількісний обсяг проаналізованих фразеологічних одиниць становить 41%, що наочно демонструє активність уживання цього типу сталих словесних комплексів. Мовні кліше та штампи представлені приблизно в рівних пропорціях – 25% та 23% відповідно. І останній тип – прислів'я та приказки займає лише 11% від загального обсягу сталих словесних комплексів, які були визначені в цій роботі (див. рис. 2).

Висновки. Матеріал, представлений вище, довів, що загальний конструктивний принцип газетного повідомлення полягає в чергуванні фактологічно-конкретного та узагальненого матеріалу, образного та абстрактного, логічного та емоційного. Така процедура набуває своєї актуалізації за умови правильного та виправданого використання сталих словесних комплексів. Визначено та презентовано потенції ідіоматичних конструкцій на сторінках англійського газетно-публіцистичного стилю. Опрацювання практичного матеріалу довело, що узуальне використання сталих словесних комплексів у текстах, жанрова приналежність яких представлена вище, характеризується комунікативно-прагматичними особливостями. Визначено комунікативну потенцію як характерну для всіх типів сталих словесних одиниць. Доведено, що прагматичний потенціал фразеологічного тезауруса мови вимагає більш вузької інтерпретації, оскільки його можливості представлено такими функціями: функцією комунікації, або спілкування, прагматичною, експресивно-образною, емотивною та оцінюючою, кумулятивною, директивною, контактоутворюючою та текстотворюючою, а також функцією лаконізації мовлення.

Література:

1. Арешенков Ю.О. Місце інформаційного мовлення в системі функціональних стилів. Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку. Запоріжжя: Вид-во ЗДУ. Ч. 2. 1996. С. 125–128.
2. Добросклонская Т.Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ: современная английская медиаречь. М.: Наука, 2008. 264 с.
3. Сметанина С.И. Медиатекст в системе культуры (Динамические процессы в языке и стиле журналистики конца XX в.). СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2002. 383 с.

4. Микоян А. С. Проблемы перевода текстов СМИ. URL: <http://evartist.ru>
5. The Guardian. URL: <http://www.guardian.co.uk/>
6. The Wall Street Journal. URL: <http://europe.wsj.com/>
7. The Financial Times. URL: <http://www.ft.com/home/uk/>
8. Добровольский Д.О., Баранов А. Н. Аспекты теории фразеологии. М.: Языки славянской культуры, 2008. 656 с.
9. The Daily Telegraph. URL: <http://www.dailytelegraph.com.au/>
10. The Observer. URL: <http://observer.guardian.co.uk/>
11. The Globe and Mail. URL: <http://www.theglobeandmail.com/>
12. The Times. URL: <http://www.thesundaytimes.co.uk/>

Ананьян Э. Л., Кандыба А. А. Коммуникативно-прагматические возможности использования устойчивых словесных комплексов на страницах англоязычного газетно-публицистического текста

Аннотация. В статье представлен анализ коммуникативно-прагматических возможностей устойчивых словесных комплексов на страницах аутентичных текстов газетно-публицистического стиля. Путем имплементации методов сплошной выборки, классификации и описания определена частота использования каждого из типов устойчивых словесных комплексов современного английского языка в газетно-публицистическом тексте.

Ключевые слова: газетно-публицистический текст, устойчивые словесные комплексы, фразеологическая единица, идиоматичность, коммуникативно-прагматический потенциал.

Ananyan E., Kandyba A. Communicative-pragmatic potentialities of set word complexes use on the pages of the English-language newspaper-publicistic text

Summary. In the article the analysis of communicative-pragmatic potentialities of set word complexes on the pages of authentic texts of newspaper-publicistic style is disclosed. Having implemented the methods of sequential sampling, classifying and describing the frequency of use of each type of the English set word complexes in the newspaper-publicistic text is defined.

Key words: newspaper-publicistic text, set word complexes, phraseological unit, idiomatichity, communicative-pragmatic potentialities.

*Буць Ж. В.,
докторант кафедри іспанської та французької філології
Київського національного лінгвістичного університету*

СТЕРЕОТИПІЗАЦІЯ ҐЕНДЕРНИХ РОЛЕЙ ЯК МАНІПУЛЯТИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ФРАНЦУЗЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Т. ДЕ РОСНЕ "LE DÎNER DES EX")

Анотація. У статті описано стереотипні ґендерні ролі персонажів французької жіночої прози, що впливають на сприйняття художнього тексту і актуалізують сучасну французьку патріархальну картину суспільства. Особливого значення набувають семантичні критерії оповіді, які мають прихований вплив на читача, що маніпулюють їхнім сприйняттям суспільства крізь призму текстової тканини. Визначено основні ґендерні ролі жінок, до яких відносяться дружина, домогосподарка, мати, покірне і слухняне подружжя.

Ключові слова: жіночий роман, ґендерні ролі, маніпулятивний вплив, французька проза.

Постановка проблеми. У сучасному повсякденному житті ми все частіше стикаємося з проблемами ефективної реалізації задуманих завдань мовними засобами, тому останнім часом набуває особливого значення мовленнєвий вплив як спосіб отримання бажаного. На тлі сучасної фемінізації суспільства набувають актуальності також праці з різних проблем ґендеру. У нашому дослідженні ми намагаємося поєднати різні напрямлення та доробки сучасних науковців, виявити маніпулятивний потенціал французької сучасної жіночої прози.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цієї теми. Проблема маніпулятивних технологій займаються насамперед психологи (С. Бернштейн, Д. Брайант, С. Томпсон, Е. Доценко, Т. Дрідзе, А. Леонтьєв, Р. Чалдіні, Б. Шелдон), соціологи (Б. Мотузенко), політологи (С. Кара-Мурза, Г. Лассуелл, М. Побокін, Г. Почепцов, С. Расторгуєв, А. Цуладзе, Г. Шиллер), журналісти (Б. Лозовський), які передусім визначають вплив маніпуляцій на свідомість та підсвідомість людини. Проте останнім часом мовознавці також не припиняють звертатися до питань прихованого впливу мовних одиниць, що мають на меті досягнення певних цілей адресанта (А. Мажурова, Л. Навасартян, С. Романюк, Л. Чабак, І. Шкіцька).

Незважаючи на різноманітність досліджень маніпулятивного впливу, всі науковці схильні розуміти маніпулювання як вид психологічного впливу, вдале виконання якого призведе до прихованого виникнення у співрозмовника намірів, що не співпадають з його актуально існуючими бажаннями [1, с. 69]. За засобами втілення маніпулятивного впливу найчастіше використовують мовленнєве маніпулювання, оскільки вплив здійснюється головним чином у процесі мовлення завдяки використанню й оформленню мовних засобів таким чином, аби вони були здатні здійснити прихований психологічний вплив.

Попри численні лінгвістичні студії з питань маніпулювання, роль конкретних мовленнєвих засобів у створенні й розвитку маніпулятивного тла у художній площині на сьогодні не є досить висвітленою. Зокрема, залишається поза увагою простір сучасної французької прози, чим зумовлений напрям нашої розвідки.

Проблема взаємозв'язку статі мовця з мовленням привертає увагу досить давно, беручи початок ще в античній традиції, але особливого значення вона набула в сучасному суспільстві, де стереотипні ролі жінки та чоловіка в соціумі зазнали значних змін та перевертень. Становлення та інтенсивний розвиток ґендерних досліджень у лінгвістиці (Е. Назарова, О. Пермякова, М. Хламова та ін.) пов'язаний зі зміною наукової парадигми в гуманітарних науках під впливом постмодерністської філософії.

Ґендер у сучасних дослідженнях розуміється як складний соціо-культурний конструкт, який активно вивчається у соціології, психології, історії, антропології, філософії, культурології, лінгвістиці. Неодмінний фактор впливу різностатевих характеристик на мовленнєві процеси зумовлений перш за все соціальними і культурними факторами і підпорядкований ґендерним ролям, які являють собою набір взірців поведінки, що очікується від чоловіків і жінок.

Розбіжності мовленнєвої поведінки людини зумовлені її статтю, виокремлюються на всіх рівнях мовної системи й охоплюють усі складники мовної компетенції [2, с. 7]. Основою цих розбіжностей виявляються особливості головного мозку чоловіків і жінок.

Останні напрацювання у галузі художнього текстотворення набули різноманітних форм і збагатилися підходами щодо розгляду творів як ментального середовища письменника. У сучасних дослідженнях художнього простору окрему увагу приділено розкриттю особливостей художнього мислення авторів крізь призму символічних і концептуальних знаків їхніх творів (О. Кагановська), виокремленню наративних кодів інтимізації художнього цілого (А. Корольова), з'ясуванню різноманітних психоемоційних станів, що іконічно відбиваються у семантиці текстової тканини (О. Воробйова), встановленню й розкриттю специфіки сучасного художнього дискурсу (О. Бабелюк, І. Бехта, М. Ткачук), виявленню кореляцій дискурсивних і текстових характеристик наративного простору художніх творів (В. Андреева, М. Кебало, О. Падучева, Л. Штохман), опису наративних стратегій прозових текстів (О. Мамосюк, Н. Римар, Р. Савчук).

Наукові доробки з літературознавства тяжіють до визнання жіночої прози як неоднозначного поняття й явища, що мотивовано ґендерними ознаками авторів твору. Сучасна жіноча література відображає уявлення про соціальні ролі жінок, а також про стереотипи, які панують у суспільстві, що створює своєрідну «побутову поетику», прикрашуючи повсякденність і визначаючи той ідеал, відсутність якого гостро відчувається у суспільстві [2, с. 11].

Основною характеристикою жіночої прози вважається наявність жінки-героїні, яка у площині художнього простору вирішує ґендерні питання буття. Саме ця риса жіночої прози визначає особливий жіночий погляд на світ, особливий інтерес

до певних сторін екзистенції, заломлених через соціально-психологічні риси фемінного гендеру [3, с. 4].

Поєднуючи напрацювання сучасних науковців, у нашому дослідженні намагаємося виявити елементи, що мають маніпулятивний вплив на адресата художнього твору і конструюють оповідний простір французьких романів.

За мету у запропонованій статті ставимо розкрити сутність стереотипних гендерних ролей персонажів французької сучасної жіночої прози як елементів маніпулятивного впливу на читача.

Виклад основного матеріалу дослідження. Творчість жінок-письменниць несе відбиток усіх характерних рис написання жіночої манери. Зважаючи на емоційність і стереотипне сприйняття жіночої статі, в оповіданнях французької авторки тим чи іншим чином торкаються нагальних питань існування і виживання жінок у сучасному суспільстві. Окреслення актуальної суспільної проблеми має маніпулятивний характер і, на нашу думку, у просторі французької жіночої прози виступає однією із технологій впливу на свідомість читача. Як доводять ілюстративні джерела, на мовному рівні актуалізуються елементи, що маніпулюють сприйняттям твору. Якщо звернемося до сюжетної лінії як одного з когнітивних складників конструювання оповідного простору (О. Кагановська, Р. Савчук), то звернемо увагу на головну героїню роману Т. де Росне "Le dîner des ex" Марго, яка розповідає про своє професійне й особисте життя. Молода жінка неодноразово підкреслює суспільне неприйняття працюючої, успішної жінки.

У текстовому просторі жіночої прози спостерігаємо відображення маскулітного суспільства, з патріархальним здебільшого відношенням до жіночої частини людства. Хоча у сьогоденному житті дедалі частіше лунають феміністичні нотки, збільшуються феміністичні виступи та вимоги до суспільного життя, проте, як доводить ілюстративний матеріал, саме такі вимоги висловлює авторка досліджуваного твору, що актуалізує в його текстовій тканині стереотипне сприйняття жіночності.

Tapi dans un coin de la salle, ne perdant pas une minute d'une journée parfois laborieuse, il me découvrit en chef, face à mon orchestre de cent quarante musiciens, les mêmes qui, une dizaine d'années auparavant, avaient refusé ma présence ici parce que j'étais femme (T.R.: DDE, p. 78). Головна героїня роману Т. де Росне "Le dîner des ex" із простого музиканта зробила кар'єру диригента великого симфонічного оркестру, що вважається неабиякою вдачею для молоді жінки у патріархальному французькому суспільстві. У наведеному фрагменті спостерігаємо деякі мовленнєві моменти, що маніпулюють нашою свідомістю і на мовному рівні підкреслюють неоднозначне сприйняття жіночої кар'єри. Авторка твору наводить цифрові факти: (*orchestre de cent quarante musiciens*) оркестр із 140 музикантів (тут і далі переклад наш – Ж.Б.), (*une dizaine d'années auparavant*) близько 10 років до того. Цифрова інформація доводить важливість професійної позиції Марго. Окрім цього, відвага молоді жінки на семантичному рівні передано уживанням прийменникового виразу *face à* (лицем до) та уточнюючого виразу – *avaient refusé ma présence ici parce que j'étais femme* (відмовлялися від мене, оскільки я жінка). Такими мовними засобами героїня оповіді привертає увагу до свого становища, своїх досягнутих успіхів, що неодмінно змушує читача зайняти позицію авторки.

Підтверджуючи стереотипне сприйняття жіночої частини людства у французькому суспільстві як хранительок вогнища, домогосподарок, авторки жіночої прози не полишають цю проблему у своїх творах, протидіючи загальному патріархальному устрою.

Acceptant mal l'emprise de mon métier sur notre vie de couple, Pierre aurait voulu que j'abandonne ma carrière afin d'élever notre enfant. Je n'ai pas sacrifié Martin au profit de ma musique, comme l'insinue parfois son père. Il est, comme la musique, ma raison d'être. Voilà ce que Pierre n'a ni compris, ni accepté (ibid., p. 67). У наведеному фрагменті роману Т. де Росне головна героїня описує ставлення чоловіка до її кар'єри. П'єр був незадоволений, не сприймав захоплення Марго своєю роботою. Він вважав, що професійна діяльність заважає їхньому сімейному життю (*Acceptant mal l'emprise de mon métier sur notre vie de couple*). Саме тому голова родини наполягав на тому, аби жінка лишила кар'єру і виховувала дитину (*j'abandonne ma carrière afin d'élever notre enfant*). Загальна маскулітна думка суспільства про роль жінок у текстовому матеріалі підтверджена також сентенцією: *l'insinue parfois son père* – йому підказував іноді батько. Проте жіноча частина, будучи емоційними, ніжними створіннями, дещо по-іншому сприймає свої функції матері і професіонала. Так, Марго наполягає на тому, що син для неї, як і музика, є смыслом її життя (*Il est, comme la musique, ma raison d'être*), хоча, на думку чоловіків, це неможливо ототожнювати.

Твір французької письменниці Т. де Росне "Le dîner des ex" пронизано стереотипними ролями маскулітного французького суспільства. Будучи активною громадською діячкою, працюючи журналістом, авторка роману звертається до питань нерівності. Головна героїня досліджуваного твору, будучи талановитою музиканткою, займається кар'єрою і сягає великих успіхів на професійному поприщі – отримує посаду керуючого симфонічним оркестром (диригента). На текстовому рівні письменниця звертає увагу читача на те, що навіть лексема на позначення керуючої посади *chef* n.m має лише чоловічий рід: [...] *on reste songeur quant au parcours inégal de ce chef (le terme au féminin n'existant pas, ne devrait-on pas en tirer quelque sage conclusion ?)* (T.R.: DDE, p. 33). Марго наполягає на тому, аби звернули увагу на цей факт нерівності у суспільстві, що на вербальному рівні підкреслено сентенцією *on reste songeur* (змушує замислитися). Крім того, героїня роману маніпулює нашою увагою, скеровуючи її на те, що ми маємо зробити мудрі висновки з цього (*en tirer quelque sage conclusion*). Хоча манера подання таких думок лише підтверджує маскулітність сучасного французького суспільства, авторка не наполягає на тому, аби всі мислили як жінки, а натякає на це. У текстовому матеріалі така позиція подана у формі питання, вживається дієслівна форма в умовному способі заперечній формі (*ne devrait-on pas en tirer quelque sage conclusion ?*). Французький умовний спосіб (*conditionnel présent*) вказує на бажану дію, що приховано впливає на сприйняття читача.

Головна героїня твору Т. де Росней "Le dîner des ex" Марго, будучи однією з найвідоміших у професійних колах диригенткою, описує своє повсякденне життя: [...] *je t'avoue que je mène la double vie de toute femme divorcée, écartelée entre les obligations de son métier et les exigences d'un enfant perturbé par la séparation de ses parents* (T.R.: DDE, p. 9). Жінка має вести подвійне життя (*la double vie*), як це трапляється із розведеною дамою у сучасному суспільстві, яка розривається між професійними обов'язками (*les obligations de son métier*) та вимогами дитини (*les exigences d'un enfant*), яка страждає від розлучення батьків. На семантичному рівні становище жінки яскраво передано семантикою прикметника *écartelée* adj.f. – "mettre en pièces, de quartier" [4], який лише підкреслює бажання жінки розірватися на чотири частини, аби все встигнути.

Текстовий матеріал жіночої прози лише підтверджує загальну думку, що французька жінка сучасного суспільства має поєднувати функції материнства, дружини й професіонала: *Pour eux, j'étais femme avant tout – pour Pierre, la mère de son fils alors qu'à tes yeux je fus les deux ; musicienne et femme* (ibid., p. 11). Порівнюючи двох своїх колишніх чоловіків, Марго наголошує на своїй першочерговій жіночій приналежності, оскільки саме так її сприймали чоловіки – перш за все дружина (*femme avant tout*), матір спільного сина (*la mère de son fils*), лише з коханим молода жінка відчувала себе у гармонії – музикантом і жінкою (*musicienne et femme*). Така позиція авторки твору виявляє прихований зміст феміністичних висловлювань.

Стереотипним у художньому просторі досліджуваного роману французької письменниці виявляється сприйняття сімейного життя з боку жінки.

Alors commença une de nos premières batailles : la bataille pour le prénom de notre fils (ibid., p. 64). У наведеному прикладі Марго, головна героїня роману Т. де Росне, згадує про своє подружнє життя. Дівчина сімейні стосунки сприймає як боротьбу, що на вербальному рівні передано семантикою іменника *bataille* n.f. – “Combat livré entre deux armées ou deux flottes, dont l'issue influe sur la conduite d'une guerre” [4]. Отже, жінка почувається воїном, що змагається зі своїм подружжям – *commença une de nos premières batailles* (розпочався один з наших перших боїв).

Загальновідомо, що у стосунках із чоловіками жінки посідають другорядне місце. Це пов'язано здебільшого із патріархальними традиціями суспільства, зокрема французького. У наступному фрагменті ілюстративного матеріалу спостерігаємо яскравий приклад таких стосунків:

L'alliance qui ceignait son annulaire gauche n'entravait nullement l'allégresse de ses beaux discours, et son épouse, résignée, suivait d'un œil morne la hablerie infatigable de son mari (T.R.: DDE, p. 69). У наведеному прикладі йдеться про ситуацію, яка сталася з головною героїнею роману Т. де Росне “Le dîner des ex” Марго під час зустрічі з її знайомим Брісом та його дружиною. Чоловік уподобав Марго, тому увесь час намагався фліртувати з нею. При цьому жінку здивувала реакція дружини знайомого. Уважаючи на приналежність текстового матеріалу до жіночої прози, особливого значення набуває символічність, а саме вказівка на належність обручки (*L'alliance*) на пальці у чоловіка (*qui ceignait son annulaire gauche*). Для представниці слабкої статі такий знак є промовистим вісником того, що мужчина одружений, а, значить, невільний у стосунках. Проте семи *allégresse* n.f. – “Joie vive qui se manifeste extérieurement” [4] та *hablerie* n.f. – “Discours plein d'exagération, de suffisance” [там само] у його зверненні до іншої жінки нівелює стан чоловіка у сімейних стосунках. З іншого боку, у цій ситуації дружина Бріса поводитися напрочуд покійно (*résignée*), начебто анічого не відбувалося, і це її не стосувалося. При цьому жінка була обурена поведінкою свого подружжя, що передано її поглядом – *d'un œil morne* (похмуро) на чоловіка. Отже, спостерігаємо стереотипну взірцеву поведінку французької покійної жінки у подружньому житті, що маніпулює сприйняттям читача і прихиляє до співчуття.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Таким чином, як доводить ілюстративний матеріал французької жіночої прози, у текстовій тканині оповідей акту-

лізується й акцентується увага на стереотипних гендерних ролях обох статей. Так, основними гендерними ролями жінки у патріархальному французькому суспільстві є дружина, хранителька домашнього вогника, яка має перевагу на сім'ю, а не на кар'єрне зростання. Жінка має бути покійною, перебувати у тіні свого чоловіка. Такі елементи у творчості французьких авторок функціонують у рамках маніпулятивного впливу, створюючи картину патріархального суспільства.

Перспективним для подальших досліджень вважаємо дослідження чоловічого романного простору з метою виявлення гендерних ознак, що мають прихований вплив і конструюють оповідний простір маскуліної французької літератури.

Література:

1. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. Москва: ЧеРо; Юрайт, 2000. 334 с.
2. Пермякова О.В. Явление гендерной стилизации в современной женской литературе (на материале французского и русского языков): автореф. дисс. ... канд. филол. наук, 10.02.19. Пермь, 2007. 19 с.
3. Рижкова Г.-П.М. Українська «жіноча» проза 90-х років XX – початку XXI ст.: жанрові й нарративні моделі та лінгвопоетика: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.01. Кіровоград, 2008. 20 с.
4. Le petit Larousse illustré. Paris: LAROUSSE, 2011. URL: <http://www.larousse.fr/> (дата звернення: 17.12.2018)

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. T.R.: DDE: Rosnay T. de. Le dîner des ex. Paris: LGF, “Le Livre de poche”, 2016. 83 p.

Буц Ж. В. Стереотипизация гендерных ролей как манипулятивный элемент французской женской прозы (на материале романа Т. де Росне “Le dîner des ex”)

Аннотация. В статье описаны стереотипные гендерные роли персонажей французской женской прозы, которые воздействуют на восприятие художественного текста и актуализируют современную французскую патриархальную картину общества. Особое значение уделяется семантическим критериям повествования, которые имеют скрытое влияние на читателя, что, в свою очередь, манипулирует их восприятием общества посредством текстового пространства. Выделены основные гендерные роли женщин, к которым относятся жена, домохозяйка, мать, покорная и послушная супруга.

Ключевые слова: женский роман, гендерные роли, манипуляция, французская проза.

Buts Zh. Stereotyping of gender roles as a manipulative element of French female prose (based on the novel by T. de Rosney “Le dîner des ex”)

Summary. The article describes the stereotypical gender roles of the characters of French female prose. Those influence the perception of artistic text and actualize the modern French society's patriarchal picture. The narrative's semantic standards are of particular importance, which have a hidden influence on the reader, manipulating its perceptions of society through the text. The main gender roles of women are indicated. There are wife, housewife, mother, submissive and obedient spouse.

Key words: female novel, gender roles, manipulation, French prose.

КОНЦЕПТ ЯК МЕНТАЛЬНЕ УТВОРЕННЯ У КОГНІТИВНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Анотація. У статті досліджено сутнісні особливості концепту як складного ментального утворення у сучасній лінгвістиці. Обґрунтовано, що концепт як ментальне утворення у когнітивній лінгвістиці зумовлюється формуванням мисленнєвого підходу через ментальну проекцію людини і сприйняття нею навколишнього середовища, що трансформується під впливом рівня її духовності, індивідуальності, національно-етнічної і мовної приналежності.

Ключові слова: концепт, ментальне утворення, мисленнєвий підхід, сучасна лінгвістика, ментальна проекція, когнітивна лінгвістика.

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці дослідження сутнісних особливостей концепту займають чільне місце, оскільки дають змогу зрозуміти спрямованість думки щодо розкриття термінологічної основи будь-якого з понять. При цьому окремі терміни розглядаються крізь ментальні утворення людини, тобто способу мислення, її духовності, індивідуальності, сприйняття навколишнього середовища незалежно від мовно-етнічної та національної належності, соціального статусу, статі тощо. Водночас індивідуальні особливості мислення проявляються через знання (епістеме), а також можливості пізнання явищ і процесів, що зрештою втілюється у літературну мову. В когнітивній лінгвістиці, в контексті епістемологічного аспекту, розгляд концепту як ментального утворення здійснюється через мовне вираження сформованої думки людини, підтвержене осмисленими знаннями, апперцепцією як важливої психічної особливості індивіду, що зумовлюється пізнанням явищ і процесів і окреслюється гамою факторного впливу, зокрема власного досвіду, незалежності поглядів особистісних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сфері лінгвістичних досліджень підходи до розуміння сутності концепту як складного ментального утворення вивчалися багатьма вченими. Серед дослідників такі вітчизняні науковці, як: Ж. Краснобаєва-Чорна [4], О. Селіванова [8], Н. Слухай [9], І. Штерн [11], а також зарубіжні: А. Бабушкін [1], С. Воркачев [2], О. Кубрякова [5], В. Маслова [7], Ю. Степанов [10] та ін. Незважаючи на суттєвий науковий доробок, додаткових досліджень потребують питання сутнісного обґрунтування концепту як ціннісного мисленнєвого компонента у когнітивній лінгвістиці.

Метою статті є дослідження концепту як складного ментального утворення у когнітивній лінгвістиці.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтування сутності концепту розглядається крізь призму розширеного і звуженого його трактування. Так, у широкому розумінні концепт охоплює складні ментальні утворення – думки, знання, віра, причина, осмислені на основі широкого онтологічного фону речей, які становлять оточуючий світ, та власного досвіду людини. Щодо звуженого його визначення – смисли, якими оперує людина у процесі згорання, або інтеріоризації, знання про оточуючий світ, які зберігаються у вигляді квантів, таких як

життя, смерть. Крім цього, філософське трактування концепту стосується згорнутих знань людини про світ як складник світобачення, концептуальної картини світу, яка в разі означення явлена як мовна [9, с. 464].

Задум стосовно взаємозалежності концепту від культурного світу людини підтримує і Ю. Степанов, визначаючи концепт як «згусток культури у свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини. І, з іншого боку, концепт – це те, за допомогою чого людина – проста, звичайна людина, не «творець культурних цінностей» – сама входить у культуру, а в деяких випадках і впливає на неї» [10, с. 40–41]. Однак В. Маслова вважає, що у такому розумінні концепту роль мови є другорядною, оскільки вербалізується лише його частина як згустку культури [7, с. 32].

Доцільно відзначити, що Ю. Степанов окреслює структуру концепту як трикомпонентну модель, що зумовлюється [10, с. 47]: «основною, актуальною» ознакою; додатковими або кількома додатковими «пасивними» ознаками, уже не актуальними, проте «історичними»; внутрішніми формами, що в перспективі втілюються у зовнішній – словесній, тобто «культурні концепти визначаються звичайно як багатомірні смислові утворення в колективній свідомості, опрідметнені в мовній формі».

Водночас В. Маслова вважає, що в основі концепту є ціннісний компонент, оскільки концепт сприяє дослідженню у сфері культури. При цьому, як зазначає науковець, концепт є складним ментальним комплексом, який, крім смислового наповнення, містить ще й оцінку, ставлення людини до того чи іншого об'єкта, а також інші компоненти відповідно до їх рівня в семантичній структурі концепту [7, с. 45]: загальнолюдський, або універсальний; національно-культурний, зумовлений життям людини в певному культурному середовищі; соціальний, що визначається приналежністю людини до певного соціального прошарку; груповий, зумовлений приналежністю особистості до певної вікової й статевої групи; індивідуально-особистісний, що формується під впливом особистісних особливостей – освіти, виховання, індивідуального досвіду, психофізіологічних особливостей та ін.

Оцінювати концепт, розмежовуючи на ядро і периферію, пропонує В. Маслова, при цьому поетапність дій зумовлюється передусім визначенням референтної ситуації, до якої належить певний концепт; встановленням місця концепту в мовній картині світу й мовній свідомості нації, спираючись на енциклопедичні та лінгвістичні словники, до прикладу, словникову дефініцію дослідника тлумачить як ядро концепту; зверненням до його етимології та врахуванням її особливостей; залученням різних концептів для подальшого аналізу; порівнянням результатів з аналізом асоціативних зв'язків стрижневої лексеми ядра концепту [7, с. 45–46].

Когнітивна лінгвістика як мовознавчий напрям, що є частиною когнітивної науки, започаткована Дж. Міллером у 1956 р.,

основний задум якого зумовлюється мисленнєвими процесами, що трактуються як процеси оброблення та перетворення ментальних репрезентацій. Метою когнітивних досліджень є побудова інтегральної картини процесів мовлення, мислення та інтелектуальної поведінки людини [11]. Функціональність когнітивної лінгвістики полягає у пізнавальній діяльності, де когнітивні механізми розглядаються крізь призму людської свідомості як її внутрішнього світу, що пізнається і досліджується за допомогою мовних явищ, і по суті формує концептуальне ментальне утворення. При цьому пріоритетом когнітивної лінгвістики є процес пізнання через мову, де основою є антропоцентричний підхід у дослідженні, а мова виступає основою людської когнітивної діяльності.

У сучасній лінгвістиці когнітивний підхід відзначається багатоаспектністю поглядів. Його розглядають як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, окреслюючи доцільність їх застосування у процесі обґрунтування термінологіки, зокрема концепту з його обґрунтуванням як ментального утворення. Так, В. Маслова констатує: якщо слово своїм значенням є частиною концепту, то дослідити його доречно через слово, оскільки концепт – відносно стійкий слід об'єкта дійсності, пов'язаний зі словом безпосередніше від значення, у якому є багато різних нашарувань до основного змісту – ядра [7, с. 30]. За її тлумаченням, окресливши структуру концепту, можна виокремити ядро від периферії.

Доцільність оцінювання концепту як когнітивної одиниці, що складається з різних сем, зазначає А. Бабушкін, оскільки концепт вербалізується, і набір сем уможливить вивчення когнітивних параметрів слова [1, с. 30–31].

Сутнісні особливості когнітивного підходу зумовлюються спрямуванням процесу пізнання через спонування до критичного мислення, вивчення явищ і їх світоглядного розуміння з метою узагальнення інформації для подальшого використання спеціальних знань. Обґрунтування когнітивної спрямованості процесу пізнання формується через уявлення про мовленнєві явища, що мають закономірний природний характер і тісно переплітаються з ментальним підходом.

У контексті концептуальності ментального утворення мовознавчий напрям – когнітивна лінгвістика, як зазначає О. Кубрякова, належить до низки наук, що зумовлюються спільністю предмета – когніції. Когнітивна наука є міждисциплінарною, це «парасольковий термін», що використовується когнітивною психологією, когнітивною лінгвістикою, теорією філософії, логічним аналізом мови, теорією штучного інтелекту, нейрофізіологією. Вказаний науковець зазначає про виокремлення низки дисциплін, зокрема когнітивної антропології, когнітивної соціології і навіть когнітивного літературознавства. Таким чином, «у кожній гуманітарній науці виділилася спеціальна галузь, пов'язана із застосуванням когнітивного підходу та когнітивного аналізу до відповідних об'єктів певної науки» [5, с. 10–11].

Як представник когнітивної лінгвістики О. Кубрякова обґрунтовує узагальнене поняття концепту, що зводиться до пояснення терміна, який «служить поясненню одиниць ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини; це оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, відображеної у людській психіці. Концепт виникає в процесі побудови інформації про об'єкти й їхні властивості, причому

ця інформація може включати як відомості про об'єктивний стан справ у світі, так і відомості про уявні світи і можливий стан справ у цих світах. Це відомості про те, що індивід знає, припускає, думає й уявляє про об'єкти світу» [6, с. 90].

До речі, С. Воркачев також обстоює досить широке узагальнене поняття концепту, що є спільним як для когнітивної лінгвістики, так і когнітивної психології, оскільки предметом їх вивчення є проблемні питання пізнання, мислення, збереження й переробки інформації [3, с. 8]. Водночас науковець обґрунтовує дефініцію концепту: як одиницю «колективного знання/свідомості (яка відправляє до вищих духовних цінностей), що має мовне вираження і відзначена етнокультурною специфікою» [2, с. 93]. Крім цього, С. Воркачев у структурі концепту виокремлює три складові частини: понятійну, що зумовлюється класифікаційними ознаками та дефініціями; образну, що зафіксована у мовній свідомості пізнавальною метафорою; значеннєву як місце концепту в лексико-граматичній системі конкретної мови.

У науковій лінгвістичній літературі виокремлено основні засади обґрунтування когнітивної сутності концепту як ментального утворення. Зокрема, концепт: сприяє акумулюванню світоглядних знань, є результатом пізнавальної людської діяльності; формує інформаційні елементи, будучи одиницею мисленнєвого рівня; є засобом мовленнєвого формування, вербалізації концептів у свідомості людини; зумовлюється у процесі формування допоміжними джерелами, що поєднують чуттєвий досвід, практичну діяльність та наочність.

Багатомірність концептуального ментального утворення широко розглядає Ж. Краснобаєва-Чорна саме крізь призму специфічних його властивостей, зокрема «зв'язок з мовою, мисленням, пам'яттю та психікою, абстрагування, етнокультурне забарвлення, момент переживання, специфікацію, узагальнення, автореферентність, безтілесність, відкритість, вічність, динамічний характер, гнучкість, множинність складників, потенційну суб'єктивність, тривалість і складність формування, стереотипність і константність, кодованість у чуттєво-образних уявленнях, відображення ментальної дійсності». Науковець відзначає пізнавальну функціональність концепту із функцією збереження знань про світ, структурування знання, орієнтування у світі [4, с. 41].

Проблемні питання, що стосуються досліджень у сфері когнітивної лінгвістики, відзначає В. Маслова, окреслюючи їх трьома основними проблемами, зокрема [7, с. 24]: «про природу мовного знання, про його засвоєння і про те, як його використовують». Крім цього, вона зазначає, що ключовою проблемою є категоризація людського досвіду, оскільки це взаємопов'язано з усіма «когнітивними здібностями людини, а також з різними компонентами когнітивної діяльності – пам'яттю, уявою, увагою та ін. Категоризація сприйнятого – це найважливіший спосіб упорядкувати інформацію, що надходить до людини» [7, с. 25]. Предметом дослідження в когнітивній лінгвістиці, на думку зазначеного науковця, є [7, с. 26–27]: 1) когнітивна семантика; 2) образні схеми, метафора, метонімія; 3) дискурс (з когнітивних позицій); 4) інші форми подання знань: скрипти, фрейми, сценарії, пропозиції; 5) концепти, точніше моделювання світу за допомогою концептів.

В. Маслова відзначає вагомість висунутих А. Барановим та Д. Добровольським постулатів, які у процесі побудови науково-теоретичних знань приймають без доказів як вихідне, тобто аксіому, і використовуються у межах досліджень когнітивної

лінгвістики. Вони не потребують доведення, оскільки витікають з фактів, систематичних та практичних (емпіричних) пояснень, і зводяться до постулатів про [7, с. 27–29]: 1) примат когнітивного: за значеннями слів, граматичних категорій, синтаксичних структур, стилів і реєстрів мовлення стоять когнітивні структури; 2) нерелевантність лінгвістичного та екстралінгвістичного знання; 3) тенденції до економії зусиль; 4) множинність втілення когнітивних структур у мові; 5) неоднорідність плану змісту мовного виразу; 6) множинність семантичного опису; 7) значущість нестандартних вживань: більша частина лексичних одиниць використовується в тексті з порушення певних норм.

Вираження зазначених світоглядних людських знань відбувається через словесний процес, тобто вербалізацію на основі створення мовних зворотів або формулювань. Зазначений процес вербалізації відбувається на основі формування слів як результату сприйнятих зорових образів або ж інвертування «сновидячого» мислення, що трансформується в подальшому в словесне мислення свідомості. При цьому психоаналіз є спробою вербалізувати невербалізоване.

Дослідження підтверджує, що концепт може вербалізуватися через мовні і немовні знаки, бути невербалізованим у людській свідомості. Нині пріоритетним об'єктом наукових досліджень у когнітивній лінгвістиці є саме вербалізований концепт.

Водночас багатогранність сутнісних особливостей терміна «концепт» викликає дискусійність у словесному (вербалізованому) вираженні цього поняття. Окремі науковці уможливають повну вербалізацію концепту, зокрема А. Бабушкін; інші обґрунтовують невербальну природу концепту як першооснови, що не набула мовної форми, зокрема В. Колесов; і третій напрям, який має значну кількість прихильників, актуалізує концепт як частково вербалізований феномен [8, с. 310–311].

Зазначимо, що за допомогою мовної системи, сформованої за тривалий період часу, окреслюються засоби вербалізації. При цьому еволюція світоглядного бачення у процесі формування життєвого, передусім мовного і мисленнєвого середовища окремого етносу, вносить певні корективи щодо сутнісного розуміння концептуальних підходів у когнітивній лінгвістиці. Водночас мовне вираження концепту як ментального утворення забезпечує його стабільний стан та надає йому загальновідомий характер.

Висновки. Дослідження підтверджує, що концепт як ментальне утворення зумовлюється світоглядним баченням людини навколишнього середовища, його переосмисленням, обґрунтуванням через мовне вираження, з урахуванням особистісного досвіду, індивідуального та мисленнєвого підходу, етнічної належності і духовної налаштованості. Виявлено, що концепт як складне ментальне утворення у сфері когнітивної лінгвістики зумовлюється акумулюванням світоглядного бачення і формуванням специфічних лінгвістичних знань, інформаційних мисленнєвих елементів та вербалізації у процесі пізнавальної діяльності людини та сутнісного обґрунтування концептуальних підходів у сучасній лінгвістиці. Подальші дослідження стосуватимуться вивчення сучасних підходів до розкриття сутності дефініції концепту, зокрема лінгвокультурного і лінгвокогнітивного.

Література:

1. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка: монография. Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1996. 104 с.
2. Воркачев, С.Г. Методологические основания лингвоконцептологии. Теоретическая и прикладная лингвистика: межвуз. сб. науч. трудов. Вып. 3: Аспекты метакоммуникативной деятельности. Воронеж: 2002. С. 79–95.
3. Воркачев С.Г. Сопоставительная этносемантика телеономных концептов «любовь» и «счастье» (русско-английские параллели). Волгоград: Перемена, 2003. 164 с.
4. Краснобаева-Чорна Ж.В. Концептуальный анализ как метод концептивистики (на материале концепту ЖИТТЯ в украинській фраземіці). Українська мова. 2009. № 1. С. 41–52.
5. Кубрякова Е.С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики. Вопросы когнитивной лингвистики. 2004. № 1. С. 6–17.
6. Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов. М.: Филол. ф-т МГУ им. М.В. Ломоносова, 1996. 245 с.
7. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие. Минск: ТетраСистемс, 2004. 256 с.
8. Селванова О.О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке: монографічне видання. Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.
9. Слухай Н.В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовнокультурного феномена. Мовні і концептуальні картини світу. К., 2002. № 7. С. 462–470.
10. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследований. М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. 824 с.
11. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енцикл. словник для фахівців. К.: Артк, 1998. 336 с.

Газуда А. Н. Концепт как ментальное образование в когнитивной лингвистике

Аннотация. В статье исследованы существенные особенности концепта как сложного ментального образования в современной лингвистике. Обосновано, что концепт как ментальное образование в когнитивной лингвистике обусловлен формированием мыслительного подхода через ментальную проекцию человека и восприятия им окружающей среды, которая трансформируется под влиянием уровня его духовности, индивидуальности, национально-этнической и языковой принадлежности.

Ключевые слова: концепт, ментальное образование, мыслительный подход, современная лингвистика, ментальная проекция, когнитивная лингвистика.

Gazuda O. Concept as a mental formation in cognitive linguistics

Summary. The essential features of the concept as a complex mental form in modern linguistics are investigated in the article. It is substantiated that the concept as a mental formation in cognitive linguistics is determined by the formation of a mental approach through the mental projection of person's perception of the environment, which is transformed under the influence of the level of its spirituality, individuality, national-ethnic and linguistic belonging.

Key words: concept, mental education, thinking approach, modern linguistics, mental projection, cognitive linguistics.

*Harbar I. O.,
a third-year post-graduate student of
English Philology and Translation Department
Kyiv National Linguistic University*

COMMUNICATIVE STRATEGIES AND TACTICS OF SUGGESTION IN CLOSING ARGUMENTS (CASE STUDY OF AMERICAN LEGAL THRILLERS)

Summary. The article deals with the problem of verbal influence of the attorneys' closing arguments on the jury. The research proves that in their closing arguments attorneys use such communicative strategies and tactics of suggestion that help them impose their personal point of view on the jury, change their emotions, feelings, reactions, outlook. It in its turn drives the jury to change their attitude to the plaintiff/defendant, attorneys themselves and plays a crucial role in the jury's deliberation process. Based on American legal thrillers the author offers two main groups of communicative strategies of suggestion that help the attorneys exert due influence on the jury.

Key words: communicative strategy, communicative tactic, verbal suggestion, closing argument, American legal thriller, the jury, attorney's speech.

Research Problem. Legal discourse is more frequently becoming the centre of linguists' attention due to the claims that the jury members are '*sentimentalists with bleeding hearts*' [19, p. 4] that '*decide cases according to emotion and sympathy more than according to law and evidence*' [15, p. 4]. Here we are indisputably talking about verbal influence of the attorneys' speeches that allows them to implement changes into cognitive sphere of the jury members. This problem urges linguists from all over the world to discover and study those communicative strategies and tactics of the attorneys' speeches that help them exert due influence on the jury.

Analysis of recent research and publications. Such linguists as [10; 11] and many others prove that during legal proceedings attorneys use such communicative strategies and tactics that help them achieve their goals. On the grounds of this idea, they have worked out their own classifications of communicative strategies and tactics that involve manipulative aspect of attorneys' speeches, though the aspect of such psychological phenomenon as suggestion in attorneys' speeches has not received due scientific attention, which calls for linguists to take immediate actions. Among the scientists who contributed to the problem of suggestion in attorneys' speeches, we can name a few: T.S Safronova [9], V.V. Katermina [7], E.Sh. Nikiforova [8], who prove that the attorneys' speeches are full of communicative strategies and tactics of suggestion and are aimed at exerting due influence on the jury.

Overall Objective. The overall objective of the paper is to provide and analyze the most effective communicative strategies and tactics of suggestion that attorneys use in their closing arguments in order to influence jury members' emotions, feelings, ideas, personal outlook that will eventually drive the jurors to change their mind and reach the attorney's desirable verdict.

Material. The selection of communicative strategies and tactics of suggestion is carried out on the case study of modern American legal thrillers (ALT) [16; 17; 18; 20]. ALT is defined as a genre

of literature that describes legal proceedings by two main protagonists (prosecutor and defense attorney) whose main characteristic feature is thrilling and dynamic narration. We investigate communicative strategies and tactics of suggestion in attorneys' closing arguments of ALTs. Closing arguments play a vital role in the legal proceedings as they serve climax of the whole legal process and they are the last chance for attorneys to directly address the jury. That is why we assume that closing arguments of ALT will be full of such communicative strategies and tactics of suggestion whose main aim will be to have a great influence on the jury's thoughts and feelings.

Main research material presentation. One of the key aims of courtroom speech is to have psychological and emotional influence on the jury as well as implement changes into their outlook so that in the future they could give back a desirable verdict. Consequently, attorneys' aim is to influence and subject jury's mind so that they could go hand in hand with their set goals. According to our hypothesis, one of the most effective ways to do this is by means of *verbal suggestion*. Verbal suggestion is defined as 'latent verbal influence [4, p. 90] on the subconscious mind of the recipient which is characterized by the intrusive character that is barely comprehended by the recipient [13, p. 53]. It can be implemented verbally and non-verbally [1, p. 25], with the help of which the speaker can evoke feelings, emotions and inflame the recipient's imagination [4, p. 90] which will urge him to take certain actions' [3, p. 13–29].

When dealing with the verbal aspect of suggestion, linguists have to put a deep insight into communicative competence of the speaker that includes their communicative strategies and tactics, figures of speech, emotional and inflammatory rhetoric that they use in their speeches "as it creates metaphoricity of the context and powerful influential field on the recipient" [6, p. 151–152]. So, the effectiveness of attorneys' verbal communication has much to do with the set goal (illocutionary aim) which finds its reflection in communicative strategies and tactics. *Communicative strategy* is viewed as: 'the speaker's focus on the effectiveness of the communication process that sets goal to influence the recipient's worldview' [2, p. 272]. Consequently, communicative strategy is some kind of the cognitive process whose final goal is 'to change the recipient's world model' [ibid, p. 116]. *Communicative tactic* is viewed as the resulted by the strategy speech moves that give an opportunity for the speaker to reach their main communicative goal [14, p. 156]. Therefore, tactics play a vital role in the implementation of the speaker's intended strategy.

In our paper, communicative strategy of suggestion is viewed as an integrative notion that combines such aspects of strategic action – cognitive, communicative and pragmatic. Cognitive aspect deals with the utterance of the verbal message based on the speaker's existing knowledge, goals and presupposition. Communicative

aspect deals with the selection process of communicative strategies and tactics to exert due influence on the jury with the help of suggestion. Pragmatic aspect deals with the effect that attorneys' speeches have on the jury.

The main aim of suggestion is to suppress the recipient's critical thinking. It can be done due to the influence on the recipient's feelings, emotions and weak points (parental feelings for instance). The result will be the following one: having influenced the recipient's weak points, they will always be driven not by critical thinking but by their emotions and feelings in the decision-making process. Considering this information, we provide two groups of communicative strategies of suggestion based on the emotional aspect that suggestion has on the jury: a positive and a negative one. Every group of strategies consists of communicative tactics that help the attorneys reach their goals.

1. Communicative strategy of suggestion that creates a positive emotional background

The aim of this strategy is to make a good impression on the jury, establish a more intimate contact with them, create the atmosphere of frankness and sincerity, tempt the jury over to the side of the prosecutor/defense attorney. This strategy prepares a strong positive emotional background that will help the prosecutor/defense attorney have due influence on the subconscious mind, emotions and thoughts of the jury. It is implemented with the help of the following tactics:

– gratitude tactic

'Ladies and gentlemen... This is my last opportunity to address you,' I say, 'so I will thank you for the generous time you have given us, for your patience, and most of all for your honesty, integrity, and wisdom, which I am certain you will bring to your deliberations.' [20, p. 287] – the defense attorney starts his closing argument by thanking the jury for the done job. Enumeration of the nouns 'time', 'patience', 'honesty', 'integrity', 'wisdom' creates a special rhythm (which is so important for suggestion) which seems to be drumming these notions into the jury's heads suggesting at the same time the idea of bringing these notions into their deliberations. The overall aim of the gratitude tactic is to become closer to the jury, establish contact with the jury, win their sympathy. On doing so, they will follow the attorney's wishes, they will run the attorney's command to bring to their deliberations their wisdom and honesty.

– appreciation of the jury's job tactic

'Ladies and gentlemen of the jury,' I began, "I've got good news. We should all be out of here and back to our normal lives by the end of the day. I appreciate your patience and your attentiveness during this trial. I appreciate your consideration of the evidence. I am not going to take a lot of time up here because I want to get you home as soon as possible. Today should be easy. This is a quick one. This case comes down to what I call a five-minute verdict. A case where reasonable doubt is so pervasive that a unanimous verdict will undoubtedly be reached on your very first ballot." [17, p. 250] – the overall aim of this tactic is to establish a close contact with the jury, make the attorney's personality more appealing to the jury, and create positive thoughts and attitudes towards the attorney. This tactic prepares perfect ground for suggestion, which is offered by the attorney in the following short sentences: 'today should be easy', 'this is a quick one'. These sentences have strong imperative meaning which lies in the modal verb 'should' and the verb 'to be'. It suggests the jury the idea that it will be very easy for them to reach a unanimous verdict in attorney's cli-

ent's favor. The idea of these sentences is intensified by evaluative adjective 'a five-minute' (verdict) and a strong evaluative adverb 'undoubtedly'. It suggests the jury the idea that the verdict is already crystal clear, and that there is no other option than to vote in attorney's client's favour.

– sincerity tactic

'Ladies and gentlemen, before Judge Buford appointed me to represent the defendant, I thought I was a winner in the game of law-and that's how I viewed the law, as just a game. When I tried a case, I wanted to win. I wanted to beat the other lawyer. It wasn't about truth or justice; it was just about winning... and money. But I was wrong. The law isn't a game. It's not about winning or money. It's about truth and justice...and life. Today, it's about the defendant's life.' [18, p. 164] – in his closing argument the defense attorney decides to take drastic measures and unveil the jury the truth about himself, about his lucrative motive to take this case for winning and making money only. We believe this is a risky step for any attorney to unveil such information, but on second thoughts, it creates a strong positive emotional attitude to his personality due to his being frank and his desire to confess in front of the whole public. This tactic also creates a desire to believe every word he says. In doing so, the defense attorney then sets out to influence the jury's subconscious mind by means of the conceptual metaphor: 'law is a game'. If law is assimilated with the game then it conjures up an image where anything goes but the truth. Then with the help of the opposition 'but I was wrong' and the repeating negation 'the law isn't a game. It's not about winning or money,' he dispels the image of 'law as a game', suggesting the jury one crucial thought that the defense attorney is aiming to deliver: 'It's about truth and justice...and life. Today, it's about the defendant's life.' Effectiveness of two last sentences on the jury lies in pausation and repetition of the word 'life'. Pausation creates some kind of strain and by making a pause, the attorney stresses the jury's attention on the word 'life', which he purposefully repeats in the second sentence for the jury to understand the significance of this very case. Metaphoricity of the context as well as a great concentration of expressive means and stylistic devices have a powerful influence on the jury's train of thoughts and help the attorney reach his illocutionary aim – suggest the jury the idea that this case is not a game, that his defendant's life is at stake, that's why they should be very careful about their decisions not to reach the wrong verdict.

2. Communicative strategy of suggestion that creates a negative attitude background

The aim of the strategy is to make the jury engender hatred, experience negative emotions and feelings towards the plaintiff/defendant, prosecution/defense attorney, discredit the investigation and the attorney's versions of the case. This strategy can serve a fatal blow when the jury are deliberating on the verdict. This strategy is implemented with the help of the following tactics:

– tactic of defendant's negative characteristic features

'We know for a fact that Donald Vick is a member of a hate group called ASP, that he is the sworn enemy of the Vietnamese members of our community, and that he is a hothead who continually agitated for violent attacks against the Vietnamese. We know that on the afternoon of July twenty-fifth he sought out Tommy Vuong and found him at the Bluebell Bar. He has admitted this to you.' [16, p. 127] – verbal suggestion is more effective when it has evaluative and emotional abundance [5]. It can be expressed by evaluative adjectives and emotionally-coloured nouns as in the example. With the help of this tactic the prosecutor is trying to

trigger negative emotions and feelings towards the defendant. In his speech he uses evaluative adjectives 'sworn' (enemy), 'violent' (attacks) and such noun with pejorative connotation as 'hothead'. Taken together, these emotionally-coloured words create a negative attitude to the defendant on the morphological level. This negative attitude can become the reason for the jury's hasty conclusions towards the defendant and can result in the jury's shaping negative opinion about the defendant without changing it in the future.

– discrediting tactic of the defense attorney

'Well, Mr. Kincaid was very dramatic, wasn't he?' Now that, Ben thought, was the pot calling the kettle black. 'But he left a few details out. Like, for instance, the fact that Donald Vick had access to the crossbow and personally picked up the bolts the day before the murder... Has Mr. Kincaid forgotten that Vick's own hair and blood was found on this crossbow?' he shouted. 'I think not. But he's hoping you will.' [16, p. 128] – in this piece of speech suggestion works on lexical and syntactical levels. The usage of the evaluative adjective 'dramatic', the usage of the tag question 'Well, Mr. Kincaid was very dramatic, wasn't he?' and rhetorical question 'has Mr. Kincaid forgotten that Vick's own hair and blood was found on this crossbow?' implicitly expresses the prosecution attorney's negative attitude to his opponent and creates ironical effect. The prosecutor characterizes his opponent's speech as being very 'dramatic' which creates ironical and mockery effect in order to ridicule his opponent's activity. Moreover, the effect of irony is intensified by the tag question 'well, Mr. Kincaid was very dramatic, wasn't he?' where it 'expresses skeptical attitude of the speaker towards a certain situation, irony, sarcasm' [12]. In this context tag question acquires additional meaning of emotional character, mainly reproach and accusation [ibid.]. With the help of this tactic the prosecutor shows the jury the defense attorney's drawbacks and flaws arousing negative attitude and feelings to him. On arousing negative feelings to his opponent, the prosecutor takes another step to plant the thought that the defense attorney intentionally conceals the most important evidence that proves his client's guilt and wants the jury to forget about it. This effect is done with the help of the rhetorical question 'has Mr. Kincaid forgotten that Vick's own hair and blood was found on this crossbow?' which the prosecutor doesn't leave unanswered and he implants the desired answer to it: 'I think not. But he's hoping you will.' Perlocutionary effect is reached: the defense attorney's reputation is tarnished, in the jury's mind the attorney seems to be the one who wants to mislead them, their attitude to him is changed.

Conclusion. Our findings suggest that in their closing arguments the attorneys use such communicative strategies and tactics of suggestion that set out to create either positive or negative attitude to their opponents and clients. This is done with the help of such verbal rhetoric whose main aim is to suppress the jury's critical thinking by means of influencing their emotions and feelings, i.e. by means of verbal suggestion. Having influenced their psychological state, the jury will always be driven not by critical thinking but by their emotions and feelings in the deliberation process. The findings of the paper serve grounds for further linguistic research of communicative strategies and tactics of suggestion not only in attorneys' closing arguments but also in their opening statements.

References:

1. Болтаева С.В. Ритмическая организация суггестивного текста: дис. ... к-та филол. наук: 10.02.01. Екатеринбург, 2003. 242 с.
2. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / пер. с англ. В. Петрова. М.: Прогресс, 1989. 312 с.
3. Желтухина М.Р. Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей / Отв. ред. В.В. Красных, А.И. Изотов. М.: МАКС Пресс, 2003. Вып. 24. 144 с.
4. Желтухина М.Р. Специфика речевого воздействия тропов в языке СМИ: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.19. Москва, 2004. 722 с.
5. Зелинский С.А. Управление психикой посредством манипулятивного воздействия. URL: <http://psyfactor.org/lib/zelski1-01.htm>
6. Ільницька Л.Л. Англомовний суггестивний дискурс: дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2006. 222 арк. Бібліогр.: арк. 182–214.
7. Катермина В.В., Сафронова Т.С. Механизмы суггестивного воздействия в юридическом дискурсе. Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2, Языкознание. 2017. Т. 16, № 3. С. 142–152. DOI: <https://doi.org/10.15688/jvolsu2.2017.3.14>
8. Никифорова Э.Ш. Стратегии коммуникативного воздействия в аргументативно-суггестивных текстах (на примере текстов судебного дискурса английского, русского и казахского языков): дис. ... канд. филол. наук. Челябинск, 2013. 222 с.
9. Сафронова Т.С. Вербализация механизмов суггестивного воздействия в судебном дискурсе (на материале английского языка): дис. ... канд. филол. наук. Краснодар, 2017. 269 с.
10. Солдатова А.А. Речевые стратегии и тактики адвокатского дискурса в уголовных процессах: дис. ... канд. филол. наук. Тверь, 2013. 225 с.
11. Тютюнова О.Н. Коммуникативные стратегии и тактики судебного дискурса: на материале немецких и русских телевизионных передач. URL: <http://www.disscat.com/content/kommunikativnye-strategii-i-taktiki-sudebnogo-diskursa-na-materiale-nemetskikh-i-russkikh-te>
12. Шевченко О.Г. О коммуникативных характеристиках английского разделительного вопроса. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/o-kommunikativnyh-harakteristikah-angliyskogo-razdelitelnogo-voprosa>
13. Шелестюк Е.В. Речевое воздействие: онтология и методология: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.19. Челябинск, 2009. 304 с.
14. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації. К.: Вид. центр «Академія», 2010. 312 с.
15. Abramson Jeffrey. The jury system and the ideal of democracy. URL: https://books.google.com.ua/books?id=RaZ_AKGMlqUC&pg=PA38&lpg=PA38&dq=we,+the+jury+-+jefferson&source=bl&ots=5Zwywxjk52&sig=rSSMrbItty4mWRYFK2QThC9DESuw&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwi8iKbwrp_fAhVYAhAIHZtBAEgQ6AEwCHoECAQQAQ#v=onepage&q=we%2C%20the%20jury%20-%20jefferson&f=false
16. Bernhardt W. Perfect Justice. URL: <https://thinkingcaps.net/library/perfect-justice>
17. Connelly M. The fifth witness. URL: <http://dev.hollywood.com/the-fifth-witness-mickey-haller-4-michael-connelly.pdf>
18. Gimenez M. The Colour of Law. URL: <https://www.overdrive.com/media/94643/the-color-of-law>
19. Leo M. Romero. The American Jury on Trial: Psychological Perspectives (Book Review), George Washington Law Review (1988). URL: https://digitalrepository.unm.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1090&context=law_facultyscholarship
20. Martini S. Compelling Evidence. URL: <http://bookfreenow.com/download/compelling-evidence-paul-madrani-1-steve-martini/>

Гарбар І. О. Мовленнєві стратегії і тактики сугестивного впливу в заключних промовах адвокатів сторін (на матеріалі американських юридичних трилерів)

Анотація. У статті розглядається проблема вербального впливу заключних промов адвокатів сторін на колегію присяжних. У дослідженні доводимо, що у своїх заключних промовах адвокати сторін застосовують такі комунікативні стратегії і тактики сугестивного впливу, які допомагають їм досягти поставленої мети, а саме вплинути на емоції, почуття, світогляд колегії присяжних, що зрештою призведе до того, що присяжні змінять своє ставлення до позивача/відповідача, самого адвоката, що зіграє провідну роль під час винесення вироку присяжними.

Ключові слова: комунікативна стратегія, комунікативна тактика, вербальна сугестія, заключна промова, американський юридичний трилер, колегія присяжних.

Гарбар И. А. Коммуникативные стратегии и тактики сугестивного воздействия в заключительных речах адвокатов сторон (на материале американских юридических триллеров)

Аннотация. В статье рассматривается проблема коммуникативного воздействия заключительных речей адвокатов сторон на присяжных. Исследование доказывает, что в своих заключительных речах адвокаты сторон используют такие коммуникативные стратегии и тактики сугестивного воздействия, которые помогают им достичь поставленных целей, а именно повлиять на эмоции, чувства, мировоззрение коллегии присяжных, что в конечном счете приведет к тому, что присяжные изменят свое отношение к истцу/ответчику, самому адвокату, что сыграет ключевую роль при вынесении приговора присяжными.

Ключевые слова: коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика, вербальная сугестия, заключительная речь, американский юридический триллер, коллегия присяжных.

Глуховська М. С.,
завідувач підготовчого відділення
Харківської державної академії фізичної культури

ДЕРИВАТИ ІННОВАЦІЙ АСОЦІАТИВНО-ПОРІВНЯЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ЛОКАТИВНОСТІ ПРОСТОРОВОЇ ЛОКАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто словотвірні інновації просторової локації, які виникають за допомогою різних способів словотворення асоціативно-порівняльної локативності в українській мові. Проаналізовано локативи дериватів просторової локації та виокремлено різновиди. Охарактеризовано елементи творення дериватів локативності інновацій. Виявлено деривати та моделі українських новотворів-іменників просторової локації, зумовлених асоціативно-порівняльною мотивованістю. Описано їх різновиди.

Ключові слова: інновація, дериват, локатив, асоціативно-порівняльна мотивація.

Нині в українській лінгвістиці питання виникнення інновацій та їх функціонування у мові є актуальним. Поява нових явищ суспільного, політичного, культурного життя суспільства є підґрунтям для виникнення інновації у мові. Ставши частиною мови, інновація зазнає перебудови і бере на себе виконання інших завдань, ніж у мовленні. Проблемам української неології присвячують свої праці такі мовознавці, як: К.Г. Городенська, Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловська, Л.П. Кислюк, І.І. Ковалик, В.П. Олексенко, М.Г. Сенів, О.О. Тараненко та інші. Будь-яка словотвірна інновація є елементом мовлення і вживається в ньому. Проблеми словесних асоціацій, процесів мотивації новотвору в спілкуванні людей залишаються все ще не досить вивченими.

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю глибшого розгляду питання дериватів інноваційних локативів асоціативно-порівняльної мотивації, утворених різними способами словотвору.

Метою дослідження є встановлення структурно-семантичних особливостей інноваційних локативів, що мають в основі асоціативно-порівняльну мотивацію. Мета роботи передбачає необхідність вирішення завдань: 1) виокремити засоби словотворення у творенні локативів асоціативно-порівняльної мотивації просторової локації; 2) виділити деривати різних моделей просторової локації; 3) охарактеризувати інноваційні локативи із асоціативно-порівняльною мотивацією просторової локації.

Об'єктом нашої роботи є інноваційні локативи сучасної української мови, відповідно, предметом вивчення – деривати інновацій асоціативно-порівняльної мотивації локативності просторової локації.

За найзагальнішим значенням досліджуваних дериватів ми виділяємо дві великі їхні групи-підкатегорії: деривати зі значенням *просторової локації* і деривати зі значенням *часової локації*. У нашій статті ми будемо розглядати деривати зі значенням просторової локації.

Загальна суть таких дериватів (як і загальномовних дериватів локативності) зводиться до двох складників базового семантичного речення: означуване й означення. На думку

К.Г. Городенської, один із компонентів групи означення зазнає акцентування, і як наслідок, саме він стає основою кореня посталоного деривата; словотворчі засоби, а саме суфікси, приєднуючись до кореня, виконують функцію означуваного компонента, який збігається із семантико-синтаксичною функцією утвореного деривата в реченні [1, с. 28]. У зв'язку з цим загальна формула значення всіх таких локативів має такий вигляд: *місце (простір), пов'язаний із чимось чи кимось*. Унаочненням таких процесів є, наприклад, інноваційні деривати *Алабамщина* і *Бульбостан*. Ці деривати прозора вказують на те, що згоргання сталося саме із семантикою елементарного речення *подія пов'язана з територією навколо Алабами і територія, пов'язана з бульбою (картоплею)*; локативну функцію в цих словах відповідно виконують форманти *-щин(а)* і *-стан* зі значенням 'територія': *Сіпалася від сміху вже вся країна, а не лише Алабамщина*¹ (ПіК, 18/03, с. 46) і *Сьогодні дізнаємось, який з регіонів Росії претендує на звання Бульбостану, тобто славиться вирощуванням картоплі* (Канал 24: Весті Кремля, 06.05.16).

Аналіз контекстів творення й використання нових дериватів-локативів із асоціативно-порівняльною мотивацією робить можливим виділення в цій словотвірній підкатегорії різновидів. Помітними серед них є деривати на позначення країн, населених пунктів, територій, приміщень, установ/організацій.

Деривати-назви країн мають найрізноманітніший вияв мотивації і різні засоби й способи їхнього творення.

Особливості мотиваційних основ. За належністю до певної номінативної групи мотиваційні основи таких дериватів можна розділити на кілька різних за продуктивністю типів.

1. Основи власних назв осіб: а) прізвища колишніх чи діючих (сучасних) політичних діячів (*Кім Ір Сен* → *Кімірсенія*, *Кучма* → *Кучмостан*, *Ердоган* → *Ердоганостан*) чи відомих діячів інших галузей (*Цукерберг* → *Цукерляндія*, *Кадиров* → *Кадиростан*), б) основи власних назв історичних осіб (*Ганді* → *Ганділандія*, *Махно* → *Махновія*, *Орвелл* → *Орвеллостан*).

Такі імена-твірні основи, як правило, використано як привід до творення нової назви – фактично ж вони стали уособленням позитивних чи негативних рис, дій, надбань та інше самих носіїв власних імен. Ось чому і словотвірне значення таких дериватів також матиме переносний характер. Отож, з одного боку, фактично такі назви ніби є синонімами до загальновідомої, офіційної назви тієї чи тієї країни. З іншого боку, такі назви є своєрідним часовим обмежувачем існування країни – через указівку на особу-правителя країни. Зрештою, така назва позначає особливості країни не загалом, а країну в час правління особи, названої твірною основою.

Для підтвердження зазначеної специфіки і порівняння подасмо деякі приклади.

Вони знайдуть причину вручити мені квиток в один кінець до Ганділандії (т/с Теорія великого вибуху). Твірна основа *Ганді* – це прізвище політичного діяча Індії часів отримання нею

¹ Тут і далі зберігаємо правопис із великої чи малої літери відповідно до оригіналу.

незалежності і полишення її британською владою, зазначені часи відзначалися суцільною розрухою, масовим зубожінням люду, постійними міжетнічними і міжрелігійними сутичками.

Я розумію, що українці живуть в резервації, яку в народі називають “Кучмостаном” ... (УС, 10/02, с. 11). Ідеться про Україну років правління президента Л. Кучми, яке відзначалося зародженням і засиллям олігархічних форм суспільного життя, зосередженням багатств у небагатьох наближених до нього осіб, різким розшаруванням українського суспільства на багатих і бідних (недарма цього президента вважають батьком української олігархії). Такий стан підтверджує і низка відповідних новотворів того періоду: *кучматейт*, *кучмак/кучмек/кучміст*, *кучманізм*, *кучмізм*, *кучмократ*, *кучмократівський*, *кучмократія*, *кучмолиз*, *кучмоноїд*, *кучмономіка*, *кучмономенклатурник* (подаємо за: Словотворчість незалежної України. 1991–2011, с. 244–246).

Частково подібні процеси відбулися під час творення деривата Орвеллостан: Гуляй, червона бісова душа, і не забувай, що москаліки – одна з базових причин того, що мила вашому серцю Північна Корея перетворилася на *Орвеллостан* на чолі з династією вмирущих Кімів (ФВ: Б. Стасюк, 16.06.14).

Як і в попередніх прикладах, прізвище-твірною основою використана як привід для творення нової назви країни, відповідно, словотвірне значення новотвору має таку формулу: ‘країна, пов’язана з Д. Орвеллом’. Проте англійський письменник не мав жодного відношення до Північної Кореї, яку позначає новий дериват. Його зв’язок із названою країною є опосередкованим: він, мабуть, чи не найкраще зрозумів і в політичній алегорії «Колгосп тварин», у романі-антиутопії “1984” описав сутність тоталітарної держави, реалістично відобразивши й саме тоталітарне суспільство. Дякуючи цьому, тепер будь-яку тоталітарну країну (не тільки Північну Корею) можна називати Орвеллостаном.

Крім того, у такому контексті *Орвеллостан*, як інша назва Північної Кореї, є синонімом до деривата *Кімерсенія*, утвореного за тією ж моделлю, що й *Кучмостан* – ‘правитель → країна’: *Такого приниження, як у рідному районі, я ще не зустрічав у своєму житті... Суцільний район Кімерсенія* (ФВ: Ю. Ворошилов, 31.05.15).

До попередніх зовні й модельно подібний дериват *Цукерляндія: Президент Цукерберг країни Цукерляндії* (ФВ: О. Подола, 17.05.14). Відповідно, й словотвірне значення його має подібну до попередніх формулу: *країна, пов’язана з Цукербергом*. Проте, на відміну від попередніх, у цьому дериваті асоціації і порівняння пов’язані не з прізвищем-мотиватором, а з другою частиною деривата -ляндія: Фейсбук як винахід-творіння Цукерберга асоційовано з країною, прирівняно до неї.

2. Другу групу твірних основ становлять основи загальних назв із різним значенням: а) позначають осіб – такі основи можуть називати осіб за найрізноманітнішими ознаками: за національною належністю (*кацап* → *Кацапстан*, *росіянин* → *Росіянія*), за особистими рисами (*самодур* → *Самодурія*, *буруз* → *Бурузія*, *лох* → *Лохляндія*), за належністю до угруповань (*банда* → *Бандустан*, *тітушка* → *Тітушкістан*, *укроп* → *Укропія*); б) основи назв тварин і рослин (*груздь* → *Груздія*, *баобаб* → *баобабія*, *антилопа* → *Антилопія*); в) одиничними прикладами представлено локативи з основами слів на позначення предметів (*каструля* → *Каструляндія*), закладів (*кофішоп* → *Кофішопія*); єдиним прикладом втілено локатив із

дієслівною твірною основою (*брехати* → *Брехляндія* ‘країна, у якій брешуть’), проте в цьому разі можлива й інша мотивація: *брехня* → *Брехляндія* ‘країна, пов’язана з брехнею’; один дериват є унаочненням приименниково-іменникової мотивації: *за москалями* → *Замоскалля*.

На відміну від попередньої групи назв країн, у цій групі мотиваційні зв’язки інші: в основу мотивації для називання країни взято видільний референт, на основі порівняння його значущості й поширення з іншими атрибутами цей референт визначено своєрідною маркою, брендом, візитною картою називаної країни. Лише частина з таких дериватів може прямо вказувати на прототип країни: *кофішоп* – Нідерланди з їхньою вільною торгівлею конопель і продуктів із них; *тітушки* – Україна часів Єромайдану (збірна назва найманців, часто люмпенізованих кримінальних елементів, спортсменів, що їх використовувала влада для фізичної участі в масових сутичках, у провокаціях проти демонстрантів, опозиції та ін.).

Інші твірні основи потребують ресемантизації, пояснення через прямі значення використаних твірних основ і ширшого контексту використання. Таким, зокрема, є дериват *Каструляндія*, в якому без будь-яких труднощів можна виділити твірною основою *кастрюл’*, проте асоціативність її значення утруднює розуміння самого деривата і потребує пояснень через контекст творення і використання: *Лалаландія: Давайте ініціюємо переназвати сусідню країну на лалаландію* (ФВ: Українська мова, 05.07.14) – ідеться про приспів *ла-ла-ла-ла* відомої «пікантної» пісеньки-речівки українських футбольних уболівальників (фанів), присвяченої В. Путіну.

3. Ця група дериватів щодо мотиваційних основ знаходиться між першою і другою, має подібність до обох. З одного боку, як і в першій групі, мотиваційними основами цих дериватів є основи власних назв, а саме основи власних назв установ, організацій. З іншого боку, мотиваційно ці деривати подібні до другої групи – явище, що позначено твірною основою, є ніби узагальнюючим символом, означником суті всієї країни. Утіленням такої специфіки є такі словотвірні пари: *ФСБ ‘Федеральна служба безпеки’* → *ФСБрія*, *Верховна Рада ‘найвищий законодавчий орган країни’* → *Радагаскар*, *Кремль ‘місце знаходження найвищих керівних органів країни’* → *Кремльленд*.

Проаналізувавши деривати інновацій локативів простої локації із асоціативно-порівняльною мотивацією, ми можемо зробити висновки, що серед зазначених інновацій виділяються локативи-назви країн і міст; назви, що утворилися, переважно – замітники нейтральних існуючих назв міст, країн, установ, рідше – позначають вигадані локації; твірними основами виступають основи слів, аббревіатури; приєднані словотворчі засоби, усупереч їхнім традиційним можливостям сполучатися з тією чи тією твірною основою, своєму значенню, виявляють нові валентні можливості і приєднуються до нових основ; унаслідок таких змін встановлюються нові семантичні зв’язки між словотворчими засобами – виступають синонімічними заміниками один одного; під час словотворення більшості дериватів-локативів помітними є морфологічні особливості: варіативність єднальних голосних, утинання твірних основ, варіативність суфіксів, непослідовність використання різних форм одного і того ж словотворчого засобу. Перспективою подальшого дослідження є вивчення дериватів інновацій асоціативно-порівняльної мотивації локативності часової локації.

Література:

1. Городенська К.Г. Проблема виділення словотвірних категорій (на матеріалі іменника). Мовознавство. 1994. № 6. С. 22–28.
2. Городенська К.Г. Структура складних іменників у контексті семантичного синтаксису. Мовознавство. 1988. № 3. С. 27–34.
3. Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. К.: Наук. думка, 1984. 251 с.
4. Нелюба А. Явища економії в словотвірній номінації української мови: монографія. Х., 2007. 302 с.
5. Олексенко В.П. Словотвірні категорії іменника: монографія. Херсон: Айлант, 2005. 336 с.
6. Селіванова О. Прецедентна мотивація номінативних одиниць (на матеріалі української мови). Наукові праці проф. Селіванової О.О. URL: <http://selivanova.net/ru/publications/>
7. Сенів М.Г. Засоби вираження локативності у класичних мовах. Лінгвістичні студії: зб. наук. пр. Вип. 4. Донецьк: ДонДУ, 1998. С. 12–24.

Глуховская М. С. Дериваты инноваций ассоциативно-сравнительной мотивации локативности пространственной локации

Аннотация. В статье рассмотрены словообразовательные инновации пространственной локации, которые возникают с помощью различных способов словообразования ассоциативно-сравнительной локативности в украинском

языке. Проанализированы локативы дериватов пространственной локации и выделены разновидности. Охарактеризованы элементы созидания дериватов локативности инноваций. Выявлены дериваты и модели украинских новообразований-существительных пространственной локации, обусловленные ассоциативно-сравнительной мотивированностью. Описаны их разновидности.

Ключевые слова: инновация, дериват, локатив, ассоциативно-сравнительная мотивация.

Hlukhovska M. Derivatives of innovations of associative-comparative motivation of the spatial location locality

Summary. The article deals with the word-building innovations of diatopical location that formed by different ways of word-formation of associative-comparative locativeness in the Ukrainian language. Locations of derivatives of diatopical location and varieties are analyzed and emphasized. Some elements of the creation of derivatives of innovation locality are characterized. Derivatives and models of innovative nouns in the Ukrainian language of spatial location, determined by associative and comparative motivation are discovered. Their varieties are described.

Key words: innovation, derivative, locative, associative-comparative motivation.

Гольтер І. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу
Дніпровського державного технічного університету

РОЛЬОВІ ІГРИ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМУНІКАТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. Статтю присвячено рольовим іграм як важливому комунікативному інструменту навчання іноземної мови у технічних вищих навчальних закладах. Розглядаються головні принципи організації рольової гри, форми та переваги цього методу.

Ключові слова: рольова гра, англійська мова, технічні спеціальності, комунікативний інструмент, методика викладання, технічна термінологія.

Постановка проблеми. Для вдалої професійної діяльності та подальшого кар'єрного зростання в умовах глобалізації світу слід розвивати у студентів ВНЗ їхні практичні навички володіння іноземними мовами. Найуспішніше це відбувається у тому разі, коли процес навчання наближений до практики. Одним з головних складників цього процесу є рольові ігри. Вони активізують пізнавальну діяльність, когнітивні навички, сприяють розвитку комунікативних вмінь та навичок студентів, розвивають відповідний словниковий запас, вміння правильно спілкуватися у тій чи іншій ситуації і є значним мотивуючим фактором для досягання успіху в оволодінні іноземною мовою. Участь у рольових іграх допомагає подолати комунікативний бар'єр. Як підкреслюють українські дослідники З.Н. Курлянд та Р.І. Хмелюк, педагогічний процес у вищих навчальних закладах підпорядковується закону моделювання, згідно з яким усі заходи, що проводяться у вищих навчальних закладах, мають бути насичені професійним змістом і проходити в ситуаціях, максимально наближених до дійсності, тобто до умов, на які випускник може натрапити в реальному виробництві [12, с. 72].

Крім того, саме рольова гра на заняттях з англійської мови допомагає визначити ставлення кожного студента до певної проблеми, навчити правильної поведінки у тому чи іншому разі, з яким можна стикнутися під час професійної діяльності, зрозуміти позицію інших.

Аналіз останніх досліджень. У сучасній методиці викладання іноземної мови специфіка використання рольових ігор на заняттях посідає помітне місце серед низки важливих проблем, які потребують вирішення. На думку американського лінгвіста П. Юра, ігрові ситуації сприяють створенню особливого простору навчальної діяльності, у якій студент готується до вирішення проблем і конкретних ускладнень [18, с. 9]. Проте, незважаючи на велику кількість робіт, присвячених цьому питанню [4; 8; 14; 15; 19], у більшості наукових розвідок мало уваги приділено вивченню та застосуванню рольової гри як важливого комунікативного інструмента навчання іноземної мови.

Метою цієї статті є представлення переваг рольової гри як складової частини навчального процесу та дієвого інструмента розвитку комунікативних навичок під час спілкування іноземною мовою та розробка теоретичних і методологічних положень і практичних рекомендацій щодо проведення рольових ігор.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вдалого навчання комунікації іноземною мовою важливо активізувати пізнавальну діяльність студентів. Для цього використовується інтерактивне навчання – спосіб пізнання, який здійснюється у формах спільної діяльності всіх тих, хто навчається [9; 11]. Одним з найефективніших методів інтерактивного навчання є рольова гра – метод, що характеризується наявністю завдання і розподілом ролей, де дії гравців стимулюються самим ігровим комплексом [2].

Гра є ситуативно-варіативним тренуванням. Вона наближена до реального мовного спілкування, відрізняється емоційністю, спонтанністю, цілеспрямованістю мовного впливу і дає можливість багаторазового повторення мовного зразка, закріплюючи отриманий результат навчання [13].

Генеруючи власні ідеї та застосовуючи їх у гіпотетичних професійних ситуаціях, які можуть відбуватися у реальності, рольова гра допомагає краще засвоїти матеріал, набути досвід і таким чином полегшити процес оволодіння навичками спілкування іноземною мовою, навчити мислити широко й критично.

Завдяки мовним іграм виконується низка методичних завдань: посилюється психологічна готовність студентів до мовного спілкування; мовний матеріал неодноразово повторюється, а отже, краще засвоюється; обираючи потрібний мовний зразок, студенти набувають навичок ситуативної спонтанної промови [10; 16].

Як указують лінгвісти Джек Річардс та Теодор Роджерс, набуття практичного досвіду під час навчання підвищує рівень мотивації [17, с. 128]. Крім того, враховуючи, що навчальний процес має сприяти набуттю студентами досвіду та допомогати в організації подальшої самоосвіти, у такому разі конкретні рольові ігор допомогатимуть у втіленні цієї мети.

Рольова гра є сучасною технологією розвитку комунікативних здібностей в іншомовному спілкуванні, яка до того ж допомагає створити колектив однодумців. Адже під час гри студенти разом обговорюють і виконують завдання, від їхньої взаємодопомоги, взаєморозуміння залежать результати гри. Реалізація рольової гри на заняттях з іноземної мови у ВНЗ складається з кількох етапів: повідомлення теми гри та опис специфіки ігрової ситуації; визначення мети, особливостей, умов, проблем і послідовності гри; організація ігрової ситуації та окреслення певного ігрового простору; розподіл ролей; власне гра; визначення результатів гри; актуалізація набутого досвіду.

Деякі дослідники наголошують на тому, що під час рольових ігор доречно нехтувати фонетичними та граматичними порушеннями мовлення. Викладач, помічаючи недоліки, має звернути на них увагу під час виконання подальших вправ. На думку психолога К.О. Абульханової-Славської, подібна тактика сприяє зняттю емоційних бар'єрів у випробовуваних під час проведення рольових ігор [1].

Важливо підкреслити той факт, що, незважаючи на розмаїття завдань, які можуть бути вирішені за допомогою рольових ігор, їхні «умови» та кінцева мета мають бути чітко роз'яснені учасникам освітнього процесу та усвідомлені ними.

Звичайно, керувати цим процесом і спрямувати його в певне потрібне русло протягом всієї рольової гри має викладач, який виступає у ролі посередника і всіляко сприяє тому, що саме студент є головною дійовою особою гри. Як зазначає О.С. Ковальчук, на самому початку рольової гри викладач роздає студентам картки з інструкціями щодо їхніх ролей. Під час самого дійства викладач як арбітр може призупинити гру, втрутившись тим самим у хід подій задля того, щоб усунути певні неточності, або зосередити увагу студентів на окремих її елементах [7].

У власній педагогічній діяльності під час навчання англійської мови ми використовуємо кілька різновидів ділової гри, спираючись на теоретичні дослідження вітчизняних дослідників І.М. Ахмад та А.О. Слезенко [3], згідно з якими основними психолого-дидактичними принципами створення і застосування рольових ігор у навчальному процесі є:

- імітаційні ігри – імітація діяльності будь-якої організації. Імітуватися можуть події, конкретна діяльність людей і обстановка, умови, в яких відбувається подія або здійснюється діяльність;

- операційні ігри – виконання конкретних специфічних операцій. В операційних іграх моделюється відповідний робочий процес;

- виконання ролей – відпрацьовується тактика поведінки, дій, виконання функцій і обов'язків конкретної особи;

- метод інсценування – своєрідний «діловий театр», коли розігрується будь-яка ситуація, поведінка людини в цій обстановці;

- психодрама і соціодрама – соціально-психологічний театр, в якому відпрацьовується уміння відчувати ситуацію в колективі, оцінювати і змінювати стан іншої людини, уміння увійти з нею в продуктивний контакт.

Опис конкретного досвіду застосування рольових ігор на заняттях з англійської мови на кафедрі перекладу Дніпровського державного технічного університету.

Студентам пропонуються різні рольові ігри, які модифікуються з урахуванням їхніх інтересів і можливостей. Додаткова мотивація створюється шляхом введення в гру ролей, які пов'язані з їхньою майбутньою професійною діяльністю. Ефективності рольових ігор сприяють кілька факторів: систематичність використання та цілеспрямованість програми ігор у поєднанні із тренувальними граматичними та лексичними вправами. Серед рольових ігор пропонуються: проведення конференцій, «круглих столів», дискусій та інтерв'ю з відомими винахідниками або ученими, ведення ділових переговорів у різних країнах, співбесіда під час прийому на роботу в нову зарубіжну компанію, створення рекламного ролика нового технічного винаходу, збори Ради директорів тощо.

Наведемо приклад рольової ділової гри. Це диспут – захист інновацій в галузі хімічних технологій: “Intensification of technology of waste recycling process into rare biomineral fertilizers” («Інтенсифікація технології переробки відходів у рідкісні біомінеральні добрива»). Така ділова гра використовується в групах студентів хімічних спеціальностей ДДТУ в 4-му семестрі 2-го курсу. Використання такої гри має дві цілі. Насамперед здійснити контроль засвоєння лексичних одиниць і граматичних структур і визначити рівень сформованості кому-

нікативних навичок за темою “Chemical technology of recycling process of biomineral fertilizers as the most modern and the most relevant scientific area of chemical technologies” («Хімічна технологія переробки в біодобрива як найсучасніша та актуальна наукова галузь хімічних технологій»). Крім того, розвивати загальні, особистісні, міжпредметні компетенції, такі як розуміння сутності професії інженера, усвідомлення відповідальності за інженерні рішення, здатність ефективно працювати індивідуально і як член команди [9].

Кожна група знайомиться з конкретним досвідом застосування певних хімічних технологій і їхніми напрямками, тенденціями розвитку і на диспуті в лаконічній формі (4-5 хвилин) має викласти головні ідеї та особливості їхнього розвитку. Крім того, група вибирає зі свого складу виконавців таких ролей:

- *автор-новатор* – носій передових ідей, керівник групи;

- *оптимісти, прихильники новатора*, захисники ідей, їхні пропагандисти, чия позиція у рольовій грі: біомінеральні добрива – це реальна допомога сільському господарству і водночас – очистка навколишнього середовища.

- *песимісти-консерватори та скептики*, противники ідей, котрі не згодні з тим, що у новітніх технологій є майбутнє.

- *реалісти-аналітики*, здатні зважити всі «за» і «проти» і зробити необхідні висновки.

Залежно від кількості учасників і напрямів у галузі хімічних технологій, які обговорюються, можна виділити групи не тільки за вказаними, але і за іншими рольовими напрямками (*розробники – виробники – інвестори – споживачі* тощо).

У результаті ділового обговорення на диспуті інновацій в галузі хімічних технологій учасники приходять до того чи іншого рішення про доцільність їх застосування в певній сфері людської життєдіяльності.

Проведенню рольової гри передують підготовча робота, спрямована на розвиток комунікативної компетенції у говорінні і читанні за цією темою. Ця підготовча робота включає в себе кілька аспектів. Це фонетичні завдання, які допомагають студентам впоратися з труднощами вимови окремих англійських слів і фраз, лексичні завдання, під час виконання яких збагачується словниковий запас студентів, і низка граматичних вправ, яка допомагає зняти граматичні труднощі, що зустрічаються в певному технічному тексті. Працюючи з таким текстом, студенти вчаться не лише читати і розуміти англійську інформацію, а й будувати монологічне висловлювання і вести діалог за темою тексту.

Рольові ігри систематично використовуються на заняттях з англійської мови для студентів усіх технічних спеціальностей після завершення вивчення кожної теми. Як експеримент у минулому навчальному році зі студентами було проведено опитування: «Яким ми вважаєте результат навчання з англійської мови протягом року?», яке допомогло визначити загальнокультурні та мовні компетенції, сформовані у навчальній групі. На основі проведеного аналізу були зроблені певні висновки. Як зазначили самі студенти, 70–80% з них оволоділи певними комунікативними компетенціями, серед яких – пошук і вміння наводити аргументи під час дискусії, щоб переконувати співрозмовника або спростувати його думку; використання вербальних і невербальних засобів у спілкуванні англійською мовою; розширення особистісного тезауруса; оволодіння певними правилами перетворення мовних одиниць на висловлювання; навички ситуативного доречного використання мовних зразків.

Таким чином, застосування рольових ігор на заняттях з іноземної мови дає позитивні результати. А саме: студент з пасивного елемента освітньої системи перетворився на активного учасника освітнього процесу [6]. Рольові ігри дають змогу студентам підвищувати рівень своєї самоосвіти, сприяють розвитку творчої активності студентів; формуванню особистісної готовності до застосування технічних знань і умінь; розвитку комунікативних та організаторських здібностей; формуванню загальнолюдських (гуманістичних) цінностей. Крім того, у майбутнього інженера розвиваються мовні навички: компетенція у монологічному мовленні (напр., презентація власного проекту); компетенція у діалогічному мовленні (напр., мозковий штурм у вирішенні певної проблеми); компетенція у письмі (напр., пояснювальна записка до проекту); компетенція в аудіюванні (напр., наочне знайомство з новим технологічним процесом); компетенція у читанні (напр., вивчення статті з певної професійної тематики).

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Метод рольової гри має безсумнівну дидактичну цінність, адже гра сприяє ефективному засвоєнню матеріалу, а також подоланню негативних психологічних стереотипів як у самій студентській групі, так і між групою і педагогом. Рольова гра на заняттях з англійської мови студентів немовних спеціальностей має розглядатися учасниками як цікавіший, аніж звичайне практичне заняття процес.

Однак за всієї привабливості та ефективності ігор необхідно мати почуття міри, в іншому разі вони втомлять учнів і втраять свіжість сприйняття, а значить, знизять цікавість учасників до гри. Крім того, мета та завдання рольової гри на занятті з англійської мови є близькими до мети та завдання рольової гри на занятті зі спеціальної підготовки в технічному ВНЗ, проте домінуючою у ній є мовний складник. Гадаємо, визначення саме мовного складника у процесі рольової гри є перспективним щодо подальшого дослідження як найважливішого складника комунікаційного процесу.

Література:

1. Абульханова-Славская К.А. Психология и сознание личности. Избранные психологические труды. М., 1999. 224 с.
2. Астафурова Т.Н. Стратегии коммуникативного поведения в профессионально-значимых ситуациях межкультурного общения: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. М., 1997. 41 с.
3. Ахмад І., Слезенко А. Значущість рольових ігор у процесі навчання. Теоретичні питання культури, освіти та виховання. 2013. № 47. С. 9–11.
4. Герасименко О.В. Иноязычная компетентность как фактор развития коммуникативной культуры студентов: дисс. канд. пед. наук. Оренбург, 2001. 36 с.
5. Евстропова Н.С. Использование интерактивных методов обучения на занятиях по иностранному языку в техническом вузе (на примере технологии «командообразования») / Н.С. Евстропова, К.С. Опарина. Вестник Вятского государственного университета, 2014. № 6. С. 149–152.
6. Ефименко С.В. Психолого-педагогические особенности формирования ценностно-смысловых установок студентов в условиях ино-

язычной коммуникативной деятельности: автореф. дис... канд. психол. наук. Ростов-на-Дону, 2011. 24 с.

7. Ковальчук О.С. Рольові ігри на заняттях з англійської мови студентів юридичних спеціальностей. Нові технології навчання. 2011. № 68. С. 44–47.
8. Коломієць Н.А. Педагогічні технології: з теорії питання. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини. К.: Міленіум, 2006. Випуск 17. С. 231–240.
9. Кулюкина Е.С. Формирование компетенций бакалавров и магистров технических профилей с учетом международных стандартов: дис. ... канд. пед. наук. Томск, 2011. 213 с.
10. Леонтьев А.А. Психология общения. Тарту: Тартус. ГУ, 1974. 219 с.
11. Панина Т.С. Современные способы активизации обучения. М.: Академия, 2006. 176 с.
12. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін.; За ред. З.Н. Курлянд. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2005. 399 с.
13. Пидкасистый П.И. Технология игры в обучении и развитии: учеб. пособие / Пидкасистый П.И., Хайдаров Ж.С. М.: Наука, 2012. 270 с.
14. Тер-Саакянц Г.М. Применение ролевой игры / Г.М. Тер-Саакянц, Н.А. Красовская. Методика интенсивного обучения иностранным языкам. К.: Вищ. шк., 1988. С. 194–208.
15. Maley A. Drama Techniques in Language Learning. A resource book of communication activities for language teachers. / A. Maley, A. Duff. NY: Cambridge University Press, 2001. 245 p.
16. Richards J.C. Practice teaching: a reflective approach / J.C. Richards, Th.S.C. Farrell. NY: Cambridge University Press, 2010. 187 p.
17. Richards J. C. Approaches and methods in language teaching / J.C. Richards, Th.S. Rodgers. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 270 p.
18. Ur P. Discussions that Work. NY: Cambridge University Press, 1981. 122 p.
19. Wood E. Exploring Play. The University of Sheffield. URL: <https://www.futurelearn.com/courses/play>

Гольтер И. М. Рольовые игры как важный коммуникативный инструмент обучения иностранному языку

Аннотация. Статья посвящена ролевым играм как важному коммуникативному инструменту обучения иностранному языку в технических вузах. Рассматриваются основные принципы организации ролевой игры, формы и преимущества этого метода.

Ключевые слова: ролевая игра, английский язык, технические специальности, коммуникативный инструмент, методика преподавания, техническая терминология.

Holter I. Role-playing games as an important communicative tool for studying foreign language

Summary. The article deals with the research of the theory of a role-playing organization during teaching English for students from technical universities. There are also considered the basic principles of organization of the role play, forms and advantages of the current method of teaching.

Key words: role play, English, technical specialization, communication tool, teaching methodology, technical terminology.

Gusar A. V.,

*assistant lecturer in the Department of Germanic Philology and Translation,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv*

MYTHOLOGICAL CONCEPT *THUNDERSTORM* IN ENGLISH, SWEDISH AND SLAVONIC SONG DISCOURSES

Summary. The article is devoted to analyzing the basic mythological concept *THUNDERSTORM* and studying its possible incarnations in different modern song discourses, namely, in English, Swedish and Slavonic (Russian and Ukrainian). Also it investigates the construction of its associative fields, which are significant in understanding the mental processes that occurred when an individual was perceiving, comprehending and, consequently, cognizing the reality a long time ago and compare it to how it works today.

Key words: conceptual sphere, picture of world, mythological concept, musical discourse, alternative worlds, conceptual analysis

The current state of linguistic science is marked by a tendency to study the relationship between language, on the one hand, and knowledge structures, processes of thinking and consciousness, on the other. According to such a tendency, the particular interest could be found in the integrative study of speech and language as a linguo-creative phenomenon and in the study of semiotic and cognitive features of linguistic units to denote mythological phenomena which are supposed to be the basic constructs of the alternative worlds.

This field has witnessed the appearance of different researches devoted to the development of conceptual analysis methods, among which there are remarkable works by A. Askoldov, A. Babushkin, S. Vorkachev, I. Golubovska, V. Karasyk, V. Kolesov, E. Kubryakova, D. Likhachev, V. Maslova, Z. Popova, I. Sternin, R. Frumkina, O. Kolesnyk, A. Levitsky etc.

A human being constantly contemplates the world around himself or herself, he or she perceives, realizes, interprets, feels, cognizes and reproduces it. Depending on the cognitive activity and reflective abilities of the individual's mind, an image of the world is created in his head and can accurately convey the perception characteristics of the real (from his point of view) and fictional worlds [3]. As a result of one's interactive activities, each person creates a system of concepts and representations which form the footing of a certain image of the world or world picture – that is, “an originally achievable reality” [2]. For some other person, this reality could be an imaginary/alternative world.

Texts of different discourses, which are at the same time verbally embodied images of the world or worlds, also represent semiotic correlates of an infinite number of worlds with different axiological coordinate systems. A complete set of such discourses constructs the information field of our planet, the noosphere. To create a new alternative world, a person must first consider the basic, underlying information structures, unprovable nature of which allows us to correlate them with certain universal myths that function in mythological space. The mythological space is the conductor for the person's consciousness to the underlying semantic structures which serve as a material for new alternative informational formations, new worlds, new texts, new discourses.

According to O. Kolesnyk, national-cultural texts, conceived in the internal form of nominations of mythological concepts and mythological scenarios outline the initial configuration of the world and the apparent scenarios of its inner changes. Every rethinking of such nominations by new participants leads to the creation of new notational meanings that make the corresponding concepts play in “stereotyped situationally modified scenarios”, which are a fractal reflection of basic mythological scenarios. Decoding texts by using the mythological space provides an entry to the world of a certain level of reality and abstraction, and generates in the imagination of the recipe-interpreter images and concepts that make up the “secondary myth” [2], which differs from the “original matrix of the world”. Recipe-interpreter or linguistic personality is the subject of a semiosis that performs linguistically-apocryphal modeling of the world / worlds, which results in a certain “holographic image” that, in turn, can be materialized in other code systems, for example, in music discourse.

The relevance of our research is caused by the interest of present-day linguistics in such a decoding of basic concepts of different mythological spaces and in finding out how these concepts could be rediscovered in modern discourses, especially in modern songs. Considering all said above we can name the purpose of this article which is to study how the mythological concept *THUNDERSTORM* is represented in modern song discourses of different cultures, namely English, Swedish and Slavonic (Russian and Ukrainian) and the construction of their associative fields, which is significant to understand the mental processes that occurred when an individual was perceiving, comprehending and, consequently, cognizing the reality a long time ago and to see how it works nowadays.

To begin our decoding research, we will consider first how the concept “thunderstorm” is understood and pictured in nowadays reality. Modern lexicographic sources interpret lexeme “thunderstorm” as a certain atmospheric phenomenon, which is explained by the laws of physics. For example, in Merriam-Webster dictionary, you can find the first simple definition: “a thunderstorm is a storm accompanied by lightning and thunder” [9]. In some other sources, you can find more explicit definition: “a thunderstorm is a storm of heavy rain accompanied by lightning, thunder, wind, and sometimes hail” [8]. Other languages have the same explanation for this natural phenomenon. Today people normally perceive a thunderstorm not as a will or anger of the gods, but as a meteorological phenomenon, however, in the linguistic picture of the world there are still traces of the ancient mythological perception, which could be revealed in the etymological background of the core notion “thunder”.

In English, noun “thunder” appeared before the 12th century and was used in its first modern meaning, which came from Old English punor “thunder, thunderclap; the god Thor,” from Proto-Germanic *thunraz (source also of Old Norse þorr, Old Frisian thuner, Middle Dutch donre, Dutch donder, Old High German

donar, German Donner «thunder»), from PIE *(s)tene- “to resound, thunder” (source also of Sanskrit tanayitnuh “thundering,” Persian tundar “thunder,” Latin tonare “to thunder”). Verb came from Old English þunrian, from the source of thunder (n.) and has some additional meaning, figurative sense of “to speak loudly, threateningly, or bombastically” which is recorded from mid-14c. (dutchdonderen, German donnern) [11].

In Swedish notion “åska” = “thunder” according to Norse mythology originally meant that “Æsir, god Thor is somewhere out and rides his chariot pulled by goats” (as = god + aka (åka) = ride). In Danish and Norwegian there is only notion “torden” which is Swedish “tordön” (tor (åska) = thunder and dön (dunder) = to make a loud sound) and literally means “Thor’s din.” The unetymological -d- also is found in Dutch and Icelandic versions of the word. In some old Swedish dialects people still use verb “torar” to note the approaching of thunder [7]. In Celtic mythology, there was also a god of thunder Taranis (in Irish Tuireann). His name is originally connected with Germanic god Thor.

In Slavic languages, concept “гроза” [ˈgrɔza] has also some thought-provoking connotations. It derives from Proto-Slavic *groza (Greek φοβία) = horror, to compare: Ukrainian гроза́, Bulgarian гроза́, Serbo-Croatian grȏza = “thrill, horror”, Slovenian gróza, Czech hrůza, Slovak hro^za, Polish groza. Verb Proto-Slavic “грозѣтъ, грожу́” = “threaten” akin to Lithuanian gražóju, gražóti, Latvian grēzuôt “threaten, to be angry”; also a possible connection to the Greek γοργός «terrible, horrifying», Γοργό «terrible ghost» [4]. In other words, the Slavic concept of thunder in its lexicographic interpretation reflects the notions of “trouble, danger”, or “something (that) inspires fear, causes horror”, “something terrifying, or horrible” [1]. What was that supernatural power which scared people, who possessed it and why we will try to find out in the next passage proceeding to the next lingua-semiotic stage of decoding our mythological concept *THUNDERSTORM*.

According to 19th century science, nature and meteorological phenomena were a major source of inspiration for humans in the myths creating process. Some mythologists preferred to look for solar gods, but lots of them also regarded thunder as the key element for understanding the symbolism of ancient deities (A. Kuhn, W. Schwartz) [5]. Folklore about thunder has strong legendary qualities because it discusses the relationship of man with supernatural powers and his vulnerable position in relation to those powers. Lots of our ancestors lived in the lands that were subjected to thunderstorms which are to be some hugely dramatic events, especially when they are experienced under the open sky. People saw the lightning, smelled the ozone, heard the ear-splitting rolls of thunder, felt the rain and hail and naturally they were impressed by all this incomprehensible magic and believed that this was “a direct divine communication” [6]. At once they began to pray, make promises, offerings and hoped that this divine something would go elsewhere as soon as possible.

In many mythic discourses there is a god of thunder – a source or personification of terrible natural forces (primarily thunder and lightning). Above all thunder is personified as “a wrathful god, who chases devils and tries to strike them dead with his arrow of lightning”. So it is a widely spread international belief that Thunder is a celestial deity who destroys evil powers. The image of this god varies significantly in different cultures depending on their primary occupation (nomads, farmers or Vikings). For example, in Indo-European tradition, the thunder god is often the chief god, the ruler of all other gods (Zeus in Greek mythology and Jupiter in Roman, Indra in Hinduism, Perun in Slavic mythology,) or is in

close, often familial relations with the main god (for example, Thor, the son of Odin in Germanic mythology) [5].

In Finno-Ugric folklore the god of thunder is imagined as a celestial rider who chases evil spirits or devil and kills them with some fire-weapons, causing thunder and lightning. Estonians, for example, imagined thunder to be an old, serious and strict man who took fatherly care of his children: “when it thundered, it was said that the old man is walking in the fields and shouting with his powerful voice, chasing evil spirits and if he found one, either in a house, in a tree or in a cliff, he flashed a vengeful beam and destroyed the hiding place of the evil one” [5]. In Slavic mythology, Perun (Cyrillic: Перун) is the chief god and the god of thunder and lightning. His attributes were fire, mountains, wind, the oak, iris, eagle, firmament, horses and carts, weapons (hammer, axe, and arrow) and war (he was first associated with weapons made of stone and later with those of metal) [14]. Name “Perun” is strongly correlated with Perkūnas/Pērkons from Baltic mythology, suggesting a common derivative of the Proto-Indo European thunder god (whose original name has been reconstructed as Perkwunos) [5]. The root *perkwo originally was defined as an oak (a tree which is frequently struck by lightning), but in Proto-Slavic part “per-” meant also “to strike, to slay” so the name of the thunder god refers to him as a striker. The natural phenomenon of thunderstorm was believed to be the battle of Perun with the Divines – the gods of fear and death and the demons sent by Chernobog (Black God), Mara and other evil spirits. Perun rides along the sky in a golden chariot, pulled by nine winged golden horses. He kills evil spirits and blesses the ground with a life-giving water [1]. Considering these facts, we can also conclude that Slavic peoples have shared the international belief that the thunder god uses his powers to destroy devils.

With the advent of Christianity, “duties” of Perun passed to Elijah the Prophet [1]. It gives us a clue that even in the Bible, there is some traces of thunder god or at least of some figure that can command thunder and lightning – a prophet Elijah who departed this world in a chariot of fire, drawn by horses of fire. Elijah appeals also to the Lord “to evoke heavy rain, and the sky grows black with clouds and a wind rises” [5]. These facts from the Holy Scripture support Elijah’s role as causer of thunder – when it thunders, it is said that Elijah drives in a fiery chariot. There are other recordings which manifest that thunder appears to be an instrument of the Christian God. It is believed that two angels blow trumpets during a thunderstorm as thunder usually spreads into two directions. On Doomsday, twelve angels blow trumpets together, the thunder will be so heavy then that heaven and earth will collide and break apart. The lightning is a consuming fire, sent by God to earth to punish people and remind them of the last judgment day. The material environment responds to man’s behavior and natural occurrences such as thunder and lightning have moral significance. These natural phenomena do not exist independently from man but are provoked by humans. Thunder is a demonstration of God’s wrath and a moral message to Christians who fail to live faultlessly.

The core belief about thunder destroying evil powers is also spread among the Germanic peoples. The ancient Germanic thunder god was characterized by W. Schwartz as follows: “Donar was believed to be a gigantic, demonic being, moving through the clouds, urging his thunderous steed around the sky in the wild commotion of the storm. The flash of lightning that shot underneath the clouds was believed to be the flash of his eye, which was shaded by the clouds as by a hat. But the flash of lightning could, at the same time, be a spear hurled from the heights, or a gleaming sword” [5].

All in all, if we summarize both decoding stages, we will be able to give a general description of the universal mythological concept “thunderstorm” which functions almost identically in English, Swedish and Slavonic both ancient and modern pictures of view. It reflects how our ancestors understood the natural phenomenon of a thunderstorm: they imagined some celestial deity to be a master and cause of thunder, lightning, wind and other accompanying natural forces which were used in a global fight against devils and evil spirits and sometimes against sinful people; possessing some basic archetypical features of a father who protects and punishes his naughty children.

Now that we have the decoded concept *THUNDERSTORM*, we can find out how it is implied in the linguo-creative process, that is, in the process of creating new worlds, in our case, in modern songs.

In English song discourse the concept *THUNDERSTORM* is quite often associated with Scandinavian god of thunder Thor and he is described to be a fearless and powerful savior of mankind, a father of all people, who is going to suffer just to save his children: “*Thor Odin’s son / Protector of mankind / Rise to meet your fate / Your destiny awaits*”, “*God of thunder, god of rain / Earth shaker who feels no pain / The powerhead of the universe / Now send your never ending curse*”, “*Oh Thor above the mountain / Look down upon your children*”, also he is described as a god of war who fights against evil: “*Thor the mighty, Thor the brave / Crush the infidels in your way*”, “*...And this heaven is the home / Of every man who loves his sword / And he uses it for freedom / To preach the word of Thor*”, “*We’re like thunder and lightning / We’re always fighting, there’s no denying*”, “*Asgard’s calling to war for the earth / Mighty hammer of Thor Mjølner / Lightning’s magical lord of thunder*” [13]. In some songs powers of Thor are highlighted by different natural phenomena: “*Crack in the distance, a flash in the sky / It’s getting dark, clouds gather power / You heard it coming from over the hill / It’s time to run, time to seek cover / Now there is no hideaway / And you have no chance / Thor and his hammer are riding his chariots of storm*”. In Swedish music discourse powers of the thunder god are also often emphasized by weather description: “*Med sin styrka, med sitt mod se hansvrede / GUDEN TOR / Hylladavmän, som dog, ejförgäves / DE SPILLDE SITT BLOD / Blixtochunder, ifrånmjølner, Tors ilska / DEN GLÖDER / Vindenviner, detblåserkallt, åskanslår / NERÖVERALLT*” (Eng. With his strength, with his courage see his anger / God Thor / Hailed by men, who died, not in vain / They spilled their blood / Lightning and thunder, from the clouds, Thor’s anger / It’s glowing / Cold wind is blowing the thunder strikes / Down over everything), “*Tor haverilskan med Mjølneri sin hand / åskan den dundrar / I vårt vackra land*” (Eng. Thor has the anger with Mjølner in his hand / thunder, it thunders in our beautiful country). He is also depicted as a god of war and savior of all men: “*Se hansvrede, se hand dåd, visa ej / DIN FIENDE NÅD / Hammarenskraft, geross mod, ty enviking / PÅ SLAGFÄLT DOG / Med Oden, vid sin sida, de ser / KRIGARNA STRIDA / Förfrihet, och försitt land nu gårdess / STARKA HÅR FRAM*” (Eng. See his anger, see your hand’s deed, do not show / Your fight need / The power of the Hammers, give us courage, for a Viking / To die on the battlefield / With Odin, on their side they see / Battle of war / For freedom and for their country now it is / Strong here). In Ukrainian song discourse emotions and feelings of the thundergod Perun are often compared with thunderstorm: “*Грізно вдарили у землю / Грому палиці коряві. / Гнів нестримний блискавичний / Полихнув холодним сяйвом – / Люто срібною сокирою / Повітря простір розсікає...*” [12] (Eng. Strongly

hit the ground / Thunderstorm sticks. / Wrath unrestrained, like lightning / Beamed with cold glow – / Angrily with a silver ax / Air dissipates the space ...). Perun and his wife are often compared to ordinary married couple and have their humanlike quarrels; Perun is also represented as a warrior and as a god of war, patron of all warriors: “*Гримить Перуниця, сипле живицю / На наші паши-ниці і наші лиця. / Сердить Перуниця та й на Перуна: / «Чом ти знов на війні, а не удома?» / «Слухай, Перунице, люба моя жноно, / Ворог сина ступає оружноно, / А хто ж підійме меч супроти та тя, / Хто захищатиме Рідне Багаття?»*” (Eng. “Perunitsa (Perun’s wife) makes thunder and sends rain / On our fields and our faces. / Perunitsa is angry at Perun: / “Why are you on war again, not at home?” / “Hear, Perunitsa, my dear wife,” / The enemy is approaching with weapons, / And who will raise the sword against him, / Who will defend our native land?”), “*На позір Перунова Полка / Піднімає меч Ареєва рука – / Намогутній дух, на захист нам, / На погибель злим підступним ворогам. / Гримне Небо – і тремтить Земля, / Меч Арея Русь з неволі визволяє*” (Eng. Arei’s hand lifts the sword / For the glory of Perun warriors, / For strong spirit, for our defense. / He will kill evil foes! / The Earth shakes because of the Thunder in the Sky, / The sword of Arei brings a freedom for Rus-Ukraine. / Foes will be vanished in Ukraine. / The sword of Arei will bring our land back! [10]), “*Силою Перуна загострений / Я тримаю свій меч! / Міцн акриця кована / Гостре залізо гартоване / У ворожому серці – мій меч!*” (Eng. Sharpened by the force of Perun / I hold my sword! / Hard forged steel / Sharp iron / In a hostile heart goes my sword!). In Russian songs the thunder god is also defined as a patron of warriors: “*Честь – дружине, князю – слава. / Песнь летит над всей землей. / Из тьмы веков пусть громо мрянет. / Ратною сверкнёт стезей. / Перун – бог воинов удалой!*” (Eng. Honor to the fellow-warriors, glory to the prince. / The song flies over the whole earth. / From the darkness of ages let thunderclap. / flashes on the battle path. / Perun – the skilful god of warriors!). There is even a Russian song where two gods Thor and Perun are having dialog which describes both gods: “*Тор: Силу гор и небес, я несу от земли / И мне перечить не смеет никто / Бывало, горы шатались от схваток моих, / Миры дрожали до самых основ. / Перун: Но я такой же как ты – я – воевода богов / Моя дорога не знала преград / Я грозным криком своим, отбросил смерть и врагов / Меня не сдвинуть – ни шагу назад.*” (Eng. Thor: The strength of the mountains and the skies, I carry from the earth / And no one dares to contradict me / It happened that mountains moved because of my fights, / Worlds trembled to the very foundations. / Perun: But I am like you – I am the chief of the gods / My road did not know the obstacles / I used my terrible cry to throw away the death and enemies / No one can move me – not for one step back). Some heavy metal bands often use the concept of thunder god and his features when they describe their music: “*I am the lord of the wastelands / A modern day man of steel / I gather darkness to please me / And I command thee to kneel / Before the / God of thunder and rock and roll / The spell you’re under / Will slowly rob you of your virgin soul*”, “*They’re moving to the rhythm of the drums / Their heavy sounds are breaking through the night / Gods of thunder / Sword of fate / Storm, wind and fire / Sent to devastate / And the mighty gods of thunder / Are rumbling in the sky / It’s the clash of powers / With boiling rage and anger*”. Another unexpected mention of the thunder god is his feminine version found in some love songs used to describe passionate feelings: “*Goddess of thunder / She’s faster than*

the wind / And I know she's going under / She's going under your skin / Cruel as a tiger / You know she will win". And these are only some examples how the mythological concept *THUNDERSTORM* could be rediscovered in different modern music discourses.

As shown above in our short research, we have studied the basic mythological concept *THUNDERSTORM* discovering that in prehistoric mentality the natural phenomenon of thunderstorm was imagined to be an incarnation of some celestial god who fought against evil spirits. All these features of ancient concept with some additional interesting interpretations were reborn in modern English, Swedish, Ukrainian and Russian songs. Our further research will be devoted to analyzing the linguistic means of embodiment of the concept *THUNDERSTORM* in different discourses.

References:

- Babakova O., Homchak O. Semantyko-asocjatyvno znaky nominatyvnogo polja konceptu "groza [Semantic-associative recognizable field of the concept "thunderstorm"]. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ukrain_2012_9_29.pdf
- Fasmer M. Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka [Etymological dictionary of the Russian language]. URL: <http://starling.rinet.ru/cgi-bin/response.cgi?root=/usr/local/share/starling/morpho&morpho=1&basename=morpho\vasmer\vasmer&first=1>
- Kolesnyk O.S. Lingvokreatyvnyj aspekt mifologičnogo semiozysu [Linguo-creative aspect of mythic semiosis]. / O. S. Kolesnyk // Zapysky z romano-germans'koi' filologii'. [Notes from Roman-Germanic Philology] 2013, no. 1, pp. 106-114. (In Ukrainian). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zrgf_2013_1_16
- Levytsky A. E. Vzaimodejstvie real'nogo i irreal'nogo v prostranstve vymyshlennogo: kognitivno-diskursivnyj aspekt [The interaction of the real and the surreal in the space of the fictional: the cognitive-discursive aspect]. // Jazyk. Kul'tura. Perevod. Kommunikacija. Sbornik nauchnyh trudov. [Tongue. Culture Transfer. Communication. Collection of scientific papers]. Moscow, 2018, vol. 2 (2), pp. 369–374 (In Russian). URL: <https://bookonlime.ru/lecture/9-vzaimodeystvie-realnogo-i-irrealnogo-v-prostranstve-vymyshlennogo-kognitivno-6>
- Mythic Discourses. Studies in Uralic Traditions. Finnish Literature Society. Edited by Frog, Anna-Leena Siikala & Eila Stepanova. URL: <http://dx.doi.org/10.21435/sff.20>
- Sibley J. The Divine Thunderbolt: Missile of the Gods Paperback / J. Sibley. URL: <https://www.kobo.com/us/en/ebook/the-divine-thunderbolt-2>
- Definition of Swedish term "åska". URL: <https://paranormal.se/topic/aska.html>
- Definition of term "thunderstorm". URL: <https://www.dictionary.com/browse/thunderstorm>
- Definition of term "thunderstorm". URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/thunder>
- English translation of the song "The sword of Arei". URL: <https://lyricstranslate.com/en/%D0%BC%D0%B5%D1%87-%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%8F-sword-arei.html>
- Etymology of term "thunderstorm". URL: <https://www.etymonline.com/word/thunder>
- Lyrics containing the term "Perun". URL: <https://nashe.com.ua/search.htm?search=%EF%E5%F0%F3%ED>
- Lyrics containing the term "Thor". URL: <https://www.lyrics.com/lyrics/thor>
- Perun. URL: <http://community.worldheritage.org/articles/eng/Perun>

Гусар А. В. Концепт-міфологема *THUNDERSTORM* у англійському, шведському та слов'янському пісенних дискурсах

Анотація. Статтю присвячено аналізу базового концепту-міфологеми *THUNDERSTORM* та дослідженню можливих сценаріїв його втілення у різних сучасних пісенних дискурсах, зокрема в англійському, шведському та слов'янському (російському та українському), а також побудові його асоціативних полів, важливих для розуміння ментальних процесів, які відбувалися, коли наші пращури сприймали, усвідомлювали та аналізували реальність, та процесів, властивих свідомості наших сучасників.

Ключові слова: концептосфера, картина світу, концепт-міфологема, пісенний дискурс, альтернативні світи, концептуальний аналіз.

Гусар А. В. Концепт-мифологема *THUNDERSTORM* в английском, шведском и славянском песенных дискурсах

Аннотация. Статью посвящено анализу базового концепта-мифологеми *THUNDERSTORM* и исследованию возможных сценариев его воплощения в разных современных песенных дискурсах, в частности в английском, шведском и славянском (русском и украинском), а также построению его ассоциативных полей, важных для понимания ментальных процессов, что происходили, когда наши предки воспринимали, осознавали и анализировали реальность, и для понимания процессов, присущих сознанию наших современников.

Ключевые слова: концептосфера, картина мира, концепт-мифологема, песенный дискурс, альтернативные миры, концептуальный анализ.

*Денисенко І. І.,
асистент кафедри романо-германської філології та перекладу
Білоцерківського національного аграрного університету*

ЛОКАТИВНА ІНВЕРСІЯ ЯК СТИЛІСТИЧНИЙ ЗАСІБ У РОМАНІ-КАЗЦІ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА «HOBBIT OR, THERE AND BACK AGAIN»

Анотація. Статтю присвячено явищу інверсії в англійській мові, її структурно-семантичним особливостям та функціям, зокрема локативній інверсії (як стилістичному засобу), на матеріалі роману-казки Джона Толкіна «The Hobbit, or there and back again». Дослідженням інверсії англійської мови займалися такі відомі вчені, як Якобсон, Грін, Хартвігсон, Бірнер та багато інших, але остаточного визначення щодо поняття «інверсія» не запропоновано. Водночас немає єдиної та цілісної класифікації, яка б вичерпно охарактеризувала особливості структури та функції інверсії.

Мета статті – розглянути труднощі деталізації та номінування поняття «інверсія», проаналізувати відомі класифікації явища, розглянути один із видів інверсії, зокрема локативну (як один зі стилістичних засобів), на матеріалі твору Джона Толкіна, з'ясувати специфіку побудови різних типів інверсії за граматичними особливостями, а також розглянути функції інверсії.

Розглянувши різні підходи щодо визначення та класифікації інверсії, виявлено складність явища в англійській мові та невідповідність у номінації термінів серед учених, що дає можливість для подальшого вивчення та дослідження як теоретичних особливостей, так і застосування явища інверсії (як частини ідіостилію окремих постатей).

Ключові слова: інверсія, препозиційна частина, постпозиційна частина, локативна інверсія, іменникова інверсія, дієслівна інверсія, прикметникова інверсія.

Постановка проблеми. Статтю присвячено проблемі інверсії в сучасній англійській мові, зокрема локативній (як стилістичному засобу), на матеріалі роману-казки Джона Толкіна «The Hobbit, or there and back again». Будучи мовним явищем, інверсія представляє величезний інтерес для лінгвістів та інших учених із вивчення мови, оскільки її особливості є дуже складними і не повністю вивченими. Зважаючи на труднощі номінування, визначення функцій, особливостей уживання, інверсія генерує велику кількість досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній лінгвістиці є численні дослідження з інверсії, серед яких можна знайти видатні роботи таких відомих дослідників, як Емстон, Копманс, Бірн, Доргело, Грін, які намагалися описати особливості інверсії з різних позицій, з'ясувати її природу та функціональні аспекти.

Мета статті – проаналізувати явище інверсії, її функції, з'ясувати проблематику сучасного стану явища в сучасній лінгвістиці на матеріалі роману-казки Джона Толкіна «The Hobbit, or there and back again».

Об'єктом дослідження є синтаксичний рівень художнього твору. Предмет дослідження складає стилістична інверсія (як стилістико-синтаксична фігура) у романі-казці Джона Толкіна «The Hobbit, or there and back again». Матеріалом дослідження є роман-казка Джона Толкіна «The Hobbit, or there and back again».

Немає сумнівів, що інверсія посідає центральне місце в лінгвістиці. Поняття «інверсія» було використане як термін для великої різноманітності синтаксично різних конструкцій. Наприклад, Грін стверджує, що є від 20 до 40 видів перевернутих препозицій у реченнях англійської мови. Так, деякі визначення досить широкі. Бірн пропонує більш обмежене визначення: «Інверсія – це явище, в якому логічний предмет з'являється в постпозиції, тоді як канонічно-поствербальний складник перебуває в іншому положенні» [4, с. 10]

Значну кількість конструкцій на багатьох мовах називають інверсією. Хоч багато дослідників і розглядали це поняття, проте мало хто намагався точно дати визначення. Більшість досліджень присвячені локативній інверсії, але єдиного визначення не зроблено, зокрема щодо того, як слід відрізнити цей тип від інших [2, с. 85–87].

На граматичному та синтаксичному рівні в англійській мові є така модель речення: Subject – Predicate – Object – Object – Adverbial modifier. Трансформації в немаркованому (нейтральному) реченні спричиняють виникнення стилістично маркованих речень. На граматичному рівні порушується канонічна структура речення, що зумовлює виникнення явища інверсії. Навмисне порушення порядку слів у реченні автором несе емоційне та смислове навантаження. Стилiстична інверсія припускає навмисне порушення сформованого порядку слів із метою виділення (емоційного чи смислового) певного компонента. Порядок слів уважається інвертованим тоді, коли переставляються синтаксично пов'язані частини речення. Тому стилістична інверсія притаманна присудку, додатку, означенню та обставині.

Учені класифікують інверсію за елементом, який інвертується: Preposition-Preposed (далі – PPs), Verb-Preposed (далі – VPs), Adjective-Preposed (далі – AdjPs), Noun-Preposed (далі – NPs), Adverb-Preposed (далі – AdvPs).

PP інверсія була найчастіше вивченим інверсійним типом, що має назву «локативна інверсія». Вона часто обговорюється в літературі, але, як правило, була визначена лише на прикладі, а зв'язок між інверсією локативності та іншими типами залишався ще не уточненим [1, с. 105]. Якщо обставина місця знаходиться в початковій позиції, то в реченні можливий інвертований порядок слів (присудок знаходиться перед підметом). Особливо часто це явище має місце тоді, коли підмет вводить до розповіді особу або предмет. Також використання письменником такого стилістичного засобу підкреслює та зацентровує увагу читача саме на місці події, вказуючи на значимість місцевості. У романі-казці локативна інверсія є численною «*In a moment it spread to the others*» [5, с. 99]; «*Deep down here by the dark water lived old Gollum, a small slimy creature*» [5, с. 68]. Автор мав намір підсилити значення місця «*deep down*», вказуючи на те, що саме глибоко під землею жив Голум. Використовуючи інверсію (як один зі сти-

лістичних засобів), письменник майстерно подає нову і першочергову інформацію, зацікавлюючи читача та роблячи інтригу у відповідному місці для більшого експресивного навантаження. Локативна інверсія є сильним засобом для створення емоційної інтонації. Під час перекладу речень, що містять стилістичну інверсію, необхідно враховувати те, що в англійській мові з його фіксованим порядком слів нею є дуже сильний стилістичний засіб, який виконує важливу функцію в побудові речення, тому що несе емоційне та смислове навантаження. В українській мові інверсія в мовленні чи у творі може змінювати змістовий акцент, але стилістично є майже нейтральною, що пояснює невідповідність української інверсії до англійської, тому для того, щоб досягти стилістично-функціональної відповідності, варто застосовувати додаткові лексико-фразеологічні засоби.

Учені заявляють, що інверсія, особливо локативна, тісно пов'язана з there-вставкою (ТІ) «*There they sat on wooden benches*» [8, p. 112]. Пенхаллурік і Хартвігсон, Якобсен стверджують, що ТІ є типом інверсії, в якому виникають прагматичні причини [2, с. 177–178]. Гартвігсон і Якобсен поширюють свій аналіз інверсії для охоплення ТІ, стверджуючи, що ТІ слугує для збереження основного розподілу «комунікативного динамізму» [6, с. 77–79].

Куно стверджує, що типовий порядок слів в англійській мові є локативом-дієсловом-NP. Локатив інвертується і замінюється there (місцевим займенником). Як ми бачимо, щодо цього терміна є безліч проблем [1, с. 155–158].

VP інверсія, що характеризується інвертованою частиною предиката, тобто дієсловом, у творі є найбільшою, що надає величезного забарвлення та несе експресивну функцію, що дає змогу авторові підсилити бажане, винести рему та (за допомогою стилістичних засобів) певну інформацію на перше місце: «*May it soon cleave goblins once again*» [8, с. 50]; «*...while did they stop, and by the time...*»; «*...why did I ever bring a wretched little hobbit or a treasure hunt*» [8, с. 63]; «*while did I ever leave my hobbit-hole*»; «*Had he know it, he only just missed*» [8, с. 82]; «*...ended the adventures of the Misty Mountains*» [8, с. 103]; «*May I wind under your wings bear you*» [8, с. 106]; «*Had they followed the pass, their pass*» [8, с. 125]; «*...nothing could they see prowling*» [8, с. 136].

Такий вид інверсії характеризує модель живого мовлення, де на перше місце виходить емоційно домінуючий елемент (Л. Блумфільд). Інвертоване дієслово наголошує на важливості дії, яке позначається цим дієсловом.

Невелику групу ставить Adj інверсія, тобто інвертування означення, що підсилює ту чи іншу ознаку особи чи предмета у творі: «*Tired as he was, Bilbo would have liked to stay a while*» [8, с. 47]; «*Worse still it brought thousands of dark-grey and black moths*» [8, с. 131]; «*More serious were the injuries to his head*» [8, с. 157].

NP інверсія зустрічається рідше, але також має певний відсоток у романі. За допомогою інвертованих іменників підсилюється значимість саме конкретного персонажа чи предмета: «*Answers were to be guessed not given*» [8, с. 78]; «*...wizard though he was*» [8, с. 98].

За даними досліджень, ми не маємо жодної класифікації функцій інверсії.

Грін обговорює широкий спектр функцій дискурсу: 1) практична (щоб визначити правильну характеристику особи, яка має бути названа предметом); 2) сполучна (вказує на актуальність та важливість наданого суб'єкта до інформації, яка була представлена в попередньому тексті); 3) вступна («встановити сцену» або знайти референт предмета не щодо попереднього контексту, а абсолютно); 4) прямі цитати – різноманітні функції, пов'язані з різними рівнями структури тексту; 5) емоційні (вирішувати очевидний розлад у наративній структурі шляхом повторного введення центрального персонажа в несподіваному місці). Крім того, він стверджує, що сполучна функція є лише однією з багатьох, необхідних для обліку повного діапазону інверсій, що частково зумовлено внесенням предметно-допоміжної інверсії та інверсії цитування в клас конструкцій, які вона розглядає [5, p. 591–598].

Інвертований порядок слів не є помилковим, тому що цей стилістичний прийом використовується з певною метою: мета виділення, визначити необхідного члена пропозиції, мета залучення уваги слухача саме до цього слова.

Висновки. Інверсія є сильним стилістичним засобом, який використовується для зміни звичайного порядку слів із метою емоційного і смислового виділення висловлювання. Тобто вона індивідуалізує й емоційно увиразнює мовлення, підсилює значимість інверсованого елемента. Інверсоване слово (за рахунок того, що потрапляє в незвичну для нього синтаксичну позицію) мимоволі привертає й затримує на собі більше уваги.

Інверсія, зокрема локативна, у романі (як стилістичний засіб та особливий прийом автора) є надзвичайно вживаною, що виконує функцію експресивності та образності. Велика кількість різних видів інверсій робить її частиною ідіостилю Дж. Толкіна. Інверсія забезпечує цілісність та гармонічне поєднання, допомагає передати відповідний настрій автора, зацентровує увагу на першочерговому та важливому у творі, що урізноманітнює мовлення й авторський стиль для ширшого та яскравішого сприймання всього твору.

Література:

1. Birner B. The syntax and discourse function of locative inversion in English. New York, 1989. 235 p.
2. Birner B. The discourse function of Inversion in English. New York, 2012. 290 p.
3. Birner B. Informational status and word order: An analysis of English inversion. Language. 1994. № 70. P. 233–259.
4. Birner B. On the interpretation of VP inversion in American English Journal of Linguistics. 1992. № 28. P. 1–12.
5. Green G. Some wherefores of English inversions. Language. 1980. № 56. P. 582–601.
6. Hartvigson H. Inversion in present day-English. New York, 1974. 256 p.
7. Penhallurick J. Full-verb inversion in English. Australian Journal of Linguistics. 1984. № 4. P. 33–56.
8. Tolkien J. R. R. The Hobbit, or there and back again. 2011. 305 p.

Денисенко И. И. Локативная инверсия как стилистическое средство в романе-сказке Дж. Р. Р. Толкина «Hobbit or, there and back again»

Аннотация. Статья посвящена явлению инверсии в английском языке, ее структурно-семантическим особенностям и функциям, в частности локативной инверсии (как стилистическом средстве), на материале романа-сказки Джона Толкина «The Hobbit, or there and back again». Исследованием инверсии английского языка занимались такие известные ученые, как Якобсон, Грин, Хартвигсон, Бирнер и многие другие, но окончательного определения относительно понятия «инверсия» не предложено. Вместе с этим нет единой и целостной классификации, которая бы исчерпывающе охарактеризовала особенности структуры и функции инверсии.

Цель статьи – рассмотреть сложности детализации и номинирования понятия «инверсия», проанализировать известные классификации явления, рассмотреть один из видов инверсии, в частности локативную (как один из стилистических средств), на материале произведения Джона Толкина, выяснить специфику построения различных типов инверсии по грамматическим особенностям, а также рассмотреть функции инверсии.

Рассмотрев различные подходы к определению и классификации инверсии, обнаружена сложность явления в английском языке и несоответствие в номинации среди ученых, дает возможность для дальнейшего изучения и исследования как теоретических особенностей, так и применения явления «инверсии» (как части идиостиля отдельных авторов).

Ключевые слова: инверсия, препозиционная часть, постпозиционная часть, локативная инверсия, инверсия именительных, глагольная инверсия, инверсия прилагательных.

Denysenko I. . Locative inversion as a stylistic remedy in J. R. R. Tolkien's novel "Hobbit or, there and back again"

Summary. The article is devoted to the inversion phenomenon in the English language, its structural semantic peculiarities and functions, namely, the locative inversion as a stylistic remedy on the material of John Tolkien's novel "The Hobbit, or there and back again". Investigations of English inversion were made by such well-known scientists as Jacobson, Green, Hartwigsson, Birner and many others, but the definitive definition of the concept of "inversion" was not proposed. However, there is no single and integral classification that would exhaustively characterize the features of the structure and inversion functions.

The purpose of the article is to consider the complexity of detailing and nominating the concept of "inversion", to analyze the known classification of the phenomenon, to consider one type of inversion, namely, the locative inversion, as one of the stylistic means on the material of John Tolkien's novel, to clarify the constructing specifics of different types of inversion by grammatical features, and also consider inversion functions.

Having considered different approaches to the definition and classification of the inversion, the complexity of the phenomenon in English was identified and the discrepancy in the nomination of terms among scientists, which makes it possible for further study and study of both theoretical features and the use of the phenomenon of "inversion" as part of the idiosyncrasy of individual figures.

Key words: inversion, prepositional part, postpositional part, locative inversion, noun inversion, verb inversion, adjective inversion.

Зізіньська А. П.,

асистент кафедри романо-германської філології та перекладу
Білоцерківського національного аграрного університетуРЕКВЕСТИВНІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ З МАРКЕРОМ *PRAU*
В ІСТОРІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Статтю присвячено аналізу реквестивних мовленнєвих актів з маркером *pray* в середньоанглійській та ранньоніованглійській періоди (12–17 ст.). Здійснено аналіз одиниць та окреслено особливості утворення. Досліджено структурні та прагматичні властивості *pray*-конструкцій та особливості розвитку в історії англійської мови. Діахронічна розвідка дозволила виокремити найбільш поширені форми реквестиву з *pray*, дослідити його будову та функцію. Було опрацьовано літературні пам'ятки середньоанглійської та ранньоніованглійської мов із 12 по 17 ст., що дозволило зробити ґрунтовний аналіз *pray*-конструкцій, та особливості вживання.

Ключові слова: реквестив, імператив, мовленнєвий акт, директив, генеративна граматики, діяхронія.

Постановка проблеми. Дослідження мовленнєвих актів (далі – МА) є об'єктом численних розвідок у сучасній лінгвістиці. МА є невід'ємною частиною людського спілкування та постійно вживаються в повсякденному житті. Після опублікування Дж. Остіном (1962) його основоположної теоретичної праці з теорії мовленнєвих актів [1] інтерес учених до дослідження різних аспектів МА постійно зростає. Вивчення МА на сучасному етапі відбувається в межах різних підходів: структурно-синтаксичного, функціонально-семантичного, прагматичного, когнітивного та ін.. Генеративна граматики дозволяє дослідити мовленнєві одиниці, застосовуючи структурний та синтаксичний аналізи У центрі нашого дослідження знаходиться один із видів директивних МА, зокрема реквестив, тобто МА, в основі якого лежать прохання, які разом із наказами, порадами, запрошеннями, рекомендаціями зараховують до директивного типу, що характеризується спонуканням мовця до скоєння вказаної ним дії. Водночас прохання займають проміжне місце між, з одного боку, наказами, вимогами, розпорядженнями, вказівками, а з іншого – порадами, рекомендаціями, запрошеннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. М. Укаджі (1978) досліджував форми *I pray you*, *I be seech you* та *I command you* в ранньоніованглійському періоді, особливо в працях Шекспіра, аналізуючи імперативну структуру. Базуючись на дослідженні Дж. Росса (1970), М. Укаджі говорить про те, що імперативне значення вищенаведених форм походить із головного дієслова в реченні, (*I pray* є одним із них [19, с. 54–55].

Р. Браун та А. Гілман (1989) досліджували способи мовного вираження ввічливості, відносячи *I pray you*, *pray you* та *prei thee* до непрямих прохань. Ч. Барбер (1997) у своїх працях також досліджує вираження ввічливості за допомогою фраз *I prei thee* та *I prey thee* [2, с. 34].

Р. Копитко (1995) аналізує п'єси Шекспіра, базуючись на позитивних та негативних стратегіях ввічливості П. Браун та С. Левінсон (1987), показуючи розвиток та перехід від домінувальної позитивної ввічливості до сучасної негативної [10, с. 532].

Мета статті – проаналізувати поведінку маркера ввічливості *pray* в середньоанглійських та ранньоніованглійських реквестивах. **Завдання** розвідки передбачають спробу з'ясувати синтаксичні та структурні особливості еволюції конструкцій *pray* в англійській мові. **Актуальність** роботи полягає в тому, що численні дослідження в діяхронічних студіях ще не пояснили розвитку саме цього маркера ввічливості. Тому залучення діяхронічного аналізу допоможе пояснити проблему реалізацію конструкцій *pray* у реченні та охарактеризувати структурні особливості.

Виклад основного матеріалу. Словник Вебстер дає визначення дієслову *pray* як «висловлювати прохання». Етимологічний словник зазначає, що слово з'явилося в англійській мові в ранній середньоанглійській період, зокрема на початку XII ст., та означало “*askearnestly, to beg*”. Походить із давньофранцузького *preier* (просити, молитись). Вираз *I pray you* (ModE. *please, if you will*) в XVI ст. – на початку XVII ст. скоротився до слова *pray*. Згідно з Оксфордським словником, форма *prithiee* (скорочено від *praythee*) з'являється в 1577 році та припиняє своє вживання в 1875 р. Найбільша частотність уживання цієї фрази припадає на XVII ст. та є формою непрямого реквестиву [12].

Р. Браун та А. Гілман схиляються до думки, що реквестиви, після яких слідує займенник другої особи (*Goyou, Wendethee, Takethou*), є більш увічливими. У сучасній англійській мові під час уживання реквестивів часто використовується маркер ввічливості *please*, що надає реквестиву менш категоричної тональності. У досліджуваній період цього слова ще не існувало, тому вживалися такі його відповідники, як *pray, prithiee, be seech* та ін.

Звернення до текстів середньоанглійської та ранньоніованглійської писемності дало можливість виокремити, окрім просто вживання дієслова *pray* (як реквестивних мовленнєвих актів (далі – РМА)), структурні особливості вживання такого реквестиву. Під час дослідження нами було виділено такі різновиди РМА:

1) модель *I pray you / thee*. Під час дослідження нами було засвідчено, що ця модель була найбільш поширеною протягом досліджуваного періоду та виявилась діяхронічно стійкою, про що свідчить наявність її в текстах, починаючи з 13 ст. У досліджуваних нами пам'ятках писемності початку 12 ст. не було зафіксовано вживання РМА з цим типом маркування. Це можна пояснити появою та розвитком самого слова *pray*, яке, як уже зазначалось вище, з'явилося на початку 12 ст. Однак широкого використання в текстах це слово набуло в 13 ст. До цього ж використовувався тогочасний відповідник – *bidde* (просити, благодати). Пор.:

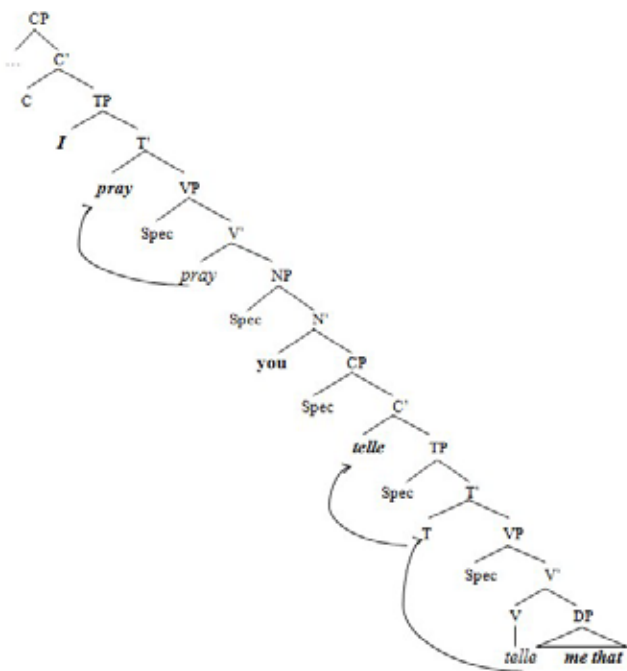
(1) *Midheomichwepeswipesore, / an for heom bidd eCristisore...* (The Owland the Nightingale, 1567–1568) – “*I weep bitterly with them, and pray for Christ's mercy on them...*”

(2) *What have they don? I pray yow, telleme that.* (The Assembly of Ladies, 149) – «Що вони зробили? Я прошу тебе, скажи мені»;

Варто зазначити, що позиція цієї моделі в реченні варіювалась. Маркер міг розташовуватись як у препозиції до імперативного дієслова (*I pray you / thee + Verb + [Obj]*) (2), так і в постпозиції (*Verb + Subj / Obj + I pray you / thee*).

(3) *B ewar with error here, I preye thee;* (The Cloud of Unknowing, 1275)

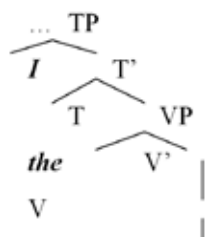
Так, змінювалась і синтаксична структура самого речення, зокрема позиційне розташування конститuentів у дериваційній моделі. Зазначимо, що речення складалось з імперативної клаузи, структура якої, як ми вже зазначали раніше, зазнавала V-to-T-to-Спереміщення, а позиційне розташування конститuentів було аналогічним до позиції в імперативному реченні. Таким чином, приклад (2) матиме таку структурну схему:

У дослідженні нас також цікавить позиційне розташування самого реквестивного маркера. Вищенаведена схема показує розташування маркера *pray* в проекції TP;

2) модель *I you / thee pray* присутня переважно в текстах періодів із 13–16 ст. Ця модель має інверсований порядок слів SOV та вживалась рідше від попередньої розглянутої моделі з прямим порядком слів. Розташування в реченні щодо імперативної клаузи відбувалось так, як і реквестива з прямим порядком слів, тобто пре- та постпозиція. Оскільки присутня інверсія, то розташування конститuentів у структурі речення зазнають змін. На відміну від попередньої моделі, тут не відбувається переміщення V-to-T через позиційне розташування займенника *the*. Таким чином, маркер *pray* залишатиметься на позиції [V, VP]. Пор.:

(4) *Tell me, y th epray!* (Amisand Amiloun, 794) – «Скажи мені, благаю!»;

Pray;

3) модель *pray* засвідчена нами переважно в таких періодах із 14–15 ст. та в 17 ст. Останній період має найбільшу частотність уживання. Напр.:

(5) *Pray, sir, bepatient.* (KingLear,1;4;43) – «Благаю, пане, будьте терплячим»;

4) модель *pray + [OBJ]* була поширеною в періоди з 13 по 15 ст. Маркер *pray* уживався в значенні «просити». Напр.:

(6) *Fair child, ga to my father deir, / And pray him cum to speik with me alone.* (The Testament of Cresseid, 365) «Дитино, йди до мого любого батька, / Та проси його прийти і побалакати зі мною»;

5) модель за своєю структурою є лише різновидом попередньої, але, на нашу думку, варто виділити її як окрему через високу частотність уживання.

(7) *Pray you, trust my ear then.* (A New Way to Pay Old Depts, 250; 62) – «Прошу тебе, довіряй моїм вухам»;

6) модель із маркером *prithe* була характерна для раннього новоанглійського періоду та є особливістю мови В. Шекспіра.

(8) *Prithee, be not angry.*(A New Way to Pay Old Depts, 13; 73) – «Благаю, не сердься»;

7) модель *pray I thee / thee I pray*. Цей тип інверсованого маркування вживався дуже рідко, але, на нашу думку, все ж варто виділити його як окрему модель.

(9) *Robyn, nowe pray I the, / Smythe of mijnhede rather to-morowe, / And I forgyve it the.*(AGestofRobynHode, 798–800) – «Робін, зараз я прошу тебе / Відтяти мені голову завтра, / І я пробачу тобі це»;

Найбільш поширеною та діахронічно стійкою була структура *I pray you*. Вона наявна протягом усього досліджуваного періоду і характеризується високою частотою вживання. Говорячи про структуру цього виду РМА, то синтаксична дериваційна модель теж мала свої особливості. Стосовно розташування в реченні, то *pray* та *prithe* стояли або в ініціальной, або в постпозиції до підмета і присудка: **Pray + the/you / thee / yow**.

Із наведених вище прикладів видно, що реквестивне речення складалось з імперативного дієслова та простого речення *I pray you*, яке мало прямий чи інверсований порядок слів. Нами було помічено, що за частотністю переважав саме прямий порядок слів цього виразу.

Висновки. Під час дослідження нами було виявлено, що РМА з маркером ввічливості *pray* демонструють частоту вживання та варіативність структури. Особливістю структури є нефіксоване розміщення конститuentів та інверсія членів головного речення. Нами було виділено 7 моделей цього РМА, відповідно до яких змінювалась і синтаксична структура самого речення, зокрема позиційне розташування конститuentів у дериваційній моделі. Наша вибірка свідчить про те, що вживання реквестиву з маркером *pray* почалось із 13 ст. і було відсутнє як на початку середньоанглійського періоду, так і в давньоанглійський період. Показовим є вживання в період із 17 ст., зокрема у творах В. Шекспіра.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у дослідженні взаємозалежності структурних та прагматичних властивостей реквестивів із маркером *pray* в історичному аспекті, що дозволить доповнити дійсні наукові дослідження з теорії мовленнєвих актів.

Література:

1. Austin John L. How to Do Things with Words. Oxford: Oxford University Press, 1962.
2. Barber C. Early Modern English. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1997.
3. Brinton Laurel J. Pragmatic markers in English: Grammaticalization and discourse functions. [Topics in English Linguistics 19]. Berlin: Mouton de Gruyter, 1996.
4. Brinton L. J. Pragmatic Markers in English. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, 1996.
5. Brown P. and Levinson S. C. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
6. Brown R. and Gilman A. "Polite theory and Shakespeare's four major tragedies". *Language in Society* 18: 1989. P. 159–212.
7. Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics, 4th edition. Oxford: Blackwell Publishers, 1997.
8. Halliday M. A. K. Language as Social Semiotic. London: Arnold, 1978.
9. Hopper P. "On some principles of grammaticization". In *Approaches to Grammaticalization*, E. C. Traugott and B. Heine (eds), Amsterdam: John Benjamins, 1991. P. 17–35.
10. Kopytko R. "Linguistic politeness strategies in Shakespeare's plays". In *Historical Pragmatics*, A. H. Jucker (ed.). Amsterdam: John Benjamins, 1995. P. 515–540.
11. Leech G. Principles of Pragmatics. London: Longman, 1983.
12. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/pray>
13. Mey J. L. Pragmatics: An Introduction. Oxford: Blackwell, 1993.
14. Middle English Text Series. URL: <https://d.lib.rochester.edu/teams/text-online>
15. Quirk R., Greenbaum S., Leech G. and Svartvik J. A Comprehensive Grammar of the English Language. London: Longman, 1985.
16. Ross J.R. "On declarative sentences". In *Readings in English Transformational Grammar*, J. A. Roderick and P. Rosenbaum (eds), Waltham, Mass.: Ginnand Company, 1970. P. 222–272.
17. Ukaji M. Imperative Sentences in Early Modern English. Tokyo: Kaitakusha, 1978.

Зизинская А. П. Реквестивные речевые акты с маркером *pray* в истории английского языка

Статья посвящена анализу реквестивных речевых актов с маркером *pray* в среднеанглийский и ранненовоанглийский периоды (12–17 в.). Сделано анализ единиц и обозначено особенности их образования. Исследованы структурные и прагматические свойства *pray*-конструкции, особенности ее развития в истории английского языка. Диахроническое исследование позволило выяснить наиболее распространенные формы реквизитива с *pray*, а также исследовать его строение и функцию в предложении. Были проработаны литературные памятники среднеанглийского и ранненовоанглийского языков с 12 по 17 в., что позволило сделать подробный анализ *pray*-конструкций и особенностей их применения.

Ключевые слова: реквизитив, речевой акт, директив, генеративная грамматика, диахрония, императив.

Zizinska A. Speech acts of requests with the verb *pray* in the history of English

The aim of this paper is to discuss the development of the speech acts of requests with the verb *pray* in the English language. The analysis of these units shows structural and pragmatic features of *pray*-constructions throughout the history of English language. The diachronic study helped to establish the most common forms of *pray*-requests and to analyze their structure and function in the sentence. The data was selected in diachronic perspective out of Middle English and Early Modern English texts 12–17 centuries.

Key words: speech act, request, directive, generative grammar, Middle English, Early Modern English, pray

Ibrahimova Sahla,
Doctoral Student
Baku Eurasian University

STRUCTURAL-SEMANTIC CLASSIFICATION OF SPEECH VERBS IN MODERN ENGLISH LANGUAGE

Summary. Verb is a main part of speech and refers to the grammatical meaning of action and bears predicative function within the sentence. As a result of development of speech, verbs are used with other parts of speech and noun and causes the creation of new analytical forms. In this article meaning groups of verbs and their lexical semantic and structural specifications in English language are explored. Although verbs are few, they are distinguished by their general semantic classification and being useful in speech. It is possible to come across with analytical forms of verb in ancient written monuments and it has been clarified due to the observations that verbs hold a few space in ancient written monuments compared with modern language structure. Researchers found that verbs were used as a part of speech on ancient monuments adhering to XIII century.

Key words: verbs, English language, classification of verbs, grammatical features of verbs.

Introduction. Verbs hold special place in lexical system of language, because they establish the structure of speech act. Verbs represent compound denotates. With the help of them communicative part of speech, mutual effect of communication, context of idea, emotional approach, question and answer acts, external side of speech are characterized. Considering conceptual organization of relevant context place in matriculation of cognitive aspects of semantics and use of verbs create chance for productive settlement of classification of the speech verbs. Such approach enables to conceptualize communication place, demonstration of some fragments of intralingual system, as well as determination of which idea (concept) is nominative essential. The determinations of composition of any conceptual scheme are carried out based on definition of explanatory dictionaries [1].

Grammatically the verb is the most complex part of speech due to several factors:

- the verb has an intricate structure of its grammatical categories and the verb falls into two large classes: finite verbs and infinite verbs. Moreover the verb is the central part of predication and that's why the crucial semantic role plays in the sentence. The verbs can be simple, derived and phrasal. The group of simple construction verbs makes the core of the vocabulary and naturally determines the usage of other verbs. The verbs are divided into nominative and functional. There are also partial-semi native or semi-notional verbs. The group of functional verbs is rather small but of a great role in the construction of speech utterances.

The works of some researchers were used in the preparation of this article, as well as researches were conducted on the specimens selected from explanatory dictionaries of English language [2].

Discussion. Systemization of verbs which hold special place in lexica from lexical-semantic point of view, determination of general specific characteristics have been in the spotlight of researchers. Semantic classification of verbs in English language is included in lots of researchers such as Z.N. Verdiyeva, I.A. Karimzada,

L.G. Alexander, M.Y. Blokh, L.S. Barkhudarov and others. Verbs have been the subject of discussions and research in multisystem languages. In the play of H.K. Guliyev titled as "Semantic classification of verbs in multisystem languages" verbs of English, Russian, German and Azerbaijan languages are divided into 2 subgroups:

- 1) verbs referring to speaking act;
- 2) speech differentiating verbs.

Verbs such as *speak, tell, say, talk, converse, begin to speak, start to speak, inquire* are classified as verbs referring to speaking act, verbs such as *call, repeat, talk things over, seek advice, keep silent (silence)* are classified as verbs differentiating speech [3]. However such classification of verbs is not capable of explaining the structural-semantic classification of them thoroughly. Although structural-semantic specifications of verbs were explored by world scientists recently, this theme is also actual and discussible now.

We can refer this classification as following by taking into account semantic classification of verbs in discussible and multi-system languages which come across in the course of exploration of verbs:

- 1) verbs referring to speaking act in English;
- 2) verbs referring to approving act in English;
- 3) verbs referring to refusal act in English;
- 4) verbs referring to question and answer in English;
- 5) lower and high toned verbs in English;
- 6) verbs referring to order, request, recommendation acts in English;
- 7) verbs referring to mood in English.

The above-mentioned classification of verbs refers to the sense of meaning, as well as colourfulness of semantics thoroughly.

Verbs referring to speaking act in English arouse interest for its usage position and structural specifications. General semantics of speech verbs finds its expression in "speaking" verb [4]. Verbs referring to speaking act in English include: *to announce, to declare, to narrate, to pronounce, to recite, to say, to speak, to talk, to utter and etc.* These verbs have also synonyms and antonyms. Verbs referring to speaking act in English accept prepositions after them.

Verbs referring to speaking act are verbs that specifically describe what the subject of the sentence is speaking. These types of verbs carry a great deal of information in a sentence and serve to make the sentence complete. All sentences need a subject and a verb. In English, there are thousands of verbs that convey subtle changes in meaning, so it's important to choose the right one. For example, the verb "to speak" imparts a relatively vague sense of speech, while "to say" is more specific to add speed while "to talk" is slower and more leisurely.

Verb holds the main place among other parts of speech for its richness and absoluteness. The verb which holds the main section of morphology hold different place in most languages of world for its complexity of grammatical volume and variety of its semantics. Verb is the most disseminated and most complex part of speech [5].

Verbs referring to the approval of thought in English include: *to admit, to accord, to agree, to assent, to concede, to concur, to verify, to consent, to conform, to affirm, to allege, to assert*.

Although *to agree* and *to consent* verbs in English refer to the consent of thought, these verbs are distinguished by a few characteristics of them. After *to agree* and *to consent* verbs here come infinitive, infinitive composition or a part expressed by any word [6]. Moreover, the verb *agree* bear the meaning of “sharing the same idea with each other” and used with prepositions. The verb *consent* refers to “to request permission for doing any task” and used with preposition “to”.

Verbs referring to refusal act in modern English language include: *to protest, to reject, to refuse, to decline, to contradict, to condemn, to deny, to denounce, to mind, to object, to oppose* and etc. [7].

The verb “to decline” which refer to not accepting, to refuse or to protest is distinguished by its the place of use and sense of meaning. This verb is often used when help or any service is offered and distinguished from other verbs by its more moderate meaning of use. The verb *to decline* may create various semantic links and after this verb the infinite of infinitive compound may be used [8].

One of the subgroups creating sub link among verbs is the verbs used in the course of questioning. The language which is the means of expression of thought consists of speech acts and actions. The speech which is a linguistics event often consists of questing and answer act executed in the course of dialogue. Question comes first. Question-answer verbs are the verbs directing interview in various conditions in order to get information. Verbs are mostly used in the course of questioning-answering acts include: *to ask, to inquire, to interrogate, to query, to question*.

After question the answer comes. Verbs mostly used in the course of answering include *to answer, to reply (to), to respond (to), to retort*. The semantic features of these verbs are to answer the question and to give answer to the addressed question.

Verbs with lower voice level are the verbs accompanied by lowering the voice to the inaudible or less audible level depending on the situation. These verbs sometimes refer to audible expression of internal speech. Here includes audible thinking, verbs referring to the uttered speech under the pressure of fear or deliberately in order to avoid attracting the attention. These verbs may also have negative or positive meaning for the use position. Negatively loaded verbs are prevail positive ones. Verbs with lower voice level are: *to gossip, to whisper, to hint, to divulge, to hiss, to insinuate, to intimate, to murmur, to mumble, to mutter, to grumble and etc*.

The general categorial meaning of the verb which is compound grammatical and lexical-grammatical part of speech is the process dynamically presented and developing by time. Dynamic development in the meaning of verbs may be observed in speech verbs. The specific group speech verbs are distinguished by high dynamics and execution by high tone. Verbs with high level of tone refer to mainly the tensivity in speech, and sometimes refer to tensed dynamics in various situations and conditions. Verbs with high level of tone in English language include: *to bellow, to call, to cry, to exclaim, to roar, to scream, to screech, to shout, to shriek, to yell*.

The English language is rich in simple verbs. These verbs are included in lexica of English language with analytical-inflected structure [9].

Order verb includes *to order*, request verbs – *to ask*, begging verb – *to beg*, recommendation verb – *to recommend, to suggest,*

to offer, to propose, calling verbs – *to call*, advising verbs *to advice* and etc. in the English language.

Mostly used verbs in spoken language are verbs referring to the mood or condition of people. Thus, the verbs referring to the mood expression in English language include followings: *To praise, to glorify, to thank, to blame, to censure, to condemn, to denounce, to insult, to reproach, to scold, to complain, to oath, to swear (swore, sworn), to vow*.

Speech verbs are included in the discussible theme in general linguistics, as well as in English linguistics and are actual as a theme of research. Speech verbs are the most capacious category after work and action verbs in all languages of the world. However, this theme has not been researched from typological and national aspects either in Azerbaijan linguistics or English linguistics. Therefore the exploration of this theme has the great importance both in Azerbaijan and English linguistics and general (theoretical) linguistics. The topicality of this theme is measured by this feature. Speech verbs hold special place in lexical system of language, because they compose the structure of speech act and directed to the main functions of language and realization of specific functions of speech derivatives. Speech verbs represents complex denotate. The context of idea, communicative side of speech, mutual effect and relation of communicants, emotional relation, evaluation and external side of speech are characterized.

In general, we are particularly interested in the relationship between syntax and semantics. In this sense, the semantic basis of speech verbs allows the language user to choose a specific grammatical construction in the production of speech. Also linguistic form is subservient to conceptual structure [10].

Conclusion. Considering conceptual organization of relevant context place in matriculation of cognitive aspects of semantics and use of verbs create chance for productive settlement of classification of the speech verbs. Such approach enables to conceptualize communication place, demonstration of some fragments of intra-lingual system, as well as determination of which idea (concept) is nominative essential. The determination of composition of any conceptual scheme are carried out based on definition of explanatory dictionaries

Semantics arouses great attention, because its slight exploration comes from its nature, development legalities, deep matriculation of its relation with thinking and speech. This also derives the topicality of the matriculation of verbs. Thinking verbs represents special action together with speech verbs that this is called as speech-thought activity. Speech carries out the main: communicative, cognitive and expressive functions, thus it forms the speech activity develops linguistics and communicative structure and results are gained by summarizing the thoughts by the subject.

References:

1. Quliyev H. Semantic classification of feudal languages in different systems. Nurlan-2001. Baku. 257 p.
2. Hornby A.S. Oxford Advanced Learners Dictionary. Editor Jonathan Crowther. Oxford University Press. 1998. Great Britian. 1428 p.
3. Radjabali A. Theoretical linguistics. Nurlan-2003. Baku. 515 p.
4. Khaimovich B.S., Rogovskaya B.I. A Course in English Grammar. M. 1967. 298 p.
5. Strang B.M. Modern English Structure. 1965. New York. 154 p.
6. Greenbaum S., Nelson G. An Introduction to English Grammar, second edition Peason Education limited, Edinburgh gate, Harlow, England, 2002. 235p.

7. Verdiyeva Z. N., Kerimzadeh I. A. The Systematic Dictionary of English Verbs. Elm. 1978. Baku. 180 p.
8. Thomsom A. J., Martinet A.V. "A Practical English Grammar" Fourth edition. Oxford University Press. 1986. 385 p.
9. Yule George "Oxford Practice Grammar" Advanced. Oxford University Press. 2006. 280 p.
10. Graver B. D. "Advanced English Practice" New edition. Oxford University Press. 1990. 320 p.

Ібрагімова Шахла. Структурно-семантична класифікація мовних дієслів у сучасній англійській мові

Анотація. Дієслово є основною частиною мови, має граматичний сенс дії і несе предикативну функцію всередині пропозиції. У результаті розвитку мови дієслова використовуються з іншими частинами мови й іменником і зумовлює створення нових аналітичних форм. У цій статті вивчаються групи дієслів, лексико-семантичні та структурні характеристики англійською мовою. Хоча дієслова відрізняються загальною семантичною класифікацією і корисними в промові. Можна зустріти аналітичні форми дієслова в древніх письмових пам'ятниках і це було з'ясовано завдяки спостереженням, що дієсловами є кілька просторів у давніх письмових пам'ятках (порівняно із сучасною мовною структурою). Дослідження показали, що дієслова використовувалися як

частина мови про древні пам'ятники, що дотримуються XIII століття.

Ключові слова: дієслова, англійська мова, класифікація дієслів, граматичні особливості дієслів.

Ібрагімова Шахла. Структурно-семантическая классификация речевых глаголов в современном английском языке

Аннотация. Глагол является основной частью речи, относится к грамматическому значению действия и несет предикативную функцию в предложении. В результате развития речи глаголы используются с другими частями речи и существительного, вызывают создание новых аналитических форм. В этой статье исследуются группы глаголов и их лексические семантические и структурные характеристики на английском языке. Хотя глаголов мало, но их отличает их общая семантическая классификация и полезно в речи. В древних письменных памятниках можно встретить аналитические формы глагола, а также выяснилось, что глаголы занимают несколько мест в древних письменных памятниках по сравнению с современной языковой структурой. Исследователи обнаружили, что глаголы использовались как часть речи о древних памятниках, придерживающихся XIII века.

Ключевые слова: глаголы, английский язык, классификация глаголов, грамматические особенности глаголов.

Коваленко Г. С.,

старший викладач кафедри англійської мови

з методикою викладання

Криворізького державного педагогічного університету

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЯ КОЛЬОРУ В ХУДОЖНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ОСКАРА УАЙЛЬДА

Анотація. У статті на прикладі аналізу роману «Портрет Доріана Грея» О. Уайльда визначено та схарактеризовано структуру і семантику поля кольору в художній картині світу автора. Установлено, що лексико-семантичне поле кольору займає одне з головних місць у словнику письменника та складається з дев'яти мікрополів (*red, yellow, blue, violet, green, brown, white, black, grey*), що відповідає мовній картині світу. Автор, використовуючи мовні значення та відношення слів із кольоровою семантикою, пересмилює їх (згідно з культурно-історичним та індивідуально-авторським сприйняттям кольору), а також створює власну художню картину світу.

Ключові слова: поле кольору, кольоропозначення, мовна картина світу, художня картина світу, Оскар Уайльд, роман «Портрет Доріана Грея».

Постановка проблеми. Кольоропозначальна лексика завжди викликала цікавість науковців різних царин: лінгвістики, літературознавства, психології, філософії, естетики, соціолінгвістики, лінгвокультурології, етнопсихології та ін. О.П. Василевич указує на те, що «кольоровий простір», «кольоровий континуум», «кольоровий спектр» – це те «різноманіття кольорів, яке сприймається нашою зоровою системою» (людське око може сприймати понад 2 млн. відтінків) [1, с. 4]. «Сприйняття людиною кольорового простору побудовано так, що безперервний континуум кольору поділяється на категорії, які поєднують велику кількість близьких кольорових відтінків, кожній такій категорії відповідає одне або більше слів, кольоронайменувань», – продовжує вчений [1, с. 4]. Незважаючи на те, що кольорові слова в різних мовах з'являлися поступово, в різні історичні періоди, розвиток національних систем кольоропозначень має низку універсальних рис. Б. Берлін і П. Кей довели, що спочатку з'явилися два слова: перше для позначення темних відтінків («чорний»), друге – світлих («білий»), пізніше до них приєднується слово «червоний» [2]. Із розвитком мов з'являються слова, які позначають широкий кольоровий спектр: синій, зелений, коричневий, оранжевий, фіолетовий, сірий. Отже, в кожній мові є певний набір системно організованих лексичних одиниць зі значенням кольору, які презентують національну мовну картину світу.

Слова з кольоровою семантикою, з одного боку, як системно організовані, а з іншого – як одиниці, що презентують національно-культурні, етнокультурні та соціально-історичні особливості, характерні для сукупності носіїв певної мови, завжди привертати увагу дослідників.

Незважаючи на давню традицію вивчення процесів відбиття кольорових відчуттів у мові, що бере свій початок у давньогрецькій філософії, інтерес дослідників до цього універсального (тобто притаманного всім природним мовам) лексико-семантичного поля не згасає з часом. Кожного року з цієї проблеми з'являється чимало публікацій, у яких уточнюється семантика конкретних кольоропозначень у різних мовах, етимологія та розвиток значення, аналізуються можливості засо-

бу художнього мовлення, вивчаються символічні значення, а також розробляються прикладні питання використання кольору в теорії та практиці перекладу, реклами, іміджмейкерстві, візажистиці, психодіагностиці та ін.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях (Ю.Д. Апресян, Ю.М. Караулов, Г.В. Колшанський, М.П. Кочерган, В.Г. Кульпіна, Р.І. Павлієніс, Ю.С. Степанов, Ч. Філлмор та ін.) утвердилася думка про те, що колір є частиною загальної картини світу, а кольоропозначення – «кольорові образи, що вербалізуються засобами мови» [3] – частиною мовної картини світу.

Одним із питань, які розв'язуються з точки зору вивчення мовної картини світу, є опис художніх картин письменників, у яких відбивається мовна та художня особистість автора, його індивідуально-авторське світобачення. Безумовно, кожний фрагмент складної художньої картини світу певного автора може бути дослідженим з опорою на мовні засоби його вираження. На нашу думку, саме кольорова лексика найяскравіше презентує індивідуально-авторські особливості художньої картини світу, тому її вивчення завжди є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розроблення проблеми кольору в мові та мовленні зробили Н.Б. Бахліна, Б. Берлін, О.П. Василевич, А. Вежицька, Л.В. Зубова, П. Кей, В.Г. Кульпіна, В.А. Москович, Р.Г. Почхуа, Е. Рош, С.Г. Тер-Мінасова, Р.М. Фрумкіна та ін. Так, Р. Адамсон, Б. Берлін і П. Кей, А. Вежицька вивчали основні кольори в аспекті універсальності та видозмінень; Ю.Д. Апресян, А.О. Брагіна, В.А. Москович, Ж.П. Соколовська визначили семантичну структуру кольоропозначень; О.П. Василевич, Л.В. Лаєнко, Р.М. Фрумкіна проводили психолінгвістичні, соціолінгвістичні та соціологічні дослідження кольорової лексики. Низку робіт присвячено порівняльно-історичному (Н.Б. Бахліна, Л.Н. Грановська, А.Є. Іншаков, В.Г. Кульпіна, М.В. Піменова та ін.) та порівняльному аналізу кольорової лексики в різних мовах (В.Г. Гак, І.В. Гепцлем, Ю.В. Гуз, А.Є. Івахницька, І.В. Макєнко, Ф.М. Новіков, М.Е. Прохорова, О.О. Танигіна, Е.Р. Хейдер, С.О. Шабашєєва та ін.).

У великій кількості робіт (Л.В. Зубова, О.Б. Канєвська, В.В. Лопатін, Р.Г. Почхуа, С. Скард, С.М. Соловійов, А.М. Тимофєєва, І.І. Чумак-Жунь та ін.) висвітлено питання щодо особливостей уживання кольоропозначень окремими майстрами художнього слова. Головними цілями таких наукових розвідок є визначення специфічних рис кольорової палітри автора, виявлення кольорів-фаворитів, аналіз семантичних і символічних значень, індивідуально-авторських конотацій, стилістичних функцій тощо.

Незважаючи на чисельність робіт щодо кольору в художніх картинах світу різних письменників (представників різних часів, культурно-історичних періодів і країн), завжди залишається місце для нових досліджень. Аналіз універсальних і наці-

ональних властивостей кольорової лексики в художній картині світу видатного англійського письменника Оскара Уайльда становить науковий інтерес

Отже, тема дослідження є актуальною та новою, тому що порушує питання опису одного фрагмента художньої картини світу О. Уайльда, зокрема сприйняття кольору письменником і його відбиття в художніх творах.

Мета статті – на прикладі аналізу роману «Портрет Доріана Грея» О. Уайльда визначити та схарактеризувати структуру та семантику поля кольору в художній картині світу письменника.

Виклад основного матеріалу. За допомогою методу суцільної вибірки з тексту роману «Портрет Доріана Грея» О. Уайльда [4] нами було вилучено кольоропозначення, що склали індивідуально-авторське лексико-семантичне поле кольору, яке вміщує 9 мікрополів із такими домінантами, як *red, yellow, blue, violet, green, brown, black, white, grey* (червоний, жовтий, синій, фіолетовий, зелений, коричневий, чорний, білий, сірий).

Мікрополе червоного кольору, яке є найбільшим у романі, вміщує 27 випадків уживання лексем: *red, flame-red, rose-red, ruby, purple, rose, rose-white, scarlet, fiery scarlet, pink, rose-pink, pink-flowering*.

В англійській мові слово *red* (червоний) має значення «having any numerous bright or strong colours reminiscent of the colour of blood or cherries or tomatoes; characterized by violence or bloodshed» [5, с. 1026]. Отже, червоний – це колір крові, вогню, зорі, сонця. Тому це слово в контекстах може розвивати переносні та символічні значення, мати експресивно-емоційну забарвленість.

О. Уайльд уживає червоний колір для опису одягу, матерії, предметів побуту та навколишнього середовища, наприклад: *Here, in gold-embroidered red doublet, jeweled sure coat, and gilt-edged ruff and wristbands, stood Sir Anthony Sherard, with his silver-and-black armour piled at his feet* [4].

Червоний використовується для опису кольору обличчя, губ, шкі, позначає зрілість, здоров'я персонажу. У контекстах: *I know she goes in for giving a rapid précis of all her guests. I remember her bringing me up to a truculent and red-faced old gentleman covered all over with orders and ribbons, and hissing into my ear, in a tragic whisper which must have been perfectly audible to everybody in the room, the most astounding details. I simply fled; ... blue eyes, and rose-red lips...; ... and her full red lips were smiling at something that Dorian had whispered to her... [4].*

У кінці роману червоний, набуваючи значення «кривавий», стає символом зла, біди, лиха: *Had it not been for the red jagged tear in the neck and the clotted black pool that was slowly widening on the table, one would have said that the man was simply asleep; What was that loathsome red dew that gleamed, wet and glistening, on one of the hands, as though the canvas had sweated blood? [4].*

У мікрополе червоного кольору входить синонімічний ряд рожевого кольору: *rose, scarlet, pink, fiery scarlet*. За допомогою рожевого кольору в романі передається схвильований та емоційний стан персонажів: *The horrible night that he had passed had left phantoms behind it. Suddenly there had fallen upon his brain that tinge scarlet speck that makes men mad [4].*

Рожевий досить часто вживається для опису зовнішності персонажів (обличчя, щоки, губи): *Perhaps, some day, the cruel look would have passed away from the scarlet sensitive mouth, and he might show to the world Basil Hallward's masterpiece;*

Yes, he was certainly wonderfully handsome, with his finely curved scarlet lips [4].

Рожевий колір використовується і для опису інтер'єру та одягу (предметів побуту, тканини тощо): *... crouching upon scarlet mats...; Never trust a woman who wears mauve, whatever her age may be, or a woman over thirty-five who is fond of pink ribbons [4].*

За допомогою лексем мікрополя червоного кольору письменник зображує картини природи (рослини, дерева, квіти тощо): *... there came through the open door the heavy scent of the lilac, or the more delicate perfume of the pink-flowering thorn; In a month there will be purple stars on the clematis, and year after year the green night of its leaves will hold its purple stars... [4].*

Жовтий колір реалізується в романі такими лексемами, як *yellow, wine-yellow, gold, golden, pale-yellow, gold-beaded, fiery-coloured, honey-coloured, straw-coloured* (жовтий, золотий, гарячий, вогняний). Близьким до цього ряду є кольоропозначення *orange* (оранжевий).

Порівняємо значення: *yellow* – «similar to the colour of an egg yolk; changed to a yellowish colour by age» [5, с. 1533]; *gold* – «having the deep slightly brownish colour of gold; very favorable or advantageous» [5, с. 564].

Відомо, що прикметник *yellow* в англійській художній літературі XVIII–XIX ст. використовувався досить рідко, часто позначав потойбічний світ, світ нечистої сили. Проте в деяких контекстах мав символічне значення любові, тепла, затишку.

О. Уайльд найчастіше використовує жовтий колір для опису зовнішності персонажів: *He turned and hurried out, just conscious that the dead man had been thrust back into the chair and that Campbell was gazing into a glistening yellow face. As he was going downstairs, he heard the key being turned in the lock; ... – and making him think of those pallid, jade-faced painters of Tokyo...; Delicate lace ruffles fell over the lean yellow hands that ere so over laden with rings... [4].* А також у символічних значеннях як символ старості тривоги, самотності: *You must have some secret. I am only ten years older than you are, and I am wrinkled, and worn, and yellow [4];* як символ хворобливості, несвіжості, безжиттєвості, для передання важкого душевного стану: *As he turned over the pages, his eye fell on the poem about the hand of Lacenaire, the cold yellow hand “du supplice encore mal lavée”, with its downy red hairs and its “doints de faune” [4].*

Досить часто вживається кольоропозначення *gold*. Близьким до цього кольору є статичною ознакою, тому він символізує життєву силу, довечність.

У романі золотий позначає «ідеальний, близький за кольором до блиску золота»: *His little dinners, in the settling of which Lord Henry always assisted him, were noted as much for the careful selection and placing of those invited, as for the exquisite taste shown in the decoration of the table, with its subtle symphonic arrangements of exotic flowers, and embroidered cloths, and antique plate of gold and silver; “– My dear Basil, how do I know?” murmured Dorian Gray, sipping some pale-yellow wine from a delicate, gold-beaded bubble of Venetian glass and looking dreadfully bored [4]; «найкращий»: Don't squander the gold of your days, listening to the tedious, trying to improve the hopeless failure, or giving away your life to the ignorant, the common, and the vulgar. These are the sickly aims, the false ideals, of our age... [4]; символ влади і життєвої сили: *I love Sibyl Vane. I want to place her on a pedestal of gold and to see the world worship the woman who is mine [4].**

Також письменник за допомогою цього кольору змальовує сонячне світло: *The sunset had smitten into scarlet gold the upper windows of the houses opposite. The panes glowed like plates of heated metal* [4]; зовнішність героїв: *How proud and handsome he was, with his golden curls and insolent pose!; After some time she became silent. Suddenly she caught a glimpse of golden hair and laughing lips, and in an open carriage with two ladies Dorian Gray drove past; ... starred with myriads of golden eyes...* [4].

Отже, жовтий колір, особливо у варіанті *gold* (золотий), у романі виражає позитивну оцінку, має емоційне забарвлення.

Частотним є вживання синього кольору – *blue*: «having a colour similar to that of clear unclouded sky; belonging to or characteristic of the nobility or aristocracy» [5, с. 133]. Ця гама в тексті роману реалізується за допомогою таких лексем: *blue, turquoise, sapphire* (синій, бірюзовий, сапфіровий).

Досить часто за до допомогою синього кольору О. Уайльд характеризує психічний або фізичний стан персонажа: *The sodden eyes had kept something of the loveliness of their blue, the noble curves had not yet completely passed away from chiseled nostrils and from plastic throat...* [4]. А також підкреслює його хворобливість (психічну або фізичну): *There would be the wrinkled throat, the cold, blue-veined hands, the twisted body, that he remembered in the grandfather who had been so stern to him in his boyhood* [4].

Синій колір застосовується в картинах природи – неба, повітря, хмар тощо: *“How horribly unjust of you!” cried Lord Henry, tilting his hat back and looking up at the little clouds that, like raveled skeins of glossy white silk, were drifting across the hallowed turquoise of the summer sky* [4].

Часто семантичне значення слова *blue* нарощується додатковими значеннями «чистий», «свіжий», «спокійний»: *There as a rustle of chirruping sparrows in the green lacquer leaves of the ivy, and the blue cloud-shadows chased themselves across the grass like swallows. How pleasant it as in the garden!; ... spring-time for me, I think, a very dance of blossoms in blue skies...* [4].

У романі синій колір символізує духовний початок у його максимальному прояві: *He had chasubles, also, of amber-coloured silk, and blue silk and gold brocade, and yellow silk damask and cloth of gold, figured with representations of the Passion and Crucifixion of Christ, and embroidered with lions and peacocks and other emblems...* [4].

Синій колір у контекстах, де змальовано образи персонажів, символізує чистоту, безвинність: *Yet it was watching him, with its beautiful marred face and its cruel smile. Its bright hair gleamed in the early sunlight. Its blue eyes met his own...; Yes, he was certainly wonderfully handsome, with his finely curved scarlet lips, his frank blue eyes, his crisp gold hair* [4].

У романі синій колір, під впливом прадавнього зв'язку зі словом «чорний», набуває значення «зло», «насильство», «гнів»: *He had never seen him like this before. The lad was actually palling with rage. His hands were clenched, and the pupils of his eyes were like disks of blue fire. He was trembling all over...* [4].

Отже, О. Уайльд використовує синій колір у різних значеннях. У тексті його роману це кольоропозначення набуває додаткових семантичних значень.

Мікрополе зеленого кольору вміщує такі лексичні одиниці, як *green, olive, olive-colored, olive-stained, jade-faced*. Зелений, за словниковою дефініцією, позначає: «native and easily deceived or tricked; looking pale and unhealthy» [5, с. 575]. Тому письменник використовує зелений колір у пейзажних замальовках, описуючи листя дерев, рослин, траву: *There was a rustle of chir-*

ruping sparrows in green lacquer leaves of the ivy, and the blue cloud-shadows chased themselves across the grass like swallows...; Two green-and-white butterflies fluttered past them, and in the pear-tree at the end of the garden a thrush began to sing [4].

Також зелений колір у тексті роману символізує старовину, позитивно оцінює її: *Old brocades, green bronzes, lacquer-work, carved ivories, exquisite surroundings, luxury, pomp—there is much to be got from all these...* [4].

Іноді за допомогою відтінків зеленого кольору автор змальовує зовнішність персонажів: *His romantic olive-colored face and worn expression interested him* [4].

Лексеми *violet, lilac, lilac-blossoms, lilac-blossoms* (*violet* – «of colour midway between red and blue» [5, с. 1464]), які входять до мікрополя фіолетового кольору, описують картини природи (квіти, рослини) та предмети навколишнього світу. Наприклад: *The wind shook some blossoms from the trees, and the heavy lilac-blossoms, with their clustering stars, moved to and fro in the languid air; Lord Henry went out to the garden, and found Dorian Gray burying his face in the great cool lilac-blossoms, feverishly drinking in their perfume as if it had been wine* [4].

Мікрополе коричневого кольору представлено лексемою *brown*, яка в словнику визначається так: «of a colour similar to that of wood or earth» [5, с. 154], його відтінками: *dark-brown, agate*.

Письменник за допомогою цього кольору зображає зовнішність персонажів (колір волосся, бороди, очей, обличчя): *Lord Henry stroked his pointed brown beard and tapped the toe of his patent-leather boot with a tasseled ebony cane; Harry, imagine a girl, hardly seventeen years of age, with a little, flowerlike face, a small Greek head with plaited coils of dark-brown hair, eyes that were violet wells of passion; He was conscious – and the thought brought a gleam of pleasure into his brown agate eyes – that it was through certain words of his...* [4].

Коричневий колір також використовується в описах одягу, предметів інтер'єру: *She wore a moss-coloured velvet jerkin with cinnamon sleeves, slim, brown, cross-gartered hose, ...* [4].

Таким чином, за допомогою хроматичних кольорів (*red, yellow, blue, violet, green, brown*) та відтінків письменник створює яскраві образи природи, портретні характеристики персонажів.

Частотними в тексті роману є лексеми, що позначають ахроматичні кольори: *black, white, grey* (чорний, білий, сірий).

Так, досить часто письменник уживає лексеми, що входять до мікрополя чорного кольору: *black, coal-black, dark, dull-eyed* (чорний, смоляний, темний).

Визначимо значення слова *black* за словником: «being of the achromatic colour of maximum darkness; marked by anger or resentment or hostility; deserving or bringing disgrace or shame» [5, с. 126]. О. Уайльд уживає слово *black* як у прямому, так і переносному значеннях.

За допомогою чорного кольору письменник малює портрети персонажів, описуючи волосся, брови, очі: *... strong face and your coal-black hair, and this young Adonis...; ... looking very stern and rather pale, his pallor being intensified by his coal-black hair and dark eyebrows...* [4], а також одяг, тканини, з яких їх пошито: *... it stood in a room hung with rows of the queen's devices in cut black velvet upon cloth of silver...* [4].

О. Уайльд використовує чорний колір у символічних значеннях: «ревнощі»: *He lashed her across the neck with his black hands* [4]; «старість»: *The way seemed interminable, and the streets like the black web of some sprawling spider* [4]; «жалоба»:

Catherine de Medicis had a mourning-bed for her of black velvet powdered with crescents and suns [4].

У тексті роману чорний колір набуває додаткових семантичних значень: «офіційність»: *After a few moments, in her black silk dress, with old-fashioned thread mittens on her wrinkled hands, Mrs. Leaf bustled into the library...* [4]; «таємничість», «загадковість»: *... the beautiful heiress being carried off by a robber on a black horse; Over the low roofs and jagged chimney-stacks of the houses rose the black masts of ships; In black fantastic shapes, dumb shadows crawl into the corners of the room...; ... a labyrinth of grimy streets and black grassless squares...; ... a black wind blowing the masts down...* [4].

Отже, чорний колір у романі реалізується як у прямому, так і в переносних і символічних значеннях (залежно від авторської інтенції), виражає позитивну або негативну оцінку явища, персонажа, психічного стану.

Поширеним у романі є вживання білого кольору. Мікрополе білого в художній картині світу О. Уайльда складається із таких лексем, як *white, lily-white, jasmine, white-feathered, cream-coloured* (білий, лілейно-білий, жасминовий, білий як перо, кремовий).

В англійській мові *white* означає: «being of the achromatic colour of maximum lightness; of a colour like that of snow or milk; free from moral blemish or impurity» [5, с. 1503].

О. Уайльд уживає білий колір в описах персонажів (відповідно до традиційної символіки), де цей колір позначає чистоту, юність, безвинність: *Her white hands were moving daintily among the cups...; His cool, white, flowerlike hands, even, had a curious charm...* [4].

Використовуючи білий колір у портретах героїв, письменник підкреслює здоров'я, красу та силу: *She laughed again. Her teeth showed like white seeds in a scarlet fruit; As I rode past the farm this morning, I saw her white face at the window, like a spray of jasmine...; He would place his white hands beside the coarse bloated hands of the picture, and smile. He mocked the misshapen body and the failing limbs; Gradually white fingers creep through the curtains, and they appear to tremble...* [4].

Білий колір зустрічається і в описах одягу персонажів: *With an evening coat and a white tie, as you told me once, anybody, even a stock-broker, can gain a reputation for being civilized* [4], і в пейзажних замальовках: *The sunlight slipped over the polished leaves. In the grass, white daisies were tremulous* [4].

У художній картині світу О. Уайльда є місце й для сірого кольору (*grey*), який найчастіше вживається автором у переносних і символічних значеннях. *Grey* означає «an achromatic colour of any lightness between the extremes of black and white; showing characteristics of age, especially having grey or white hair» [5, с. 576].

Лексеми мікрополя сірого кольору (*grey, grey-flannel*) виконують у романі різноманітні стилістичні функції, об'єднані загальним семантичним значенням «одноманітність», «безбарвність».

Сірий колір уживається письменником для того, щоб підкреслити сірий уклад життя персонажів, позбавлених індивідуальності: *I felt that this grey monstrous London of ours, with its myriads of people, its sordid sinners, and its splendid sins, as you once phrased it, must have something in store for me...; ... a man passed him in the mist, walking very fast and with the collar of his grey Ulster turned up. He had a bag in his hand. Dorian recognized him. It was Basil Hallward* [4].

На такий стан життя персонажів впливає і загальний стан навколишнього середовища, природи, де переважає похмурий сірий колір, царюють безнадійність і зневіра: *The side windows of the hansom were clogged with a grey-flannel mist...* [4].

Отже, за допомогою сірого кольору, який має в романі негативну оцінку, письменник змальовує картини безнадійності, похмурості, одноманітності, що позбавлені радості, яскравості, індивідуальності.

О. Уайльд досить часто використовує низку кольоропозначень в одному контексті, що дозволяє яскраво змалювати картини природи, зовнішність персонажів, виділити характерні риси, детально описати інтер'єр домівок, побутові речі тощо. Наприклад: *There was a rustle of chirruping sparrows in the green lacquer leaves of the ivy, and the blue cloud-shadows chased themselves across the grass like swallows; Lord Henry smiled, and leaning down, plucked a pink-petalled daisy from the grass and examined it. "I am quite sure Is hall understand it", he replied, gazing intently at the little golden, white-feathered disk, "and as for believing things, I can believe anything, provided that it is quite incredible"; ... the pistachio-coloured period, rose-pink and wine-yellow topazes, carbuncles of fiery scarlet with tremulous, four-rayed stars, flame-red cinnamon-stones, orange and violet spinels, and amethysts with their alternate layers of ruby and sapphire* [4]. Отже, кольоровий опис («кольорове письмо») – це характерний прийом художнього мовлення, який відбиває індивідуально-авторське світобачення письменника.

Проведений нами аналіз засвідчив, що в тексті роману «Портрет Доріана Грея» зустрічаються різноманітні структурні типи кольоропозначальної лексики. Найбільше письменник уживає структурний тип Adjective – 56 випадків. Наприклад: *Her white feet trod the huge press at which wise Omar sits, till the seething grape-juice rose round her bare limbs in waves of purple bubbles, or crawled in red foam over the vat's black dripping, sloping sides* [4]: ADJ White, ADJ Purple, ADJ Red, ADJ Black.

Структура N+PII=ADJ зустрічається 9 разів, наприклад: *From the corner of the divan of Persian saddle-bags on which he was lying, smoking, as was his custom, innumerable cigarettes, Lord Henry Wotton could just catch the gleam of the honey-sweet and honey-coloured blossoms of a laburnum...* [4]: N+PII=ADJ Yellow; *It was, in its way, a very charming room, with its high paneled wainscoting of olive-stained oak, its cream-coloured frieze and ceiling of raised plaster-work, and its brick dust felt carpet strewn with silk, long-fringed Persian rugs* [4]: N+PII=ADJ Green; N+PII=ADJ White.

Структура N+ADJ=ADJ – 6 разів, наприклад: *You, Mr. Gray, you yourself, with your rose-red youth your rose-white boyhood, you have had passions that have made you afraid, thoughts that have filled you with terror; day-dreams and sleeping dreams whose mere memory might stain your cheek with shame...* [4]: N+ADJ=ADJ Red; *You will become sallow, and hollow-cheeked, and dull-eyed* [4]: N+ADJ=ADJ Black.

Структура ADJ+ADJ=ADJ – 3 рази, наприклад: *The studio as filled with the rich odour of roses, and when the light summer wind stirred amidst the trees of the garden, there came through the open door the heavy scent of the lilac, or the more delicate perfume of the pink-flowering thorn* [4]: ADJ+ADJ=ADJ Red.

Структура ADJ+PII=ADJ – 3 рази, наприклад: *Life suddenly became fiery-coloured to him* [4]: ADJ+PII=ADJ Yellow; *"I am quite sure I shall understand it", he replied, gazing intently at the little golden, white-feathered disk...* [4]: ADJ+PII=ADJ White.

Висновки. Лінгвістичний аналіз роману «Портрет Доріана Грея» О. Уайльда показав, що лексико-семантичне поле кольору займає одне з головних місць у словнику письменника та складається з дев'яти мікрополів (*red, yellow, blue, violet,*

green, brown, white, black, grey), що відповідає мовній картині світу. Автор, використовуючи мовні значення та відношення слів із кольоровою семантикою, переосмислює їх (згідно з культурно-історичним та індивідуально-авторським сприйняттям кольору), створює власну художню картину світу.

Частотний аналіз кольоропозначень у художньому мовленні О. Уайльда засвідчив, що до високочастотної зони вживання (абсолютна частотність – 10 і більше) входять лексеми *red, white, black, blue, green, yellow, scarlet*; структурний тип Adjective; середньочастотної (абсолютна частотність – 9–5) – *pink, brown, grey, gold*, структурні типи: N+PII=ADJ, N+ADJ=ADJ; низькочастотної (абсолютна частотність – 3 і менше) – *jade, lilac, violet*; структурні типи: ADJ+ADJ=ADJ, ADJ+PII=ADJ.

Проведене дослідження довело, що художня картина світу Оскара Уайльда насичена кольором. «Кольорове письмо» – характерний для письменника прийом, за допомогою якого автор не тільки будує художній простір (яскравий костюмований світ), малює портрети персонажів, але й відбиває внутрішній світ, виражає власний, індивідуально-авторський погляд.

Перспективним напрямом подальшого дослідження, на нашу думку, є комплексний аналіз художньої картини світу Оскара Уайльда.

Література:

1. Василевич А.П., Кузнецова С.Н., Мищенко С.С. Цвет и названия цвета в русском языке / Под общ. ред. А.П. Василевича. Изд. 2-е. Москва: Издательство ЛКИ, 2008. 216 с.
2. Berlin B., Kay P. Basic color terms: their universality and evolution. Berkeley and Los Angeles: The University of California Press, 1969. Pp. xi + 178. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-linguistics/article>
3. Тимофеева А.М. Сопоставительное исследование лингвоцветовых картин мира: На материале идиолектов Н. Заболоцкого и Р. Фроста: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20 – Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание. Тюмень, 2003. 244 с.
4. Wilde O. The picture of Dorian Gray. URL: http://www.planetpublish.com/wp-content/uploads/2011/11/The_Picture_of_Dorian_Gray_T.pdf. Planet PDF Newsletter.

5. Учебный словарь современного английского языка. Москва: Издательство АСТ, 2001. 1568 с.

Коваленко А. С. Структурно-семантические особенности поля цвета в художественной картине мира Оскара Уайльда

Аннотация. В статье на примере анализа романа «Портрет Дориана Грея» О. Уайльда определена и охарактеризована семантика и структура поля цвета в художественной картине мира автора. Установлено, что лексико-семантическое поле цвета занимает одно из главных мест в словаре писателя и состоит из девяти микрополей (*red, yellow, blue, violet, green, brown, white, black, grey*), что соответствует языковой картине мира. Автор, используя языковые значения и отношения слов с цветной семантикой, переосмысливает их (в соответствии с культурно-историческим и индивидуально-авторским восприятием цвета), создает собственную художественную картину мира.

Ключевые слова: поле цвета, цветообозначения, языковая картина мира, художественная картина мира, Оскар Уайльд, роман «Портрет Дориана Грея».

Kovalenko A. Structural and semantic features of the field of color in the artistic picture of the world of Oscar Wilde

Summary. Using the example of the analysis of the novel “The Portrait of Dorian Gray” by O. Wilde, the semantics and structure of the color field in the artistic picture of the world of the author are defined and characterized in this article. It was found that the lexico-semantic color field occupies one of the main places in the writer’s dictionary and consists of nine microfields (*red, yellow, blue, violet, green, brown, white, black, gray*), which corresponds to the language picture of the world.

The author, using linguistic meanings and relationships of words with color semantics, reinterprets them, in accordance with the cultural-historical and individual author’s perception of color, and creates his own artistic picture of the world.

Key words: color field, color terms, language picture of the world, artistic picture of the world, Oscar Wilde, the novel “Portrait of Dorian Gray”.

*Козубська І. Г.,
старший викладач кафедри
англійської мови гуманітарного спрямування № 3
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ПРАГМАТИЧНИЙ ЗМІСТ АНГЛОМОВНИХ МОНОГРАФІЙ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті досліджено прагматичний зміст англомовних монографій з інформаційних технологій. У межах текстів монографій розглянуто композиційно-прагматичні сегменти, що сприяють чіткій орієнтації читача в тексті та легшому сприйняттю ним нової інформації. Виділено прагматично-марковані мовні одиниці з денотативним та конотативним прагматичними компонентами.

Ключові слова: прагматичний зміст, композиційно-прагматичний сегмент, прагматично-марковані мовні одиниці, денотативний прагматичний компонент, конотативний прагматичний компонент.

Постановка проблеми. Натепер спостерігається все більша спрямованість мовознавчих наукових розвідок до дослідження прагматичних аспектів творів різних жанрів, зокрема вчених цікавить те, як впливає мовне оформлення, композиційна побудова текстів на сприйняття адресатом. Особливо актуальними, на нашу думку, є дослідження прагматики наукових текстів, оскільки на сучасному етапі інтенсивного розвитку різних галузей науки та техніки вони є засобами ефективного обміну інтелектуальною інформацією, який повністю залежить від рівня володіння комунікантами науковим регістром мовлення, від уміння адресанта вибрати необхідні мовні та мовленнєві засоби, правильно використовувати їх у конкретних ситуаціях наукового спілкування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових публікацій останніх років засвідчив актуалізацію уваги вітчизняних і зарубіжних дослідників (О.А. Баженова, М.І. Венгринюк, М.В. Всеволодова, О.М. Крижанівська, В.І. Ладизнікова, Н.А. Мішанкіна, В.Л. Наєр, А.Д. Олійник, Н.М. Пільгуй, Т.Г. Попова, М.А. Руднева, І.П. Сусов, О.І. Таюпова, В.С. Чернявська, Н.В. Шевцова, В. Birner, N. Katsos) до розгляду загальних питань прагматики мови та тексту, а також до дослідження прагматичних аспектів різних наукових текстів. Вивченню підлягали прагматично марковані мовні одиниці наукового тексту, прагматична організація науково-технічного та науково-популярного текстів різних галузей науки, комунікативно-прагматична структура наукового тексту, прагматичні настанови тексту та адресанта, прагматика наукового дискурсу та ін.

Незважаючи на широкий інтерес мовознавців до дослідження прагматики наукового тексту, такий його різновид, як наукова монографія, залишається дослідженим мало, саме тому метою статті є вивчення прагматичного змісту англомовних монографій з інформаційних технологій. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: 1) з'ясувати поняття «прагматичний зміст»; 2) виділити композиційно-прагматичні сегменти у межах англомовних монографій; 3) проаналізувати прагматично марковані мовні одиниці у цих текстах.

Виклад основного матеріалу. Прагматичним є зміст тексту, який він отримує в процесі створення та який характеризується особливими якостями: а) цілеспрямованістю у відповідності до прагматичної ситуації тексту; б) продуманістю в розгорнутій системі відбору і вибору елементів, що здійснює автор; в) ефективністю оптимальної організації мовленнєвих засобів для досягнення комплексу цілей автора. Ці якості притаманні прагматичному змісту англомовних монографій з інформаційних технологій. Прагматика науково-технічного тексту, зокрема досліджуваних монографій, полягає в інтенції автора проінформувати читача про найновіші результати досліджень та переконати його в об'єктивності власної позиції.

Прагматичний зміст наукових монографій визначається конкретними цілями (за В.І. Карасиком):

- визначити проблемну ситуацію та предмет дослідження;
- проаналізувати історію питання;
- обґрунтувати вибір методів та матеріалу дослідження;
- викласти результати спостережень та експерименту;
- репрезентувати результати наукових пошуків та експерименту;
- прокоментувати та обговорити результати дослідження;
- надати експертну оцінку проведеному дослідженню;
- вибрати галузь практичного застосування отриманих результатів;
- викласти отримані результати у формі, прийнятній для фахівців та неспеціалістів [2, с. 187].

Основними комунікативно-прагматичними завданнями наукового тексту є привертання уваги читача до проблеми, її висвітлення, аргументація, доказовість та ін., тобто все те, що пов'язане з темою, яка є відправною точкою створення тексту. Саме тема наукового тексту є як інформаційним, так і прагматичним ядром [1, с. 66].

Прагматичний зміст наукового твору є своєрідною «упаковкою» комунікативно-інформаційного змісту, адже формує загальну прагматичну спрямованість усього твору. Прагматичний зміст наукового тексту репрезентує зв'язки між суб'єктом пізнання (автором) і суб'єктом комунікації (читачем), чим реалізує впливовий потенціал тексту або прагматичний ефект. Для досягнення прагматичного ефекту автори творів обирають відповідну форму вираження, композиційну побудову та прагматично марковані мовні одиниці.

Прагматичний зміст англомовних монографій з інформаційних технологій формують композиційно-прагматичні сегменти (далі – КПС) – текстові одиниці формальної організації первинного наукового тексту, які, услід за В. С. Чернявською, розуміємо як «виражені на поверхневому рівні поодинокі компоненти глибокого смислового рівня тексту, детерміновані моделлю мовленнєво-мисленнєвої діяльності в послідовності етапів фор-

мування нового знання: проблеми, гіпотези, її формалізованого чи дослідно-емпіричного доказу, висновку та визначені пізнавально-комунікативними діями вченого» [4, с. 68].

На відміну від одиниць архітектонічного членування текстового цілого (абзаців, розділів та ін.), для композиційно-прагматичного сегмента немає принципового значення графічна рубрикація або співвіднесеність із заголовками підрозділів. Зв'язок між сегментами здійснюється не стільки на поверхневому рівні твору, скільки на глибинному, в рамках смислового цілого. Межі КПС (як компонентів змістовно-смислового плану тексту) визначаються зміною розумових етапів, а також реалізацією окремих пізнавально-комунікативних дій ученого, його прагматичних установ [там само, с. 69].

Класифікація композиційно-прагматичних сегментів первинних наукових текстів, розроблена В.Є. Чернявською, була покладена нами в основу виділення композиційно-прагматичних сегментів у межах текстів англомовних монографій з інформаційних технологій. Таким чином, модель композиційної організації англомовних наукових монографій з інформаційних технологій представлена такими основними композиційно-прагматичними сегментами, як характеристика теми/предмета дослідження; історія питання; постановка мети і завдань дослідження; формулювання проблеми; висунення гіпотези; доказ; висновки.

КПС «характеристика теми/предмета дослідження» є вступним і міститься у таких розділах, як Foreword, Introduction, Preface. Сигналом цього блоку (його звичайним початком) є клішовані конструкції, які вводять у тему і вказують межі планованого дослідження: *this monograph is primarily concerned with...; it provides an empirical and theoretical analyses of; this book seeks to examine...; the book attempts to set out...; this book examines...; a core element of this book is...; the topic to be discussed involves...*

КПС «історія питання» (залежно від комунікативного наміру автора) може слідувати за названим вище композиційно-прагматичним сегментом, розміщуючись у загальному з ним вступному розділі або ж передувати йому, розміщуватися на абсолютному початку тексту. Головне комунікативне завдання, що вирішується ним, полягає в актуалізації наукової наступності через опис теоретичного фундаменту і методологічного апарата нового тексту. Тому типовий зміст КПС «історія питання» визначається експлікацією старого базового знання. Текстова тканина блоку виявляється насиченою мовленнєвими одиницями і конструкціями, що конкретизують його зміст із точки зору таких позицій розвитку, як становлення концепцій, взаємозв'язок і взаємодія, роль передтекстів для концепцій, що розвивається; тенденції, пріоритети розвитку. При цьому типовими є одиниці із семантикою збірності і системності (кількісної і якісної генералізації) [4, с. 72], наприклад:

These discussions are necessary and timely. The state of thinking about legal and policy issues relating to robotics today is analogous to how scholars and policymakers approached the Internet before the World Wide Web. Imagine if in 1980 (more than ten years after the first Internet standards document, RFC 1), just as the Internet was starting to grow, or even in 1992, just as the first website went online, an interdisciplinary group of scholars attempted to engage with the policy and legal issues raised by the Internet. Undoubtedly the participants would have failed to foresee all the consequences of the Internet, good or bad, that we enjoy today. It is probable, however, that they would have identified key difficul-

ties relating to domain names and trademarks, information security, access for the disabled, and privacy, to name only a few. By the time these issues were, in fact, recognized as significant, the installed base was sufficiently large to make changes to the relevant protocols and practices controversial (e.g., IPSEC) and in some cases (e.g., domain names) highly impractical [7, с. 2].

Для КПС «постановка мети та завдань дослідження» типовими є такі мовні конструкції, які визначають стратегію наукового пошуку і його ціленастанови. Наприклад: *our starting point in this volume...; this research focuses on...; the objective of this book is to present a comprehensive evaluation...; this book addresses the following key questions and seeks to help readers understand what aspects are important in the digital society...; this book reconsiders the question of the nature of cyberlaw with the benefit of hindsight...; the goal of this study is to describe...; the aim of this book is to reconceptualize the basic tenets of the field...; the main purpose of the case studies is to illustrate...*

КПС «формулювання проблеми» маркується в англомовних монографіях лексемами прямої номінації: *a number of objectives; a number of questions; problem; the object in question*, а також проблемним питанням. Наведемо приклад: *As robots become more autonomous, the question of where liability rests when something goes wrong is complicated. Is it the manufacturer, the programmer, the user (who gave a bad instruction), or some combination of them all?* [7, с. 11]. У цьому уривку етап переходу до формулювання проблеми, проблемної ситуації супроводжується як прямою номінацією (the question), так і питаннями, що активізують увагу читача на проблемі як усвідомленому протиріччю, ще не вирішеному науковому завданні.

Засобом актуалізації КПС «висунення гіпотези» є лексико-граматичні одиниці, що виражають різні типи припущень, здогадок, умов, які (за системної організації) відображають гіпотетичність (як складник процесу пізнання): *to hypo the size; to suppose; to query; possible; probable; hypothetical; plausible* та ін. Наведемо приклад: 1. *We suggest that the law and robotics project should look to the lessons of other bodies of law that have grappled, with varying degrees of success, with the problem of regulating new digital technologies for decades [7, p. 16].* 2. *To guide the analyses of such dispersed and fluid spaces, I propose that we need a practice-oriented, relational and agnostic research strategy for the study of ordering. This approach brings together insights from Foucauldian work on power and governmentality [9, с. 12].*

Важливим етапом у представленні нового наукового знання є доказ тієї точки зору, яка висунута на ідейно-гіпотетичному етапі як вихідного тезису. Доказ визначається як логічно-мовленнєва дія, в результаті якої істинність (чи хибність) будь-якого тезису обґрунтовується за допомогою низки аргументів. Мовленнєва реалізація КПС доказу в англомовних наукових монографіях формалізована і може бути охоплена системою таких стандартизованих лексико-граматичних засобів, як *so that; therefore; consequently; because of this; this is why; that is why; as a result; due to this* та ін. Наприклад: *However, public peering is not always the case. Because of the rapidly increased Internet traffic by the end of 1990s, many US IXPs became bottlenecks for Internet data traffic. And this is why some major ISPs started implementing private peering, which refers to bilateral peering agreements between any two ISPs using direct connections, in order to bypass the congested routers of the IXPs [8, с. 11].*

Виділення в англомовних монографіях з інформаційних технологій КПС «висновки» відбувається за допомогою спе-

ціальних мовних засобів, які передають зв'язок логічного слідування, тобто виведення висновків із попереднього контексту. До них належать вхідні слова та словосполучення, що своєю семантикою вказують на попередній контекст: *in conclusion; finally; in summary; in sum; as previously described; as mentioned above; as named/stated before...* та ін. Наведемо приклади з контексту: 1. *Tosumup*, ISPs, in order to achieve global connectivity, use different combinations of public and private peering as well as Internet Protocol (IP) transit [8, c. 12]; 2. *As noted earlier*, technology has become recognized as a major determinant of international trade patterns [9, c. 7].

Варто зазначити, що сукупність та кількість композиційно-прагматичних сегментів в англomовних монографіях з інформаційних технологій може варіюватися, що зумовлено теоретичною та емпіричною направленістю, комунікативними і прагматичними настановами автора та його індивідуальним стилем викладу.

Крім композиційно-прагматичних сегментів, прагматичний зміст англomовних монографій з інформаційних технологій формують прагматично-марковані мовні одиниці. Прагматична маркованість визначається відповідно до таких критеріїв:

- прагматично маркована конструкція є відступом від комунікативної норми;
- прагматично маркована конструкція сприймається реципієнтом як дещо неочікуване в результаті зміни руху інформаційного потоку чи введення якісно нового елемента дискурсу;
- прагматично маркована конструкція має додаткове прагматичне значення, що суттєво обмежує частотність її вживання [4, с. 36].

Прагматичне значення може локалізуватися як у денотативному, так і в конотативному значенні слова. Денотативний прагматичний компонент визначає сфери вживання мовної одиниці, передбачає набір можливих ситуацій спілкування. У досліджуваних монографіях прикладом прагматичного значення, що локалізується в денотативному значенні слів, є мовні одиниці, які вживаються лише у сфері інформаційних технологій, наприклад: *backbone, bandwidth, peering, repeater, halt, oscillator, broadband, switch, assembler, compiler, motherboard, muldem* та ін.

Конотативний прагматичний компонент відображає суб'єктивне ставлення до предметів і явищ реальної дійсності, певний погляд на них як об'єктів, що наявні у свідомості носіїв мови. Актуалізація конотативного прагматичного компонента веде до появи експресивного, емоційного, оцінного, емоційно-оцінного забарвлення мовних одиниць, які нашаровуються на денотативний смисл. Прикладом прагматичного значення, що локалізується в конотативному значенні слів, є такі мовні одиниці: *phenomenon, scam ware, bottleneck, espionage, phreaking, net god, sandbox, trash, letter bomb* та ін.

Висновки. Отже, прагматичний зміст англomовних монографій з інформаційних технологій безпосередньо пов'язаний з авторським задумом, мета якого – проінформувати читача про найновіші результати досліджень галузі інформаційних технологій та переконати його в об'єктивності власної позиції. Цей задум визначає вибір одиниць і принципів мовної структури повідомлення. Тексти досліджуваних монографій складаються з композиційно-прагматичних сегментів, кожен із яких має типовий зміст і вводиться в текст стандартизованими засобами

вираження. Така побудова та зміст англomовних монографій з інформаційних технологій сприяють чіткій орієнтації читача в тексті, полегшують його сприйняття та досягнення запланованого прагматичного ефекту. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні прагматичного ефекту англomовних монографій з інформаційних технологій на читача.

Література:

1. Ладыжникова В.И. Тематическое развертывание и прагматическое фокусирование в научном тексте. Вестник Российского государственного университета им. И. Канта. Калининград, 2010. Вып. 02. С. 65–70.
2. Семенюк О.А., Паращук В.Ю. Основы теории мовой коммуникации: навч. посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 240 с.
3. Сусов И.П. Лингвистическая прагматика: учебник для студентов, магистрантов и аспирантов (докторантов). Москва: Восток-Запад, 2006. 200 с.
4. Чернявская В.Е. Интерпретация научного текста: учебное пособие. Изд. 5-е. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. 128 с.
5. Birner B. Introduction to Pragmatics. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2013. 193 p.
6. Callies M. Information Highlighting in Advanced Learner English: The Syntax-Pragmatics Interface in Second Language Acquisition. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2009. 293 p.
7. Robot Law / ed. by Ryan Calo, A. Michael Froomkin and Ian Kerr. Cheltenham: Edward Elgar Publ., 2016. 424 p.
8. Tranos E. The Geography of the Internet: Cities, Regions and Internet Infrastructure in Europe. Cheltenham: Edward Elgar Publ., 2013. 256 p.
9. James J. Bridging the Global Digital Divide. Cheltenham: Edward Elgar Publ., 2003. 160 p.

Козубская И. Г. Прагматическое содержание англоязычных монографий по информационным технологиям

Аннотация. В статье исследовано прагматическое содержание англоязычных монографий по информационным технологиям. В пределах текстов монографий рассмотрено композиционно-прагматические сегменты, которые способствуют ясной ориентации читателя в тексте и облегчают восприятие им новой информации. Выделены прагматически-маркированные языковые единицы с денотативным и конотативным прагматическими компонентами.

Ключевые слова: прагматическое содержание, композиционно-прагматический сегмент, прагматически-маркированные языковые единицы, денотативный прагматический компонент, конотативный прагматический компонент.

Kozubska I. Pragmatic content of the English-language monographs on Information Technologies

Summary. The article examines the pragmatic content of the English-language monographs on Information Technologies. Within the texts of the monographs, the compositional-pragmatic segments that contribute to the clear orientation of the reader in the text and easier perception of the new information are considered. Pragmatically-marked language units with denotative and connotative pragmatic components are singled out.

Key words: pragmatic content, compositional-pragmatic segment, pragmatically-marked linguistic units, denotative pragmatic component, connotative pragmatic component.

Лисенко Н. Є.,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іспанської та французької філології
Київського національного лінгвістичного університету

СВІТОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІРОНІЇ У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ ПОСТМОДЕРНО-ФАНТАСТИЧНІЙ ПРОЗІ МАЛОЇ ФОРМИ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАНЬ Б. ВЕРБЕРА)

Анотація. Статтю присвячено розкриттю потенціалу іронії до творення можливих світів у сучасній французькій постмодерно-фантастичній прозі малої форми. Розглянуто іронію як лінгвістичний, зокрема текстовий, феномен. Схарактеризовано її природу, властивості, мовні та мовленнєві засоби творення іронічного смислу в постмодерному творі в контексті теорії можливих світів. Дослідження проведено на матеріалі оповідань Бернара Вербера.

Ключові слова: іронія, постмодернізм, фантастика, оповідання, можливий світ, мовні засоби, мовленнєві засоби.

Постановка проблеми. Іронічність є однією з основних ознак художнього письменства кінця ХХ – початку ХХІ століття, типологічною рисою постмодерну, знаком часу, витвори мистецтва якого, зокрема художні твори, просякнуті іронічною рефлексією. Як наслідок втрати впевненості в модерністських ідеалах, спроб знайти позитивне в класичному культурно-мистецькому спадку й незадоволення ним, у літературних творах сучасності виникає усвідомлена або несвідома пародія на навколишню дійсність, що стає об'єктом численних наукових розвідок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Іронія є багатоаспектним феноменом, який уже не одне століття привертає увагу дослідників різних галузей гуманітарного знання. Як «специфічне заперечення, що виявляє розходження наміру і результату, задуму й об'єктивного сенсу в парадоксах пізнавальної і практичної діяльності» [1, с. 250] тлумачиться іронія філософами, котрі, намагаючись схарактеризувати її природу й сутність, убачають у ній прихований інтелектуальний механізм, що поєднує в собі «інтенціональність, двозначність, суперечливість та мінливість тону» [2, с. 4]. Із філософсько-естетичного погляду, іронія – це спосіб сполучення культури, в якій відбувається «перманентне переоцінювання цінностей і ментальності, що перебуває в стані постійної недовіри» [там само]. На думку психологів, іронія є захисним механізмом особистості, «зміненим знаком переживання ситуації, з мінуса на плюс», який додає до раціонального, до суто логічного сприйняття життя момент гри [3]. У філологічних студіях художнього тексту іронія трактувалась як насмішка, замаскована «зовнішньо благопристойною формою», троп, що виражає «глузливо-критичне ставлення митця до предмета зображення», або фігура (антифразис) [4]. Поворот лінгвістики до дослідження цілісного тексту, комплексного вивчення художньої комунікації, активні процеси інтелектуалізації мови переводять розуміння іронії на інший щабель (від риторичного прийому до відображення суб'єктивної модальності автора літературного твору, його стилю письма, зокрема в постмодернізмі, до специфічного світовідчуття та способу змалювання навколишньої дійсності).

Феномен іронії в художньому тексті вивчався з погляду лінгвістики тексту (І.Р. Гальперін, М.Ю. Орлов, С.І. Походня, О.Ю. Третьякова та ін.), лінгвостилістики (Т.О. Буйницька, Н.А. Ніколіна, О.Б. Шонь та ін.), лінгвопрагматики (Т.П. Андрієнко, Н.В. Ланчуковська, Гомлешко, Н.С. Зінченко, О.М. Кагановська та ін.), когнітивнолінгвістики (О.О. Брюханова, Дж. Х. Руїз). Мовні засоби вираження іронії розглядалися у зіставно-порівняльному вимірі (Ю.Н. Мухіна).

Питання дослідження саме постмодерністської іронії є на часі. Вона вивчалась як один із принципів постмодерністського текстотворення у сучасній прозі малої форми: американській (О.А. Бабелюк) та українській (О.М. Калита); як текстова домінанта ідіостилію автора, у лінгвокогнітивному аспекті із застосуванням теорії концептуальної інтеграції для виявлення механізмів утворення індивідуально-авторських іронічних смислів та формування іронічної оцінки (О.Я. Дойчик, І.В. Лесик).

Виклад основного матеріалу. У літературному тексті інтерпретація реальної дійсності відбувається крізь художній вимисел шляхом створення певного можливого світу [5, с. 151] (як можливого стану справ, можливого напрямку розвитку подій [6, с. 38]). Можливий світ художнього твору є відбитком альтернативних розумових станів, здатних фіксувати різні стани об'єктів, думок, знань суб'єктів, ситуацій, припустимих із погляду тих чи інших норм тощо [8, с. 75]. У наративній семантиці Л. Долежел розробив типологію можливих світів, яка ґрунтується на чотирьох типах модальностей [8, с. 113–123]: епістемічні; алетичні; деонтичні; аксіологічні. Останні виражають оцінку подій, зображених у творі.

Однією з характеристик постмодерної літератури є іронічне ставлення автора не лише до навколишньої дійсності, а й до самого себе, до людського існування загалом і до мови (як способу вираження свого внутрішнього стану) [9, с. 6]. У наукових розвідках на матеріалі таких творів іронію розглядають як категорію, споріднену з категорією суб'єктивної модальності, як один із засобів її вираження, що може бути реалізованим на різних рівнях організації тексту (від одиничного слова до цілого тексту). Оскільки, виражаючись засобами мови, іронія має текстовий характер [10, с. 403]. Таким чином, іронічність, сприяючи текстовій маніфестації образу автора, є «одним із можливих реєстрів світогляду митця» [9, с. 7], тобто одним із можливих світів індивідуально-авторської концептуальної картини світу.

Метою статті є виявлення й опис світовірного потенціалу іронії у постмодерно-фантастичній прозі малої форми. Дослідження проводиться на матеріалі оповідань сучасного французького письменника Бернара Вербера.

Особливістю художньої прози малої форми є тенденція до концентрації смислу, що сприяє зростанню вагомості змі-

сту, вираженого через підтекст за допомогою певних прийомів. Невеликий обсяг твору зумовлює той факт, що змістовне навантаження на кожне слово в ньому є більшим, ніж у текстах інших жанрів [там само]. Оповідання сучасного французького письменника Бернара Вербера, художній простір яких визначено нами як «гіпотетично-фантастичний можливий універсам» [11, с. 72], є припущеннями автора про долю суспільства, можливими варіантами розвитку подій як у разі певних трансформацій у стані справ на планеті Земля, здійснення сміливих наукових експериментів, так і в разі відсутності позитивних зрушень, якщо люди не схаменуться і не змінять свого ставлення один до одного, до довкілля й до самих себе. Будучи поєднанням різних жанрів (наукової фантастики, есе, детективу, антиутопії), проза малої форми Б. Вербера є іронічною, з елементами гумору й сатири.

Однією з рис іронії є її двоплановість, через яку розум і уява перебувають у постійному стані гри [2, с. 4]. У результаті поєднання двох протилежних планів (світів) (зі знаком плюс і зі знаком мінус) предмет іронічної оцінки постає в новому ракурсі, адже негативні явища подаються в позитивній «обгортіці». Зіткнення двох суперечливих аксіологічних модальностей призводить до виникнення так званого «другого плану» повідомлення: експліцитно виражена інформація суперечить імпліцитній, створюючи ефект ошуканого очікування. Конфлікт між цими двома планами – фактичним і гіпотетичним – є конфліктом між породжуваними ними світами, що має за мету передати ставлення мовця (оповідача, персонажа) до об'єкта оцінки, наслідком якого є певна емоційна реакція реципієнта (читача). Останній для розуміння висловленого змушений зіставляти в уяві плани-світи, що перебувають у стані конфлікту. Перетин когнітивних просторів читача й автора твору, поєднаних простором тексту, породжує множинність можливих сценаріїв декодування закладеної в ньому іронії, тобто множинність можливих світів.

У сучасних лінгвістичних студіях (залежно від засобів, умов та суб'єкта іронічного висловлення) розрізняють іронію просту і комплексну (Х. Руїз, О.Я. Дойчик), ситуативну й асоціативну (С.І. Походня), іронію від автора й іронію від персонажа (К.А. Воробйова) тощо. Маючи спільний механізм утлення, заснований на семантичній двоплановості, виокремлені пари відрізняються тим, що для розуміння авторської іронії (як і асоціативної) потрібен контекст усього твору, тобто мегаконтекст [12, с. 13]. Іронія від персонажа (як і ситуативна, і проста) реалізуються лексико-семантичними та синтаксичними засобами в лінійному контексті – реченні або абзаці, в якому вони вжиті [9].

Постмодерно-фантастичні оповідання Бернара Вербера, об'єднані в збірку «L'arbre des Possibles», позначені авторською іронією, що знаходить вираження на всіх текстових рівнях. Наприклад, прикметник *antivieux* у виразах *les militants antivieux, une campagne «antivieux»* [15, р. 162–163] набуває іронічного смислу в контексті всього оповідання «La dernière révolte», де йдеться про боротьбу суспільства на рівні уряду проти літніх людей, наявність яких і необхідність у піклуванні про яких були визнані причинами соціально-економічних негараздів. Унаслідок словотвірних змін, значення прикметника *vieux* – qui est très avancé en âge, dans la dernière période de sa vie [13], заперечене префіксом *anti-*, має позитивне забарвлення. Однак у контексті твору ця позитивність заперечується. Заперечення, накладання негативного контекстуального значення на позитивне створює іронічний і навіть гротескний ефект, адже в сучасному суспільстві люди борються не проти

старіння з його наслідками, а намагаються знищити тих, хто старіє. Таким чином, спостерігаємо взаємодію двох можливих світів, що, заперечуючи один одного, породжують третій, аксіологічний світ, стан справ у якому є іронічне зображення об'єкта оцінки.

Лицемірство суспільства стосовно літніх людей передано в описі уніформи, машини та поведінки працівників так званої соціальної служби, що забирала старих у спеціальний притулок: [...] *le grand bus grillagé du CDPD, le fameux Centre de Détente Paix et Douceur. Le sigle était clairement affiché sur le véhicule, ainsi que le logo de ce service administratif : un fauteuil à bascule, une télécommande et une fleur de camomille. Des préposés en uniforme rose en sortirent, l'un d'eux dissimulant de son mieux le grand filet servant à attraper les retraités récalcitrants.* [15, р. 161]. Ефект ошуканого очікування створюється поєднанням словосполучень із семантикою насильницького захоплення й ув'язнення: *bus grillagé, le grand filet servant à attraper* зі словами та сполученнями слів із семантикою миру, відпочинку, релаксації та приємного проведення часу: *Détente, Paix et Douceur, un fauteuil à bascule, une télécommande et une fleur de camomille, uniforme rose*. Отже, можливий світ насильства, конфліктуючи зі світом миру й спокою, накладаючись на нього, породжує іронічний світ ошуканого очікування.

Для підсилення іронічного смислу висловлення автор уживає також фразеологічні сполуки: *Le gouvernement avait d'abord soutenu les anciens, du bout des lèvres, puis les avait bien vite livrés à la vindicte populaire* [15, р. 162]. Фразеологізм «*du bout des lèvres*» – «avec réticence» [13] – заперечує значення дієслова *soutenir* – «maintenir quelque chose dans une position grâce à un support, lui servir de support, d'appui» [там само], якого воно стоєть у реченні, унаслідок чого сполучення слів набуває іронічного значення «підтримувати удавано». До того ж фразеологічна сполука є вставною конструкцією з уточнювальною семантикою, що підсилює вже наявну в реченні іронію, передану виразом «*livrés à la vindicte populaire*». Антифразисне вживання словосполучення *la vindicte populaire* – «la poursuite d'un crime au nom de la société» [там само] породжує гротескний ефект – старість є злочинним, що переслідується задля захисту суспільних інтересів.

Засобами створення асоціативної іронії, вираженої на рівні мегаконтексту, є цитації, зокрема трансформовані рекламні слогани:

Premier slogan illustrant une nourriture pour chiens : «Flicky, la pâtée dont rêve votre grand-père». Elle représentait un chien montrant les crocs à un vieillard qui tentait de lui dérober son écuelle. Pendant ce temps, le ministère de la Santé placardait une affiche : «65 ans ça va, 70 ans bonjour les dégâts!» [15, р. 163]. Перший слоган ілюструє іронію, що виникає внаслідок несподіваної аналогії – старі люди створюють конкуренцію собакам у боротьбі за їжу. Іронія підсилюється коментарем *une nourriture pour chiens*, що містить алюзію на потребу собак у захисті від старих. Зіставлення двох можливих світів (собаки, що шкіриться, та старого, котрий намагається вкрасти собачу миску) створює гротескний ефект і породжує третій світ, у якому старий – збірний образ усіх людей похилого віку, – ворог. Другий слоган – попередження Міністерства охорони здоров'я про те, що 70 років – це вік збитків і негараздів – є трансформованим рекламним закликком: «Un verre ça va, trois verres, bonjour les dégâts!», придуманим у 1984 році рекламистом Даніелем Робером і застосовуваним у ті часи в кампанії з боротьби з алкоголізмом. Трансформована, але впізнавана читачем цита-

ція, переноситься автором у новий контекст, унаслідок чого виникає іронічний ефект. Актуалізований у свідомості читача світ, що ілюструє збитки для здоров'я від надмірного вживання алкоголю, накладається на світ, змодельований контекстом уривку: старість, зокрема вік після 70 років, є шкідливою для людини. Створений іронічний ефект підсилюється графічними засобами, як-от уживання заголовних літер: *Il n'était pas rare de trouver aux portes des restaurants la pancarte : ENTRÉE INTERDITE AUX PLUS DE 70 ANS* [там само].

Пародією на діяльність туристичних агентств із нерідко нав'язуваними ними послугами є фантастично-пригодницьке оповідання «Vacances à Montfaucon», в якому іронія реалізується в мовленні персонажів – діалогічному та внутрішньому. Ефект ошуканого очікування яскраво проілюстровано невідповідністю і навіть різким контрастом між тим, що персонаж хотів і очікував побачити, маючи намір переміститися в Париж XVII століття й проголошуючи патетично: *Le siècle de Louis XIV ! Cette période m'a toujours fait rêver ! Il suffit de relire Molière ou La Fontaine pour se rendre compte qu'en ce temps-là, les gens étaient raffinés. Je veux contempler les jardins, les fontaines, les lambris, les sculptures du palais de Versailles. Je veux m'initier à l'art de la galanterie, si important alors à la Cour. Je veux respirer l'air d'un Paris pas encore pollué [...]. Je veux retrouver le goût de l'authentique* [15, р. 43–44], і тим, із чим він зіткнувся в реальності того місця і часу:

Pierre Luberon évite de peu les ordures lancées depuis une fenêtre par une ménagère pressée. Ciel, il n'avait jamais imaginé le XVIIe siècle aussi sale ! Et toujours cette odeur d'urine et de pourriture. Normal : pas de tout-à-l'égout, pas d'arrivées d'eau dans les appartements, pas de vide-ordures, pas de services de voirie. [...]. Cochons et rats sont les éboueurs de l'époque. Les rues sont étroites et tortueuses. Pierre a l'impression d'être pris dans un immense labyrinthe nauséabond [15, р. 49].

Іронічний смисл твориться у цьому разі як лексико-семантичними: епітетами (*raffinés, sale, étroites et tortueuses, immense, nauséabond*), метафорами (*Cochons et rats sont les éboueurs de l'époque; un immense labyrinthe nauséabond*), так і засобами експресивного синтаксису: окличними реченнями (*Le siècle de Louis XIV ! Cette période m'a toujours fait rêver !*), анафоричним повтором (*Je veux*), однорідними додатками (*Je veux contempler les jardins, les fontaines, les lambris, les sculptures du palais de Versailles*), де перерахування об'єктів або перерахування з повторюваним запереченням (*pas de tout-à-l'égout, pas d'arrivées d'eau dans les appartements, pas de vide-ordures, pas de services de voirie*) створюють ефект накопичення. Чарівний світ Парижа XVII, породжений уявою головного героя після прочитання творів Мольєра і Лафонтена, різко контрастує зі світом побаченого ним у результаті переміщення в часі, формуючи новий можливий світ – розчарування й невиправданого сподівання. Бажання й очікування персонажа проголошені ним у діалозі зі службовцями агентства подорожей, а враження передані в його невластивому мовленні.

Описуючи стан гігієни того часу, автор удається до порівняння:

– *Monsieur le curé nous interdit de frequenter les étuves. Il dit qu'il n'est pas normal que de bons chrétiens se retrouvent dans cette atmosphère brûlante et moite, pareille à celle de l'Enfer* [15, р. 53]. Іронічно-гумористичний ефект виникає в цьому разі завдяки асоціативним зв'язкам між порівнюваними об'єктами, що базуються на цих властивостях. Світ лазні, де гаряче й вогко, асоціюється зі світом пекла на основі загальноприйнятих

уявлень. Зіставлення цих двох світів породжує третій – заборони й відсутності необхідних гігієнічних процедур.

Оригінальним (не тільки з погляду змісту, а й за своєю формою) є оповідання «Arrêtons à les aimer», написане у вигляді наукової статті, де викладено результати досліджень інопланетян щодо поведінки, звичок та ладу життя землян. Стаття має план, розділена на параграфи, з нумерацією і назвами, що створює ефект науковості й уже цим налаштовує читача на іронічне сприйняття інформації. Автор статті – оповідач-інопланетянин, що надає інструкції читачам-інопланетянам щодо поведінки з людьми, яких вони тримають за свійських тварин. Певне дистанціювання письменника від зображуваних у творі об'єктів, показ із незвичного боку, не нав'язуючи непритаманних їм якостей, породжує ефект відчуження, на якому базується іронія в оповіданні. Окрім описаних вище лексико-семантичних та стилістичних засобів, індикаторами іронічного смислу є авторські оказіоналізми (*humains de compagnie, humains d'appartement* [ibid., р. 13], *jabot-porte-monnaie* [ibid., р. 19], *humanicide, humanier* [ibid., р. 22]), значення деяких із них можна зрозуміти лише з контексту (*Chkronx, glapnawouet* [ibid.]) [14, с. 67–68]. Отже, в розглядуваному оповіданні світ інопланетян то існує паралельно зі світом землян, поки останні змальовуються як дивні істоти з іншої планети, то вміщує світи тих, котрі стали своїськими істотами й об'єктами піклування й забави для дітей.

Висновки. Світовірний потенціал іронії в сучасній французькій постмодерно-фантастичній прозі малої форми зумовлений двоплановістю досліджуваного лінгвістичного феномена, що, передбачаючи існування суперечності в експліцитно й імпліцитно вираженій інформації, породжує можливі варіанти декодування іронічного смислу, а отже, можливі світи, які, заперечуючи один одного, конфліктуючи, накладаючись, існуючи паралельно або передбачаючи включення одного світу в інший, творять світ іронічної оцінки об'єкта зображення. Перспективи наукового пошуку вбачаємо в дослідженні світовірного потенціалу інших видів комічного в сучасній французькій постмодерній прозі.

Література:

1. Філософський енциклопедичний словник / під ред. В.І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
2. Пигулевский В.О. Ирония и вымысел: от романтизма к постмодернизму. Ростов-на-Дону: Фолиант, 2002. 418 с.
3. Киришбаум Э.И. Ирония как защитный механизм. URL: http://www.psydrive.ru/articles/4606_ironiya-kak-zashitnii-mehanizm.aspx.
4. Словник літературознавчих термінів. URL: <http://www.ukrlit.net/info/dict/vplot.html>.
5. Баранов А.Г. Функционально-прагматическая концепция текста. Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовск. ун-та, 1993. 182 с.
6. Хинтикка Я. Логико-эпистемологические исследования. Логика и методология науки. Москва: Прогресс, 1980. 448 с.
7. Донцов А.И., Баксанский О.Е. Схемы понимания и объяснения физической реальности. Вопросы философии. 1986. № 11. С. 75–90.
8. Doležel L. Heterocosmica. Fiction and Possible Worlds. Baltimore, L.: The John Hopkins UP., 1998. 325 p.
9. Калита О.М. Засоби іронії в малій прозі (кінець XX – початок XXI століття): монографія. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. 238 с.
10. Єрмакова О.П. Ирония и словообразование. Slavische Wortbildung: Semantikund Kombinatorik. Münster – London. Hamburg, 2002. С. 403–412.
11. Лисенко Н.С. Способи конструювання гіпотетично-фантастичного можливого світу в оповіданнях Бернара Вербера (на матеріа-

лі збірки «L'arbredespossibles»). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія». Одеса: МГУ, 2017. Вип. 27. Т. 2. С. 72–74.

12. Воробьева К.А. Лингвокультурологические и психолингвистические аспекты восприятия иронии в художественном произведении: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Челябинск, 2008. 21 с.
13. Dictionnairefrançais. Larousse: monolinguefrançais. URL : <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/vieux/81940?q=vieux#80971>.
14. Лисенко Н.Є. Референтивність авторських новотворів у можливих світах Бернара Вербера (на матеріалі збірки оповідань «L'arbredespossibles»). Матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції романістів «Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсивні парадигми сучасного романського мовознавства». Чернівці: ЧНУ, 2017 С. 66–68.

Джерело ілюстративного матеріалу:

15. Werber B. L'ArbredesPossibles: AlbinMichel, 2002. 277 p.

Лысенко Н. Е. Потенциал иронии к мирозданию в современной французской постмодернистско-фантастической прозе малой формы (на материале рассказов Б. Вербера)

Аннотация. Статья посвящена раскрытию потенциала иронии к созданию возможных миров в современной

французской постмодернистско-фантастической прозе малой формы. Рассмотрена ирония как лингвистический, а именно текстовый, феномен. Охарактеризована ее природа, признаки, языковые и речевые средства создания иронического смысла в постмодернистском произведении в контексте теории возможных миров. Исследование проведено на материале рассказов Бернара Вербера.

Ключевые слова: ирония, постмодернизм, фантастика, рассказ, возможный мир, языковые средства, речевые средства.

Lysenko N. World creation potential of irony in contemporary French postmodern science fiction short-form prose (based on the stories by B. Werber)

Summary. The article focuses on the disclosure of the potential of irony to the creation of possible worlds in a modern French postmodern science fiction short-form prose. Irony has been considered as a linguistic, in particular, textual phenomenon. Its nature, features, linguistic and verbal means of creation of ironic meaning in a postmodern work in the context of the theory of possible worlds have been presented. The research has been conducted based on the stories by Bernard Werber.

Key words: irony, postmodernism, science fiction, stories, possible world, linguistic means, verbal means.

*Марченко В. В.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**Чичиркоза А. Ю.,**студентка факультету лінгвістики
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ АНГЛОМОВНИХ ТА УКРАЇНСЬКОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ

Анотація. У статті на основі попередніх досліджень аналізується роль гендерного аспекту тексту реклами як вітчизняних, так і англійських засобів масової інформації; наводяться приклади гендерних стереотипів, якими послуговуються автори рекламних текстів; прослідковується зв'язок між ідеями фемінізму та тенденціями, що стосуються зображення чоловічого та жіночого образів у рекламі.

Ключові слова: гендер, гендерні стереотипи, реклама, рекламний текст, мова засобів масової інформації.

Постановка проблеми. Однією з важливих проблем сучасного суспільства є явище гендерної стратифікації – процесу, за якого гендер стає основою ранжування індивідів за ознакою статі. Із розвитком ідей фемінізму більшість сфер суспільного життя зазнали значних змін. Однак варто зазначити, що, незважаючи на поширення феміністичних ідей як за кордоном, так і на теренах України, у нашій країні переважає слідування гендерним стереотипам.

На формування думки людини, зокрема стосовно гострих політичних та соціально-економічних питань, найбільше впливає її оточення. Важливу частку інформаційного поля сучасної особистості становлять засоби масової інформації. Кожного дня за допомогою телебачення, радіо, блогів та соціальних мереж поширюються мільйони новин та публікацій, які певним чином впливають на рівень обізнаності людей у тому, що відбувається у світі.

Варто звернути увагу на ще один аспект інформаційного оточення, що тісно взаємодіє зі ЗМІ, – рекламу. Навіть якщо людина не звертає увагу на рекламу тоді, коли дивиться телевізор, читає улюблені сайти або слухає звичні радіостанції, важко уявити потужніший і водночас зовсім не помітний інструмент впливу на свідомість сучасних людей, перевантажених потоком інформації з різноманітних джерел. Саме тому аналіз мови рекламних текстів зможе допомогти виявити найпоширеніші гендерні стереотипи у мові ЗМІ та тенденції впливу гендерного аспекту на зміст реклами, що сприятиме розвитку стратегій створення гендерно нейтральних рекламних текстів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження мови ЗМІ та реклами – порівняно новий напрям мовознавства, який знаходиться у взаємодії з низкою соціально-гуманітарних наук, зокрема з психологією, маркетингом, історією. Якщо гендерна проблематика текстів періодичних видань активно досліджувалася такими сучасними вітчизняними та зарубіжними

лінгвістами, як А. Волобуєва, О. Кісь, С. Кушнір, Н. Остапенко, Н. Сидоренко, В. Сліпчук, Е. Кілборн, Л. Дж. Басбі та Г. Лайчті, Е. Фурнхемта та іншими, то лінгвістичному аналізу реклами з урахуванням гендерного аспекту приділяється менше уваги. Важливими для вивчення питань, пов'язаних із гендером у лінгвістиці, є роботи Р. Лакофф. Дослідження окремих аспектів питання гендерної проблематики, зокрема гендерної нерівності, в рекламних текстах можна знайти в публікаціях В. Зірки, Н. Остапенко [5], О. Сидоренко [6] та інших.

Активний розвиток реклами зумовлює появу нових досліджень і низки завдань, які потребують подальшого вирішення. Серед них є порівняльний аналіз гендерного аспекту вітчизняних та іноземних текстів, виявлення та систематизація дійсних гендерних стереотипів, що поширюються за допомогою реклами, визначення стратегій щодо нейтралізації гендерно забарвленої реклами тощо. Тому метою статті є з'ясування ролі гендерного аспекту мови реклами шляхом вивчення мовних особливостей рекламних текстів англійських та українськомовних ЗМІ.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб проаналізувати рекламний текст, опублікований на сторінках ЗМІ або використаний на телебаченні чи радіо, спочатку потрібно дати визначення поняттю реклама та окреслити специфіку створення рекламних текстів.

Американська маркетингова асоціація визначає рекламу як будь-яку оплачену форму презентації та просування ідей, товарів чи послуг конкретного рекламодавця. Те, заради чого здійснюється рекламна комунікація, втілюється у продукті рекламної діяльності, тобто в рекламному тексті [8, с. 158–159].

Мовні та позамовні засоби, що використовуються у рекламному тексті, уможливають адекватне сприйняття і розуміння тексту реципієнтом, зумовлюють відповідну реакцію. Водночас у рекламних текстах вербалізується, візуалізується та символізується інформація не лише про рекламований об'єкт, але й про дійсні соціальні, зокрема гендерні, відносини.

У суспільній свідомості гендерні стереотипи існують у вигляді стандартизованих уявлень про моделі поведінки та риси характеру, притаманні «чоловічому» і «жіночому». Будь-яка особистість є поєднанням різних рис характеру. Гендерні стереотипи постають як внутрішні установки щодо ролі, значення, місця жінки та чоловіка в суспільстві та родині, тому значно ускладнюють створення принципово нових відносин у суспільстві та переході до якісно нової демократичної держави [2, с. 166].

Є думка, що за останні десять років стереотипізація жінок на українському телебаченні посилилась: жінка є або деталлю кухонного інтер'єру чи дитячої кімнати, або сексуальним об'єктом [1, с. 399–400]. Згідно з рекламними роликами, в Україні приготуванням їжі, пранням, доглядом за дітьми займаються лише жінки. Наприклад, героїня реклами вибільника «Ваніш» скаржиться: «Чоловікові дістається піца, а мені – плями від піци».

Жінки займаються домашніми турботами, тому вони фігурують у рекламі побутової техніки, засобів для чищення і т. д. У рекламі жінка, яка пере і прибирає, протиставляється чоловікові, який споживає результат. Така картина зафіксована в 95% вітчизняних роликів, тоді як у США – у 60% [3, с. 87].

Їжу в українських сім'ях здебільшого також готують жінки: вони рекламують продукти харчування, особливо олії, майонез, соуси, бульйонні кубики. У ролик «Олейна» чоловік зустрічає жінку зі словами: «Я згудьгувався і голодний», то, очевидно, чоловік не припускає, що він сам міг приготувати вечерю, поки жінки не було.

Із загального обсягу телереклами 43% припадає на ту, яка пропонує жінці засоби для догляду за собою (косметика, парфумерія, ліки), а решта (57%) реклами пропонує жінці засоби для догляду за домом, дітьми, чоловіком. Представлені дані свідчать про те, що реклама діє на підсвідомість людини та закладає гендерні стереотипи, певне сприйняття світу, ставлення щодо місця в ньому жінки.

Загалом, під час написання рекламного тексту враховують цільову аудиторію, а також (залежно від того, на кого розрахована реклама) здійснюється відповідний добір фонетичних засобів, слів, словосполучень та синтаксичних конструкцій. Стереотипним тут є те, що для тексту рекламного повідомлення для жінок використовуються засоби впливу на емоції, а для чоловіків – указівки на «сухі» факти.

У рекламі, орієнтованій на жінок, особливо, якщо вона стосується догляду за собою, текст часто збагачують експресивними синтаксичними конструкціями, зокрема у вигляді окличних та питальних речень («*Денний крем Revitalift «Лазер x3» може сміливо кинути виклик процедурам, що омолоджують!»*»; «*Хочете зберегти молодість на довгі роки? Тоді вам просто необхідні антиоксиданти!*») та номінативних конструкцій («*Два засоби. Одна упаковка. Одне рішення.*», «*Операція антистаріння*»; «*Інновація проти зморшок*»).

У текстах часто використовуються епітети: *чутлива шкіра, еластична структура, сяючі переливи*. Як бачимо, у всіх орієнтованих на жіночу індивідуальність рекламних текстах є якісні прикметники: *ідеальний макіяж, міцне волосся, рівний колір, ефектний вигляд, бездоганна зовнішність, тривала дія, оксамитова шкіра*. Американська дослідниця Р. Лакофф, що є засновницею феміністської критики мови, наводить цілий перелік прикметників, які можна вважати гендерно маркованими, наприклад, до «суто жіночих» належать такі прикметники, як *любий, приємний, чудовий* тощо [4, с. 791].

У рекламі з «жіночого» журналу Тру Романс, який публікується у США, також можна прослідкувати вживання піднесених епітетів задля надання мові образності та поетичності: «*How beautiful are the rich color, melodic song and graceful form of the bluebird. No wonder it's a symbol of happiness!*»

У рекламних текстах, розрахованих на чоловіків, де наголошується на назвах фірм, товарів, подають детальні технічні характеристики та вказують ціну [7, с. 125], переважають дієслова.

Розглянемо як приклад поширений об'єкт реклами чоловічого ділового стилю – автомобіль, популярність якого знову ж можна пояснити сформованим у аудиторії гендерним стереотипом про успішного чоловіка-максималіста. У рекламі, розрахованій на автолюбителів, використовуються заголовки різних типів:

– про корисні властивості («*Ford Fusion. Високий. Компактний. Місткий*»; «*Nissan Note. Щасливі моменти сімейного життя*»);

– провокувальні («*Skoda Fabia. Місто у ваших ніг*»; «*Акумулятор Fire Ball. Заводить серце, лікує нерви*»; «*Новий Ford Focus Kyne – Кабриолет. Він здивує Вас двічі*»);

– інформативні («*Нова Mazda-6*»; «*Зимова колекція шин*»);

– такі, що спонукають до дії («*Volkswagen Tiquan. Тобі водити!*»).

Дієслова дійсного способу представлені у різних формах часу: теперішньому (*бачиш, відчуваєш, робить, перетворює, поєднує*), майбутньому (*дозволить, подарує, здивує*).

Лаконічні речення, інформативність та стриманість можна побачити на прикладі реклами з американського журналу Car and Driver:

HERBERT NITSCH. AIRLINE PILOT. DEEPSEA DIVER. EXTREME RECORD BREAKER.

Висновки. Реклама у тісній взаємодії зі ЗМІ є каналом передання та отримання інформації, таким чином, вона відіграє значну роль у формуванні гендерних стереотипів у масовій свідомості. Аналізуючи результати досліджень, можна зробити висновок, що гендерний аспект рекламного тексту впливає на набір вербальних засобів реклами, оскільки кінцевий продукт залежить від певних гендерних стереотипів цільової групи. У рекламі, розрахованій на жіночу аудиторію, найчастіше використовують велику кількість емоційно забарвлених слів та синтаксичних конструкцій з емоційною оцінкою рекламованого продукту, акцентуючи на тому, що жінки більш уважні до деталей та сприймають інформацію через образи та почуття. У рекламі для чоловіків звертаються до інновацій, інформативних та провокувальних заголовків. Відсутність або незначна кількість стилістично маркованих мовних засобів підкреслює стереотипну стриманість і мужність реципієнта. Закономірності посилення на гендерні стереотипи прослідкували як в українськомовній, так і в англійській рекламі, що дозволило виявити спільні риси у репрезентації місця чоловіка та жінки у суспільстві та в родині. Ураховуючи те, що проблема гендерного аспекту рекламного тексту (як лінгвістичного явища) є ще не достатньо дослідженою, перед вітчизняними та зарубіжними мовознавцями постає низка завдань, на вирішення яких впливають тенденції сучасного суспільства.

Література:

1. Андрушко Л.М. Гендерні стереотипи в українській телерекламі. Вісник Львівської національної академії мистецтв. Львів, 2016. № 23. С. 397–407
2. Варій М.Й. Соціальна психіка нації. Львів: СПОЛОМ, 2002. 184 с.
3. Кімелл М. Гендероване суспільство. Київ: Сфера, 2003. 490 с.
4. Лакофф Р. Язык и место женщины. Введение в гендерные исследования. Ч. II. Хрестоматия. Харьков; Санкт-Петербург: Харьковский центр гендерных исследований, 2001. 991 с.
5. Осипова Д.В. Неформальные практики воспроизводства гендерной стратификации (на примере телевизионной рекламы). Власть. 2010. № 11. С. 16–18.

6. Сидоренко Н.М., Остапенко Н.Ф. Українські аспекти гендерної рівності. Вісн. Київ. нац. ун-ту. Сер.: Журналістика. 2003. Вип. 12. С. 26–28.
7. Телетов О.С., Телетова С.Г., Булатова А.С., Река О.С. Особливості гендерно та демографічно орієнтованих рекламних текстів. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2016. № 4. С. 121–133.
8. Томская М.В. Школа-семинар по лингвистической гендерологии. Человек. 2003. № 2. С. 158–161.

Марченко В. В., Чичиркоза А. Ю. Гендерный аспект англоязычных и украиноязычных рекламных текстов

Аннотация. В статье на основе предыдущих исследований анализируется роль гендерного аспекта текста рекламы как отечественных, так и англоязычных средств массовой информации, приводятся примеры гендерных стереотипов, которые используются авторами рекламных

текстов, прослеживается связь между идеями феминизма и тенденциями, которые касаются изображения мужского и женского образов в рекламе.

Ключевые слова: гендер, гендерные стереотипы, реклама, рекламный текст, язык средств массовой информации.

Marchenko V., Chychyrkoza A. Gender aspect of English and Ukrainian advertising texts

Summary. In this paper, based on prior researches, we analyze the role of gender aspect of an advertising text of Ukrainian and foreign media, give examples of gender stereotypes, used in advertising texts, track the connection between the ideas of feminism and tendencies concerning depicting male and female images in advertisement.

Key words: gender, gender stereotypes, advertisement, advertising text, language of media.

Матковська М. В.,
доцент кафедри англійської мови
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

СЕМАНТИЧНІ І ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ РОСІЯ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Статтю присвячено семантико-функціональним особливостям номінації *РОСІЯ* та виявленню її етнокультурної специфіки в британському варіанті сучасної англійської мови. Автор розглядає стереотипи про Росію, виокремлюючи маркери опозиції «свій – чужий» із семантикою протиставлення, відчуження і дистанціювання у спілкуванні. Тому змодельовано деякий «ідеал» суспільного устрою, що характеризує англійську картину світу, зокрема свобода вибору, демократія (ціль прогресу), панування законності та стабільності. Постулюється ідея, що у сучасному англомовному просторі чітко проявляється опозиція «британське – небританське», що забезпечується та підтримується засобами системи етнономінацій різних етнічних груп.

Ключові слова: етнономінації, етнічні стереотипи, семантика, прагматика, мовленнєві тактики та стратегії, пропозиція.

Постановка проблеми. Уявлення людини про навколишню об'єктивну реальність та спосіб, яким вона класифікує світ, виражаються в її мові; з іншого боку, мова – це єдиний засіб, який допоможе нам проникнути у приховану сферу ментальності, оскільки вона детермінує спосіб поділу світу в тій чи іншій культурі. Останнім часом усе складнішою стає ситуація в міжнародних міжетнічних відносинах, а оскільки мовою відображається національна ментальність, то актуальними є дослідження в галузі мови (як основного виразника уявлень про світ), а в окремих випадках і про інший народ. Знання такого типу дозволяють побачити себе, свою країну та співвітчизників очима іншої нації, передбачити більшість конфліктних ситуацій у відносинах двох націй і деякою мірою їх попередити.

Сприйняття іншої культури завжди проходить через призму своїх національних цінностей та властивостей характеру, тому сприймання Росії та росіян, зокрема англійцями, дає багатий матеріал для вивчення англійського менталітету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному мовознавстві все більше зростає інтерес до дослідження людського фактора у пізнанні мови, однією з суттєвих характеристик якої є етнічна ідентичність (Г. Гійом, В. Карасик, Ю. Караулов, І. Кобозєва, В. Красних, Л. Крисін, Г. Почепцов, С. Сахно, Є. Тарасов, Е. Шейгал, Е. Goffman, G Hosking тощо).

Дослідження національної мовної картини світу допомагає виявити особливості сприйняття навколишньої дійсності та її відтворення етнокультурною спільнотою. Кожний етнос розглядає світ крізь призму свого менталітету. У лексичній системі відбивається суб'єктивний образ об'єктивної дійсності, осмислений етнічною свідомістю [1].

Типологічне порівняння номінативних моделей творення офіційних і розмовних назв «чужих» народів проводилося на матеріалі англійської, російської, української, французької, польської мов [4, с. 110].

Позначення «чужих» етносів та представників засобами британського варіанта сучасної англійської мови вивчалися здебільшого з огляду на семантику [5, с. 109]. Комплекс етнічних стереотипів, який є у пізнанні людиною навколишнього світу та фіксується етнономінаціями, створює своєрідний етнокультурний образ багатонаціонального світу, що впливає на організацію міжетнічної комунікації: на вибір відповідних номінативних одиниць та стратегічне розгортання спілкування.

Мета статті – характеристика семантичних і функціональних особливостей номінації *Росія* та виявлення її етнокультурної специфіки в британському варіанті сучасної англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Спостереження за мовою (як формою відображення та вираження процесів мислення) надає найкращий доступ до свідомості людини. Поведінка людини визначається структурами знання, які у неї є, і тим, як вона відображає світ [5, с. 10].

У когнітивній лінгвістиці та етнолінгвістиці термін «стереотип» стосується лише змістовної частини мови та культури, тобто розуміється як ментальний стереотип і корелює з картиною світу.

Із соціально-психологічної точки зору стереотипи є загальними когнітивними схемами, що спрямовані на досягнення соціальної дійсності. Позитивна оцінка зумовлена здатністю забезпечити орієнтацію в мовній картині світу, яку вони роблять більш зрозумілою та наближеною для розуміння [8, с. 71].

Стереотипізація є глибинним процесом, у формі якого людина структурує світ у мисленні та одночасно вербалізує цей світ. Мовний знак пов'язує об'єкт із системою соціально-детермінованих значень, тобто зі змістом усього колективного досвіду. Стереотип є найвищим рівнем диференціації кодів, оскільки використовується для характеристик мовних колективів так, як символ. Останній іноді приймає форму насмішки пов'язаної з уявленням про «чуже» мовлення. Аналогічно використовується термін стереотип і тоді, коли йдеться про стереотипне сприйняття «типових» представників інших культур (frog – француз; spaghetti – італієць; Fritz – німець; crow – афроамериканець і т. д.) [10, р. 171–597]. Такі позначення іноземців є не що інше, як згустки реальних або уявних якостей, які приписуються тій чи іншій соціальній спільноті. Такі назви етнонімічного характеру є формами компактною оцінки своїх і чужих етносів, символами, які входять до складу етнічних портретів та автопортретів. Уявлення про традиційний образ мовних колективів, образ, який породжує певні комунікативні очікування, є, за Е. Гоффманом, «інтерактивним ритуалом» [12, с. 234]. З одного боку, інтерактивний ритуал потрібен для спілкування зі світом, оскільки він дозволяє швидко орієнтуватися у виборі стратегії спілкування, але, з іншого боку, такий підхід провокує упередження, ксенофобію і сепаратизм.

Ключом для викриття стереотипів національних характерів можуть бути лексичні конотації, які ми, слідом за Ю.Д. Апресяном, розуміємо як несуттєві, але стійкі ознаки поняття, що виражається лексемою та втілюють загальноприйняту в суспільстві оцінку відповідного предмета чи факту, відбивають пов'язані зі словом культурні уявлення та традиції [1, с. 67]. Таким чином, завдання виявлення стереотипів національних характерів зводиться до виявлення конотацій у етнонімів, зокрема тих несуттєвих семантичних ознак, які несуть інформацію про риси характеру [5, с. 115]. Причини появи певних конотацій у етнонімів залежать від позамовних факторів: вони пов'язані з історичним, політичним, релігійним контекстом існування цих лексичних одиниць і народів-референтів, а також із закономірностями міжкультурного спілкування.

Лексичні одиниці можуть сигналізувати про національні особливості комунікантів. Проте національно-культурна своєрідність лексем, яка виявляється в плані вираження, становить тільки частину такої інформації та властива лише певному пласту лексики (антропонімам, топонімам тощо) [1, с. 85]. Основне ж навантаження випадає на значення слова та його національно-культурний компонент, який виражає специфіку сприймання в певному мовному колективі.

Якщо виходити з того, що стереотипи свідомості є певними уявленнями про дійсність чи її елементи з позиції «наївної» свідомості, то виявиться, що за будь-якою одиницею мови стоїть стереотипний образ. Уся ж асоціативно-вербальна сітка є не що інше, як стереотипне поле, що представляє концептосферу того чи іншого національно-культурного суспільства.

Так, етнічні стереотипи ситуативно й історично зумовлені. Вони можуть змінюватися та зникати залежно від змін, що відбуваються в житті народу, або завдяки розширенню контактів між народами. Виникнення стереотипу забезпечується частою появою тих чи інших предметів та явищ за таких умов, що веде до формування стійких уявлень на основі звичних аналогій. Частота появи певного сигналу в таких ситуаціях зумовлює стійкий асоціативний зв'язок між відповідним концептом та схематизованим стереотипним уявленням про вказані ситуації [3, с. 73; 7, с. 49].

Етноніміка тісно пов'язана з історією та етнографією, є самостійним розділом ономастики. В ономасіологічному підході до явищ номінації враховується емоційно-експресивний аспект, прагматика, національні особливості картин світу і її культурологічний аспект.

Вивчення появи та функціонування етнономінацій надає один із найбільш об'єктивних шляхів розуміння специфічного бачення та поділу світу, яке є характерним для колективної етнічної свідомості. Наявність номінативних одиниць на позначення певного етносу свідчить на користь існування етнічних кордонів та сприяє уточненню. Стійкість назви народу пов'язана із самим існуванням етносу. Аналіз лексики на позначення етнічних спільнот може бути корисним як під час вивчення історії та розвитку окремого етносу, так і під час установлення характеру контактів між народами.

Продовжуючи традиції М. Мінського та Ч. Філлмора, в роботі застосовується метод фреймового аналізу, що передбачає представлення наявної інформації про Росію у вигляді структур знань – фреймів [8; 11]. Мета лінгвокогнітивного дослідження номінації *РОСІЯ* полягає у виявленні мовних засобів, які репрезентують, вербалізують, об'єктивують цей концепт у вивченні закладеного в семантиці лінгвокультурологічного значення компонента.

Так, головними компонентами номінації *РОСІЯ*, що експлікуються в семантиці наведеної лексичної одиниці, є поняття «російського», тобто представництва певного соціуму, зазначення громадянської приналежності, проживання на території певної країни. Тому Russian: 1) росіянин, росіянка, the Russians – росіяни; 2) російська мова; 3) російський – характеристика приналежності.

Перший етап виявлення структури номінації *РОСІЯ* – це пояснення способів та засобів актуалізації концепту. У цьому разі дихотомія – мова та мовлення – постає у когнітивному аспекті: знання існують у семантиці слів і накопичуються з опорою на лексику, а інформація, знання передаються в мовленнєвому акті, тексті. При цьому в кожному окремо мовленнєвому акті, актуалізується лише один бік мовного знака.

Актуалізація номінації *РОСІЯ* в дискурсі англійської драми «Берег утопії» Т. Стоппарда відбувається так: 1) найменування реального об'єкта – Росії як держави: (концепт об'єктивується лексемою Russia, офіційною назвою держави), e.g. *Russia is. Stuck between dried-up old-French reasoning and the new reman idealism which explains everything* [14, p. 42]. *Socialist utopianism. This is Russia. We know. They don't. But they'll find out* [14, p. 156]. Найменування російських реалій (люди, події) (у цьому разі концепт об'єктивується лексемами Russian: *Russians – limited progress in transcending the objective reality* [14, p. 16]; *Do you think there is something Russian about taking everything to extremes* [14, p. 179].

За допомогою інших слів та словосполучень (крім Russia, Russian, Russia's та слів із відповідним коренем RUS (наприклад, Moscow, Motherland), що означають Росію та російські реалії: e.g. *We are so big and backward* [14, p. 179]. *Well is not Russia still home for us* [14, p. 204].

Беручи до уваги результати аналізу можливостей лексеми Russia з дієсловами та іменами визначеної семантики, можемо зробити висновки про основні семантичні категорії (класифікатори) які репрезентують об'єкт реальної дійсності, що позначається лексемою Russia. Категоризація Росії відбувається за допомогою таких категорій та ознак: побутові – існування, володіння якістю, стабільною чи нестабільною структурою (формою); живого організму: ознак руху, сну; антропоморфні – соціальні, ментальні, мовлення, емоційні, характеру та етичні; живого – руху, належності та маніпуляції; простору – внутрішнього та зовнішнього.

Ці категорії та ознаки – це основа для формування первинних фреймів та метафоричних моделей, що формують структуру концепту. Беручи до уваги аналіз дистрибутивних зв'язків лексеми «Russia» з дієсловами та іменниками, можемо зробити висновок про основні типи синтаксичних конструкцій, у яких актуалізується концепт *РОСІЯ*.

У дієслівній предикативній (типу Russia is) та субстантивованій (Russian press) синтаксичних конструкціях концепт актуалізується шляхом приписування ознак російським громадянам, об'єктам, реаліям навколишнього світу. Дієслівні конструкції формують динамічний аспект структури фреймів (сценарний складник), ад'єктивні та субстантивовані – статичний (слотовий складник).

Для опису російської реальності автором трилогії «Берег утопії» часто використовується метафора, зокрема військова, соціальна, орієнтаційна, антропоморфна, артефактна, хоча варто зазначити про відсутність зооморфної та кулінарної метафор [6, p. 79]. Найчастотнішим є вживання фрейму «РОСІЯ-ДЕРЖАВА» та субфрейму «жителі Росії», що можемо пояснити ідеалізацією інституту індивідуума та індивідуалізацією підходів до нав-

чання та освіти поколінь, що присутня в англійському суспільстві. Суспільство складається з особистостей, історія твориться яскравими, талановитими особистостями. Благо суспільства, держави – це благо кожного окремого індивідуума. Саме з цієї точки зору відбувається сприйняття та оцінка інших народів. Очевидним є те, що англійське світобачення наділене якістю такого уявлення про відносини людей усередині соціальної системи (як вертикаль, на якій розташовані групи від керівника держави до населення знизу вгору за ступенем підпорядкованості).

У складі фрейму «РОСІЯ-ДЕРЖАВА» також широко представлені субфрейми «відносини Росії з іншими країнами» та «оборона». Це можемо пояснити об'єктивними соціально-політичними процесами країни і світі, актуальністю власне цих подій для дискурсу, який досліджується.

Субфрейм «відносини Росії з іншими країнами» представлений декількома слотами, що розподіляються поміж країнами, з якими Росія співпрацює. Співробітництво Росії із закордонними партнерами відбувається за деякими сценаріями, що класифікуються за типами відносин, які вони окреслюють: взаємодопомога, толерантність, партнерство, опозиція, економіка, бізнес, фінанси, промисловість, близькість, емоційність, політика.

Субфрейм «оборона» наділений складною структурою та складається із системи слотів, у кожний із яких вміщені групи найменування реалій певної сфери життя країни. Цей субфрейм реалізує метафоричну модель «Російська дійсність – це війна, війна, що ніколи не зупиняється, або ж сучасна Росія – це милітаризоване суспільство, де постійно йде громадянська війна».

Наступним за рівнем представленості фрейм «РОСІЯ – КРАЇНА / ТЕРИТОРІЯ» та субфрейм «географічні об'єкти». Усередині метафоричної моделі «РОСІЯ-ЛЮДИНА» найбільш широко та різноманітно представлені соціальні антропоморфні ознаки: як людина, Росія сприймається у своїй соціальній іпостасі. Соціальні ознаки Росії розкриваються в одиницях тексту, до Росія виступає в різних соціальних ролях. Як «актор», Росія грає ту чи іншу роль *It's about time to acquaint Russia with Europe ...* [14, p. 206].

Аналіз кількісного співвідношення ознак концепту і мовленнєвих засобів актуалізації (оцінювальних, емоційно-експресивних мовних одиниць, метафор та метонімії) дозволяють створити об'ємний портрет Росії, яким вона представлена в дискурсі трилогії Томаса Стоппарда «Берег утопії». Під час моделювання концепту RUSSIA виявилось, що з більшою частотою представляються «прямі» ознаки концепту, тобто ті, які формують фрейми та слоти як структури знань про об'єктивні сторони російської реальності. Основні уявлення про Росію формулюються в термінах стереотипних знань. У дискурсі, що досліджується, реалізуються об'єктивні уявлення, що ґрунтуються на знаннях про об'єктивні, актуальні та сучасні суспільно-політичні процеси в країні:

– основні суспільно-політичні тенденції – слабкість державної влади, дезінтеграція, децентралізація: e.g. *Socialism in Russia is utopian!* [14, p. 281], *Russia is irrelevant!* [14, p. 241];

– Росія – величезна країна, що простягається на безмежні простори, багата на природні ресурси; *It's good to be talking Russian together!* [14, p. 206];

– сьогодні Росія – економічно привабливий інвестиційний ринок; основні прибутки країни – від газової та нафтової промисловості: ... *the Russian people are the only great nation who have not wasted their turn yet* [14, p. 338].

На основі аналізу мовних одиниць концептуалізації різних сторін російської дійсності можемо зробити висновки про деякі особливості англійської картини світу, в якій певним шляхом концептуалізуються соціальні явища та реалії.

На основі виявлених оцінок (нормативних, етичних та ін.), які використовуються для опису Росії, а також на основі контекстуального аналізу тексту, що вміщував компонент «ставлення до Росії / російських реалій», можемо змоделювати деякий «ідеал» суспільного устрою, що характеризують англійську картину світу. Так, ідеалом постулюється свобода вибору, демократія (ціль прогресу), панування законності та стабільності. Усі соціальні явища та процеси, що сприяють «недосягненню» ідеалу (авторитарний стиль управління державою, військові дії та ін.), оцінюються за допомогою нормативних та етичних оцінок як нормативні та моральні.

Висновки. Під час дослідження стало відомо, що носій мови у виборі значення слова керується певними стереотипами. Саме етнічний стереотип є фіксованим стандартним уявленням, судженням про певний етнос і типову поведінку представників «чужих» націй. Етнічний стереотип є фрагментом концептуальної картини світу, яка є у свідомості, стійким, мінімізовано-інваріантним, зумовленим національно-культурною специфікою уявленням про іноземців.

У ситуації міжетнічного спілкування, представлених у трилогії 21 століття «Берег Утопії» Томаса Стоппарда, процес комунікації підпорядковується загальній меті, спрямованій на розмежування та віднесення комунікантів до групи «МИ-свої» та «ВОНИ-чужі», що реалізується за допомогою макростратегії ототожнення та дистанціювання. Макростратегії ототожнення та дистанціювання у міжетнічній взаємодії визначають спрямування комунікативних дій мовців на віднесення партнера зі спілкування до третьої особи або групи осіб, до тієї або іншої етнічної спільноти (з можливим наданням експліцитної або імпліцитної оцінки чи характеристики).

Було зазначено також, що у семантичній структурі лексичних одиниць, які називають особу за національною ознакою, присутній обов'язковий компонент, що вказує на країну або місце проживання особи, на належність до певної етнічної спільноти, яка протиставляється спільноті мовця на загальнонаціональному (номінація представників чужих народів та країн) або груповому (номінація представників різних соціальних груп одного етносу) рівнях.

Концептоутворювальними елементами досліджуваного концепту *РОСІЯ* є «країна / територія», «нація», «національність», «група / об'єднання людей із певними характеристиками» (раса, традиції, культура, мова, походження, історія, релігія і т. д.).

Виявлено, що для номінації та надання характеристик представників російської етнічної спільноти у сучасній англійській мові характерним є концептуальне об'єднання типових фреймів етнічної номінації, які представляють інтегративні моделі різного рівня складності. Типовим є поєднання предметно-центричного фрейму з асоціативним фреймами етнічної номінації.

У складі стійких словосполучень, що відбивають реалії суспільного та культурного життя тієї або іншої спільноти, етноніми уточнюють, модифікують значення основного компонента, викликають його переосмислення. Зазначені одиниці вторинної номінації з етнонімами позначають різноманітні предмети, явища, культурно зумовлений вид діяльності.

Ця сфера дослідження може стосуватися всіх когнітивних, психологічних та комунікативних сфер особистості, тому дає широке поле для подальшого дослідження, розширюючи кількість фреймів та слотів різноманітних етнономінацій у сучасному дискурсі англомовної літератури.

Література:

1. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика: монография. Москва: Наука, 1974. 367 с.
2. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека: монография. Москва: Языки русской культуры, 1998. 896 с.
3. Гийом Г. Принципы теоретической лингвистики: монография. Москва: Прогресс, 1992. 224 с.
4. Кобозева И.М. Немец, француз и русский: выявление стереотипов национальных характеров через анализ коннотаций этнонимов. Вестник Моск. ун-та. Серия 9. Филология. 1995. № 3. С. 102–116.
5. Красных В.В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность?: монография. Москва: ИТДГК «Гнозис», 2003. 375 с.
6. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живём. Москва: УРРС Эдиториал, 2004. 256 с.
7. Маслова В.А. Лингвокультурология. Москва: «Академия», 2001. 183 с.
8. Минский М. Фреймы для представления знаний. Москва: Энергия, 1978. 151 с.
9. Сахно С.Л. «Свое – Чужое» в концептуальных структурах Логический анализ языка. Культурные концепты. Москва: Наука, 1991. С. 95–101.
10. Cambridge International Dictionary of English. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 1774 p.
11. Fillmore, Ch. Frame Semantics. Linguistics in the Morning Calm. Seoul: Hanshin, 1982. P. 111–137.
12. Goffman E. Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior. New York: Anchor Books, 1967. 284 p.
13. Hosking G. Russia: People and Empire 1552–1917. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1997. 543 p.
14. Stoppard T. The Coast of Utopia. A Trilogy: Voyage, Shipwreck, Salvage. New York: Grove Press, 2007. 347 p.

Матковская М. В. Семантические и функциональные особенности номинации *РОССИЯ* средствами современного английского языка

Аннотация. Статья посвящена семантико-функциональным особенностям номинации Россия и выявлению ее этнокультурной специфики в британском варианте современного английского языка. Автор рассматривает стереотипы о России, выделяя маркеры оппозиции «свой – чужой» из семантики противопоставления, отчуждения и дистанции при общении. В результате смоделировано некий «идеал» общественного устройства, что характеризует англоязычную картину мира, в частности свобода выбора, демократия, законность и стабильность. Постулируется идея о том, что в современном англоязычном пространстве четко прослеживается оппозиция британское – небританское, что обеспечивается и поддерживается средствами системы этнономінацій различных этнических групп.

Ключевые слова: этнономінації, этнические стереотипы, семантика, прагматика, речевые тактики и стратегии, пропозиция.

Matkovska M. Semantic and functional peculiarities of the nomination *RUSSIA* by means of Present-Day English

Summary. This paper is devoted to an outline analysis of semantic and functional peculiarities of the nomination *RUSSIA* by means of Present-Day British English. The author examines stereotypes about Russia, defining opposition markers “own – alien” within semantics of contradiction, estrangement and distance in communication. The result proved the actual problem of “ideal” English-speaking political society based on choice freedom, democracy, lawfulness and stability. It is postulated the idea of strict British – Continental opposition distinction that is supported by ethno nomination means of different ethnic groups.

Key words: ethno nominations, ethnic stereotypes, semantics, pragmatics, communicative tactics and strategies, intention, proposition.

Mykhaylenko V. V.,

Doctor of Philology, Professor, Department of Translation and Philology
King Danylo University, Ivano-Frankivsk.

A PRECEDENT PHENOMENON VERSUS AN ALLUSION IN DISCOURSE

Summary. The present paper is focused on the study of precedent phenomenon and its functions in political discourse. The origin, semantics and functions of the precedent text and precedent name and its stylistic correspondence 'allusion' are under investigation. The phenomenon is one, but its varying labels reflect the scholars' approaches which label them as: (1) intertexteme, (2) precedent phenomenon, (3) historical or literary metaphor, (4) textual reminiscence; (5) logo-episteme or linguo-cultureme, (6) a component of vertical context; (7) antonomasia, (8) proper name, used a common noun. Yu. Karaulov employs the legal term *precedent* but changes its dominant legal component "case" for the component of "value" and 'quantifies the speaking community which we shall reformulate and expand in the following way: individuum → communicative model → limited community (family, age, profession, social, etc) → a country-wide community and a global community (intellectual or professional). The precedent name is as an indirect nomination of the given personality, hero, or event; it is used as linking element of the present text and the preceding one; it refers the episode described to the past event; it realizes a pragmatic component of the lexical meaning of the precedent name; and it is a lingual-cultural marker of the society.

Key words: precedent phenomenon, precedent name, allusion, discourse, function, cognitive.

INTRODUCTION. The present paper is focused on the study of precedent phenomenon and its functions in the political discourse [see other registers of discourse: 2(religion); 15 (scientific); 22 (poetry)]. The origin, semantics and functions of the precedent text and precedent name and its corresponding stylistic term 'allusion' are under investigation. The phenomenon is one, but its varying labels reflect the scholars' approaches: (1) intertexteme [intertext, expression of intertextuality]; (2) precedent phenomenon [precedent name, a symbol of culture]; (3) historical [social, political] or literary [theatrical] metaphor "common figure of speech that makes a comparison by directly relating one thing to another unrelated thing; (4) textual reminiscence; (5) logo-episteme "lingual-cultural domain" [or linguocultureme]; (6) a component of vertical context; (7) antonomasia "a literary term in which a descriptive phrase replaces a person's name and allusion as varieties of rhetorical tropes and figures; (8) proper name, used in the meaning of a common noun (converted to a common noun). We consider the precedent name from two angles: (1) Theory of Text and the category of intertextuality and its relationship with the traditional stylistic figure of *allusion*. And (2) parallelly the formation of the discourse contensive plane takes place where the *precedent item* plays the linking function as well as the ethnic-cultural marker of discourse.

The precedent phenomenon is a general term which stands for the whole paradigm of means of expression: a precedent text, a text fragment, a sentence, a phrase – a language unit of any length.

The object of the given research is a proper noun or "a precedent name" in the English political discourse.

Yu. Karaulov (1987) is considered the "pioneer" of the concept "precedent text" studies and defines it as a text cognitively and emotionally significant for the Speaker. [8; 15, p. 249] Precedent-related phenomena and their functions (manipulative, the nominative, the expressive, and the function of characterization and widely discussed in linguistics recently (Gudkov, 2004; Krasnykh, 2003, 2008; Kutyaeva, 2013; Morozova, 2010; Nakhimova, 2011; Popova, 2012; Slyshkin, 2008; Chistova, 2009 et al.).

The methodology of our research is based on the cognitive linguistic theory (Boldyrev, 2008; Demyankov et al., 2016; Lakoff, & Johnson, 1980; Popova, 2012; Popova & Sternin, 2003; Fillmore, 1982, et al.); pragmatic linguistics (Arutyunova, 1999; Stalnaker, 2005, et al.) and discourse analysis (Arutyunova, 1999; Dijk, 2008, et al.). There are two tendencies in the phenomenon investigation: communicative-pragmatic (Anisimova, 2004; Valgina, 2003; Karaulov, 1987; Karasik et al., 2014, Kostomarov, 1999; Lisochenko, 2007; Slyshkin, 2008) and cognitive supporters (Vasiliev, 2010; Gudkov, & Kovshova, 2007; Krasnykh, 2008). We can mention some of the contemporary publications on the topic, for instance, the ludic ("spontaneously playful", 1940, a term in psychiatry, from French *ludique*, from Latin *ludere* "to play") function of the language in media discourse [26, p. 70; see also 12], though it must be a component of the author's intended meaning and the reader's background knowledge otherwise it fails its target [see also Salimova and Puchinina, 2017]; connotative precedent names in media texts [5]; precedent religious names and precedent texts, in particular idioms containing theonyms [2, p. 295-298]; macrocontextual nature of precedent names [3] wherein the precedent items are considered to be "integral discourse markers" which are used by the author as creative elements to motivate the addressee to "read" his intended meaning. Media discourse is characterized by intertextuality, where precedent names play a significant role – the strategy of the author and the discourse register or genre is to manipulate the reader's consciousness and his/her behaviour. The precedent name, according to I. Gaiduk (Гайдук) is a symbol of a particular precedent situation; a historical figure; an appeal to a well-established phenomenon; an appeal to an invariant of perception of a precedent name [5, p. 63]. S. Hurbanska (Гурбанська) investigates the close interdependence of precedent names and their context in postmodern literary discourse [6, p. 101. O. Kolomoychenko and Yu. Atanova work out an algorithm of interpreting precedent names in media discourse [17, p. 56]. A. Berestova (Берестова) stresses that a precedent name is a multifunctional category in most discourse registers [2, p. 295; 13, p. 11ff.; 11; 9, p. 158; 4, p. 34].

DEFINITIONAL ANALYSIS. Etymologically the word *precedent* came into English in early 15c., "a case which may be taken as a rule in similar cases", from Middle French *precedent*, as a noun use of an adjective, from Latin *praecedentum* (nominative *prae-*

cedens), present participle of *praecedere* “go before” (see precede). The meaning “thing or person that goes before another” is attested from mid-15c. as an adjective in English from c. 1400 (Etymological Dictionary). Merriam-Webster differentiates between (a) an earlier occurrence of something similar; (b) something done or said that may serve as an example or rule to authorize or justify a subsequent act of the same or an analogous kind a verdict that had no *precedent*; (c) the convention established by such a precedent or by long practice; and (d) a person or thing that serves as a model.

The Legal Etymological Dictionary specifies the meaning of *precedent* in the word combination *precedent decision* as “a decision issued by a court having a function to be an example or a guideline to follow by the other courts in cases having the same or similar facts, therefore required the application of the same principles of law”. In Duhaime’s Legal English “precedent is “a case which establishes a novel legal principles to a certain set of facts, coming to a certain conclusion, and which is thereafter authoritative, to be followed from that point on, when similar or identical facts are before a court.” The US Legal E-Dictionary and other encyclopedic sources specify *precedent* as legal principle, created by a court decision, which provides an example or authority for judges deciding similar issues later [see 20. p.383]. As far as we understand that it is obligatory within a Common Law system. The comparison of the original and present-day Legal English meanings of *precedent* helps us define the main pragmatic component “obligatory to follow” within the given jurisdiction.

In linguistics the term “precedent text” was first introduced by Yuri Karaulov (1987) in his work on lingual identity: as a special text significant (1) for the Speaker due to its informative and emotive values; (2) for the Speaker and his/her community of various generations; and (3) a well-established allusion of the Speakers on a societal level [8, p.216]. One can see that Yu. Karaulov employs the legal term *precedent* but changes its dominant legal component “case” for the component of “value” and ‘quantifies the speaking community which we shall reformulate and expand in the following way: From individuum → in the communicative model → to the limited community (family, age, profession, social, etc) → either to a country-wide community, or a global community (intellectual or professional).

Alla Evtyugina (Евтюгина) gives her own definition of *precedent text* which is based on assumptions of its status in a language system. From the point of the theory of intertextuality she defines it as a cultural sign which fulfills a special pragmatic function and establishes a relationship between two texts, one of which is stored in the collective memory of a socio-cultural group [7]. In literary studies *intertextuality* is a sophisticated literary device making use of a textual reference within some body of text, which reflects again the text used as a reference. Instead of employing referential phrases from different literary works, *intertextuality* draws upon the concept, rhetoric, or ideology from other writings to be merged in a new text. *Intertextuality* has been a much frequently used term since its first introduction by Julia Kristeva in her work of the late-1960s, notably her essay of 1969, translated as “Word, Dialogue and Novel.” The fundamental concept of *intertextuality* is that no text, much as it might like to appear so, is original and unique-in-itself; rather it is a tissue of inevitable, and to an extent unwitting, references to and quotations from other texts. These in turn condition its meaning; the text is an intervention in a cultural system, see: Kristeva’s veiw [18, p. 69] and other followers of Mikhail Bakhtin and Yuri Lotman’s theory of *intertextuality* which is a literary

device that creates an ‘interrelationship between texts’ and generates related understanding in separate works. Although, both these terms seem similar to each other, though they are slightly different in meaning.

One of the functions of the *precedent unit* is that of *allusion* as a stylistic figure, a brief and concise reference that a writer uses in another narrative without affecting the storyline, cf.: “a reference, usually brief, often casual, occasionally indirect, to a person, event, or condition presumably familiar but sometimes obscure or unknown to the reader” [24]. It usually is treated as a literary term, for instance is to refer solely to literary allusions [25, p. 171]. Intertextuality, on the other hand, uses the reference of the full story in another text or story as its backbone [24, p. 38]. Norman Fairclough distinguishes between two types of textual analysis: linguistic analysis and intertextual analysis [see also 14]. He argues that diverse approaches to discourse analysis can be enhanced through systematic use of these two forms of analysis [see the text analysis: 16, p. 51 fl.]. In Literary studies and Stylistics *precedent name or unit* is defined as an *allusion* or *indirect reference*. The term formerly included metaphors, parables, and puns, but now it is an implicit use of someone else’s words. Whereas quotations usually come with acknowledged sources, allusions are indirect, even cryptic, sometimes dropped in passing, with little thought, sometimes used with care, so that a speaker or writer can share an understanding with certain listeners or readers [see also 19, p. 68]. Clive Seale et al. specify its function as a container of world treasury or the world of experience or *allusion* exists, however, in a kind of ‘repertoire of collective knowledge’ [23, p. 198]. M. Zolotarev admits a possibility to define the precedent phenomenon as a special language unit describing objects or situations relevant to speakers and further the author refers it to the traditional allusion reference [27]. Yu. Karaulov points out that these are ready-made intellectual and emotional blocks used by a linguistic personality as a tool that facilitates and accelerates the switching from the “factual” context of thought to the “mental” one [8, p. 220].

We share the opinion of Yu. Karaulov and other scholars who distinguish the term *precedent name* within the *precedent text theory* which plays a significant role in securing intertextuality from the semantic point of view and supports cross-cultural unity of sociums. We shall attempt also to initiate one more pragmatic component in the semantic structure of the precedent name or unit a *pragmatic marker of cross-generation* or in a broader sense as a *marker of cross-civilization unity*. The text or discourse bereft of *precedent names* would sound as an Annual Survey of the Dept. of Statistics. O. Kolomoichenko (Коломойченко) et al. write about the journal texts where the *precedent names* refer to actual «here and now», i.e. in the mass-media discourse the *precedent names* of today prevail, but in fiction or philosophy the historical items are abound [17, p. 59].

CORPUS ANALYSIS. The diachronical approach to the study of the precedent name semantics reveals the true dominant component in its lexical meaning which is actualized in the vertical context. Within the time the dominant component of precedent names may either undergo melioration or pejoration. The fact is that language is a communicative activity that is highly dependent on context, wherein the lexical meaning can realize its positive or negative component. Much recent work on semantic change has focused, not on results of change, but on pragmatic enabling factors for change (Oxford Research Encyclopedia in Linguistics On-Line) in discourse. For example, in the modern portrait of Margaret Thatcher

(its frequency is 539) lexemes with a positive component prevail: *prime minister, with a cast iron will, politician, self-determined, undaunted, powerful woman*:

1. *Mrs Margaret Thatcher's remarkable drive to revive the economy.*
2. *Margaret Thatcher's strength was that people knew exactly where she stood;*
3. *Margaret Thatcher had created a 'supermarket society'.*
4. *How the miracle of the turn-round and recovery under Margaret Thatcher's leadership was rightly hailed as an inspiration worldwide.*
5. *Margaret Thatcher was remarkable, of course, for being the first woman Prime Minister.*
6. *However, even in those early days of government, was Margaret Thatcher's stamina.*
7. *Margaret Thatcher had kept her word given over five years before.*

However as a Conservative MP she was a staunch champion against Labour tax policy, as a Minister of Education she cut education spending and caused public displeasure when she ended the provision of free milk for primary school children.

8. *Margaret Thatcher was getting a very bad press at a time.*
9. *The chairman of Cheltenham Conservatives has accused former Prime Minister Margaret Thatcher of being disloyal to the Government.*

10. *Not one student has signed up for the ten weekly lectures under the title Margaret Thatcher -- Fact or Fiction.*

11. *The love-hate relationship goes on: you voted Margaret Thatcher both most interesting and most boring woman*

This earned her the nickname 'Thatcher the Milk Snatcher'. Therefore, the Labourists considered that she was destroying the livelihoods of millions of workers. Even after her death, she remains a controversial figure – "loved and loathed".

12. *That reminds me that it was Margaret Thatcher who said, nobody would remember the Good Samaritan, if all he had was...*

Nevertheless, the negative component was neutralized on the background of the country progress. And her family name gave rise to "Thatcherism" which includes the three big components: the conduct of macroeconomic policy through monetarism; deregulation of markets, removing state control over private business and household choices; and the privatization of state owned entities". (Sir Vince Cable).

13. *The treasurer of Conservative Way Forward, a group of Tories dedicated to preserving Margaret Thatcher's ideas and policies.*

14. *They can be safely admired from a distance, like Margaret Thatcher or Mikhail Gorbachev; Winston Churchill has the advantage of falling into both categories.*

As for pejoration of the precedent name lexical meaning we can illustrate it with the Richard Milhous Nixon, the 37th President of the United States in 1969–1974. His portrait description employs positively charged lexemes: brilliant lawyer (anticrime laws), successful, a war veteran, peace-maker (ended American fighting in Vietnam, improved US relations with the USSR), but then occurred the "Watergate" scandal (a break-in at the offices of the Democratic National Committee during the 1972 campaign) and he became the only president who had resign the office for his covering up the crime and diverting the investigation into bugging the Headquarters of the Democratic National Committee during the 1972 campaign housed in Watergate hotel. Though in his last years, Nixon gained praise as an elder statesman, but in the vertical

context the negative component in the lexical meaning of the precedent name "Richard Nixon" dominates.

S. Anisimova (Анисимова) says that the *precedent phenomenon* in the cognitive framework refers to the source sphere which in its semantic organization is a frame containing a set of slots represented as sub-spheres [1, p. 79]. The thesis is that the precedent phenomenon is contextually located, whereas it is fully comprehended by the recipient. On the contrary, the meaning of the precedent phenomenon is limited or rather narrowed by the sentence context, cf.: Albert Einstein was a German-born theoretical physicist who developed the theory of relativity, one of the two pillars of modern physics. Though in the sentence, for instance, 'We have an Einstein in the class,' i.e. "There is genius in physics in our class" and his/her other characteristics redundant for the given context. Let's take another illustration "Oh, here comes our Napoleon," where the proper noun *Napoleon* stands for the conqueror only.

In modern times English employs some names of the personalities who contributed much to the society: *Queen Elizabeth II, William Shakespeare, Isaac Newton, Oliver Cromwell, Horatio Nelson, Winston Churchill, Margaret Thatcher, Princess Diana, "Beatles"* and others which can constitute a national conceptual domain "PILLARS OF NATION," some of them, like *Isaac Newton* or *William Shakespeare* may join the global conceptual domain "PILLARS OF CIVILIZATION," [see concept, conceptual domain or field: 19, p. 138; 1, p. 78]. Linguistic-cultural area of the interdisciplinary study is based on linguistics and culture and it is aimed at investigating cultural values of the socium expressed in language [10, p. 222]. And a system of precedent phenomena is one of the ways of transferring cultural values from generation to generation or from nation to nation.

FINDINGS & PERSPECTIVES. The etymology of the *precedent* refers us to the past event and the *precedent name* refers us to the personality, hero, god, or situation in the past whose characteristics are used as indirect nomination of the present personality, hero, or event. On the one hand, this phenomenon plays the linking function of the given text with the preceding one and further develops the given text. On the other hand, it connects the episode described with the past event and adds a pragmatic component to the lexical meaning of the precedent name.

Here comes the Theory of Text and the category of intertextuality and its relationship with the traditional stylistic figure of *allusion*. And parallelly the formation of the discourse contentive plane takes place where the *precedent item* plays the linking function as well as the ethnic-cultural marker of discourse.

The precedent name presents a significant difficulty for translation / interpretation and discourse analysis, for it actualizes some mental spaces of the past indirectly, but demands translating or interpreting unless the meaning of the text or speech can be distorted. And naturally the focus of our next research will be the changes in the translation of precedent names from English into Ukrainian.

References:

1. Анисимова С.А. Роль прецедентных феноменов в формировании национального ментального пространства. Политическая лингвистика. 2016. Том 57. № 3. С. 78–53.
2. Берестова А.А. Прецедентні релігійні назви і прецедентні тексти з релігійним компонентом як дискурсивні маркери. Наукові записки [Націонал. ун-ту «Острозька академія»]. Серія «Філологічна»: зб. наук. пр. Острог, 2014. Вип.49. С. 29–58.
3. Васильева Н.В. Собственное имя в мире текста. Москва: Либроком, 2009. 224 с.

4. Великорода Ю.М. Маніпулятивна функція прецедентних феноменів в американському медіа дискурсі (на матеріалі статей із журналів "Time" та "Newsweek"). Наукові записки [Націонал. ун-ту «Острозька академія»]. Сер.: Філологічна. 2010. Вип. 16. С. 34–42.
5. Гайдук И.В. Специфика коннотативного функционирования прецедентных имен в медиадискурсе. Научный вестник Воронежского государственного архитектурно-строительного университета. Серия: Совр. лингв. и методико-дидактические иссл-я. 2016. Том 32. № 4. С. 63–75.
6. Гурбанська С. Особливості функціонування прецедентних імен у постмодерністських художніх текстах. Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер «Філософія». 2016. Вип. 62. Р. 101–105.
7. Евтюгина А.А. Прецедентные тексты в поэзии В. Высоцкого: (к проблеме идиостиля): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Гос. ун-т им. А.М. Горького. Екатеринбург, 1995. 17 с.
8. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Москва: ЛКИ, 2009. 264 с.
9. Самигулина Ф.Г. Структура знаний и представлений человека. Мова і культура. Київ: Вид-й Дім Дмитра Бураго, 2009. Вип. 11. Т. VI (118). С. 158–164.
10. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1996. 284 с.
11. Чорновол-Ткаченко Р.С. Прецедентний текст як основа лінгвостилістичної реалізації категорії інтертекстуальності: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04. «Германські мови». Харків, 2007. 20 с.
12. Crystal D. Language play. Harmondsworth: Penguin, 1998, x+249pp.
13. Dijk T.A. van. What is political discourse analysis. / Ed. Jan Blommaert & Chris Bulca. Political Linguistics. Amsterdam: Benjamins, 1998. P. 11–52
14. Dijk T.A. van. Discourse and context. A Socio-Cognitive approach. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. XIII, 267 pp.
15. Dolzhich E.A., Dmitrichenkova S.V. Precedence in scientific discourse. Gerencia. Gustavo. Mamagement. 2018. Vol.39. No. 22. P. 249.
16. Fairclough Norman. Analysing discourse: Textual analysis for social research. New York: Routledge, 2003. 270 p.
17. Kolomoychenko O. E. et al. The role of proper name working with the authentic text. Вісник [Дніпропетровського університету]. Серія «Мовознавство». № 11. 2015. Вип. 21 (3). Р. 59–62.
18. Kristeva Julia. Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art. New York: Columbia University Press, 1980. 305p.
19. Mykhaylenko V. Glossary of linguistics and translation studies: English–Ukrainian. Ivano-Franrsvsk: I-FKDGLU, 2017. 527p.
20. Mykhaylenko V. Glossary of legal terms: English–Ukrainian for the translation and law students. Ivano-Franrsvsk: I-FKDGLU, 2015. 555 p.
21. Ott B., Walter C. Intertextuality: Interpretative practice and textual strategy. Critical Studies in Media Communication. 2000. Vol. 17. Issue 4. P. 429–446.
22. Salimova D.A., Puchinia O.P. Precedent names in the text field of Marina Tsveaeva from the perspective of free indirect discourse. Asian Social Science. 2017. Vol. 13. No. 7. P. 143–149.
23. Seale C. et al (eds.). Qualitative research practice. London: Sage, 2007. 525 p.
24. Shaw Philip, Pecorari Diane. Types of intertextuality in Chairman's statements. Nordic Journal of English Studies. 2013. Vol. 12. No. P. 37–64.
25. Tringham Damon. Allusions and cultural references: Translator solutions in the Finnish translation of Terry Pratchett's 'Reaper Man.' Electronic Proceedings of the KāTu Symposium on Translation and Interpreting Studies. 2014. Vol. 8. P. 170–184.
26. Velykoroda Yu.M. Ludic function of precedent-related phenomena in media discourse. Journal of Vasyly Stefanyk Precarpathian National University. 2016. Vol. 3 No. 4. P. 70–75.
27. Zolotarev Mikhail. Precedent phenomena: the role of cultural reference in Dostoevsky's novel Demons. M.A. Thesis. The University of Missouri-Columbia, 2013. 84 p.

Михайленко В. В. Прецедентний феномен або алюзія у дискурсі

Анотація. Статтю присвячено вивченню прецедентного феномена (імені) та його функцій у політичному дискурсі. Прецедентне ім'я дає декілька трактувань: (1) непрямі номінації цієї особи, героя або події; (2) сполучник поточного тексту з попереднім; (3) показник співвіднесеності імені/епізоду з минулим ім'ям/епізодом; (4) актуалізатор прагматичного складника лексичного значення прецедентного імені; (5) мовно-культурний маркер соціуму; (6) одиниця вертикального контексту; (7) літературна антономазія; (8) транспоноване власне ім'я в загальне. Походження, семантика та функції прецедентного тексту та прецедентного імені розглянуто з різних підходів, тому що вони до цього часу не мають єдиного трактування.

Ключові слова: прецедентний феномен, прецедентне ім'я, алюзія, дискурс, функція, когнітивний.

Михайленко В. В. Прецедентний феномен или аллюзия в дискурсе

Аннотация. Статья посвящена изучению прецедентного феномена (имени) и его функций в политическом дискурсе. Прецедентное имя – (1) косвенная номинация данного лица, героя или события; (2) соединительный элемент текста с предыдущим; (3) показатель соотносённости имени / эпизода с прошлым именем / эпизодом; (4) актуализатор прагматического компонента лексического значения прецедентного имени; (5) лингвокультурный маркер социума; (6) единица вертикального контекста; (7) литературная антономазия; (8) транспонированное имя собственное. Происхождение, семантика и функции прецедентного текста и прецедентного имени рассмотрены с различных подходов, так как они до сих пор не имеют единой трактовки.

Ключевые слова: прецедентный феномен, прецедентное имя, аллюзия, дискурс, функция, когнитивный.

Неєрева М. Н.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іностраних мов*

Одеського національного політехнічного університета

Лебедева Е. В.,

*старший преподаватель кафедры иностранных языков
Одеського национального политехнического университета*

Гвоздь О. В.,

*старший преподаватель кафедры иностранных языков
Одеського национального политехнического университета*

Ершова Ю. А.,

*старший преподаватель кафедры иностранных языков
Одеського национального политехнического университета*

АНГЛИЙСКАЯ ВЕРОЯТНОСТНО-СТАТИСТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ТЕХНИЧЕСКОЙ СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ХИМИЧЕСКОЕ МАШИНОСТРОЕНИЕ» (ЧАСТОТНЫЙ СЛОВАРЬ)

Аннотация. Статья описывает процедуру формирования вероятностно-статистической модели (частотного словаря) английской специальности «Химическое машиностроение», включенной в научно-технический дискурс. Наличие такого типа модели позволяет проводить всесторонний анализ любых текстовых единиц специальности «Химическое машиностроение» и получать объективные и надежные результаты.

Ключевые слова: частота, надежность, текстовый корпус, семантическое пространство, экспертная оценка.

Постановка проблемы. Развитие компьютерных технологий способствовало не только изменению самого качества социальной деятельности человека, но и увеличило исследовательскую активность в самых разнообразных областях научного знания. Это затронуло и такую, казалось бы, очень далекую от технических процессов науку, как лингвистика, и дало мощный толчок для широкомасштабного исследовательского поиска у целого поколения ученых-лингвистов.

Отметим наиболее важные преимущества, которые приобрела лингвистика, введя компьютер в различные виды лингвистического анализа. Это, во-первых, позволило в реальном времени получать результаты, требующие обработки таких массивов текстов, с которыми обычный исследователь справиться просто не в состоянии. Во-вторых, применение компьютеров позволило избежать той субъективности и неполноты, которыми часто страдали традиционные описания.

Таким образом, компьютерные технологии, позволяя создавать текстовые корпуса, не просто ускоряют темпы исследования языка и многократно повышают их эффективность, достоверность и проверяемость, но также и дают возможность решать такие задачи, которые лингвистика предыдущих эпох практически не ставила в силу их трудоемкости или невыполнимости. Это касается, прежде всего, формирования вероятностно-статистических моделей (или иначе – частотных словарей), которые охватывают все статистические, грамматические

и лексические особенности текстов той или иной области знания. В этом случае корпусный характер словарей, а также грамматика и лексики, повышает их надежность и проверяемость.

Анализ последних исследований и публикаций. В конце прошлого века наблюдался настоящий всплеск появления частотных словарей по самым разнообразным тематикам, как техническим [1; 2; 3; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11], так и гуманитарным [4]. Такое внимание к этой проблеме можно объяснить необходимостью создания надежной словарной базы для будущего компьютерного перевода текстов. В настоящее время, когда такая база уже создана и введена в эксплуатацию, на основе вероятностно-статистических моделей (частотных словарей) можно не только делать корректный перевод текста по любой специальности, но и анализировать речевые единицы, функционирующие в текстовых корпусах.

Наличие лексикографических ресурсов, которые предоставляют статистические данные о речевых единицах, дает возможность исследователям учитывать количественные параметры, которые оказывают важное влияние на качественные преобразования в развитии языка.

В связи с рассмотрением проблемы формирования частотных словарей нельзя не упомянуть также и лингвистов, которые, занимаясь проблемами лингвостатистики, математической лингвистики и корпусной лингвистики [12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19], дают необходимые рекомендации для исследователей, рассматривающих языковые объекты с позиций как лингвистики, так и статистики.

Цель статьи – описать последовательность создания вероятностно-статистической модели (английского частотного словаря) одной из специальностей, входящих в научно-технический дискурс – «Химическое машиностроение».

Изложение основного материала. Наиболее эффективным приемом отбора лексического материала для лингвистических исследований является извлечение объекта исследования из генеральной совокупности текстов конкретной

предметной области. Такой прием, сторонником которого был еще Л.В. Щерба [20, с. 265], требует обследования больших объемов текстового материала, на основании которого можно получить достоверные и надежные результаты.

Ввиду того, что каждая предметная область достаточно сложна, она обычно недоступна прямому наблюдению и копированию. Поэтому строится аналог (модель) предметной области – семантическое пространство, которое представляет собой поле рассуждений, отражающее участок объективной действительности. Когда речь идет о научно-техническом тексте, то семантическое пространство моделирует семантику определенной области знаний (в нашем случае – это английский подязык «Химическое машиностроение», далее – ХМ). Разбивка семантического пространства зависит от семантических позиций исследователя.

Самым сложным вопросом для лингвистов, зачастую достаточно далеких от технических областей знания в целом и английской специальности «Химическое машиностроение» в частности, является именно формирование семантического пространства, которое, как уже было сказано, фактически симулирует предметную область любого типа.

Известно, что любая техническая область знания содержит в себе несколько взаимосвязанных друг с другом разделов, без которых она не может функционировать. Чтобы сформировать список разделов, применялись следующие методы: экспертная оценка специалистов, данные журналов предыдущих изданий, которые демонстрируют самые последние данные о той или иной специальности. Такие методы помогают представить долевое распределение участков семантического пространства.

Итак, было определено, что семантическое пространство английской области знания «Химическое машиностроение» состоит из четырех разделов, имеющих определенное процентное соотношение, которое также учитывалось после опроса специалистов:

Процессы и аппаратура для химических технологий – 30%
 Конструирование машин для химического производства – 35%
 Коррозия химической аппаратуры – 25%
 Общая химическая технология – 10%.

Определение доли каждого из разделов в общем объеме текстового корпуса имеет большое значение, поскольку в соответствии с этими долями подсчитывалось количество словоупотреблений, включенных в каждый раздел.

Компилирование текстового корпуса производилось по следующим принципам:

– строгая отнесенность текстов корпуса к определенной отраслевой литературе. В нашей статье это – научно-технические тексты по химическому машиностроению;

– хронологическая ограниченность текстового материала, из которого формировался корпус;

– законченность текстов статей, входящих в корпус, независимо от длины в словоупотреблениях. Нередко при составлении корпуса его формируют не из законченных текстов, а из отрывков с определенным количеством словоформ, например – 1000. Такую методику предложил известный ученый Н.Д. Андреев [12, с. 62]. Однако большинство лингвистов не придерживается этого способа компиляции текстового корпуса, поскольку при таком подходе часть важной информации о составе лексики специальности и стратификации лексических групп теряется.

– достаточность объема текстового корпуса для получения статистически надежного исходного материала.

В соответствии с указанными принципами формирования текстового корпуса материалом, из которого получены объективные сведения о специальности ХМ, послужили тексты из английских и американских журналов за последние 10 лет: *Chemical Engineering*, *Chemical Processing*, *Chemical Engineering Progress* и др. Для компиляции корпуса использовался метод сплошного обследования текстов. Объем был ограничен длиной 200 тыс. текстовых единиц, которая позволила получить практически полный инвентарь лексических единиц, употребляемых в подязыке, т.е. является достаточным для создания репрезентативного (надежного) частотного словаря.

Далее, для формирования содержания будущей вероятностно-статистической модели английского подязыка «Химическое машиностроение» подсчитывалось количество словоупотреблений в виде словоформ, встречающихся в текстах. Под словоупотреблениями понималась любая последовательность букв, ограниченная двумя пробелами. К учитываемым единицам были отнесены все самостоятельные и служебные слова, числительные, написанные словами, общепринятые сокращения, а к не учитываемым – имена собственные, математические символы, формулы, иноязычные вставки. В дальнейшем все словоформы объединялись в словарную единицу.

Анализ отобранных текстов предусматривал решение следующих задач:

1. Составление алфавитного рангового списка всех словоформ текста.

2. Составление частотного списка, в котором все словоформы располагались в порядке убывания их абсолютных частот.

3. Сведение всех словоформ полученного частотного словаря в основные словарные единицы.

4. Вычисление статистических параметров по каждому слову и выявление некоторых общих лингвистических и информационных закономерностей исследуемого корпуса.

При формировании алфавитных ранговых списков применен способ маркировки, позволяющий разграничивать лексико-грамматическую и грамматическую омографию. Система маркировки предусматривает использование кодов-индексов, выраженных в латинском алфавите. Например, словоформы различались на уровне класса слов: *runp* – существительное и *runp* – глагол; *to* – предлог и *to* – частица; личные и неличные формы глагола: *worked* – Past Indefinite и *worked* – Past Participle; разные функции употребления глаголов *to have*, *to be*, *should*, *would*.

После получения списков каждая словоформа фиксировалась отдельно с учетом маркировки. Когда все словоформы были занесены в базу данных компьютера, разные формы одного слова объединялись, их частоты обобщались, и составлялся вторичный список слов в порядке убывания абсолютной частоты каждой единицы. Эти данные послужили исходным материалом для английского частотного словаря специальности «Химическое машиностроение». Все слова частотного списка снабжались следующими статистическими характеристиками: абсолютная частота, с которой речевая единица функционирует в текстах специальности; абсолютная накопленная частота, которая суммирует все предыдущие частоты; относительная частота, позволяющая производить сравнительный анализ с единицами текстовых корпусов, которые имеют другой объем текстового материала; относительная накопленная частота.

Статистические параметры по каждому слову вычислялись следующим образом.

1. F – количество словоупотреблений слова во всей выборке, например, system – 811;

2. F^* – сумма абсолютных частот в процессе накопления, например, system 811 + 69 841, т.е. 70 652;

3. f – отношение абсолютной частоты данного слова к длине всей выборки, например, слово system ($F = 811$); чтобы вычислить относительную частоту, $811 : 200\ 000 = 0,00405$; величина вычислялась до пятого знака включительно;

4. f^* – сумма всех предыдущих относительных частот плюс относительная частота данного слова, например, f^* слова system $0,00405 + 0,34921 = 0,35326$.

Полученный английский частотный словарь специальности ХМ содержит 6589 разных слов, которыми любой из текстов корпуса ХМ покрывается на 95%; 5% текста покрываются неучтенными словами: именами собственными, математическими символами, формулами и т.п.

Наличие английской вероятностно-статистической модели специальности ХМ позволяет провести предварительный анализ составляющих текстового корпуса. Все словоформы, которые вошли в словарь, были рассмотрены с точки зрения их количественных характеристик. Таблица, приведенная ниже, демонстрирует полученные данные и процентное соотношение по количеству у разных словоформ в текстовом корпусе «Химическое машиностроение».

Словоформы, функционирующие в текстовом корпусе ХМ

№.№ п/п	Словоформа	Количество единиц	Доля от общего количества словоформ
1.	Существительные	3080	46,7%
2.	Прилагательные	1358	20,6%
3.	Глагол	1181	17,9%
4.	Наречие	482	7,3%
5.	Причастие прошедшего времени	261	4%
6.	Причастие настоящего времени	82	1,3%
7.	Герундий	39	0,6%
8.	Числительное	36	0,54%
9.	Предлог	41	0,6%
10.	Местоимение	25	0,4%
11.	Артикль	2	0,03%
12.	Частица	2	0,03%
Всего		6589	

В таблице вся номенклатура словоформы расположена по убыванию их абсолютных частот, что представляет иерархический порядок речевых единиц, который существует в исследуемом текстовом корпусе. Факт учета словоформ дает возможность более подробно описывать формы и функции любой части речи.

Выводы. Результаты проведенного исследования позволяют сделать следующие выводы.

1. Английская вероятностно-статистическая модель специальности «Химическое машиностроение» обладает всеми характеристиками надежности, поскольку при формировании текстового корпуса этой специальности были соблюдены все условия, необходимые при компилировании репрезентативного текстового корпуса.

2. Частотный список учитывал не только статистические, но и грамматические и лексические параметры входящих в него единиц.

3. При формировании частотного словаря специальности ХМ был использован список маркеров, которые снимали грамматическую и лексическую омонимию и указывали функцию (если это касалось глагола или глагольной словоформы) или семантическое значение (у других частей речи).

4. Наличие частотного словаря позволяет представить реальную иерархию составляющих английского текстового корпуса специальности ХМ, что дает возможность проводить всесторонний исследовательский анализ и получить корректные результаты.

Описанная в статье вероятностно-статистическая модель может служить основой для дальнейших исследований единиц текстового корпуса этой специальности, а также дает возможность проводить сравнительный анализ с единицами текстовых корпусов других специальностей научного дискурса. В настоящее время изучается словообразовательная типология имен существительных этого подъязыка.

Литература:

- Алексеев П.М., Турыгина Л.А. Частотный англо-русский словарь-минимум газетной лексики. М.: Воениздат, 1974. 280 с.
- Алексеев П.М. Частотный англо-русский словарь-минимум по электронике. М.: Воениздат, 1971. 302 с.
- Гурова Н.В. Частотный словарь английского подъязыка металлургии. Л.: Ленингр. пед. ин-т, 1973. 102 с.
- Басовская Г.В., Вербицкий А.Л. Лексико-терминологические материалы для чтения текстов по психологии на английском языке. Л.: Ленингр. пед. ин-т, 1980. 81 с.
- Сутягина Л.М. Учебно-терминологические материалы для чтения текстов по математике на английском языке. Л.: Ленингр. пед. ин-т, 1982. 86 с.
- Убин И.И. Англо-русский частотный словарь по электронике. М.: Moscow, М: ВПШ, 1977. 217 с.
- Томасевич Н.П. Методические указания по работе с английской специальной лексикой для студентов специальности «Автомобилестроение» (частотный словарь-минимум). Одесса: изд-во ОПИ, 1983. 80 с.
- Неврева М.Н. Методические указания по работе с английской специальной лексикой для студентов специальности «Химическое машиностроение» (частотный словарь-минимум). Одесса: Изд-во ОПИ, 1984. 80 с.
- Кочеткова В.К. Частотный французско-русский словарь-минимум по электронике. М.: Воениздат, 1975. 158 с.
- Дьяченко Г.Ф., Фалькова В.Ю. Методические указания по работе с английской специальной лексикой для студентов специальности «Акустика и ультразвуковая техника» (частотный словарь-минимум). Одесса: Изд-во ОПИ, 1985. 60 с.
- Нелюбин Л.Л. Частотный англо-русский военный словарь-минимум (подъязык штабных документов Армии США). М.: Воениздат, 1974. 224 с.
- Андреев Н.Д. Статистико-комбинаторные методы в теоретическом и прикладном языковедении. Л.: Наука, 1967. 404 с.
- Алексеев П.М. Статистическая лексикография (типология, составление и применение частотных словарей). Л.: Ленингр. гос. пед. ин-т им. А.И. Герцена, 1975. 120 с.
- Береснев С.Д. Что такое научный функционально-речевой стиль. Иностранные языки в школе. 1961. № 6. С. 89–101.
- Береснев С.Д. Исследование лексики немецких научно-технических текстов с позиции получателя речи: автореф. дис. ... д-ра. филол. наук. Л.: АН СССР. Ин-т языкознания. Ленингр. отд-ние, 1974. 35 с.
- Пиотровский Р.Г., Ястребова С.В. Выступление на совещании по лингвистическим проблемам научно-технической терминологии.

Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. М.: Наука, 1970. С. 212–217.

17. Захаров В.П. Корпусная лингвистика: уч.-метод. пособие. С-Петербург: СПбГУ, 2005. 48 с.
18. Piotrovsky Rajmund G., de Gruyter Walter. Quantitative Linguistics An International Handbook. 2005. 1027 p. edited by Reinhard Köhler, Gabriel Altmann.
19. Krishnamurthy Ramesh Corpus Lexicography. Birmingham: Aston University. Elsevier Encyclopedia of Language and Linguistics. 2nd Edition. URL: https://www.researchgate.net/publication/291110989_Corpus_Lexicography
20. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. Л.: Наука, 1974. 425 с.

Неврева М. М., Лебедева О. В., Гвоздь О. В., Єршова Ю. А. Англійська ймовірно-статистична модель технічної спеціальності «Хімічне машинобудування» (частотний словник)

Анотація. Стаття описує процедуру формування ймовірно-статистичної моделі (частотного словника) ан-

лійської спеціальності «Хімічне машинобудування», яку включено в науково-технічний дискурс. Наявність такого типу моделі дозволяє проводити всебічний аналіз будь-яких текстових одиниць спеціальності «Хімічне машинобудування» і отримувати об'єктивні та надійні результати.

Ключові слова: надійність, семантичний простір, текстовий корпус, частота, експертна оцінка.

Nevreva M., Lebeleva E., Gvozd J., Ershova Yu. The English probabilistic-statistical model of the technical specialty «Chemical Engineering» (frequency dictionary)

Summary. The article describes the procedure of the probabilistic-statistical model (frequency dictionary) formation of the English specialty «Chemical Engineering» included in the scientific and technical discourse. The presence of this type of model allows for a comprehensive analysis of any text units of the specialty «Chemical Engineering» and to obtain objective and reliable results.

Key words: expert assessment, frequency, reliability, text corpus, semantic space.

Оксанич М. П.,
викладач кафедри німецької мови та методики її викладання
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

РОЗВИТОК АСИНДЕТИЧНОГО ЗВ'ЯЗКУ В СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті розглядаються формально-синтаксичні характеристики асиндетичного зв'язку та основні моделі порядку слів асиндетичного гіпотаксису в середньо-верхньонімецькій мові. Встановлено, що синтаксис середньо-верхньонімецького безсполучникового складнопідрядного речення характеризувався структурною варіативністю.

Ключові слова: асиндетичний зв'язок, немаркований гіпотаксис, порядок слів, поліфункціональність, підрядне речення.

Постановка проблеми. Останні десятиліття помітні успіхами у вивченні проблем, пов'язаних із природою складного речення в діахронному аспекті. Постійний інтерес германістів до питань мовної еволюції, її причин та механізмів, до процесів граматикизації та узуалізації мовних одиниць сприяє розв'язанню таких проблем історичного синтаксису, як реконструкції прайндоевропейського речення та основних моделей порядку слів [2; 5; 14; 27; 33; 37; 38; 39; 40], типології синтаксичних структур, механізмів граматикичних змін, синтаксичних універсалій [1; 6; 12; 17; 34; 18], розвитку сполучників підрядності [6; 15; 18; 26; 31]. Разом із тим існує низка питань, які не дістали широкого висвітлення у мовознавчих працях, пов'язаних із проблемою визначення природи складного речення та його конститuentів, зокрема складнопідрядного речення, поєданого асиндетичним зв'язком, що є актуальним для сучасної германістики.

Мета статті. Отже, за мету в статті ми ставимо визначити формально-синтаксичні характеристики асиндетичного зв'язку та основні моделі порядку слів асиндетичного гіпотаксису в середньо-верхньонімецькій мові. Реалізація цієї мети передбачає вирішення таких завдань: 1) визначити місце й роль асиндетичного зв'язку в середньо-верхньонімецькій мові; 2) проаналізувати особливості функціонування складнопідрядних речень, поєднаних асиндетично, в середньо-верхньонімецькому періоді; 3) визначити структурні особливості складнопідрядних безсполучникових речень у середньо-верхньонімецькій мові; 4) проаналізувати характер варіювання порядку слів у підрядних реченнях у досліджуваній мові; 5) проаналізувати характер варіювання порядку слів у безсполучникових підрядних реченнях у досліджуваній мові. Предметом аналізу є функціонування безсполучникових складнопідрядних речень у середньо-верхньонімецькій мові.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що традиційно поєднання частин складнопідрядних речень у середньо-верхньонімецькій мові відбувається не лише відносними займенниками та сполучниками, але й асиндетичним зв'язком [5, с. 90; 36, с. 233].

Асиндетичний зв'язок, який притаманний усім давньогерманським мовам, є поєднанням дієслівних фраз або реченнєвих утворень, в якому одне з них логічно підпорядковане іншому

за відсутності будь-якого формального маркера цього зв'язку (немаркований гіпотаксис) [6, с. 219, 224]. Зокрема, В.М. Ярцева звертала увагу на те, що раннім германським мовам властиве асиндетичне зіставлення двох речень. Попри багату систему субординативних сполучників, нерозвиненість підрядних зв'язків була ще настільки великою, що майже будь-які логічні зв'язки між двома реченнями могли виражатися їхнім простим зіставленням [34, с. 6]. Слід також зважити на те, що асиндетичний зв'язок у давньогерманській мові його розвитку є якісно відмінним від сучасної форми його репрезентації [6, с. 230].

Із вищезазначеного випливає необхідність докладного аналізу структурних характеристик підрядних речень, приєднаних асиндетичним зв'язком.

Підрядні умовні речення в німецькій мові викликають значний інтерес у дослідників, оскільки поєднання головної та підрядної частин відбувається двома шляхами: сполучниковими засобами та асиндетичним зв'язком. Модель складнопідрядних безсполучникових умовних речень з ініціальною позицією присудка виникла ще у давньо-верхньонімецькій мові й продовжувала існувати в середньо-верхньонімецькій та ранньо-верхньонімецькій мові, наприклад, у ранньо-верхньонімецькій: *Het ich in meiner jugent soliche ler gehört, ich wölt mein leben anders angestellt haben.* «Якби я в молодості чув такі повчання, я б по-іншому влаштував своє життя» [36, с. 233].

Порівняємо приклади:

(1) *Het er daz swert enhende so wær ez Hagenen tot (Nibelungenlied, 0995,3).* «Якби він мав у руках свій меч, то це була б смерть Хагена».

(2) *Getorste si in chvssen div frowe tæte daz (Nibelungenlied, 0568,2).* «Якби вона хотіла його поцілувати, вона б це охоче зробила».

Приклади (1) і (2) демонструють поєднання двох частин складнопідрядного речення умови асиндетичним зв'язком. У прикладі (1) присудок *het* займає ініціальну позицію в підрядному реченні. Підмет *er* займає постпозицію щодо присудка *het*, таким чином, розташовуючись з останнім контактено. Спостерігаємо, що в поданому прикладі структура речення з ініціальною позицією присудка тягнє до норм сучасної німецької мови. Проте у прикладі (2) складений присудок *getorste chvssen* утворює рамкову конструкцію. При цьому змінювана частина присудка займає ініціальну позицію в підрядному реченні, незмінювана – фінальну, що також не суперечить нормам сучасної німецької мови. Підмет *si* розташований у постпозиції до змінюваної частини присудка *getorste*. Ми інтерпретуємо речення (1) і (2) як поєднання залежного і головного речень безсполучниковим (асиндетичним зв'язком). У творі «Пісня про Нібелунгів» виявлено 43,3% безсполучникових умовних речень із загальної кількості (104) проаналізованих одиниць.

(3) *Der sin mit helfe pflæge er wrde noch gesvnt (Nibelungenlied, 2068,2).* «Якби його добре доглядали, він би був ще здоровим».

У наведеному прикладі (3) дві частини складнопідрядного умовного речення поєднані асиндетичним зв'язком, де підрядне речення розташоване у препозиції до головного. Ужитий у прикладі (3) присудок *sin* займає медіальну позицію в підрядному реченні, що не відповідає структурі сучасного складнопідрядного безсполучникового умовного речення. Наведений приклад дає підстави припустити, що порядок слів у підрядних умовних безсполучникових реченнях був вільним і характеризувався відносною варіативністю розташування його компонентів. Кількість сполучникових та безсполучникових підрядних умовних речень у творі «Пісня про Нібелунгів» співвідноситься як 56,7% і 43,3%.

Незважаючи на досить розвинену систему складнопідрядного речення в середньовісній німецькій мові, відбувався подальший розвиток моделей складнопідрядних речень, зокрема підрядних речень умови, частини яких поєднувалися асиндетичним зв'язком, про що свідчать отримані результати.

Підрядне означальне речення, яке є найдавнішим видом підрядності, зустрічається в найдавніших літературних пам'ятках давньовісній німецькій мові. Але його форму в ці періоди, як вважає Строева-Сокольська [31, с. 84], не можна вважати встановленою. Навпаки, структура підрядного означального речення характеризується архаїчними формами, що засвідчують більш ранню стадію його розвитку і його становлення із самостійного речення. До таких архаїзмів належить зворот *apo koinou* (апокойну), тобто асиндетичне зіставлення двох речень, в яких наявний загальний член. Якщо загальним членом речення є іменник або займенник, то друге речення є асиндетично приєднаним до першого. Конструкція *apo koinou* (апокойну) є типовою для давньовісній німецької та середньовісній німецької мови [31, с. 84]. Проте О. Бехагель не знаходить прикладів поєднання двох речень через зворот *apo koinou* у давньовісній німецькій та середньовісній німецькій мовах [35]. Натомість В.М. Ярцева зазначає, що конструкція *apo koinou* (апокойну) зовсім не характерна для давньовісній німецької мови. Її поширення припадає на середньовісній німецькій період, коли активно розвиваються підрядні зв'язки [34, 9]. На підтвердження вищезазначених положень проаналізуємо приклад (4):

(4) *Do gie an div venster vil manic schoniv meit si warten vf die straze riten man do vant vil der hochgemvten in der Burgonden lant (Nibelungenlied, 0244,2-0244,4).* «Ось підійшла до вікна гарна дівчина і дивилася на вулицю, по якій у країну Бургундію їхав верхи її любий»¹.

У прикладі (4) слово *die straze* є загальним для обох частин складнопідрядного речення. Підрядний зв'язок підтримується асиндетичним приєднанням підрядного речення до головного. Складений присудок *riten vant* займає медіальну позицію в підрядному означальному реченні, при цьому розташовуючись контактено з підметом *man*. Результати дослідження пам'ятки середньовісній німецького періоду «Пісня про Нібелунгів» демонструють 8,06% речень із конструкцією *apo koinou* (апокойну), це дає нам підстави стверджувати, що конструкція *apo koinou* (апокойну) була нетиповим явищем для середньовісній німецької мови у складнопідрядних означальних реченнях з асиндетичним зв'язком.

З подібним зворотом можна порівняти відносне речення,

що не має сполученого слова в головному реченні, причому відносний займенник підрядного речення може вважатися елементом головного речення [Строева-Сокольська 1940, 84]. Проаналізуємо приклад (5):

(5) *Da was vil manic man do man den edeln frowen mit vlize dienen began (Nibelungenlied, 0717,3-0717,4).* «Це був чоловік, який старанно почав служити гарним жінкам».

У прикладі (5) словосполучення *manic man* (займенник – іменник) є загальним для обох частин складнопідрядного речення, а відносний займенник *den* є спільним елементом головного і підрядного речень. Підрядне означальне речення в постпозиції до головного є асиндетично приєднаним до головного. Присудок підрядного речення *dienen began* займає фінальну позицію. Така структура підрядного означального речення з фінальною позицією присудка тяжіє до структури сучасного підрядного означального речення.

Як зазначалося вище, підрядним означальним реченням у середньовісній німецькій мові була притаманна безсполучниковість. Зазначимо також те, що безсполучниковим підрядним означальним реченням була притаманна як фінальна позиція присудка (6), так і медіальна (7).

(6) *Allez daz der gabe von in da wart genomen in ir deheines hende waer ir niht bechomen (Nibelungenlied, 1743,1-1743,2).* «З усіх багатих дарунків, які вони тут узяли, в її руки не потрапило ані дрібнички».

(7) *Daz sach der kunic Ezele do was im leide genvoc (Nibelungenlied, 2432,4).* «Це побачив король Етцель, в якого було велике горе».

Приклади (6–7) експлікують варіативність порядку слів середньовісній німецької мови. Так, приклад (6) демонструє фінальну, а приклад (7) – медіальну позицію присудка.

Результати аналізу фактичного матеріалу показують, що переважна більшість безсполучникових підрядних означальних речень мала фінальну позицію присудка, що становить 21 одиницю (91,3%). Підрядні безсполучникові означальні речення з медіальною позицією трапляються в досліджуваній пам'ятці поодинокі і становлять лише 2 одиниці (8,7%) із загальної кількості 23 досліджувані одиниці. Аналізуючи отримані результати, ми припускаємо, що безсполучниковість підрядних означальних речень була одним із варіантів відносного зв'язку в середньовісній німецькій мові, очевидно через нерозвиненість підрядних зв'язків, тому частини складного речення поєднувалися семантично. Вільний порядок слів у безсполучникових підрядних реченнях доводить, що у середньовісній німецькій мові синтаксис ще не був остаточно сформований і знаходився на проміжній стадії свого розвитку.

Як свідчить матеріал нашого дослідження, причині підрядні безсполучникові речення типово вживаються в постпозиції щодо головного речення, як у прикладі (8), так і у препозиції до нього, як у прикладі (9):

(8) *Er vragte waz ir waere weinende er si vant (Nibelungenlied, 0872,1).* «Він спитав, що з нею, тому що він бачив її сльози».

(9) *Helche div getriwe was im inneklichen holt (Nibelungenlied, 1796,4).* «Оскільки він проявляв свою вірність, я був від усього серця йому вдячний».

У прикладі (8) підрядне причинове речення розташовується в постпозиції щодо головного речення. Присудок підрядного речення *vant* розташовується у фінальній позиції. Приклад (9) суттєво відрізняється за структурою від прикладу (8). По-перше, підрядне речення у (9) розташовується у препозиції щодо

¹ Переклад прикладів з середньовісній німецької мови здійснений автором

головного. По-друге, присудок підрядного речення *helche* займає ініціальну позицію.

У зв'язку з цим зазначимо, що безсполучникові підрядні причинові речення в досліджуваній період не характеризувалися чітко фіксованим порядком слів, так само як і підрядні причинові речення, марковані сполучниками. Поєднуючи у своїй структурі як риси прямого порядку слів, так і риси структури підрядних речень із фінальною позицією присудка, ми можемо припустити, що безсполучникові причинові речення були як складними сурядними реченнями, так і підрядними реченнями, в яких простежувалася залежність підрядного речення від головного.

Наше дослідження виявило 8 безсполучникових підрядних причинових речень у досліджуваній пам'ятці із загальної кількості (55) одиниць, що становить 14,54%. При цьому в препозиції розташовано 2 одиниці (25%) та в постпозиції – 6 одиниць (75%). Результати аналізу нашого матеріалу свідчать, що переважна більшість підрядних причинових речень були у середньовісній мові сполучниковими.

Варто зазначити, що в середньовісній мові не сформувалася чітка межа розмежування сурядного та підрядного зв'язку. Отже, визначити підрядність речення лише за порядком слів було неможливо.

Г. Пауль зазначав, що в середньовісній мові логічна залежність одного речення від іншого траплялася частіше, ніж у нововісній мові [37, с. 142]. Порівняємо:

(10) *Sigelint div riche nach alten siten pflac durch ir Kindes liebe geben rote z golt (Nibelungenlied 0039,2-0039,3). «Багата Сігелінд дотримувалася старих звичаїв, (що) віддала синові червоне золото».*

Приклад (10) доводить існування безсполучникових підрядних додаткових речень у середньовісній мові. Підрядне речення розташовується в постпозиції щодо головного речення. Присудок *geben* розташований у медіальній позиції підрядного речення, проте ми спостерігаємо відсутність підмета і припускаємо, що ця конструкція за своєю структурою відтворює інфінітивний зворот, але з порушенням дієслівної рамки, оскільки присудок займає не фінальну позицію в реченні.

Проте ми все ж зафіксували випадки прямого порядку слів у безсполучникових додаткових реченнях. Г. Пауль стверджував, що у середньовісній мові існувало багато підрядних речень із логічною підрядністю, які за своєю структурою були схожі на головні речення [37, с. 142], як у прикладі (11):

(11) *So mvse man von schulden Sivride iehn er ware ein der beste der ie vfor's gesaz (Nibelungenlied, 0730,2-0730,3). «Все ж таки шляхетному лицареві слід визнати, що він був найкращим, хто сидів на коні».*

Приклад (11) – це поспозиційне безсполучникове підрядне додаткове речення, в якому присудок *ware* розташовується на другому місці після підмета *er*, який займає ініціальну позицію в підрядному додатковому реченні. Розташування підмета *er* та присудка *ware* демонструють прямий порядок слів. Така структура відображає структуру простого розповідного речення сучасної німецької мови з прямим порядком розташування її компонентів, а отже, і притаманна сурядному реченню сучасної німецької мови. Порівнюючи приклади (10–11), ми спостерігаємо дві структури підрядного безсполучникового речення в досліджуваній пам'ятці. Приклад (10) демонструє позицію присудка, яка не притаманна безсполучниковому додатковому реченню

сучасної німецької мови. Це дає нам підстави стверджувати, що безсполучникові речення в середньовісній мові характеризувалися вільним розташуванням компонентів. Приклад (11), навпаки, цілком відображає фіксовану позицію членів безсполучникового підрядного речення з медіальною позицією присудка в контактному розташуванні з підметом, який знаходиться в ініціальній позиції підрядного речення.

Аналіз фактичного матеріалу дозволив нам виявити безсполучникові підрядні додаткові речення з фінальною позицією присудка, як у прикладі (12):

(12) *Sone wil ichz niht versprechen ichn welle ivch lazen leben (Nibelungenlied, 2160,2). «Я не можу вам обіцяти, що я вас залишу живими».*

У прикладі (12) підрядне додаткове безсполучникове речення розташоване в постпозиції щодо головного речення. У структурі підрядного речення спостерігаємо, що підмет *ichn* розташовується в ініціальній позиції підрядного речення, а присудок *lazen leben* займає фінальну позицію. Порядок слів у безсполучникових підрядних реченнях сучасної німецької мови передбачає для присудка другу позицію після підмета. Проте в прикладі (12) присудок *lazen leben* демонструє позицію, яка притаманна додатковим реченням із фінальною позицією присудка. Ці протиріччя викликані, на наш погляд, недорозвиненою синтаксичною системою в середньовісній мові, і тому сурядні та підрядні зв'язки в цей період не були чітко окреслені, а порядок слів не слугував основним показником підрядності.

Спостерігаючи за структурою безсполучникових додаткових речень у досліджуваній період, ми помітили, що на синтаксичному рівні безсполучникові додаткові речення є сурядними конструкціями, що демонструють порядок слів простих незалежних розповідних речень. Проте все ще існують випадки вільного розташування компонентів, оскільки синтаксис середньовісній мові перебував у стадії становлення і все ще зберігав риси давньовісній мови. Зауважимо, що на семантичному рівні додаткові речення є підрядними утвореннями, оскільки демонструють залежність змісту підрядної частини від головної, що доводять приклади (10–11).

Отже, проведений аналіз засвідчує, що в досліджуваній період безсполучникові підрядні додаткові речення мали два типи розташування компонентів: із фінальною та медіальною позицією присудка. Кількісний аналіз безсполучникових додаткових підрядних речень у досліджуваній пам'ятці виявив 22 одиниці з медіальною позицією присудка (55%) та 18 одиниць із фінальною позицією присудка (45%). Підрахунки показують, що безсполучникові додаткові підрядні речення тяжіли до структури таких речень сучасної німецької мови.

Отримані результати вказують на те, що в середньовісній мові не сформувалася чітка межа між сурядним та підрядним зв'язком, визначити тип речення можна було лише за порядком розташування його членів.

Складнопідрядні додаткові речення із зіставленням частин становлять нечисленну групу, порівняно з підрядними реченнями, які марковані підрядними сполучниками. Корпус налічуваних одиниць становить 41 речення, що становить 6,07% із загальної кількості (676) проаналізованих одиниць. Отримані результати дають підстави припустити, що в досліджуваному творі безсполучникові складні конструкції не були розповсюдженими, а представляли залишкове (архаїчне) явище логічної підрядності з давньовісній мови, коли синтаксичні зв'язки між частинами складного цілого були не чітко окресленими.

Висновки. Таким чином, у середньовісній німецькій період ще не сформувалася чітка межа розмежування сурядного та підрядного зв'язку. Отже, визначити підрядність речення лише за порядком слів було неможливо.

Отримані результати дають підстави погодитися з традиційною думкою, що в середньовісній німецькій період спостерігалася тенденція розвитку тих рис синтаксису, які притаманні сучасній німецькій мові.

Разом із тим синтаксис середньовісній німецької мови тривалий час характеризувався структурною варіативністю. Проведений комплексний аналіз дозволив уточнити також статус безсполучникових складнопідрядних речень у середньовісній німецькій період.

Розроблені положення є перспективними для подальшого аналізу складних речень з іншими підрядними частинами в аспекті мови й мовлення.

Література:

1. Адмони В.Г. Исторический синтаксис немецкого языка. М.: Высшая школа, 1963. 335 с.
2. Адмони В.Г. К проблеме порядка слов (замыкание предложения в немецком языке). Изв. АН СССР, отд. яз. и лит. М.: 1949. Т. 8. Вып. 4. С. 373.
3. Баранівська О.С. Складнопідрядні речення з підрядними означальними в сучасній польській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.03; НАН України. Ін-т укр. мови. К., 2003. 20 с.
4. Бокова П.М. Темпоральні відношення в іспанському часовому складнопідрядному реченні. Проблеми семантики слова, речення та тексту: збірник наукових статей; відп. ред. Корбозерова. К.: КДПУ, 2001. Вип. 5. С. 9–15.
5. Бублик В.Н. Історія німецької мови: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2004. 272 с.
6. Буніатова І.Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV–XIII ст.): монографія. К.: Вид. Центр КНЛУ, 2003. 327 с.
7. Ванников Ю.В. Синтаксис речи и синтаксические особенности русской речи. М.: «Русский язык», 1978. 296 с.
8. Варшавская А.И. Смысловые отношения в структуре языка (на материале современного английского языка). Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1984. 135 с.
9. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. К.: Наукова думка, 1992.
10. Гульга Е.В. Теория сложноподчиненного предложения в современном немецком языке. М.: Высшая школа, 1971. 274 с.
11. Гусар Н.І. Структура та функції абсолютної дієприкметникової конструкції у середньоанглійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2002. 19 с.
12. Гухман М.М., Семенюк Н.Н. История немецкого литературного языка. М.: Наука, 1983. 199 с.
13. Долгова О.В. Синтаксис как наука о построении речи: учеб. пособие. М.: Высшая школа, 1980. 191 с.
14. Долинина И.Б. Системный анализ предложения (на материале английского языка): учебное пособие. М.: Высшая школа, 1977. 175 с.
15. Жирмунский В. М. История немецкого языка. М.: Высшая школа, 1965. 408 с.
16. Золотова Г.А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса. М.: Наука, 1982. 367 с.
17. Ившин В.Д. Синтаксис речи современного английского языка. Смысловое чтение предложения: учебник. Ростов н/Дону: Феникс, 2002. 320 с.
18. Кацкова Т.А. Сложноподчиненное предложение с придаточным определительным в средневерхненемецком языке: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; Ленинградский ордена Ленина и ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. А.А. Жданова. Ленинград, 1975. 18 с.
19. Кнабе Г.С. Ещё раз о двух путях развития сложного предложения. Вопросы языкознания. 1955. № 1. С. 108–116.
20. Корбозерова Н.М. Структурна інтеграція речення. Проблеми семантики слова, речення та тексту: збірник наукових статей; відп. ред. Корбозерова. К.: КДПУ, 2001. Вип. 5. С. 105–107.
21. Корбозерова Н.М. Вязанкіна А.М. Динамізм структури речення. Проблеми семантики слова, речення та тексту: збірник наукових статей; відп. ред. Корбозерова. К.: КДПУ, 2001. Вип. 6. С. 115–117.
22. Куркина А.А. Сложные предложения с причинными отношениями в древневерхненемецком языке. автореф. дисс. ... канд. філол. наук: 10.02.04; Министерство просвещения РСФСР. Ленинградский государственный педагогический институт имени А.И. Герцена. Л., 1966. 19 с.
23. Левицкий В.В. Історія німецької мови: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2007. 216 с.
24. Лешкова Н.В. Актуальне членування детермінантних складнопідрядних речень: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2006. 20 с.
25. Мещанинов И.И. Части речи и члены предложения. Москва, Ленинград: Издательство АН СССР, 1945. 321 с.
26. Москальская О.И. Проблемы системного описания синтаксиса (на материале немецкого языка). М.: Высшая школа, 1974. 175 с.
27. Одри Ж. Индоевропейский язык; пер. с франц. Л.В. Иванова. Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXI: Новое в индоевропеистике. М.: Прогресс, 1988. С. 24–121.
28. Оксанич М. Функціонування сполучника DAZ у середньовісній німецькій мові. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград. РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. Випуск 81 (2). С. 107–111.
29. Семененко Г.М. Порядок слів як засіб синтаксичного зв'язку в складнопідрядному реченні. Проблеми семантики слова, речення та тексту: збірник наукових статей; Відп. ред. Корбозерова. К.: КДПУ, 2001. Вип. 5. С. 159–163.
30. Солганик Г.Я. Синтаксическая стилистика (Сложное синтаксическое целое). М.: Высшая школа, 1973. 214 с.
31. Строева-Сокольская Т.В. Развитие сложноподчиненного предложения в немецком языке. Л.: Ленингр. гос. ун-т, 1940. 106 с.
32. Фефелова В.В. Складні речення з підрядними часу в сучасній французькій мові (структура, семантика, прагматика): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05. Київ, 2006. 20 с.
33. Шубик С.А. Порядок слов в древневерхненемецком языке (Место глагола в повествовательном предложении): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германские языки»; Академия наук СССР. Ленинградское отделение института языкознания. Л., 1964. 20 с.
34. Ярцева В.Н. Развитие сложноподчиненного предложения в английском языке. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1940.
35. Behagel O. Deutsche Syntax. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1928. Bd. III. 322 S.
36. Moskalkaja O.I. Deutsche Sprachgeschichte. M.: Hochschule, 1977. 237 S.
37. Paul H. Deutsche Grammatik. Halle: Niemeyer, 1954. Band III. Teil IV. 447 S.
38. Reis H. Über althochdeutsche Wortfolge. Zeitschrift für deutsche Philologie. 1901. Bd. 33. S. 220–229.
39. Ries J. Die Wortstellung in Beowulf. Halle: Max Niemeyer, 1907. 310 S.
40. Schildt J. Kurze Geschichte der deutschen Sprache. B.: Volk u. Wiss., 1991. 168 S.

Оксанич М. П. Развитие асиндетической связи в средневерхненемецком языке

Аннотация. В статье рассматриваются формально-синтаксические характеристики асиндетической связи и основные модели порядка слов асиндетического гипотаксиса в средневерхненемецком языке. Установлено, что синтаксис средневерхненемецкого бессоюзного сложно-подчиненного предложения характеризовался структурной вариативностью.

Ключевые слова: асиндетическая связь, немаркированный гипотаксис, гипотаксис, порядок слов, полифункциональность, подчиненное предложение.

Oksanich M. The Development of asyndeton in Middle High German

Summary. There is a number of issues that haven't been thoroughly described in linguistics, namely the nature of an asyndetic complex sentence and its constituents, which is currently important for modern Germanistics. Thus, this paper focuses on establishing formal-syntactic features of asyndeton based on the model of asyndetic hypotaxis word order in Middle High German are analyzed in the paper.

Key words: asyndeton, unmarked hypotaxis, word order, multifunctionality, subordinate clause.

Панченко О. І.,
доктор філологічних наук,
завідувач кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ СТАЛИХ ВИРАЗІВ У РОМАНІ Г. ЛІ «ПІДИ, ВАРТОВОГО ПОСТАВ»

Анотація. У статті подано огляд українськомовного перекладу другого роману Гарпер Лі «Піди, вартового постав» та аналіз низки сталих виразів, які відбивають екстралінгвістичні особливості створення роману. Проаналізовано різні типи лінгвокультурно забарвлених сталих виразів з точки зору перекладача і читача.

Ключові слова: Гарпер Лі, роман, сталий вираз, лінгвокультурологія, переклад.

Постановка проблеми. У статті в загальному вигляді ставиться проблема оптимізації перекладу художнього тексту українською мовою. Актуальність дослідження зумовлена потребою підвищення якості українськомовних перекладів класичних творів світової літератури, в чому аналіз вдалих варіантів відіграє важливу роль.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам художнього перекладу присвячені монографічні та дисертаційні дослідження таких вчених, як: Л. Архипова, Л. Бондар, В. Калініна, В. Комісаров, Є. Коптілов, Г. Мірам, К. Райс, І. Корунець, Я. Рецкер, В. Федоров, О. Швейцер, Л. Черняхівська, Ю. Солодуб, М. Кей, В. Карабан, Т. Кияк, С. Кеткара та ін. Але переклад другого роману Гарпер Лі ще не встиг отримати повного висвітлення, оскільки був створений лише 2016 року.

Метою статті є аналіз засобів перекладу сталих виразів у романі Гарпер Лі «Піди, вартового постав» українською мовою (переклад Т. Некряч).

Виклад основного матеріалу. Лексико-фразеологічні групи тієї чи іншої мови є, на нашу думку, найточнішим джерелом розуміння ментального світу (в даному випадку) американського народу. Саме через фразеологізми, метафори та паремії найкраще видно логіку мислення цього етносу. У тексті міститься багато алюзій, фразеологізмів, особливостей місцевого діалекту, а також реальних історичних та політичних фактів, пов'язаних із тим періодом, тож виникає проблема розуміння цих фактів. Вирішення цієї проблеми є галуззю лінгвокультурології, яка вивчає співвідношення мови та культури. На думку німецького філософа та лінгвіста Вільгельма фон Гумбольдта, мова найточніше характеризує етнос, його спосіб життя і культуру в усіх її проявах, вона є духовною складовою частиною народу [1, с. 456]. Культурним простором роману «Піди, вартового постав» є Америка середини 50-х років минулого століття. У цей час відбуваються величезні зміни в укладі суспільства, руйнуються традиції всього американського народу, його звичний спосіб життя, що відбивається на тих чи тих сталих виразах мови і створює значні проблеми для перекладача.

Розглянемо низку прикладів.

...*Cousin Joshua was moved across the tracks and placed in state accommodations for the irresponsible, where he remained for the rest of his days.*

... кузена Джошуа перевезли до певного закладу, в якому його коштом штату утримували за безвідповідальні вчинки.

У цьому випадку письменниця використала евфемізм «placed in state accommodations for the irresponsible» замість «insane asylum» задля іронічного опису ситуації, коли родичі приховують правду про психічнохворого кузена, але всі все одно знають правду. Перекладач певною мірою передає атмосферу тексту, хоча й не повністю еквівалентно. Можна запропонувати варіант перекладу:

кузена Джошуа перевезли до державного закладу для безвідповідальних, де він і залишився до кінця своїх днів.

Під час опису мандрівки Джин Луїзи додому, автор так описує рух потяга:

The train, of course, rushed like a bat out of hell past the station and came to a stop 440 yards beyond it.

Потяг, саме собою, проскочив як ошпарений повз її станцію і зупинився за півсотні ярдів од неї.

Використана ідіома «rushed like a bat out of hell» має еквіваленти як українській та і в російській мовах. О. Богдановський вирішив перекласти російською мовою «свихнувшейся летучей мышью пролетел», тим самим утративши елемент порівняння. Можливий такий варіант перекладу з використанням поширених українських ідіом:

Потяг пронісся як блискавка. Або Потяг проминув на всіх парах.

Сталий вираз «there must be something in the water» Т. Некряч переклала «світ таки змінюється». Цей вираз бере свій початок із часів, коли люди помирили він різних хвороб, які ще не було досліджено, тому часто всі нарікання лягали на воду, яка вважалася переносником захворювань. Згодом ця фраза перейшла у сферу соціальної поведінки і означала дивну поведінку або обставини, які відбувалися масово.

Розглянемо приклад «I beat my brains out all year round» «Я цілісінккий рік виснажуюся вицент».

Перекладачі вибрали різні шляхи перекладу. Т. Некряч вибрала точний переклад змісту ідіоми, а О. Богдановський спробував перекласти близько до тексту, використовуючи, як і в оригіналі, слово «brain». Але, на нашу думку, якщо можливо підібрати еквівалентну ідіому в українській мові для збереження стилю письменника, тоді це бажано робити. Подібними за значенням є декілька фразеологізмів: *Крутитися, як білка в колесі* – бути постійно зайнятим. *Не покладати рук* – працювати багато й старанно. *Грїти чуба* – виконувати важку роботу, докладати багато зусиль. Останній вираз є найближчим за значенням, але найбільш вживаним є «Крутитися, як білка в колесі».

Лагідна іронія, притаманна стилю Гарпер Лі, помітна в такому уривку:

"I'm your man, then. From the looks of you, Miss Priss, it'll be the blind leading the blind." – Ну вот, я к вашим услугам, мисс. На тебя посмотришь – слепые будут поводитьярами слепцов.

У цьому випадку вжито відомий вираз «Miss Priss», який є загальноновживаним і означає дівчину, яка зверхньо ставиться до всіх навколо, полюбить вшати ярлики, завжди щось вимагає та аж занадто любить у всьому чистоту. Слово «priss» бере свій початок наприкінці 19-го століття на півдні Америки, де манерам дівчат приділялося надто багато уваги.

Український перекладач спробував передати цю фразу «Міс Причепо». Аби передати зміст та настрій уривку, на нашу думку, оскільки основне значення виразу «Miss Priss» є «зарозуміла людина», то, підібравши правильний синонім, можемо перекласти як «Пані Принда». По-перше, статус «пані» ближче до українського читача, по-друге, через алітерацію літери «П» отримуємо цікаве звучання. Хоча слово «принда» не так часто можна зустріти, ніж «причепо», тому можливий і цей варіант.

У прикладі *“I suppose the papers made hay with it?” “They went insane.” – Гадаю, газети просто вхопилися за це. – Вони просто оскаженили.*

«Make hay» – це коротка версія ідіоми «Make hay while the sun shines», яка значить «Make good use of an opportunity while it lasts» (The Oxford English Dictionary), тобто «використовуй усі свої можливості, поки в тебе є шанс». Цей вислів походить ще із 16-го століття від англійських фермерів. У той час без спеціального обладнання процес зрізання, висушування та збирання сіна займав кілька днів. Через те, що сіно дуже швидко псувалось через вологу, фермери користувалися можливістю зробити це в сонячні дні. З того часу цей вираз «роби сіно, поки сонце світить» став сільською мудрістю стосовно різних побутових явищ. Згодом ця ідіома почала використовуватися всіма суспільними верствами у значенні «користуватися можливістю». В українській мові є аналогічні вирази: «коваль клепле, доки тепле» або «коси, коса, поки роса».

Цікавим прикладом, пов'язаним зі світом юриспруденції, є такий. *“I reckon he thinks my living alone in New York is ipso facto living in sin.” В силу самого факта (лат.). Він, мабуть, вважає, що оскільки я живу в Нью-Йорку сама, це автоматично означає, що я живу в гріху.*

На нашу думку, в цьому реченні можливо залишити *Ipso facto* без перекладу. Як відомо, навчання юристів і лікарів охоплює вивчення латини. Батько Джин Луїз веде адвокатську практику, а дядько – лікар на пенсії. За сюжетом, Джин Луїз ставиться до свого батька, як до ідолу, і часто копіює його мову або поведінку. Тому задля збереження стилю та змісту краще дати зноску, аніж перекладати.

В уривку *Of all her relatives, her father's sister came closest to setting Jean Louise's teeth permanently on edge.* З усіх родичів батькова сестра дратувала Джин-Луїзу найбільше.

Тут вжито ФО «to set one's teeth on edge», що означає «дратувати», «діяти» на нерви. У біблейські часи єврейський народ мав прислів'я «Батьки їли кислий виноград, а у дітей на зубах оскома», яке означало, що діти мають платити за гріхи батьків. В англійській мові ця фраза була вперше використана в перекладі Біблії Джоном Вікліфом в 1382 році. Але тоді змінився сенс, адже переклали цю фразу буквально «And the teeth of sones wexen on egge» (Middle English). Пізніше цей вираз у своїй п'єсі «Генріх IV. Частина І» також використав Шекспір:

«And that would set my teeth nothing on edge, Nothing so much as mincing poetry».

На нашу думку, можливо знайти й інший відповідник: *Серед усіх родичів, сестра її батька була найбільшим більмом на оці Джин Луїз.*

Alexandra...made Jean Louise's life hell on wheels in her day, in her own time, and in her own way.

«Hell on wheels» – вираз, який використовувався, щоб описати скупчення мандрівних гральних закладів, салонів та борделів, які слідували за будівництвом першої трансконтинентальної залізниці у США. Посеред пустелі, далеко від дому та сімейних обов'язків молоді робітники, які отримували щотижневу зарплатню, ставали легкою здобиччю для дрібних підприємців. Тому для багатьох бідолах такий «сервіс» ставав прокляттям: днем вони працювали в пекельній жарі, а ввечері, щоб трохи розслабитися, вони відвідували бари та салони, де залишали весь свій заробіток. Згодом вираз отримав більш широке значення: агресивний, неприємний, дикий, лютий.

Група історичних лінгвокультурем стала історичним підґрунтям, що дало основу для написання цього роману. Умовно представлені історичні реалії можна поділити на: сучасні (період 40–50-х, початок Руху за громадянські права афроамериканців у США), недалеке минуле (Перша та Друга світові війни, Громадянська війна 19-го ст.) та давні (Століття війна 13–14 ст.)

Until comparatively recently in its history, Maycomb County was so cut off from the rest of the nation that some of its citizens, unaware of the South's political predilections over the past ninety years, still voted Republican.

Порівняно нещодавно у своїй історії Мейком був настільки відіраний від решти країни, що дехто з його мешканців, не знаючи про політичні пристрасті Півдня, і далі голосував за республіканців.

Цей уривок може видатися дивним, адже всім відомо, що республіканська партія консервативна, а демократична – ліберальна. Коли в 50-х роках почалися масові виступи проти сегрегації, республіканська партія холодно відреагувала на змішення чорних та білих. У цей час демократи були більш лояльні до відміни розділення транспорту, місць загального харчування, державних установ для білого та кольорового населення. Але на час написання (кінець 40-х) «Іди, вартового постав» все було навпаки. Республіканська партія Авраама Лінкольна була ініціатором скасування рабовласництва і після перемоги півночі в Громадянській війні наступні 50 років продовжувала тримати курс на лібералізм. Саме тому автор говорить «дехто з його мешканців <...> і далі голосував за республіканців», маючи на увазі, що більшість населення південних штатів голосували за демократів, які були прибічниками сегрегації.

The county and the town were named for a Colonel Mason Maycomb, a man whose misplaced selfconfidence and overweening willfulness brought confusion and confoundment to all who rode with him in the Creek Indian Wars.

У цьому абзаці Гарпер Лі поєднала вигадані та реальні історичні факти. Полковник Мейком – вигадана особа, але є прототипом генерала Ендрю Джексона (згодом став президентом), який брав участь у війнах із плем'ям мискокі.

«...moved farther north until his forces become hopelessly lost in the forest primeval, where they sat out the wars in considerable bewilderment» натякає, що Джексон не вирізнявся неймовірною хоробрістю.

The Hundred Years' War had progressed to approximately its twenty-sixth year with no indications of anything more than periods of uneasy truce.

Гіпербола та алюзія на Столітню війну (1337–1453) між Англією та Францією наштговують на ще одне порівняння.

Однією з найвідоміших постатей того часу була Жанна д'Арк, яку було засуджено на спалення на вогнищі в Руані «за єресь, відомство та носіння чоловічого одягу». Звичайно, це було лише виправдання, адже вона повела за собою війська та здобула дивовижну низку перемог, які змінили хід війни. Очевидним є порівняння між Джин Луїзою та Орлеанською Дівою. Але не образів загалом, а перевдягання в чоловічий одяг. Джин Луїзі також було необхідно виправдовуватися перед тіткою за її штани та блузу з короткими рукавами, як Жанні перед церковним судом за носіння чобіт, туніки та штанів.

Гарпер Лі висвітлює соціально-політичні аспекти суспільного життя 50-х років, які були далекі від ідеалів гуманізму.

“how much of what's going on down here gets into the newspapers?”

“You mean politics? Well, every time the Governor's indiscreet it hits the tabloids, but beyond that, nothing.”

Автор посилається на Джеймса Фолсона, губернатора штату Алабама з 1947 по 1951 рр. на перший термін, та з 1955 по 1959 рр. – на другий. Він був одним із перших губернаторів півдня, які мали ліберальні настрої щодо антисегрегації. У 1958 році він пом'якшив вирок, за яким чорношкірого помічника фермера було засуджено до смерті за крадіжку на суму 1.95\$. Незважаючи на всі його досягнення на посаді, його особисте життя вважалося аморальним. У 1948 році він мало не програв передвиборчу кампанію через позов про встановлення батьківства. Через дев'ять днів після позову безпринципний Фолсон опинився перед модельним агентством *Barbizon Modeling School in New York City* та поцілував більше сотні моделей. Тоді був високосний рік, і дівчата прозвали його «Холостяк № 1 у високосному році». Через кілька місяців він побрався з дівчиною на 20 років молодшою за нього.

Редактори газет намагалися триматися нейтралітету, тому майже не друкували справжні події, які відбувалися на Півдні, а засмічували пресу бульварними плітками. Тому Джин Луїза і каже, що нічого, окрім витівок губернатора, до газет не потрапляє.

Наведені приклади свідчать про насиченість твору Гарпер Лі різноманітними лінгвокультурно забарвленими сталими виразами.

Висновки. Лінгвокультурологічні одиниці в художньому тексті можуть бути сталими і мати зафіксовані за ними засоби

вираження (наприклад, фразеологізми), а можуть бути змінними, такими, які знаходяться на проміжному етапі становлення. Ми розглянули такі лінгвальні факти, як: 1) лексично-фразеологічна група, в яку ввійшло найбільше лінгвокультурем; 2) історична, одна з найважливіших груп для розуміння американської культури 50-х років. Перспективи подальшого дослідження пов'язані з вивченням географічної та побутової групи реалій та гри слів, складного для сприйняття явища.

Література:

1. Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры; пер. с нем. М.И. Левина и др. М.: Прогресс, 1985. 456 с
2. Лі Гарпер. Іди, вартового постав; переклад Т. Некряч. К.: КМ БУКС, 2016. 287 с.
3. Ли Харпер. Пойди, поставь сторожа; перевод А.С. Богдановского. М.: АСТ, 2015. 320 с.
4. Harper Lee. *Go Set a Watchman*. William Heinemann, London, 2015. 278 p.

Панченко Е. И. Особенности перевода устойчивых выражений в романе Х. Ли «Пойди, поставь сторожа» на украинский язык

Анотация. В статье представлен обзор украинского перевода второго романа Харпер Ли «Пойди, поставь сторожа» и анализ ряда устойчивых выражений, которые отражают экстралингвистические особенности создания романа. Проанализированы разные типы лингвокультурно окрашенных устойчивых выражений с точки зрения переводчика и читателя.

Ключові слова: Харпер Ли, роман, устойчивые выражения, лингвокультурология, перевод.

Panchenko O. Translation features of set expressions in the novel by H. Lee «Go and Set a Watchman» into Ukrainian

Summary. The article is an overview of Ukrainian translation of the second novel by H. Lee «Go and Set a Watchman» and the analysis of a number of set expressions that reflect the extralinguistic features of the creation of the novel. It analyzes different types of linguoculturally loaded sustainable expressions from the perspective of the translator and the reader.

Key words: Harper Lee novel, set expression, linguoculturology, translation.

*Pylypenko I. O.,
Assistant of the Department of Romano-Germanic Philology and Translation
Bila Tserkva National Agrarian University*

PHRASEOLOGICAL UNITS IN TERMINOLOGICAL SYSTEM OF TOURISM INDUSTRY

Summary. The article is devoted to the study of the terminological system of the tourism industry. The lexical units of the terminological system of tourism are analyzed, thematic groups and subgroups of terms are highlighted. Describes how to translate the terms of the tourism industry in the Ukrainian language. Examples of complex phraseological units and features of their functioning in the Ukrainian terminology of tourism are given.

Key words: term, complex phraseological units, tourism.

Formulation of problem. The question of the specifics of the terms and methods of their translation has always occupied a special place in comparative linguistics: it was considered in his writings on the theory of translation by K.N. Komissarov, O.S. Akhmanov, Y.I. Retzker, I.V. Arnol'd, R.A. Budagov, D.S. Lotte; it is the subject of constant attention and modern scholars (L.P. Krisin, G.A. Dianov, T.I. Zharkov, L. Vinogradov, E.V. Trushin).

The term accumulates the linguistic and general information necessary for the existence, preservation, further development and improvement of vocational knowledge [6, p. 94]. In modern terminology, more and more attention is paid to the question of the functioning of terms in speech. Important is the complex analysis of the terminology system, which functions in the special texts of a certain sphere of activity. According to the results of recent studies, about 90% of the new words appearing in contemporary languages are special, that is, terminology, vocabulary. At the same time, more and more terms penetrate into a commonly used language, and terminological problems are increasingly affecting the language in general, therefore, the study of special subject terminology of a particular sphere, analysis of the peculiarities of its formation, development and functioning are relevant both for linguists and for specialists in the field.

The urgency of studying the methods and problems of translation of terms is determined by the development of the tourism business, the expansion of cooperation between Ukrainian and foreign companies and the increased volume of communication in this area. When translating special texts, terms should be given special attention: they determine the informational content of these texts, being peculiar to the keys that organize, structure and encode specific information.

Almost all linguists agree that the absolute identity of code units contradicts the nature of the language: the possibility of absolutely complete and accurate transmission of the original content in the translation of special texts is limited, primarily because of differences in language systems, in addition, it is hindered by different traditions of nomination concepts that have developed in each language, as well as differences in the phenomena of reality itself.

The purpose of the article is to analyze the complex phraseological units of the terminology system of the tourism industry in the English and Ukrainian languages. To achieve this goal you need to solve the following tasks: 1) to determine the place of tourism

terminology in the language system; 2) to highlight the features and thematic groups of tourist terminology; 3) to analyze the basic methods of translation of complex phraseological units of the terminology system of the tourism industry.

Analysis of recent research. The current state of development of linguistics is characterized by a deep interest in the description of the subsectors, serving certain professional fields. When familiarizing with the subject of scientific works devoted to the linguistic description of the tourism industry, a small number of works were identified, which highlight the problems of the formation of tourist vocabulary and explores tourism terminology from the standpoint of cognitive, formal-structural and discursive approaches. Such studies have been conducted on the basis of comparison of the tourist terminology of English and Russian languages (T.I. Shipulin, E.V. Moshnyag, E.T. Belan, L.V. Vinogradov), but they are not available in Ukrainian terminology. This confirms that the vocabulary of international tourism has not been studied sufficiently, which determined the choice of English and Ukrainian vocabulary, which defines the phenomena associated with the tourist business, the object research. The subject of the study is a comparative analysis of the peculiarities of development, functioning of the tourist vocabulary in the English and Ukrainian languages.

Presenting main material. The sphere of provision of tourist services in Ukraine is largely focused on the use of lexical base borrowed from other languages. Due to a number of extra inlightening factors in the professional tourism field, the most commonly used is English. After the collapse of the USSR and the fall of the "iron curtain" in the post-Soviet space, and in Ukraine, in particular, there is a large number of travel companies, as this business is becoming increasingly important for the development of the country's economy and the social sphere. At the same time, due to the lack of a terminological apparatus for advertising the tourist product, including realities that were not in the territory of the former Soviet Union, there was a tendency to borrow English terminological vocabulary, as it has an international character, given the prevalence of English in this area of activity.

The study of the vocabulary of the tourism industry in English linguistics is of interest both to linguists and to tourism business professionals, since the increasingly differentiated professional activities put forward increased requirements for the level and quality of training of specialists in this field. Since tourism has become a separate branch of the economy, there was a need to isolate the stratum of lexical units into an independent terminology system. This terminology is a means of mass communication, and its study is an important condition for successful professional travel activities.

The terminology of any sphere of activity is divided into separate layers, in particular: highly specialized, interdisciplinary and general scientific terms [5, p. 108]. General scientific and interdisciplinary terminology units migrate in new terminology systems, and highly specialized vocabulary gives names to subjects and con-

cepts that are characteristic of the industry (for example, all-suite hotel, cabana, kingsize bed, moderate tourist class), so it is more informative.

Since the terminology system of tourism closely interacts with other terminology systems, its boundaries are rather conditional. In some cases, the terms move from one system to another without rethinking, for example: vaccination, malaria (medicine); white water rafting, bungee jumping (sport); avalanche, stalactite (geography); in others, in whole or in part, change their meaning, according to the needs of the industry that borrows them, for example: to downgrade as an economic term means to give a smth a lower grade, value or status, and in the tourist sector to move to a lower grade or quality of services or accommodation. Intersectoral vocabulary of the tourism term contains the terms related to the economic terminology: tariff, corporate rate, BBB tax (bed, board, beverage tax), cancellation charge; transport: car rental, bareboat charter, camping trailer; sport: mountaineering, cave tubing, bungee jumping; meals: Asian breakfast, brunch, a la carte menu and others.

If the terminology of tourism in the English language can be called developed, then in the Ukrainian language it is one that is developing. As L. Vinogradova points out in respect of the English and Russian languages [1, p. 7], transterminologization as a way to supplement the vocabulary plays a significant role in enriching the tourist terminology of both languages, with the transition of terms from one branch of knowledge to another almost always runs in parallel in both languages. The same can be said about Ukrainian terminology.

General scientific terms are units of a large semantic capacity, which, as a rule, designate categorical, classifying concepts of the general branch nature and function in the texts of several branches of scientific activity [4, p. 89], for example: index, system, rate. In terms of phrases, they substantially narrow and specify their semantics – the main activity index, global distribution system, double occupancy rate.

After analyzing the selected lexical units, the following thematic groups of English terms related to the tourism sector can be distinguished: 1) tourism and travel (tourism, tourism, tourism); 2) accommodation of tourists (pre-suite suite, beehive-style hotel, boarding house, honeymoon room, superior chalet); 3) tourist equipment (life jacket, holdall, sleeping bag, rucksack); 4) transport (glass-bottomed boat, cruise liner, camper van, jumbo jet, shuttle bus); 5) sports and entertainment (canyoneering, rafting, scuba diving, cave tubing); 6) meals (coffee shop, continental breakfast, pool bar, high class all inclusive); baby-listening service, air leasing, forget something program; 7) fare and payment (cassation fee, departure tax, complementary ticket, average daily rates); 8) documents (health declaration form, hotel voucher, ski pass, accident insurance).

Of course, each of the selected lexical-semantic groups can, in turn, be divided into smaller, narrower groups by subject matter. For example, among the lexical units of the English language, which refer to the concept of “placement”, one can distinguish the following subgroups: the types of hotels (floatel – hotel on the water), hotel rooms (hospitality suite – meeting rooms), household amenities and equipment (tester – canopy over the bed), employees (bell captain – senior receptionist), etc.

If the study of the origin, semantics and structure of the terms of the sphere of tourism and their classification is the task of linguists, then understanding the concepts and objects that they call, and the ability to correctly translate this special vocabulary need-

ed by the tourism industry. In advertising texts of Ukrainian travel agencies and other Ukrainian-language texts of professional tourism, English borrowings are often used, which:

1) are translated verbatim, that is, they are calculated, for example: guaranteed rooms (rooms guaranteed); pre-paid rooms, staying for him in case of delay; half board – providing a tourist incomplete set of services (overnight, breakfast, reservation of places on the transport);

2) transfixated (transcribed, transliterated, or translated transcribed), for example: jeep safari (jeep safari) – excursion or hunting trip on a jeep for surveillance of animals or hunting; rafting (rafting) – descent by a mountain river on inflatable boats / rafts;

3) are transmitted by relative, less commonly, absolute equivalents, for example: complimentary ticket – free travel; sea view – room with sea view; escorted tour – accompanying tour;

4) are transmitted by “hybrids”, that is, a combination of English and Ukrainian words or abbreviations, or a semicolon, for example: VIP-tourism (very important person), wellness complex, call center, guide-interpreter, lounge-hall, camping site.

The term “late tours” (British) and last-minute specials (American) are commonly known by the Russian term “hot tours”, which Ukrainian travel agencies usually pass on with a “Russian Hot Ticket” with “hot tours”. Actually in this case, borrowing a lexical unit from the Russian language led to the appearance of and functioning in the Ukrainian language spatially. In our opinion, it was appropriate to use terminological units based on the English model, such as a special offer or an urgent offer that does not violate the norms of the Ukrainian language.

Borrowing a number of terms is fully justified in the case if this notion is absent in the cognitive basis of the speech-receptor or to replace the bulky phrase in one word. For example, the term time-share, indicating the foreign reality, is actively used in business and tourism: buying a time-wallet means signing an agreement on which you buy a right to own a property for a certain period of time during a year. In tourism – a package of documents, which gives the owner the right to use privileges during a family holiday [2, p. 64]. English borrowing then nominates a new concept and replaces the cumbersome narrative return. The main reasons for borrowing terms, as L.P. Crisin notes, is: the need for the name of a new subject or phenomenon; the need to delineate close, but still distinctive concepts; the need for specialization of concepts – in one or another sphere, for one or another purpose; a single object must be indicated in one word, not a phrase; socio-psychological reasons: the perception of a certain group of speakers of a foreign-language word as a more prestigious, “scientist” [3, p. 58].

For the latter reason, often foreign words are used unjustifiably in parallel or instead of those available in their native language for the sake of prestigious sound and the word “western color”, for example: presentation (instead of presentation, display), price list (instead of price tag), service (instead of service), satellite antenna (instead of satellite), discount (instead of discount), parking (instead of parking), etc. The emergence of new borrowed terms in general, and in the field of tourism in particular, the phenomenon is ambiguous. On the one hand, the language is replenished with new lexical units, reflecting the real processes that take place in the world and society, on the other – it leads to clogging the language. In this case, the semantic link between the primary meaning of the word and its current referent is often lost, when the later value gets a general distribution.

Conclusions. Consequently, the rapid development of tourism led to the borrowing of a significant number of English terms and to designate new concepts for our reality, and to duplicate existing names to give them prestige and foreign color, primarily for advertising purposes. Therefore, professionals working in the field of tourism, especially international, need to know the basic English travel terms and try to use these foreign language borrowings only if their Ukrainian counterparts are absent, avoiding the clutter of the words of the foreign doublet already existing in it. Here there are wide opportunities for cooperation and joint research of experts in the linguistic and tourism sectors.

The tourism sector will continue to grow, therefore, the need to streamline tourist terminology and optimize its conceptual device will increase. Terminological knowledge is already needed by people of many professions – linguists, translators, editors, teachers, specialists in the tourism industry. In view of the fact that there are no specialized bilingual (English-Ukrainian) and explanatory dictionaries of tourist terms, the lexicographic description of the terminology of the sphere of tourism as one of the stages of the ordering of this terminology system is perspective. Finding lexical differences between original travel texts and their translations, which would help to identify lexical substitutions, is not provided for in vocabularies, may also be of considerable interest in the future of further research.

References:

1. Аскольдов С.А. Концепт и слово. Русско-Виноградова Л.В. Термины туризма в русском и английском языках: понятийная система. Международный аспирантский вестник. Русский язык за рубежом. 2010. № 1. С. 4–8.
2. Лыба О.В. Туризм. Рекреативна географія: поняття і терміни. Луцьк: Терези, 2004. 104 с.
3. Крысин Л.П. Лексические заимствования и калькирование в русском языке последних десятилетий. Вopr. языкознания. 2002. № 6. С. 52–61.
4. Мотрук В.П. Функціонування лексичних одиниць у науковому тексті (на матеріалі французької мови). Мовознавство. 1980. № 6. С. 86–90.

5. Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: вопросы теории. М.: Наука, 1989. 246 с.
6. Трушина Е.В. Теоретические основания когнитивного терминоведения. Перевод и межкультурная коммуникация. Екатеринбург: Изд-во АМБ, 2003. 235 с.
7. Большой глоссарий терминов международного туризма (The Great Glossary of terms for the International Tourism) / под ред. М.Б. Биржакова, В.И. Никифорова. СПб.: Изд. дом «Герда», 2002. 704 с.
8. Dictionary of Leisure, Travel and Tourism. Third Edition. London: Bloomsbury Publishing Plc, 2005. 346 p.
9. Glossary of Tourism Industry Terminology. URL: <http://www.tourismknowledge.com>.

Пилипенко І. О. Фразеологічні одиниці у термінологічній системі галузі туризму

Анотація. Стаття присвячена дослідженню термінологічної системи галузі туризму. Проаналізовані лексичні одиниці термінологічної системи туризму, виділено тематичні групи та підгрупи термінів. Описано способи перекладу термінів галузі туризму в українській мові. Наведено приклади комплексних фразеологічних одиниць та особливості їх функціонування в українській термінології туризму.

Ключові слова: термін, комплексні фразеологічні одиниці, туризм.

Пилипенко И. А. Фразеологические единицы в терминологической системе отрасли туризма

Аннотация. Статья посвящена исследованию терминологической системы отрасли туризма. Проанализированы лексические единицы терминологической системы туризма, выделены тематические группы и подгруппы терминов. Описаны способы перевода терминов отрасли туризма в украинском языке. Приведены примеры комплексных фразеологических единиц и особенности их функционирования в украинской терминологии туризма.

Ключевые слова: термин, комплексные фразеологические единицы, туризм.

Полюк І. С.,
доцент, завідувач кафедри теорії, практики та перекладу
французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Петрова О. Б.,
магістрант кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ВІДПОВІДНИКИ ФРАНЦУЗЬКИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Анотація. Статтю присвячено опису перекладацьких відповідників на матеріалі французьких медичних термінів, а також аналізу засобів їх відтворення українською мовою. Перекладацькі відповідники виражені медичними еквівалентами, аналогами, адекватними замінами, що передають рівний або відносно рівний обсяг інформації.

Ключові слова: перекладацькі відповідники, анатомічний термін, медичний термін, трансформації, переклад, еквівалент, аналоги, заміни.

Постановка проблеми. Переклад у галузі медицини займає визначну ланку в системі науково-технічного перекладу з огляду на розширення співробітництва лікарів України та Франції. Оскільки для перекладу термінів медичної тематики перекладачеві необхідно володіти не тільки глибокими знаннями іноземної мови, спеціалізованою термінологією, а й розумінням наукового матеріалу, який він перекладає, основами теорії перекладознавства, дослідження особливостей перекладацьких відповідників медичних термінів стає важливим і необхідним.

Вивчення специфіки медичного перекладу передбачає опис перекладацьких відповідників, що передають рівний або відносно рівний обсяг інформації, їх типів та особливостей лексичних способів перекладу французьких медичних термінів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика перекладацьких відповідників була і залишається у центрі уваги багатьох мовознавців (А.Д. Швейцер, В.В. Сдобников, О.І. Чердніченко та ін.).

Так, у новітніх мовознавчих студіях, об'єктом вивчення яких є лексичний відповідник, лінгвісти звертаються насамперед до питань *визначення* перекладацьких відповідників (Т.Р. Левицька і А.М. Фітерман) *проблеми* перекладу (І.С. Алексєєва, Н.В. Мечковська, Ж. Мунен, О.І. Чердніченко, П.Л. Шепелева), специфіки *медичного* перекладу (К. Рейс, Ж. Амаль, Н.В. Мечковська, Д.В. Самойлов та ін.), типів *трансформацій* (Л.С. Бархударов, В.Н. Комісаров, Я.І. Рецкер та ін.). Таким чином, сьогодні з'ясовано ступінь лексико-семантичної відповідності мовних одиниць, встановлено типи відповідників між лексичними одиницями оригіналу і перекладу (Я.І. Рецкер). Водночас ці праці, доповнені результатами аналізу новітніх концепцій, потребують систематизації.

Метою статті є розкриття особливостей перекладацьких відповідників на матеріалі французьких медичних термінів.

Об'єктом дослідження є французькі медичні терміни.

Виклад основного матеріалу. На думку мовознавців, поява поняття перекладацьких, зокрема лексичних, відповідників припадає на середину ХХ ст., чому значно посприяли теоретичні погляди науковця Я.І. Рецкера [6, с. 55]. Заслуга лінгвіста полягала в тому, що він звернув увагу на закономірний характер лексичних відповідників, вказав на важливість аналізу різних їх типів і видів.

У теорії перекладу існує кілька визначень перекладацьких відповідників, що пов'язано зі статусом цього поняття щодо перекладацької трансформації. Один із найбільш авторитетних теоретиків перекладу В.Н. Комісаров стверджує, що це одиниця мови, яка регулярно використовується для перекладу [4 с. 63].

Крім того, науковці Т.Р. Левицька і А.М. Фітерман ділять всі відповідники на еквіваленти та трансформації. Під еквівалентами лінгвісти розуміють не тільки лексичні, а й граматичні відповідники. Трансформаціями автори називають відповідники, що з'являються в перекладі, коли еквівалент відсутній, розмежовуючи граматичні, лексичні та стилістичні трансформації. Вищезазначені вчені розглядають і сам переклад як певну трансформацію, підкреслюючи тим самим, що термін «трансформація» може позначати не тільки різновид відповідності, а й процес його отримання [5, с. 55].

Специфіка перекладацьких відповідників у відтворенні медичних анатомічних термінів.

У теорії перекладу Я.І. Рецкером була розроблена теорія закономірних відповідників, у якій поняття еквівалентності поширювалося тільки на мікроодиниці. У рамках цієї теорії була запропонована така класифікація міжмовних відповідників: 1) еквіваленти, 2) варіантні та контекстуальні відповідності, 3) різні види перекладацьких трансформацій або адекватних замінів [6, с. 55].

Проаналізуємо типові приклади трьох основних груп відповідників, за класифікацією Я.І. Рецкера: а) еквівалентів; б) аналогів; в) адекватних замінів [6, с. 55].

Перший тип є постійними медичними відповідниками між двома або більше термінами незалежно від контексту. Ми вирізняємо тут як моносемічні, так і полісемічні медичні терміни, позбавлені конотативного значення і виразної цінності. Наведемо декілька прикладів: *Oreillette gauche (nf)* – *ліве передсердя*, *Ventricule gauche (nm)* – *лівий шлуночок*, *Fossevé sculaire (nf)* – *жовчний міхур*, *Allergie (nf)* – *алергія*, *Anémie (nf)* – *анемія*, *Cancer (nm)* – *рак* (ФРМ)

Із наведених термінів помітно, що постійні медичні відповідники позначають порушення імунної системи людини, анатомічну будову серця, окремі органи, загальнопоширені хвороби. Вони збігаються в інформативного обсягу і можуть бути розглянуті як абсолютні міжмовні синоніми.

Проте часто перекладач має справу з іншим типом відповідників, результатом якого є переклад за аналогією, за допомогою вибору одного з декількох можливих синонімів, наприклад: *Stéatose (nf)*: – *жирова інфільтрація печінки* – *жировий гепатоз* – *стеатоз* (ФРМ).

Перший український термін відтворюється через модуляцію: додаються:

- відносний прикметник *жирова* (виражає ознаку хвороби через її відношення між печінкою та внутрішніми тканинами, особливості захворювання, яке є одним із видів гепатозу);
- похідний синтетично утворений іменник *інфільтрація*, що деталізує процесуальність протікання патології;
- іменник *печінка*, який виступає залежним словом, вказує на локалізацію. З цього випливає, що французький термін є загальнопрофесійним, але відомим лише у вузькому колі медичних спеціалістів, проте у перекладі через модуляцію термін стає більш зрозумілим і легшим для сприйняття завдяки додаванню відносного прикметника, який виражає ознаку хвороби, похідного синтетичного іменника, що деталізує процесуальність патології, й іменника, який точно детермінує уражений орган.

Другий український аналог, *жировий гепатоз*, утворений через модуляцію. Додається відносний прикметник *жировий*, як і в попередньому прикладі, а локалізація і процесуальність виражається через похідний іменник грецького походження – *гепатоз*, значення якого акцентує інші аспекти хвороби, а саме: порушення обміну речовин у печінкових клітинах (гепатоцитах) і розвиток у клітинах печінки дистрофічних змін (тобто центр семантичного значення змінюється порівняно з першим варіантом перекладу).

Третій український відповідник, *стеатоз*, утворений через транскрипцію. Враховуючи грецьке походження, складно відразу зрозуміти, не звертаючись попередньо до медичних словників, яке поняття виражає медичний термін.

Вищезазначені аналоги відрізняються семантичним компонентом у перекладі і представляють відмінності у плані вираження.

Тож робимо висновок, що перекладацькі аналоги застосовуються для перекладу термінів, які позначають захворювання травної системи, порушення обміну речовин у клітинах, розвиток дистрофічних змін, біохімічні та функціональні зміни в тканинах та органах, спричинені хворобою. Значення відтворюється через модуляцію шляхом додавання відносного прикметника, похідного синтетично утвореного іменника, що деталізує процесуальність протікання, локалізацію патології, похідного іменника грецького походження, значення якого акцентує інші аспекти хвороби, через що центр семантичного значення змінюється. У разі модуляції український аналог стає більш зрозумілим і легшим для сприйняття, розуміння. Через транскрипцію український аналог лишається вузькоспеціалізованим. Отже, аналоги відрізняються семантичним компонентом у перекладі і представляють відмінності у плані вираження.

Окрім вищенаведених аналогів, що не вирізняють стилістичних нюансів, маючи різні семантичні компоненти, виокремлюють аналоги, які можуть характеризуватися різними стилістичними критеріями.

Наприклад, медичний термін *habitus (nm)* може мати ряд інших значень, як клінічного, так і неклінічного характеру: *габітус*, *будова тіла*, *конституція* (ФРМ).

Наведені українські варіанти мають суто медичний аспект, перекладаються через транскрипцію (*габітус*), пояснення (*будова тіла*), модуляцію (*конституція* – шляхом семантичного переосмислення поняття, яке виражає сукупність функціональних і морфологічних особливостей організму, що склалися на основі спадкових і набутих властивостей, які визначають своєрідність реакції організму на зовнішні і внутрішні подразники), проте існують інші нейтральні варіанти:

- 1) *зовнішній вигляд*, *зовнішність*, *постава*, *вигляд*, *фізіономія*;
- 2) *наряд*, *одяг*;
- 3) *властивість*, *стан*, *становище*;
- 4) *настрій* (ФРМ).

У контекстуальному відношенні термін має такі варіанти: *Habitus (nm) asthénique* – *астенічна статура*, *Habitus (nm) physiologique* – *нормостенічна будова тіла*, *Habitus (nm) apoplectique* – *аноплектична будова тіла*, *Habitus (nm) destiller* – *тотальна астенія*, *Habitus (nm) alcoolique* – *риси обличчя алкоголіка* (ФРМ).

Тож підсумовуємо, що медичні аналоги, відрізняючись стилістичними і виразними нюансами, мають одну і ту ж семантичну інформацію щодо біохімічних і молекулярних механізмів розвитку хвороб, форми, будови організму й окремих його органів чи систем. Перекладаються через транскрипцію, пояснення, модуляцію.

Окрему специфіку перекладу представляють медичні терміни, яким властива міждисциплінарність і полісемантичність. *Chambres*, *cavité* позначають основне структурне розгалуження серця і перекладаються як *камера*, однак термінам властива наявність ряду варіантів перекладу з різними значеннями, наприклад, термін *cavité* має такий ряд: *впадина*, *камера*, *поглиблення*, *виїмка*, *резонатор*, *гніздо*. Термін *chambres* також є багатозначним: *кімната*, *камера*, *коробка*, *резервуар*, *палата*, *пристрій*, *приміщення*. Тому під час перекладу потрібно зосереджуватися на семантично точному відтворенні, аби не спотворювати зміст. Фіксується наявність синонімії у перекладацьких відповідниках, але тільки в межах ізольованого значення.

Також робимо висновок, що аналоги застосовуються для перекладу багатозначних термінів, які належать до тематичної групи зовнішньої форми і пропорції тіла людини, органу кровоносної системи, судини тіла тощо. Їм характерна синонімія, але тільки в межах ізольованого значення.

Третій тип відповідників, а саме адекватні заміни, відбувається, коли виключається використання постійних еквівалентів або аналогів.

Адекватні заміни дуже поширені у перекладі слів із французької мови українською. Дійсно, вони використовуються для отримання правильного, адекватного перекладу.

Наведемо декілька прикладів: *Cordages (nm, pl)* – *сухожилкові нитки*, *Piliers (nm, pl)* – *міжшлуночкова перегородка*, *Artère pulmonaire (nf)* – *стовбур легеневих артерій* – *ліва легенева артерія* – *ліві легеневі артерії* – *легеневий стовбур* (ФРМ).

Із наведених прикладів стає зрозуміло, що у відтворенні присутній логічний розвиток поняття, зміна родо-видових відношень. Так, термін *Piliers* є міждисциплінарним, стосується технічних галузей і означає такий ряд понять: *підпора*, *стовп*, *пілерс*, *завсідник* (ФРМ). *Підпора* – мається на увазі циркулярний стовп, що підтримує верхню частину будівлі, поняття *стовп* виражає архітектурний елемент вертикальної форми;

тримальну частину опорної конструкції, тоді як *завсідник* і *пілерс* позначають конструктивний елемент, виготовлений з алюмінієвого сплаву, який служить опорою місць.

У вищенаведених відповідниках наявна основна спільна сема – певне пристосування для підвищення стійкості будь-якої конструкції, тому для перекладу терміна *piliers*, що вживається у медичній галузі, використовуються поняття *перегородка*, а задля конкретизації та його релевантності з медичним контекстом застосовують відносний прикметник *міжшлуночкова*, який детермінує локацію, розміщення.

Іншим яскравим прикладом є *cordages (nm, pl)* – *сухожилкові нитки* (ФРМ). Для відтворення вдаються до модуляції. Так, термін *cordage* має ряд значень: *мотузка, канат, снасть, частина снасті, трос, буксир* (ФРМ). Всі вони вказують на певний гнучкий виріб, виготовлений із волокон різного походження – рослинного, синтетичного або мінерального, тому використовується міждисциплінарний термін *нитки* (охоплює технічну сферу), до якого додається означення *сухожилкові* (аналітично утворений відносний прикметник), що виокремлює якісно-функціональні характеристики медичного поняття.

Висновки. Трактатування поняття перекладацького відповідника залежить від того, що саме вважати за одиницю перекладу, що може бути як словом або словосполученням, так і синтагмою, реченням або надфразовою єдністю. Перекладацькі відповідники виражені медичними еквівалентами, аналогами, адекватними замінами. Медичні перекладацькі еквіваленти позбавлені конотативного значення і виразної цінності, позначають порушення імунної системи людини, анатомічну будову серця, органи, загальнопоширені хвороби. Вони збігаються відповідно до інформативного обсягу терміна і розглядаються як абсолютні міжмовні синоніми. Перекладацькі аналоги застосовуються для перекладу термінів, які позначають захворювання травної системи, порушення обміну речовин у клітинах, розвиток дистрофічних змін, біохімічні та функціональні зміни в тканинах та органах, спричинені хворобою. Відтворення відбувається через модуляцію шляхом додавання відносного прикметника, похідного синтетично утвореного іменника, що деталізує процесуальність протікання, локалізацію паталогії. Аналоги багатозначних термінів застосовуються для перекладу тематичної групи, яка позначає фізіологічну будову, людський організм, органи кровоносної системи, судини тіла тощо. Перекладацькі адекватні заміни застосовуються для міждисциплінарних термінів, що належать до технічних галузей, виражаючи основні структурні та функціональні одиниці м'язової

тканини, елементарні одиниці м'язів. Перекладаються через модуляцію. Одержані результати та висновки відкривають перспективи подальшого дослідження особливостей перекладацьких відповідників медичних термінів, їх типів і специфіки їх перекладу.

Література:

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение: учеб. пособ. СПб.: Филол. фак. СПбГУ; М., 2006. 352 с.
2. Бархударов С.Г. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). 1975. 240 с.
3. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учебник. М., 1990.
4. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Проблемы перевода. М., 1976. 124 с.
5. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. М.: Р. Валент, 2004.
6. Французско-русский медицинский словарь (ФРМ). URL: <http://www.classes.ru/all-french/dictionaryfrench-russian-med.htm>.
7. Reiss, K. Problématiques delatraduction / trad. Katherine A. Bocquet. Paris: Economica, 2009.
8. Rouleau M. Latraduction médicale, une approche méthodique. Montréal, Linguattech, 1994. 53 p.

Полюк И. С., Петрова А. Б. Переводческие соответствия французских медицинских терминов

Аннотация. Статья посвящена описанию переводческих соответствий французских медицинских терминов, а также анализу средств их воспроизведения в украинском языке. Переводческие соответствия выражены медицинскими эквивалентами, аналогами, адекватными заменами, передающими равный или относительно равный объем информации.

Ключевые слова: переводческие соответствия, анатомический термин, медицинский термин, трансформации, перевод, эквивалент, аналоги, замены.

Poliuk I., Petrova O. Correspondences of French medical terms

Summary. The article has been devoted to the description of correspondences based on French medical terms and to the analysis of translation methods in the Ukrainian language. The correspondences are represented by medical equivalents, analogues, adequate substitutes, transmitting an equal or relatively equal amount of information.

Key words: correspondences, anatomical terms, medical term, transformations, translation, equivalent, analogues, substitutes.

*Попович Е. С.,**доцент кафедри іноземних мов
Одеського національного політехнічного університета**Кудинова Т. И.,**старший преподаватель кафедры иностранных языков
Одеського национального политехнического университета**Дуванская И. Ф.,**старший преподаватель кафедры иностранных языков
Одеського национального политехнического университета**Микешова Г. П.,**старший преподаватель кафедры иностранных языков
Одеського национального политехнического университета*

ДВУХКОМПОНЕНТНЫЕ АТРИБУТИВНЫЕ КОНСТРУКЦИИ (ДАК) В ТЕКСТАХ ЖАНРА ИНСТРУКЦИЙ

Аннотация. Статья рассматривает условия функционирования двухкомпонентных атрибутивных конструкций, а также их типы и статистические характеристики. Текстовый корпус, который служит материалом для анализа, относится к одному из жанров официально-делового дискурса – жанру инструкций. В статье исследуются также и семантические особенности конструкций, в статье они классифицируются по лексико-семантическим группам.

Ключевые слова: атрибут, единицы малого синтаксиса, официально-деловой дискурс, словосочетание, частота встречаемости.

Постановка проблемы. Высокая частота встречаемости двухкомпонентных атрибутивных конструкций (ДАК), в частности двухкомпонентных атрибутивных конструкций, в текстовых корпусах жанров делового стиля делает необходимым для исследователей анализ этого грамматического явления.

Исследование словосочетаний имеет важное значение, т.к. эффективность восприятия сообщений находится в зависимости от того, насколько текст насыщен словосочетаниями, которые декодируются целиком [1]. Результаты исследования [2] показали, что особенно перспективным является изучение проблемы словосочетания в связи с выделением функциональных стилей, в результате которого оказалось, что так называемый малый синтаксис (словосочетания, элементарные предложения и др.) может служить дифференциальным признаком при отнесении текстовых корпусов к тому или иному типу дискурса.

В связи с важностью этой проблемы и необходимостью ее разработки она привлекает внимание многих как уже достаточно известных [1–8], так и молодых лингвистов [9–11].

Некоторые лингвисты нового поколения [12] указывают на то, что практически все исследования этого текстового феномена ограничиваются сферой научной коммуникации, тогда как другие области, в текстах которых функционируют эти единицы, например, такие как профессионально-деловая и массовая коммуникация, освещаются мало.

Таким образом, существует несколько факторов, которые делают анализ двухкомпонентных конструкций в текстах жанра инструкций актуальным и своевременным. Во-первых,

так как официально-деловой тип дискурса, к которому относятся тексты жанра инструкций, является многоаспектным и достаточно разветвленным, то даже само выделение текстов по жанрам внутри этого дискурса с помощью единиц малого синтаксиса (в нашем случае – с помощью двухкомпонентных атрибутивных конструкций) является достаточно актуальной темой для исследования. В этом случае можно говорить о возможности придать единицам малого синтаксиса статус дифференцирующего элемента, способного определять принадлежность текста к тому или иному жанру официально-делового дискурса. Во-вторых, актуальность такому исследованию придает необходимость более подробного изучения этого жанра официально-делового стиля как одного из входящих в этот тип дискурса, поскольку, как уже отмечалось, атрибутивные конструкции в текстах профессионально-деловой коммуникации рассмотрены недостаточно подробно.

Цель статьи – рассмотреть и описать двухкомпонентные атрибутивные конструкции, встречающиеся в текстовых корпусах жанра инструкций для дальнейшего сравнения с ДАК других жанров, которые входят в официально-деловой дискурс.

Материалом для анализа послужили тексты по эксплуатации автомобилей фирмы “Toyota”.

Изложение основного материала. Для дальнейшего анализа ДАК необходимо указать типы отношений между препозитивным атрибутом и ядром, в соответствии с которыми ДАК будут классифицированы. Такие отношения могут быть квалификативными (атрибут выражен прилагательным или существительным в общем падеже), посевивными (атрибут выражен притяжательным местоимением или существительным в притяжательном падеже), процессно-квалификативным (с атрибутом, выраженным причастием), квантитативным (атрибут выражен числительным или местоимениями *some, any, several, few, all*), индентификационным (при презентации атрибута указательным местоимением) [8, с. 114].

В жанре инструкций, как и в других жанрах, анализируемых авторами, наиболее продуктивным является соположение двух основ существительных. Это объясняется тем, что в английском языке допускается большая свобода смысловых

отношений в номинативных словосочетаниях, т.к. препозитивное определение может характеризовать определяемое слово самым разным образом.

Атрибуты в этих ДАК образованы с помощью следующих суффиксов:

- er, -or – 155 единиц, что составляет 9% двухкомпонентных конструкций, в которых атрибут выражен существительным;
- sion – 125 единиц, т.е. 7%;
- tion – 19 единиц, 1%;
- ment – 10 единиц, 0,8 %
- ing – 8 единиц, 0,7%;
- ure – 8 единиц, 0,7%;
- ty – 3 единицы, 0,1%;
- ance, -ence – по одной единице.

Например, *selector shaft, distributor drive, rocker arm, compression pressure, injection system, transmission case, housing assembly*.

Однако в подавляющем большинстве случаев атрибуты, стоящие перед опорным словом (ядром), не имеют словообразовательных элементов. Их общее количество составило 1390 единиц, что дает 80,8% всех двухкомпонентных ДАК жанра инструкций. Ряд таких атрибутов образован по конверсии, которая предполагает омонимию исходного и производного слов, т.е. полное «морфологическое тождество инфинитива глагола и общего падежа единственного числа существительного» [13, с. 84]. Например: *brake hose, claw washer, torque specifications, float level, return spring, shock absorber*.

В других случаях мы столкнулись с проблемой “*stone wall*”, где первый компонент рассматривается либо как прилагательное, либо как сохраняющий свою субстантивность и лишь функционально сближающийся с прилагательным. У. Куайн [14, с. 73] полагает, что соединение разнородных идиом, сходных со сложными термами, такими как *water rat, water meter, water wings*, где в каждом случае значение “*water*” для каждого из примыкающих термов различно. Лишь в таких случаях, как *student prince* – «студенческий лидер», *lady-cap* – «женщина-полицейский», *iron bar* – «железный брусок», существительные выполняют атрибутивную функцию.

Приведем примеры таких словосочетаний из нашего текстового корпуса: *column shift, axle shaft, fuel lever, engine block, diaphragm rod, instrument panel, input shaft, air gap, valve filter*.

Мы не будем подробно останавливаться на проблеме сочетаний типа “*stone wall*”, потому что, во-первых, она в достаточной мере освещена в лингвистической литературе, во-вторых, нас интересуют данные конструкции лишь в плане того, могут ли они являться дифференциальным признаком того или иного жанра официально-делового дискурса. Поэтому мы лишь укажем на высокую частоту употребления таких квалификативных существительных, выступающих в роли атрибутов в рассматриваемых словосочетаниях.

Количественное соотношение структур этих словосочетаний можно рассмотреть на примере реализаций правосторонней валентности глаголов *remove* (F = 250) и *install* (F = 73) как наиболее высокочастотной в нашем текстовом корпусе.

Из 258 атрибутов, употребляемых с глаголом *remove*, 38 образованы с помощью суффиксов -er, -or, которые относят данные атрибуты к определенным семантическим группам, в данном случае – к группе существительных, обозначающих приборы, устройства, детали и др., например: *speedometer gear, radiator hoses, accelerator rod, selector shaft, distributor drive*;

8 атрибутов имеют суффикс -sion, например: *compression spring, extension housing, tension spring, etc.* Остальные 197 атрибутов образованы безаффиксальным путем, например: *air cleaner, shaft assembly, shift lever, etc.* Семь атрибутов представляют собой сложные слова со слитным или дефисным написанием, например: *countershaft, driveshaft, console-mounted selector, self-adjuster screw, left-hand threads, column-mounted selector, collector-base junction*.

Встречаются несколько фразеологических определителей, например: *housing-to-frame (bolts), turn-up (chart), back-up (lamps), peak-to-peak (spacing), gear-to-countershaft (gear), out-of-round (condition)*. Два атрибута являются именами собственными: *Pitman arm, Woodruff key*.

Из 73 атрибутов, реализующих правостороннюю валентность глагола *install*, 10 образованы с помощью суффиксов -er, -or с теми же лексическими значениями, что и с глаголом *remove*, например: *synchronizer ring, distributor clamp*; один – суффиксом -age, например: *package shelf*; два – с суффиксом -sion, например: *compression spring*; четыре представляют собой сложные слова, например: *disk-hub assembly, camshaft timing, a countershaft bearing*; один – имя собственное, например: *Bell crank*. Остальные 55 атрибутов образованы безаффиксальным путем.

Как известно, отношения производности характеризуются наличием у каждого производного слова производящей основы и семантической соотнесенности с производящей основой [6, с. 17]. Реальные отношения в таких словосочетаниях определяются смысловыми взаимодействиями, отражающими отношения между предметами реальной действительности [15, с. 37]. Поэтому для их определения необходимо остановиться на лексико-семантических группах, к которым относятся представленные словосочетания. На основе их анализа можно выделить следующие лексико-семантические группы (ЛСГ):

- функция, предназначение приборов, машин и т.д., например: *ignition switch, pressure gauge, heater assembly*;
- специфика определенного объекта или его специфические признаки, например: *water valve, reverse gear, socket wrench*;
- соотношение целого и части, например: *radiator hose, retainer bolts*;
- материал, вещество, например: *gear lubricant, brass drift, rubber hand*;
- характер действия, процесса, состояния, средства выполнения действия, например: *removal procedure, cluster assembly, drum installation, pointer alignment, clutch disc, attachment unit*;
- параметры объектов, например: *engine speed, drum diameter*;
- обозначение ограничений, например: *wear limit, service limit*;
- профиль, конфигурация, структура, например: *time-up chart, specification chart, diaphragm construction*;
- паспортные данные, например: *Corolla model, Crown model, 2T-C engine*.

Сложные слова и фразеологические определители в роли атрибутов выражают специфику объекта или его специфические характеристики, например: *back-up lamps, turn-up chart, self-adjuster screw, peak-to-peak spacing, collector-base junction, column-mounted selector, left-hand threads, housing-to-frame bolts, out-of-round condition, input-gear-to-countershaft drivegear*.

В результате исследования был выделен ряд типичных репрезентантов-атрибутов: *brake* ($F = 51$), *output* ($F = 34$), *transmission* ($F = 30$), *check* ($F = 23$), *air* ($F = 22$), *shift* ($F = 21$), *caliper* ($F = 18$), *fuel* ($F = 17$), *clutch* ($F = 16$), *oil* ($F = 15$), *gear* ($F = 14$), *valve* ($F = 14$), *cylinder* ($F = 13$), *synchronizer* ($F = 12$), *drive* ($F = 11$).

Эти атрибуты стягивают ядра-существительные в своеобразные пучки, образуя атрибутивные структуры с различной семантической емкостью. Так, например, атрибут *brake* имеет высокую частоту употребления с существительным *drum* ($F = 16$) и *shoe* ($F = 12$), и малую частоту с существительными *fluid* ($F = 6$), *system* ($F = 5$), *components* ($F = 5$), *disc* ($F = 3$), *linings* ($F = 2$), *line* ($F = 1$), *pad* ($F = 1$). Высокая частота употребления атрибута *transmission* наблюдается только с существительным *case* ($F = 20$). В остальных случаях он имеет окказиональное появление: с существительными *oil* ($F = 4$), *assembly* ($F = 2$), *cover* ($F = 2$), *reward*, *linkage* ($F = 1$). Атрибут *output* употребляется только с существительным *shaft* ($F = 34$). Такие же стяжения образуют и другие атрибуты: атрибут *air* наиболее часто употребляется с существительным *cleaner* ($F = 7$), в то время как с существительным *leakage* только 1 раз; *input* встречается в 17 случаях с существительным *shaft* (например, *input shaft*) и только однажды с существительным *gear*; *clutch* имеет высокую частоту употребления с существительным *housing* ($F = 10$), встречаясь окказионально с существительным *disc* ($F = 2$).

Наибольшую правостороннюю валентность проявляет атрибут *pump*. Встречаясь в текстовом корпусе 21 раз, этот атрибут вступает в комбинации с 14 существительными, например, с *assembly* – ($F = 6$), *housing* – ($F = 2$), *failure* – ($F = 2$), *reservoir* – ($F = 1$), *pallet* – ($F = 1$), *plunger* ($F = 1$), *output* – ($F = 1$), *body* – ($F = 1$), *cover* – ($F = 1$), *bearing* – ($F = 1$).

Наибольшую семантическую емкость имеют атрибуты-репрезентанты, которые соединяются со словами, обозначающими прибор, устройство, например: *output – shaft* ($F = 34$), *chock – valve* ($F = 21$), *brake – drum* ($F = 16$), *brake – shoe* ($F = 12$), *input – shaft* ($F = 17$), *clutch – housing* ($F = 10$), *shift – lever* ($F = 9$), *synchronizer – ring* ($F = 9$), *air – cleaner* ($F = 7$), *valve – cover* ($F = 7$), *oil – pan* ($F = 6$).

Из других видов атрибутов, используемых в двухкомпонентных атрибутивных конструкциях, можно упомянуть только условные обозначения, например: *EGR valve*, *K-C engine*, *K-50 transmission*, *F-40 transmission*, *ASV side*.

Отличительной особенностью этого жанра является левосторонняя комбинаторика ДАК с глаголами в повелительном наклонении. Наиболее распространенными в составе утвердительных императивных предложений являются глаголы конкретного действия, выполнение которого зависит от воли адресата, например: *remove* ($F = 506$), *install* ($F = 176$), *tighten* ($F = 150$), *unfasten* ($F = 96$), *disconnect* ($F = 86$), *detach* ($F = 40$), *use* ($F = 40$), *check* ($F = 36$), *withdraw* ($F = 35$), *loosen* ($F = 32$), *adjust* ($F = 25$).

Выводы.

Исходя из всего вышеизложенного, можно сделать следующие выводы.

1. В жанре инструкций наиболее продуктивным является образование двухкомпонентных атрибутивных конструкций путем соположения двух основ существительного. Наиболее

частотно используемым атрибутом служит существительное без словообразовательных признаков. В текстовом корпусе таких атрибутов насчитывается 1390 единиц, что составляет 80, 8% от всех ДАК корпуса. Второе место занимают атрибуты, которые образованы с помощью суффиксов: *-er*, *-or* (9 %) и *-sion* (7,2%).

2. Семантическая наполняемость лексико-семантических групп характеризуется наличием большого количества технических терминов, что диктуется техническим типом дискурса, к которому относится жанр инструкций.

3. Отличительной особенностью жанра инструкций можно считать левостороннюю комбинаторику с глаголами в повелительном наклонении, что, возможно, является той характеристикой, которая выйдет за пределы списка характеристик, присущих жанрам официально-делового дискурса.

Литература:

1. Минаева Л.В. Слово в языке и речи. М.: ВШ, 1986. 145 с.
2. Тер-Минасова С.Г. Синтагматика речи: онтология и эвристика. М.: Изд-во МГУ, 1980. 198 с.
3. Береснев С.Д., Скоморохов Ю.И. О семантике сложносокращенных слов в современной немецкой прогрессивной прессе // Семантико-системные отношения в лексике германских и романских языков. Волгоград: Изд-во Волгоград. пед. ин-та, 1981. С. 133–142.
4. Захаров В.П. Курс по корпусной лингвистике. СПб., 2005. URL: <http://company.yandex.ru/class/courses/zakharov.xml>.
5. Гвишиани Н.Б. Полифункциональные слова в языке и речи. М.: Высш. школа, 1979. 200 с.
6. Карашук П.М. Словообразование английского языка. М.: Высш. школа, 1977. 302 с.
7. Уфимцева А.А. Типы словесных знаков. М.: Наука, 1974. 206 с.
8. Фролова Н.А. Синсемантика и коллокация ядра в структуре сложных атрибутивных синтагм // Грамматические и лексико-семантические исследования в синхронии и диахронии. Калинин, 1975. Вып 3. С. 109–115.
9. Власенко С.В. Плеонастические построения в английских юридических текстах. Вестник ТвГУ. Серия: Филология (2). Тверь: ТвГУ, 2012. С. 13–20.
10. Чистюхина С.Н. Межотраслевая полисемия в терминологической системе современного английского языка: автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». М., 2011. 22 с.
11. Чекулаева Т.А. Атрибутивные конструкции с внутренней предикцией в современном английском языке // Филология № 3. Теоретические и методологические проблемы исследования языка. Северодонецк: ТИВНУ им. В. Даля. URL: http://www.rusnauka.com/10_pre_2009/philologia/43964.doc.htm.
12. Глинская Н.П. Юридическая терминология в разных функциональных стилях английской речи: автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». М., 2002. 22 с.
13. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. Л., Наука, 1963. 207 с.
14. Куайн У. Слово и объект // Новое в зарубежной лингвистике. М.: Прогресс, 1986. Вып. 17. С. 24–98.
15. Мешков О.Д. Словосложение в современном английском языке. М.: ВШ, 1985. 185 с.

Попович О. С., Кудинова Т. І., Дуванська І. Ф., Микешова Г. П. Двокомпонентні атрибутивні конструкції (ДАК) у текстах жанру інструкцій

Анотація. Стаття розглядає умови функціонування двокомпонентних атрибутивних конструкцій, а також їх типи і статистичні характеристики. Текстовий корпус, який служить матеріалом для аналізу, відноситься до одного з жанрів офіційно-ділового дискурсу – жанру інструкцій. У статті досліджуються також і семантичні особливості конструкцій, вони класифікуються за лексико-семантичними групами.

Ключові слова: атрибут, одиниці малого синтаксису, офіційно-діловий дискурс, словосполучення, частота зустрічальності.

Popovich O., Kudinova T., Duvanskaya I., Mikesheva G. Two-component attributive constructions (TCAC) in the texts of Instructions Genre

Summary. The article considers the functioning conditions of two-component attribute constructions, as well as their types and statistical characteristics. Text corpus, which serves as a material for analysis, belongs to one of the genres of official business discourse – the instructions genre. The article also studies semantic features of constructions, here they are classified by lexical-semantic groups.

Key words: attribute, units of small syntax, official business discourse, word-group, frequency of occurrence.

*Прутчикова В. В.,**кандидат філологічних наук, доцент,
заведуюча кафедрою перекладу і іноземних мов
Національної металургічної академії України*

РИТМИКО-ИНТОНАЦИОННАЯ МОДЕЛЬ НЕМЕЦКИХ ПАРЕМИЙ

Аннотация. Статья посвящена анализу основных ритмико-интонационных особенностей немецких паремий пословичного типа. Паремия рассматривается как продукт двух систем коммуникации («буквального» и «скрытого» смыслов), где используются закономерности построения как стихотворных, так и прозаических форм. С опорой на коммуникативное задание, частичные и основные семантические отношения между сегментами паремии определены основные характеристики типичной ритмико-интонационной модели.

Ключевые слова: паремия, ритм, интонация, тональность, коммуникативное задание, ритмико-интонационная модель.

Постановка проблемы. Паремийные высказывания отличаются от свободных высказываний своим особым тональным и ритмико-интонационным оформлением. Эти признаки можно считать их характерными чертами и важными факторами речевого воздействия на адресата. Они указывают на фольклорные источники происхождения паремий – народные песни, сказки, сказания, притчи и т. п., и в определенной степени прогнозируют оценку подобных высказываний со стороны адресата с учетом общей социальной оценки.

Тональность принято понимать как «свернутую экспрессивность, которая является основным средством реализации эстетической функции произведения» [1, с. 112]. Звукам и тону в определенном контексте также присуща текстосопроводительная коннотативная функция, которая порождается чисто просодической речевой моделью и ритмом [2, с. 271]. Кроме того, тональность рассматривается как категория текста, которая выражает интенцию адресанта в зависимости от качеств объекта / предмета речи и его отношения к этим качествам [3, с. 25].

Ритм как лингвостилистическое явление в последнее время все чаще становится предметом специальных исследований [3–5]. Большинство ученых считают ритм системным явлением, включающим множество взаимосвязанных элементов, которые образуют целостность текста [4; 6, с. 124]. Ритмическая система имеет общеязыковой характер и формируется лексико-семантическими, просодическими и сегментными средствами.

Ритм паремии остается пока недостаточно освещенным вопросом. Как правило, лишь указывается на наличие определенного ритма в данных высказываниях, основное же внимание уделяется рифме. Однако каждая паремия характеризуется ритмической организованностью независимо от того, рифмованная она или нет. Еще В.И. Даль отмечал, что «большая часть пословиц без красного склада и без правильного, однородного размера; лад или мера в них, однако есть, как во всякой складной, короткой речи, и лад этот дает ей певучесть и силу» [7, с. 25].

Целью нашей статьи является анализ основных ритмико-интонационных особенностей немецких паремий посло-

вичного типа в опоре на их коммуникативное задание, структурно-смысловые отношения между предметами, лицами, понятиями, действиями и определение основных характеристик типичной ритмико-интонационной модели.

Анализ последних исследований и публикаций. Как показывают исследования немецких паремистов [8–11], среди немецких паремий примерно третья часть имеет рифмованную организацию. Рифма, которая, как правило, строится на базе семантико-синтаксических отношений в высказывании, выступает одним из средств формирования ритма в паремии. По меткому выражению Ф. Буслая, «пословица создавалась взаимными силами звука и мысли» [12, с. 132].

Ритм – это сложное межуровневое явление, которое объединяет в себе собственно языковые, психолингвистические и психофизические факторы [10]. Собственно языковые факторы, принимающие участие в формировании ритма высказывания, распределяются между разными уровнями. Анализ механизма восприятия ритма прозаического текста показал, что он включает в себя фонетические, морфологические, лексические, синтаксические и некоторые другие средства [4]. В лингвистических словарях дается фонетическое толкование ритма. Так, ритм рассматривается как равномерное чередование ускорения и замедления, напряжения и ослабления, долготы и краткости, подобного и различного в произведении речи [13, с. 388]. Эти определения – следствие изучения стихотворных форм. Исследователи ритма текста рассматривают его как упорядоченную закономерность повторения и чередования элементов языковой структуры текста, направленную на создание экспрессивного высказывания.

Ритм паремии использует закономерности построения как стихотворных, так и прозаических форм. Паремия является продуктом двух систем коммуникации, представляющих ее «буквальный» и «скрытый» смысл [15, с. 165]. Она как бы интегрирует в себе две интонационные системы: смысловую интонацию и ритмическую. Первая определяет синтактико-смысловое выделение элементов, вторая – служит связующей основой сцепления и сопоставления составляющих ее элементов.

Интонация того или иного высказывания, как отмечал В.М. Жирмунский, зависит, прежде всего, от смысла слов, а точнее – от общей смысловой окраски и эмоционального тона речи, следовательно, от художественно-психологического задания, осуществляемого в единстве приемов стиля [16]. По мнению Б.В. Томашевского, ритм прозы есть «расчлененность речи, предопределенная ее смысловым и синтаксическим строем» [17, с. 298].

Изложение основного материала. Ритмико-интонационную структуру паремии следует рассматривать в тесной связи с семантическими отношениями, которые устанавливаются в высказывании, а также с учетом ориентации ритма паремии на ее содержание в целом. Ритмико-интонационная структура

паремии зависит, прежде всего, от коммуникативной задачи высказывания, а именно от намерения установить определенные структурно-смысловые отношения между предметами, лицами, понятиями, действиями, по типу которых она будет в дальнейшем включаться в тот или иной дискурс. Вслед за немецкими учеными [18] мы называем такие отношения *основными семантическими отношениями* (ОСО), а компоненты, между которыми устанавливаются эти отношения в паремии, – *членами основных семантических отношений* (ЧОСО). ЧОСО могут как распределяться по двум структурно-смысловым сегментам паремии, так и находиться в одном из них. В зависимости от этого формируется ритмико-интонационная структура паремии. Структурно-смысловые сегменты паремии могут быть образованы на базе одной и более ритмических групп, которые являются конститутивными единицами ритма паремии.

1. Большинство паремий состоят из двух кратких ритмических групп, образующих ритмико-интонационный бином, где ЧОСО находятся в обеих его частях. Например: *Ein gutes Wort / findet einen guten Ort* (букв.: *Хорошее слово найдет хорошее место*. ≈ *Ласково слово / пище дубины*). *Wer den Pfennig nicht ehrt, / ist des Talers nicht wert* (букв.: *Кто пфенниг не чтит, тот и талера не стоит*. ≈ *Копейка / рубль бережет*). В данных примерах ОСО устанавливаются между ЧОСО *gutes Wort – guten Ort* (букв.: *доброе слово – хорошее место* = отношения следствия); *Pfennig / nicht ehrt – Taler / nicht wert* (букв.: *пфенниг не чтит – талера не стоит* = определительные отношения). Данные отношения фиксируются паузой, которую мы называем *ритмико-смысловой*. Она определяет тип ритма паремии и сигнализирует о наличии смысловых отношений между частями высказывания. Благодаря краткости ритмичных групп паремии приобретают в прагматическом плане убедительную тональность.

2. Вторую группу представляют паремии, в которых каждая часть бинома содержит две ритмические группы. Например: *Erst wäg's, / dann wag's, // erst denk's, / dann sag's* (букв.: *Сначала взвесь, / потом отважься, // сначала подумай, потом скажи* ≈ *Семь раз отмерь, / один раз отрежь!*). *Wie der Baum, / so die Birn', // wie die Frau, / so die Dirn'* (букв.: *Какое дерево, / такая и груша, // какая жена, / такая и дочь*. ≈ *Яблоко от яблони / недалеко падает* = сравнительные отношения). За счет одинакового количества ритмических групп в обеих частях ритмико-интонационного бинома паремии, а также благодаря поддерживающей их рифме ритмического нарушения паремии не происходит. Сохранению ритма в паремии способствует также то, что ОСО устанавливаются как на базе развертывающихся лексико-семантических отношений между ритмическими группами в каждой части бинома, так и, в конечном счете, между двумя частями бинома. ОСО имеют в данном случае *двухступенчатый характер*. Так, в первой части бинома первого примера формируются смысловые отношения следствия между *erst wäg's – dann wags* на базе лексического сопоставления (сейчас – потом, взвесь – решайся), а во второй части наблюдаются аналогичные отношения между *erst denk's – dann sag's* (сначала – потом, думай – говори). ОСО паремии строятся на базе сопоставления двух частных смысловых отношений – подобно тому, как сначала нужно взвешивать, а потом решаться на что-нибудь, так же необходимо сначала подумать, а потом говорить. Во втором примере на базе частных отношений следствия (какое дерево – такая и груша, какая жена / мать – такая и дочь) строятся сравнительные ОСО.

3. Третью группу представляют паремии, у которых части ритмико-интонационного бинома содержат разное количество ритмических групп. Например: *Hitz im Rat, / Eil' in der Tat // bringt nichts als Schad'* (букв.: *Совет сгоряча / у поспешность в деле // не принесет ничего, кроме вреда*. ≈ *И готово, да бестолково*). *Der Alten Rat, / der Jungen Tat // macht Krummes grad* (букв.: *Советы стариков, / да дела молодых // и кривизну исправят*. ≈ *Старики для совета, / молодые для дела*). *Der Wolf ändert wohl das Haar, // doch bleibt er, / wie er war.* (≈ *Волк каждый год линяет, / а нрава не меняет* ≈ *Как волка не корми, / он все в лес смотрит*). В первых двух паремиях первая часть бинома содержит две ритмических группы, а вторая – одну. В третьем примере вторая часть бинома содержит две ритмических группы. Во всех паремиях, несмотря на неравномерность по количеству ритмических групп, имеет место бинарность ОСО (следствия, условные, уступительные) и ритмико-интонационная, выравниваемая за счет синтаксической формы, рифмы, аллитерации, параллелизма.

4. Небольшую группу представляют паремии, которые являются, на первый взгляд, смысловыми трехчленами, а не биномами. Например: *Den ersten Tag ein Gast, / den zweiten eine Last, // den dritten stinkt er fast* (букв.: *Первый день гость – гость, / второй день – тягость, // третий день – почти зловонье*). *Mitgegangen, // mitgefangen, / mitgehungen* (букв.: *Вместе пошли, // вместе пойманы, / вместе и висеть*. ≈ *За компанию / и монах женился*). Однако в данных паремиях ОСО имеют бинарный характер в смысловом плане (гостить недолго – хорошо, вместе делали – вместе ответ держать – отношения следствия). Это позволяет, с опорой на логико-семантические связи, говорить также о ритмико-интонационном сопоставлении двух частей. Сюда относятся также паремии со смысловым риторическим распространением в виде вводной или уточняющей характеристики, несколько утяжеляющей ритмическую структуру паремии, но необходимой для развертывания ОСО. Например: *Liebe ist ein seltsam Wesen, / man lockt sie mit Rosen | und verjagt sie mit Besen* (букв.: *Любовь – странное существо / вы привлекаете ее розами, | а отгоняете ее метлами*). Ритмическая пауза здесь ставится сразу после риторического введения *Liebe ist ein seltsam Wesen*, и оба ЧОСО (*locken mit Rosen – verjagen mit Besen*) находятся во второй части ритмической группы. Их семантическое противопоставление становится возможным благодаря возникающей между этими смысловыми группами цезуре, которая, с одной стороны, диктуется синтаксически, а с другой – по смыслу.

Как видим, в организации ритмико-интонационной структуры паремии могут принимать участие не только синтаксическая пауза, но и цезура, которая возникает на фоне стихотворной размерности второй части паремии. Таким образом, в организации ритма паремии наблюдается взаимодействие средств различных уровней – фонетического, лексического и синтаксического.

5. Последнюю группу представляют паремии в виде простых повествовательных предложений, в которых не наблюдается четкого ритмического равновесия, а ритм сохраняется за счет равномерного распределения ударных слогов по всему высказыванию по типу стихотворного ритма. Например: *Jeder / hält in seiner Weise Haus* (букв.: *Каждый / содержит свой дом по-своему*. ≈ *В своем доме / своя правда!*). *Hoch / wird tief gestürzt* (букв.: *Высоко взлетать, / низко падать*. ≈ *Кто слишком высоко взлетает, тот низко падает*). *Morgenstund / hat*

Gold im Mund (букв.: У утра / золото во рту. ≈ Утро вечера мудренее). Характерно, что ритмико-интонационный бином является конститутивным маркером любой паремии независимо от ее синтаксической структуры. Определяющей в данном случае выступает фразовая интонация, которая выполняет три лингвистических функции: членения, связи и передачи смысловых отношений [19, с. 9].

Ритмико-интонационная соотношенность частей паремии часто замещает синтаксические связи между ними, и смысловые отношения между данными компонентами определяются не синтаксисом, а интонацией и ритмом. Например: *Viel Geschrei / und doch kein Ei* (букв.: Много крика, / а яйца нет. ≈ Много шума / из ничего – противительные ОСО). *Je leerer der Kopf, / desto geschwätziger die Zunge* (букв.: Чем более пустая голова, / тем болтливей язык. ≈ У пустой головы, / язык длинный – ОСО сопоставления).

Л.В. Щерба отмечал [20], что в «европейских языках (а вероятно, и во многих других) самым могучим средством выражения связи между словами и группами слов является интонация, фразировка в самом широком смысле слова. Ритмическая интонация в паремии особенно важна для синтаксически неполных высказываний, где она обеспечивает передачу смысла на основе семантических связей и отношений между компонентами и выполняет *смыслообразующую функцию*, способствуя восприятию не только прямого значения высказывания, но и его глубинного смысла.

Ритмическая интонация паремии может иметь более или менее выраженный характер в зависимости от наличия или отсутствия рифмы. Например: *Heirat in Eile / bereut man mit Weile* (Женишься в спешке / вскоре пожалеешь. ≈ Жениться на скорую руку, на долгую муку). *Bekümmert Herz / treibt selten Scherz* (букв.: Печальное сердце / редко шутит. ≈ У кого на сердце ненастно, / у того и на всякий день дождь). Рифмованные паремии благодаря более выраженной информационно-смысловой структуре (смысловые центры выделены и ударением, и рифмой) обладают большим прагматическим воздействием эффектом. Ритмическая структура паремий формируется, с одной стороны, сообразно закономерностям ритма прозы, основанном на синтагматическом членении предложения, а с другой – средствами мерной речи (размером, рифмой, паузой, темпом речи).

Немецкий исследователь Ф. Зайлер характеризовал пословицы как стихотворные формы, а рифмованные пословицы привязал к стихотворным схемам [21], т. е. паремии характеризуются определенными мерными средствами речи. В немецких паремиях наблюдается тенденция к равномерному чередованию долгих и коротких слогов, ускорению и замедлению темпа, понижению и повышению тона и т. п. Все эти явления свидетельствуют о родстве паремий с другими фольклорными формами, которым присуща мерная речь. Например: *Ein guter Magen / kann alles vertragen* (букв.: Хороший желудок / все переварит. ≈ Хороший жернов / все перемелет). *Ein gut Gemüt / ist besser als ein Geblüt* (букв.: Доброе сердце / лучше хорошей крови. ≈ Благородство не в крови, / а в характере).

Тенденция к мерности в паремиях объясняется стремлением к ритмико-интонационному равновесию обоих ритмико-смысловых сегментов высказывания, что достигается за счет уравнивания количества ударных слогов.

В паремиях могут наблюдаться и ритмические перебои, однако они не разрушают общей ритмической рамки, которая

сохраняется за счет других средств, таких как *аллитерация* (*Glück und Glas, / wie leicht bricht das* – букв.: Счастье и стекло, / как же бьются легко. *Eine Stunde Schlaf vor Mitternacht / ist besser als zwei danach* – букв.: Час сна до полуночи / лучше чем два после), *параллелизм* (*Ein Mann macht keinen Tanz / eine Blume keinen Kranz* – букв.: Один человек не составит танца, / из одного цветка не сделаешь венка. *Jeder Wein hat seine Hefen, jedes Mehl seine Kleie* – букв.: Каждое вино имеет свои дрожжи, / каждая мука имеет свои отруби), *контраст*, *вплоть до парадокса* (*Keine Antwort / ist auch eine Antwort* – Молчание / – знак согласия. *Aus einem kleinen Funken kommt oft großes Feuer* – букв.: Из малой искры / часто возгорается большое пламя), *игра слов* (*Vorsicht / ist besser als Nachsicht* – букв.: Лучшее перестраховаться, чем потом сожалеть. ≈ Береженного Бог бережет. *Allzu scharf macht schartig* ≈ Остро точишь – выщербил. *Einmal ist keinmal* – букв.: Один раз / – это ни разу).

Рифма, созвучие окончаний являются чрезвычайно важными отличительными чертами паремий, так как они отражают мелодику этих народных изречений и их тенденцию к полноте и красоте звучания. Именно рифма придает форме паремии завершенности и делает ее устоявшимся, легко запоминающимся высказыванием. В рифмованных паремиях, подобно тому, как и в стихотворных произведениях, размер, выделяя слова в соответствии со своими требованиями, до известной степени уравнивает их в произносительных, а следовательно, и в смысловых параметрах, как бы произвольно повышая «права» интонационно слабых слов и групп до уровня «ведущих» [15, с. 154]. Это приводит к равноударности обеих ритмико-интонационных групп паремии, что в дальнейшем определяет ее смысловое членение и прагматическое воздействие.

Рифма или простое созвучие могут быть в конце каждой из двух частей паремии: *Was du heute kannst besorgen, / das verschiebe nicht auf morgen* – букв.: То, что можешь сделать сегодня, не откладывай на завтра. *Zwist unter Liebesleuten / hat nicht viel zu bedeuten* – букв.: Раздор среди влюбленных / не много значит. ≈ Милые бранятся, / только тешатся. *Je höher der Rang, / je härter der Zwang* – букв.: Чем выше ранг, / тем больше должен.

Часто рифма достигается благодаря повтору слов: *Geteilte Freude ist doppelte Freude / geteilter Schmerz ist halber Schmerz* – букв.: Разделенная радость / – двойная радость // разделенная боль / – половина боли. *Ein Mann / kein Mann* – букв.: Один мужчина / не мужчина. ≈ Один в поле не воин.

И в том, и в другом случае рифмуются слова, которые выделяются в качестве ударных, коммуникативно нагруженных. Они привлекают к себе внимание и выступают, в конечном счете, теми позициями паремии, между которыми устанавливается определенный тип смысловых отношений. Своей тенденцией к равноударности паремии сближаются со стихотворными формами. Однако если в стихах выделение каждого слова как весомого нейтрализует функцию фразового ударения [17, с. 313], то в паремии создается равноправие сегментно-смысловых ударений. Весомыми являются не все слова, а лишь конечные элементы сегментов, и фразовое ударение выполняет свою основную функцию, в то время как логическое ударение закрепляется за коммуникативно выделенным компонентом паремии.

В паремиях наблюдаются две противоположно направленные тенденции: во втором ритмико-интонационном сегменте паремии стремится к выделению, как правило, последний его компонент, являющийся коммуникативным ядром паре-

мии, так как он находится в сильной позиции предложения (последнее место), а в первом сегменте к такому выделению стремится член, занимающий сильную конечную позицию в ритмико-интонационном сегменте. Подобное наблюдается и в том случае, когда коммуникативное ядро паремии занимает первое, также коммуникативно важное место в предложении. Логически ударный компонент в таком случае находится в предполье [22, с. 265], а во втором ритмико-интонационном сегменте выделяется последний компонент. В результате каждый ритмико-интонационный сегмент приобретает свое относительно автономное интонационное оформление, которое закрепляется и фиксируется паузой между ними. Пауза также несет смысловую нагрузку, она замедляет звучание паремии и тем самым, с одной стороны, способствует активизации апперцепционной базы коммуникантов, а с другой – придает паремии большей убедительности. Эта особенность ритмико-интонационной рамки паремии также является одной из отличительных ее черт по сравнению со свободным высказыванием. Стилиевая и жанровая принадлежность данных высказываний воспринимается благодаря особому интонированию, что позволяет говорить о наличии паремийной ритмико-интонационной модели, которая может рассматриваться как принадлежность языковой системы, так как именно «единство языковой системы обеспечивает единство реакций на это содержание» [20, с. 28].

Пауза, которая определяет границы между ритмико-интонационными и смысловыми сегментами паремии, часто оформляется также графически с помощью тире, запятых и других знаков препинания: *Geld verloren / – nichts verloren* (букв.: *Деньги потерять – / ничего не потерять*). *Gesunder Mann, / reicher Mann* (букв.: *Здоровый человек, / богатый человек*). *Augen auf! / Kauf ist Kauf* (букв.: *Глаза шире! Покупка есть покупка!*).

Кроме того, характерной чертой ритмико-интонационной модели паремии является также более медленное, чем в свободном предложении, произношение компонентов, входящих в смысловые сегменты. Благодаря этому компоненты паремии приобретают большую смысловую нагрузку. Тем самым конкретные значения слов трансформируются в многозначные, а затем – и в общезначимые. В итоге воспринимается не только номинативное значение, но и подтекст – скрытый смысл паремии. Таким образом, ритмико-интонационная модель паремии принимает участие в формировании семантико-смысловой структуры высказывания, выполняя *смыслообразующую и смысловосвязующую функции*.

Организация ритмико-интонационных групп паремии не имеет строгой синтаксической обусловленности. При выделении ритмических групп синтаксические связи между компонентами не всегда принимаются во внимание. Например: *Essen und Trinken / hält Leib und Seele zusammen* (букв.: *Еда и питье крепят тело и душу*). *Große Ereignisse / werfen ihre Schatten voraus* (букв.: *Большие события / бросают большие тени*). *Nichts ist schwerer zu ertragen / als eine Reihe von guten Tagen* (букв.: *Ничего тяжелее не переносится, / чем череда хороших дней*).

Как видим, определение границы между ритмическими группами осуществляется с опорой на звуковые средства ритмического членения, фразовое ударение и на семантико-смысловые связи в паремии. Ритмико-интонационные группы совпадают со смысловыми сегментами, между которыми устанавливаются определенные отношения. Ритмическая интонация в паремии накладывает свои ограничения на протя-

женность синтагм. Чаще они состоят из одного полноударного слова и, как правило, не содержат более трех или четырех слов.

Смысловая интонация сигнализирует о наличии семантико-синтаксической незавершенности первой ритмико-интонационной группы паремии и о том, что она имеет очевидные смысловые связи со второй ритмико-интонационной группой. Смысловая интонация объединяет обе группы в одно коммуникативное целое – высказывание.

Таким образом, смысловые отношения между ритмико-интонационными группами паремии активизируются с помощью следующих средств интонационного выделения: 1) акцентирования конечного компонента паремии; 2) акцентирования конечного компонента ритмико-интонационных групп паремии; 3) значимой паузы между ритмико-интонационными группами паремии; 4) замедленного и акцентированного ударения и произношения слабоударных слов (тенденции к равноударности); 5) рифмованного выделения слов.

Выводы. Исходя из проведенного анализа, можно говорить о *типичной ритмико-интонационной модели немецкой паремии*, которая предполагает: 1) бинарность ритмико-интонационного членения; 2) выраженную акцентуацию составных элементов ритмико-интонационных групп паремии; 3) выраженную смысловую паузу между ритмико-интонационными группами паремии; 4) значимое (акцентированное) произношение компонентов паремии, предполагающее наличие подтекста.

Ритмико-интонационная модель паремии формируется в соответствии с коммуникативным заданием паремии установить определенный тип смысловых отношений между определенными понятиями, предметами, лицами и т. п. и обозначить вектор коммуникативной динамики высказывания. Она формируется как средствами мерной речи, так и с опорой на синтагматическое членение предложения. Ритм паремии накладывает определенные ограничения на синтагматическую организацию паремии, использует ее закономерности или вытесняет синтаксические связи, компенсируя их семантико-смысловыми связями, основанными на ритмико-интонационных отношениях. Ритм и рифма выступают звфоническими маркерами паремии, привлекающими внимание адресата к данному типу высказываний, активизируют его апперцепционную базу, потенцируют прогнозируемое восприятие и соответствующую данному типу речевых единиц оценку, а также посткоммуникативное воздействие.

Перспективным для дальнейших исследований представляется, в частности, анализ ритмико-интонационной структуры паремии как средства речевого воздействия на адресата в различных дискурсивных практиках.

Литература:

1. Брандес М.П. Стилистика текста: немецкий язык. Теоретический курс: учебник. Москва: Книжный дом «Университет», 2014. 427 с.
2. Sowinski B. Deutsche Stilistik. Beobachtungen zur Sprachverwendung und Sprachgestaltung im Deutschen. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 1992. 341 S.
3. Іваненко С.М. Поліфонія ритмотональної будови тексту в стилістичному аспекті (на матеріалі німецької мови): автореф. дис. ... док. філол. наук: 10.02.04; Київський нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Київ, 2010. 36 с.
4. Schnorbusch D. Rhythmus in der Prosa. Zu den rhythmischen Eigenschaften deutscher Kunstprosa am Beispiel der Erzählung Rote Korallen von Judith Hermann. Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik. 2006. Vol. 36. № 1. S. 120–158.

5. Wachsmuth I. Kommunikative Rhythmen in Gestik und Sprache. Kognitionswissenschaft. Berlin: Springer-Verlag, 2000. S. 151–159.
6. Антипова А.М. Основные проблемы в изучении речевого ритма. Вопросы языкознания. Теоретический журнал по общему и сравнительному языкознанию. М.: Наука, 1990. С. 124–132.
7. Даль В. Толковый словарь великорусского языка: в 4 т. М.: Русский язык, 1982. Т. 4. 683 с.
8. Lewandowska A. Sprichwort-Gebrauch heute. Ein interkulturell-kontrastiver Vergleich von Sprichwörtern anhand polnischer und deutscher Printmedien. Bern: Peter Lang, 2008. 366 S.
9. Mieder W. Spruchschlüssel (ab)bauen. Sprichwörter, Antisprichwörter und LehnSprichwörter in Literatur und Medien. Wien: Praesens Verlag, 2010. 465 S.
10. Peukes G. Untersuchungen zum Sprichwort im Deutschen: Semantik, Syntax, Typen. Berlin: E. Schmidt, 1977. 183 S.
11. Seiler F. Das deutsche Sprichwort. Strassburg: Verlag von Karl J. Trübner, 1918. 77 S.
12. Буслав Ф.И. Исторические очерки русской народной словесности и искусства: в 2 т. СПб.: Общественная польза, 1861. Т. 1: Русская народная поэзия. 662 с.
13. Словарь литературоведческих терминов. М.: Просвещение, 1974. 506 с.
14. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М.: КомКнига, 2005. 571 с.
15. Ковтунова И.И. Синтаксис поэтического текста. Linguistische Poetik. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2002. С. 165–227.
16. Жирмунский В.М. Теория литературы. Поэтика. Стилистика. Л.: Наука, 1977. 169 с.
17. Томашевский Б.В. Ритм прозы. Томашевский Б.В. О стихе. Л.: Прибой, 1929. С. 254–318.
18. Peukes G. Untersuchungen zum Sprichwort im Deutschen: Semantik, Syntax, Typen. Berlin: E. Schmidt, 1977. 183 S.
19. Николаева Т.М. Актуальное членение – категория грамматики текста. Вопросы языкознания. 1972. № 2. С. 48–54.
20. Щерба Л.В. О тройном аспекте языковых явлений и об эксперименте в языкознании. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. Л.: Наука, 1974. С. 24–39.
21. Seiler F. Das deutsche Sprichwort. Strassburg: Verlag von Karl J. Trübner, 1918. 77 S.
22. Schmidt W. Grundfragen der deutschen Grammatik. Eine Einführung in die funktionale Sprachlehre. Berlin: Volk und Wissen. 1976. 332 S.

Прутчи́кова В. В. Ритміко-інтонаційна модель німецької паремії

Аногація. Стаття присвячена аналізу основних ритміко-інтонаційних особливостей німецьких паремій типу прислів'я. Паремія розглядається як продукт двох систем комунікації («буквального» і «прихованого» смислів), де використовуються закономірності побудови як віршових, так і прозових форм. З опорою на комунікативне завдання, часткові й основні семантичні відношення між сегментами паремії визначено основні характеристики типової ритміко-інтонаційної моделі.

Ключові слова: паремія, ритм, інтонація, тональність, комунікативне завдання, ритміко-інтонаційна модель.

Prutchykova V. The rhythmic and intonation model of the German proverbs

Summary. The paper deals with the analysis of the basic rhythmic and intonation features of the German paremia of the proverbs type. A paremia has been examined as the product of two communication systems (literal sense and implication), where the regularities of both versification and prose composition are used. The basic characteristics of a typical rhythmic and intonation model of the proverb have been defined on the basis of both the communicative aim and the partial and the basic semantic relations between the proverb segments.

Key words: proverb, rhythm, intonation, text sentiment, communicative aim, rhythmic and intonation model.

*Pustovoit N. I.,
maître de conférence de la chaire de philologie et de traduction
de l'Université nationale du transport ferroviaire de Dnipro
au nom de l'académicien V. Lazaryan*

L'APPRENTISSAGE DE LA GRAMMAIRE FRANÇAISE DANS LES CONDITIONS CONTEMPORAINES

Summary. The paper is devoted to teaching grammar of the French language under the modern conditions. Since the processes of communication in the modern world are getting highly significant, this issue should be considered. The desire of Ukraine to join the European community encourages linguists to look for alternative approaches to teaching foreign languages in order to meet the level of European standards. Searching different methods, pedagogical techniques, revealing the potential of students, their intellectual and creative capabilities, leads scholars to conclude that it is necessary to introduce new technologies in the process of teaching foreign languages. Interactive teaching methods change the relationship between a teacher and a student. The student gets involved in the educational process. The use of the Internet, informational training programs opens up new opportunities for learning foreign languages. Grammar of the French language is an important link in this process. Working with tests, preparing presentations, course papers on grammar, etc. allow students to expand their knowledge of grammar, which has a lot of peculiarities such as a phenomenon of asymmetry, which is manifested in different grammatical categories. Partial asymmetry is manifested in moods with a different number of tenses. The discrepancy between the forms of written and oral language led to the emergence of two morphological systems. The grammar system of the French language has a lot of polysemantic and indefinite forms; it is diverse due to the means of expressing grammatical meaning.

Key words: interactive methods, grammar system, asymmetry, partial asymmetry, synthetic, analytical.

L'énoncé du problème. Compte tenu le mouvement contemporain de l'Ukraine vers l'espace éducatif européen l'activité d'innovation acquiert une signification essentielle qui consiste à la recherche de différents moyens pédagogiques, à la mise en pratique des réformes et des méthodes qui pourraient découvrir le potentiel des étudiants dans de divers domaines de vie, leurs qualités intellectuelles et créatives. Cela permettrait d'augmenter la motivation dans l'éducation, déterminer leur autoperfectionnement. L'apprentissage de la grammaire française au niveau contemporain exige d'une nouvelle approche.

L'objectif principal de cet article est une étude plus détaillée de l'emploi du système grammatical du français contemporain sous le jour de la mise en pratique de nouvelles technologies dans l'enseignement.

L'analyse des recherches, de la littérature scientifique et l'expérience du travail dans la formation des étudiants qui apprennent le français confirment l'idée concernant le passage des méthodes traditionnelles de l'apprentissage du français aux technologies d'innovation [1; 2; 4]. Il s'agit de différentes conceptions de méthodes concernant l'apprentissage interactif, communicatif et intensif ainsi que de l'utilisation des ressources d'Internet et des logiciels d'apprentissage.

Le texte de l'article. La connaissance du système grammatical français ne donne pas encore le savoir de communiquer couramment. Pour atteindre le but de communiquer il faut que l'étudiant soit le participant actif du processus d'étude à l'égal du professeur. A présent, il existe déjà beaucoup de méthodes interactives: jeux d'affaire, méthode de projet, de réalisation des problèmes, elles permettent d'utiliser d'une façon efficace la langue comme un moyen de communication. Les technologies contemporaines dans l'enseignement sont variées, on utilise des technologies d'information et de télécommunication, on travaille avec les logiciels, on crée des présentations dans Microsoft Power Point, on utilise les ressources du réseau mondial Internet. Ces ressources sont immenses et variées. Elles donnent une information nécessaire aux étudiants en provoquant leur intérêt et en augmentant la motivation dans l'enseignement.

La recherche de nouvelles technologies est conditionnée par plusieurs raisons. L'apprentissage des langues étrangères d'une façon traditionnelle ne répond plus aux exigences contemporaines de la connaissance de la langue. L'efficacité d'apprentissage des langues dépend, certainement, du niveau de la mise en oeuvre de la théorie et pratique de nouvelles technologies.

En utilisant des ressources du réseau d'Internet on peut faire le processus d'apprentissage des langues plus efficace, parce qu'elles permettent de perfectionner les savoirs et connaissances dans de différents aspects de la langue [3]. Par exemple, pour la grammaire on peut utiliser des tests grammaticaux dans lesquels on peut travailler de divers phénomènes de grammaire. L'utilisation des matériaux de ressources d'Internet contribue au développement de la réserve grammaticale active et passive.

L'efficacité du travail avec les ressources du réseau d'Internet a conditionné l'apparition de nouvelle discipline "l'enseignement d'information". Pour l'apprentissage du français l'enseignement d'information donne la possibilité de travailler avec chaque étudiant d'une manière individuelle et intensive, parce que le professeur peut proposer à chaque étudiant de faire la présentation où il devra montrer ces connaissances non seulement selon le thème concerné mais aussi montrer ces connaissances dans la grammaire française.

Ainsi, à l'aide des technologies d'information on réalise des objectifs cognitif, de formation, de développement, communicatif.

L'objectif cognitif est assuré par l'information reçue d'Internet. Un grand volume d'information reçue d'Internet contribue à la formation et au développement des connaissances des étudiants, leur niveau de communication devient plus élevé. Le plus important dans ce processus c'est ce que l'étudiant utilise des logiciels qui l'approchent aux situations de vie réelle.

Ainsi, l'apprentissage des langues étrangères avec l'utilisation des technologies d'information c'est commode et a la perspective. Cependant cela ne signifie pas que les manuels de français seront remplacés par les technologies d'information. Tout simplement

elles compléteront les livres grâce au besoin des gens d'augmenter l'espace d'information.

L'apprentissage de la grammaire française à la lumière des nouvelles technologies présente un problème urgent, parce que cet aspect de la langue provoque souvent des difficultés chez les étudiants. N'importe quel travail avec l'internet (présentation, messages, exposés des thèmes concernés etc.) exige des étudiants des connaissances de la grammaire.

C'est pourquoi il est important de trouver les méthodes et les moyens pour faciliter l'apprentissage des phénomènes grammaticaux. Pour que les étudiants puissent connaître bien la grammaire, ils doivent apprendre les particularités et les traits distinctifs de cet aspect.

Chaque langue a ses particularités et catégories grammaticales qui reflètent de différents phénomènes de la réalité et formes de liaison des mots dans les propositions. Par exemple, le français a la catégorie de déterminants: son livre (le livre de lui), cet acteur (celui qui est acteur), une table (la table). Il faut dire que cette catégorie n'existe pas en ukrainien. Dans d'autres cas il y a en français l'asymétrie entre de différentes catégories grammaticales. Par exemple, le genre est présent chez les substantifs, adjectifs, certains pronoms, déterminants et participes passés accordés avec le sujet. Cependant la forme de l'expression du genre pour les adjectifs n'est pas régulière surtout dans le discours oral. Par exemple, marron (каштановий), adjectif qui n'a qu'une forme pour tous les genres; chaque (кожен, кожна), déterminant qui n'a qu'une forme pour les deux genres; notre, votre (наш, наша, ваш, ваша), déterminants qui n'ont qu'une forme pour les deux genres.

On peut voir l'asymétrie dans la formation de la catégorie du nombre en français. Par exemple, un cahier – des cahiers (зошити), mais une noix – des noix (горіхи). Dans le premier cas le pluriel se forme d'une façon habituelle: on ajoute **s** à la fin du mot; dans le cas suivant on n'ajoute rien, parce que la lettre **x** qu'on emploie également pour la définition du pluriel, existe déjà dans le mot au singulier. Cette situation se rencontre non seulement dans la classe des substantifs. Par exemple, heureux (щасливий, щасливі); gros (великий, великі). Il faut souligner que les substantifs et adjectifs qui ont la terminaison **-al** au singulier changent leur forme au pluriel en **-aux**. Par exemple, principal – principaux (головні); cheval – chevaux (коні); **-ail -aux**: travail – travaux (роботи). Pour définir la signification (le nombre) du mot il existe en français, à la différence de l'ukrainien, la notion des articles qui déterminent le genre, le nombre et le sens du nom. Par exemple, un ami – des amis (друг – друзі); un héros – des héros (герой – герої); un Français – des Français (француз – французі). Dans le premier exemple on ajoute **s** pour le pluriel mais dans deux autres exemples on n'ajoute rien parce qu'il y a déjà la lettre **s** à la fin des mots au singulier.

Il faut noter que l'asymétrie se manifeste en français d'une façon différente: en forme liée, par exemple, principaux c'est l'adjectif du genre masculin et du nombre pluriel; en forme analytique, par exemple, il a trouvé (він знайшов) – le verbe **trouver** au passé composé; en polysémie, par exemple, la lettre **s** à la fin du substantif signifie le pluriel ou le singulier – les livres (книги) et l'engrais (добриво) ou la deuxième personne du verbe – tu achètes (ти купуєш); en synonymie, par exemple, je viens demain ou je viendrai demain (я прийду завтра).

Il y a parfois des catégories dans lesquelles l'asymétrie se manifeste partiellement: il existe la différence dans la signification d'un même aspect en français et en ukrainien. Par exemple, si on parle de l'aspect "objet animé / objet inanimé" dans plusieurs langues, cela se combine différemment: en ukrainien les substantifs animés et ina-

nimés ont de différentes terminaisons malgré qu'ils soient les compléments directs "він знаходить статтю" (le complément direct, l'objet inanimé) et "він знаходить друга" (le complément direct, objet animé); en français l'aspect "objet animé / objet inanimé" se manifeste chez les pronoms en fonction du complément indirect, l'opposition des formes **en – de lui; y – à lui**. Par exemple, je pense à cet acteur – je pense à lui; je pense à ce rapport – j'y pense; il a besoin de ce livre – il en a besoin, il a besoin de ce technicien – il a besoin de lui. Cette différence souligne que les pronoms **en, y** s'emploient au lieu des objets inanimés et les pronoms personnels avec les prépositions remplacent les objets animés.

Les cas de l'asymétrie partielle dans la même catégorie se manifestent aussi dans l'emploi du mode et du temps de verbe. Il est connu qu'en français il y a plus de modes et de temps qu'en ukrainien. Cette différence se base non seulement sur la formation des modes et des temps mais aussi sur leurs cas d'emploi. Par exemple, dans le mode d'Indicatif l'ukrainien dispose de 3 temps: présent, passé et futur – "він вивчає французьку мову", "він вже вивчив французьку мову", "він вивчить французьку мову". En français il existe plusieurs temps dans l'Indicatif: présent, imparfait, passé composé, passé simple, passé et futur immédiat qui se distinguent non seulement par le temps mais par les nuances du sens. Par exemple, ils cultiveront les céréales (вони будуть вирощувати зернові); ils vont cultiver les céréales (вони збираються вирощувати зернові). Dans ces propositions le futur est exprimé par deux temps: le futur simple et le futur immédiat. On peut s'assurer que l'emploi du futur est présenté différemment et la traduction de ces phrases a des nuances du sens. Le passé composé et l'imparfait se trouvent dans l'opposition "perfectif / imperfectif". Par exemple, nous avons passé le temps ensemble (ми провели час разом); nous passions beaucoup de temps ensemble (ми проводили багато часу разом). Il faut noter que parmi les exemples cités il y a les cas du synthétisme et de l'analytisme dans la formation des temps: ils cultiveront; nous passions (on ajoute la flexion **-ont, -ons**); ils vont cultiver, nous avons passé (il y a des verbes auxiliaires et soit l'infinitif, soit le participe passé).

Le français se rapporte généralement aux langues analytiques tandis que l'ukrainien est une langue plutôt synthétique. Par exemple, il a besoin d'un cahier (йому потрібен зошит). On peut voir que la version française, en comparaison avec l'ukrainienne, est analytique, le prédicat est exprimé par l'expression **avoir besoin**, le complément indirect est introduit par la préposition **de**.

On peut aussi constater que la corrélation entre le lexique et la grammaire n'est pas stricte. Il y a des catégories grammaticales, par exemple, le genre et le nombre chez les adjectifs ou les temps chez les verbes. Il existe aussi les catégories lexico-grammaticales qui ne concernent qu'une partie des mots d'une même catégorie, par exemple, le nombre chez les substantifs calculés ou les modes chez les verbes.

Il est nécessaire de noter que le système grammatical du français n'est pas trop compliqué mais il a beaucoup de formes polysémiques ou indéterminées ainsi qu'il est très varié par les moyens d'expression des significations grammaticales; il existe la divergence des formes de la langue parlée et écrite ce qui permet de les classer différemment. Gérard Moignet disait concernant la différence d'emploi des parties du discours: "Cela n'exclut pas, mais au contraire explique qu'en discours un élément puisse être employé dans une autre catégorie que sa catégorie d'origine: un substantif peut en discours avoir un emploi d'adjectif; un adjectif peut être occasionnellement substantivé, ou être employé adverbialement, etc." [5, p. 127]. Par exemple, le jaloux n'est pas toujours agressif (ревнивець не завжди агресивний); cet homme est jaloux (ця

людина ревнива); l'apparition de la liaison dans la langue parlée ou l'article **du** pour les substantifs qui ne sont pas calculés.

Les conclusions. Une étude de l'emploi du système grammatical du français contemporain visait à considérer les possibilités d'apprentissage de la langue à la base des méthodes et moyens les plus modernes.

Premièrement, l'étudiant devient un participant actif dans le processus d'apprentissage grâce à l'emploi des méthodes interactives (présentations, jeux d'affaire, méthode de projet, de réalisation des problèmes).

Deuxièmement, l'Internet et les logiciels favorisent à la réalisation des objectifs cognitifs, de formation, de développement, communicatif. Les ressources d'Internet donnent une information nécessaire aux étudiants en provoquant leur intérêt et en augmentant la motivation dans l'enseignement. Néanmoins, on ne peut oublier ou remplacer les manuels de français par les technologies d'information. Elles compléteront des livres grâce au besoin des gens d'augmenter l'espace d'information.

En utilisant les moyens interactifs pour l'apprentissage du système grammatical français, les étudiants reçoivent les connaissances concernant les particularités et les traits distinctifs de cet aspect. Pour cela on leur donne plusieurs tests sur les différents phénomènes grammaticaux, on leur propose de faire la présentation de quelque thème, y compris grammatical. Les étudiants font des mémoires d'études consacrés aux thèmes grammaticaux.

Il faut souligner que le français a l'asymétrie entre de différentes catégories grammaticales: la forme de l'expression du genre pour les adjectifs n'est pas régulière surtout dans le discours oral. Cela se manifeste aussi pour les déterminants qui n'ont qu'une forme pour les deux genres. L'asymétrie existe dans la formation de la catégorie du nombre des substantifs et des adjectifs: il y a des cas quand les mots ont la même terminaison pour le singulier et le pluriel ou ceux qui changent la terminaison **-al** ou **-ail** en **aux** au pluriel.

Dans la langue française les cas de l'asymétrie se manifestent d'une façon différente: en forme liée, en forme analytique, en polysémie, en synonymie. On parle de l'asymétrie partielle dans l'emploi du mode et des temps du verbe: il y a des cas du synthétisme et de l'analytisme dans la formation de temps qui présentent le futur ou le passé. On peut parler de l'asymétrie partielle pour les cas de modes, parce que l'Indicatif a beaucoup de temps et le Conditionnel n'en a que deux.

Le système grammatical du français n'est pas strict, il y a beaucoup de formes polysémiques ou indéterminées ainsi qu'il est très varié par les moyens d'expression des significations grammaticales, il existe la divergence des formes de la langue parlée et écrite.

Tout cela permet de parler de la grammaire française comme la science qui se développe toujours comme un organisme vivant et qui exige l'étude détaillée de plusieurs problèmes linguistiques, en particulier l'étude des cas de l'asymétrie.

Littérature:

1. Беспалко В.П. Программное обучение (дидактические основы). Москва: Высшая школа, 1970. 300 с.
2. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании: учеб. пособ. Москва: Академия, 2003. 192 с.
3. Нікітченко М. Використання всевітньої мережі Інтернет в навчанні французької мови. Французька мова. 2009. № 1. С. 12–14.
4. Шавва Т. Методика викладання французької мови. Київ: Шкільний світ, 2007. 128 с.
5. Moignet Gérard. Études de psychosystématique française. Хрестоматия по теоретической грамматике французского языка: учеб. пособ. Ленинград: Просвещение, 1980. С. 127–131.

Пустовойт Н. І. Навчання французької граматики за сучасних умов

Анотація. Стаття присвячена питанню навчання французької граматики за сучасних умов. Це питання дуже актуальне, тому що в сучасному світі комунікація набуває особливого значення. Прагнення України увійти до європейської співдружності спонукає лінгвістів шукати інші підходи до навчання іноземних мов, щоб відповідати рівню європейських стандартів. Пошук різних методів, педагогічних засобів, які можуть розкрити потенціал студентів, їх інтелектуальні та творчі якості, дозволяє вченим зробити висновок про необхідність впровадження новітніх технологій у навчанні іноземних мов. Інтерактивні методи навчання змінюють відношення між студентом і викладачем: студент стає активним учасником процесу навчання. Використання Інтернету, інформаційних навчальних програм відкриває нові можливості для студентів в освоєнні іноземних мов. Граматика французької мови є важливою ланкою в цьому процесі. Робота з тестами, підготовка презентацій, написання курсової роботи з питань граматики та ін. дозволяють студентам розширювати свої знання з граматики, яка має багато особливостей і відмінних рис. Доказом цього є явище асиметрії, яке проявляється в різних граматичних категоріях. Розбіжність між усною і письмовою формою мови привела до появи двох морфологічних систем. Граматична система французької мови має багато полісемантичних і невизначених форм, вона різноманітна за рахунок засобів вираження граматичного значення.

Ключові слова: інтерактивні методи, граматична система, асиметрія, часткова асиметрія, синтетичний, аналітичний.

Пустовойт Н. И. Обучение французской грамматике в современных условиях

Аннотация. Статья посвящена обучению французской грамматике в современных условиях. Этот вопрос очень актуальный, потому что в современном мире коммуникация приобретает особое значение. Стремление Украины войти в европейское содружество побуждает лингвистов искать иные подходы в обучении иностранным языкам, чтобы отвечать уровню европейских стандартов. Поиск разных методов, педагогических приемов, которые могут раскрыть потенциал студентов, их интеллектуальные и творческие качества, приводит ученых к выводу о необходимости внедрения новейших технологий в обучении иностранным языкам. Интерактивные методы обучения меняют соотношение между преподавателем и студентом: студент становится активным участником образовательного процесса. Использование Интернета, информационных обучающих программ открывает новые возможности для студентов в освоении иностранных языков. Грамматика французского языка является важным звеном в этом процессе. Работа с тестами, подготовка презентаций, написание курсовой работы по вопросам грамматики и пр. позволяют студентам расширять свои знания грамматики, которая имеет много особенностей и отличительных черт. Доказательством этому может быть явление асимметрии, которое проявляется в разных грамматических категориях. Расхождение между формами письменного и устного языка привело к появлению двух морфологических систем. Грамматическая система французского языка имеет много полисемантичных и неопределенных форм, она разнообразна за счет средств выражения грамматического значения.

Ключевые слова: интерактивные методы, грамматическая система, асимметрия, частичная асимметрия, синтетический, аналитический.

Радзиевская О. В.,

доцент кафедры иностранных языков

ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ЗАКОНОМЕРНОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ПРЕДЛОЖНО-ИМЕННЫХ СОЧЕТАНИЙ IN + NOUN, ON + NOUN В АНГЛИЙСКОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ

Аннотация. В статье рассматривается проблема синхронии и диахронии в английском языке. Автор анализирует закономерности английского языка на примере сочетаний предлога и существительного (in + noun, on + noun). На примере художественной литературы автор определяет частотность употребления данных предлогов в тексте. Было установлено, что инвентарь семантических ролей структуры in + N шире, чем у сочетания on + N. Автор также рассматривает данный вопрос в рамках эволюции и развития английского языка.

Ключевые слова: предлог, сочетание, синхрония, диахрония, развитие.

Постановка проблемы. Синхронный и диахронический подходы были определены и дифференцированы Фердинандом де Соссюром к концу XIX в. Это были два взаимодополняющих подхода в лингвистике. На протяжении большей части XX в. считалось естественным исследование синхронного и диахронического языкознания, а также его ведение в практику. В последнее время исследователи чаще всего признают взаимозависимость синхронии и диахронии между вариациями и изменениями на лингвистическом уровне.

Природа научного изучения языка подверглась разнообразным интерпретациям с течением времени. Лингвисты долгое время искали объяснительные и закономерные принципы изучения языка. Например, в 1870-х гг. лингвисты сосредоточились на систематическом описании исторических изменений языка, и при этом утверждалось, что подлинно научное изучение языка является историческим в его закономерностях диахронии.

В первые годы XX в. внимание лингвистов перешло к синхронным системам изучения языка. Однако в течение большей части первой половины этого столетия лингвисты особое внимание уделяли анализу внешних проявлений языка: множеству звуков, слов, предложений и текстов в широком диапазоне отдельных языков. В ходе этих исследований были разработаны языковые категории, такие как: фонемы, морфемы, морфологические и синтаксические способы анализов текстов. Эти категории помогали выявить общие закономерности и структуру анализируемых текстов [2].

С «Когнитивной революцией» второй половины XX в. произошел сдвиг объекта исследования от внешних проявлений языка до его систем. В связи с этим целью исследований стало понимание фундаментальной природы когнитивного фактора языка.

Итак, пользуясь фундаментальным опытом исследователей, мы проанализируем закономерности и частотность употребления сочетаний английского предлога с существительным.

Предлоги используются в тексте, чтобы указать на отношения в пространстве или времени, а также на логические отношения между вещами, местами или людьми. Предлоги чаще

всего расположены перед существительными, словосочетаниями или местоимениями.

Опытные лингвисты рассматривают предлоги как элемент, который вызывает затруднения. Это связано с трудностями их точного перевода. Один предлог в рамках одного языка может иметь несколько вариантов переводов в зависимости от контекста. Единственный способ понять суть употребления предлогов – это поиск их в словаре, чтение художественной и литературы и выявление закономерностей их употребления.

Предлоги – это служебные слова, которые предшествуют существительному или слову, способствуя его вхождению в словосочетания и предложения [1, с. 6]. Значение предлога – это типичные, часто повторяющиеся отношения между предметами и явлениями, то есть пространственные, временные, причинные, объектные, цели и т. п. Итак, вопрос о статусе английских предлогов имеет достаточно большое значение. Это подтверждают как отечественные, так и зарубежные ученые, занимающиеся этой проблемой.

Предметом исследования являются процессы синхронии и диахронии в английском языке. Объектом исследования – английские сочетания предлога и существительного, на базе которых будут указаны языковые изменения синхронии и диахронии в английском языке.

Актуальность исследования не вызывает сомнений, поскольку английский предлог является широко распространенным явлением лингвистики и подвергается детальному изучению многими лингвистами.

Анализ исследований и публикаций. Многие отечественные и зарубежные исследователи занимались анализом роли предлога в предложении, среди них: В. Коломийцева, Э. Рейман, Е. Белявская, Д. Сандра, К. Филмор и др.

Целью исследования является анализ семантических ролей и частотности употребления сочетаний предлога и существительного in + Noun и on + Noun (далее in + N, on + N).

Материалом исследования послужило произведение В.В. Познера «Прощание с иллюзиями» (eng. V. Pozner «Parting with illusions») [5]. Путем сплошной выборки из вышеупомянутого текста было получено 985 предложений, содержащих структуры in + Noun, on + Noun, а именно 1 092 примера. В дальнейшем они были подвергнуты количественному анализу с целью определения частотности употребления этих сообщений в языке художественной литературы и в определенной синтаксической функции, а также семантической роли.

Изложение основного материала. История предлогов начинается со староанглийского языка, который был флексивным. Окончания передавали смысл слова, но с течением времени были потеряны. Ученые не могут объяснить, что стало причиной этой тенденции, однако многие полагают, что это свя-

зано с трудностью понимания различия в произношении между подобными окончаниями (такими, как -op, -en и -an) и взаимодействия между англоговорящим народом и викингами, которые говорили на древнескандинавском языке. Это также способствовало появлению новых элементов в английском.

Когда английский потерял свои флективные окончания, людям все равно приходилось передавать значения, которые предоставляли флективные окончания, поэтому в течение периода средних веков постепенно начали использовать предлоги.

С течением времени предлоги стали широко употребляться в английском языке и сегодня являются одними из самых распространенных слов, которые мы используем. В исследовании 1992 г., проведенном CEEL, было установлено, что предлог «of» является вторым по частоте употребления английским словом (после «the»). Кроме того, в топ-50 также включены предлоги in, to, with, at, for, on, by [4, с. 19].

Все простые предлоги и часть сложных принадлежат к лексике староанглийского периода. В частности, предлоги by, at, for, from, in, of, off, on, through, to, которые обозначали пространственные отношения, происходят от элементов, которые употреблялись как наречия в языках индоевропейской семьи. Они связаны простыми предлогами из германских и индоевропейских языков – латинского, древнегреческого, русского и др. К предлогам этого периода относятся: about, afore, after, along, at, before, beneath, between, but, by, for, from, in, into, near, of, off, on, out, over, through, till , to, towards, under, underneath, with, without [3, с. 24].

Примерно с XIII в. возникла тенденция употребления предлогов путем расширенного толкования некоторых значений. Это привело к усложнению семантической структуры отдельных предлогов. Предлоги не получили других значений и сохранили первоначальное. Например, в предлоге at не менее трех значений, for – около двенадцати, in и to имеют пятнадцать значений, to, beside, between, beneath, without имеют их по два, a till, near, among – по одному значению [4, с. 16].

В литературе X – XII вв. зафиксированы такие предлоги: above, against, among, behind, beside, beyond, next, throughout, until, up, within. Предлоги германского и романского происхождения – across, below, despite, during, except, past, round – употреблялись с XIV в.

В результате распространения идей гуманизма в течение XVI – XVII вв. английский язык подвергся значительному влиянию, особенно со стороны греческого и латинского языков. Это влияние проявилось как в прямом заимствовании слов из указанных языков, так и в образовании новых слов по аналогии. Это касается и новых предлогов, которыми в этот период обогатился английский язык. В частности, из французского языка были заимствованы предлоги across, except.

Сейчас в английском языке существует сто тридцать простых, сложных и причастных предлогов как древнеанглийского, так и латино-французского происхождения, однако процент их употребления неодинаков. Ведущее положение занимают простые предлоги по происхождению (древнеанглийские). Сложные предлоги появились в результате необходимости выразить двойные пространственные отношения (например, from below, from underneath) [4, с. 25].

В современном английском языке ряд предлогов является не только малоприменимыми, но и имеют тенденцию к отмиранию. Это касается, прежде всего, составных предлогов, которые замещаются краткими синонимами.

Итак, проанализировав развитие предлогов, мы можем сделать вывод, что лексический состав английского языка постоянно меняется, большинство предлогов, начиная с 700 г., оставались общепотребительными, хотя и подверглись определенным фонетическим и орфографическим изменениям. Значения предлогов развивались по-разному. Так, предлоги to, beside, between, beneath, at не подверглись влиянию новых явлений и сохранили свое первоначальное значение, другие (with, of, for) могли передавать несколько значений и стали многозначными. Сфера применения некоторых предлогов также могла пересекаться (in и of). Так, в современном языке мы наблюдаем приобретение одним предлогом значения другого [2].

Структуры in + N, on + N в современном английском языке характеризуются достаточно высокой частотностью употребления, при этом структура in + N более чем в 2,5 раза применимее, чем структура on + N. По данным нашего анализа конкретного языкового материала, относительная частотность исследуемых структур составляет: in + N – 752 случая (68,9%), on + N – 340 случаев (31,1%).

В результате функционального анализа предложно-именных сочетаний in + N, on + N выяснено, что эти структуры на синтаксическом уровне могут иметь функцию таких членов предложения, как дополнение, обстоятельство, определение, предикатив. Для обеих структур наиболее типичны функции обстоятельства места и времени.

Синтаксическая функция дополнения объекта также оказалась характерной для обеих структур (in + N – 12,2%, on + N – 16,2%). Менее применимыми оказались функции определения и предикатива с частотностью в 1,1% для структуры in + N в функции определения; 3,2% – в функции предикатива; для структуры on + N соответственно 6,2% и 3,2%. Итак, типичной функцией для исследуемых структур оказалась синтаксическая функция обстоятельства места (соответственно 40,8% для in + N и 30,6% для on + N). Самая низкая частотность сообщения in + N выявлена в функции обстоятельства результата и частотности (0,1%), а для структуры on + N наименее применяемой оказалась синтаксическая функция предикатива (3,2%). В ходе исследования было также установлено, что исследуемые структуры могут входить в состав вставных словосочетаний, но с достаточно низкой частотностью: соответственно 1,7% для in + N и 1,5% для on + N

Выводы. В работе проведен семантический анализ предложно-именных сочетаний in + N, on + N. Так, для структуры in + N характерными оказались такие семантические роли: объектив, результативности, локатив, цель, темпоратив, квалитатив. Для сочетания on + N – объектив, локатив, цель, темпоратив, квалитатив. Таким образом, в ходе исследования было установлено, что инвентарь семантических ролей структуры in + N шире, чем у сочетания on + N. Кроме того, было установлено высокую относительную частотность конструкции in + N в таких семантических ролях, как локатив (42%), квалитатив (28%), темпоратив (11,2%), результативность (0,1%), цель (6, 2%) и объектив (12,6%). Установлено, что для структуры on + N наиболее характерны такие семантические роли: локатив (31%), темпоратив (20,3%), квалитатив (18,5%), объектив (16,5%) и цель (13 7%). Можем сделать вывод, что каждой синтаксической функции, в которой выступают исследуемые предложно-именные сочетания, присущи определенные семантические роли, а именно: дополнение выступает в роли объектива

и результативности; обстоятельство места на семантическом уровне – выражения локатива; обстоятельству направления соответствует семантическая роль цели; обстоятельству времени и частотности присуща роль темпоратива. Перспективой для дальнейших исследований может стать структурирование остальных значений предлогов *in* и *on* в сочетании с существительным в рамках когнитивной лингвистики.

Литература:

1. Bossong Georg. Markierung von Aktanten funktionen im Guaraní. Berlin: Mouton de Gruyter, 1985. P. 1–29.
2. Choi, Jinny K. Language attitudes and the future of bilingualism. International Journal of Bilingual Education and Bilingualism. 2003. 134 p.
3. Comrie Bernard. Language universals and linguistic typology. Chicago: University of Chicago Press, 1996. 201 p.
4. Donellan Keith. Reference and definite descriptions. W.: USPRESS, 1996. P. 281–304.
5. Pozner V. Parting with illusions. N.Y.: USP, 1990. 345 p.

Радзієвська О. В. Закономірності вживання прийменниково-іменних сполучень *in + noun, on + noun* в англійському художньому тексті

Анотація. У статті розглядається проблема синхронії і діахронії в англійській мові. Автор аналізує закономір-

ності англійської мови на прикладі поєднань прийменника з іменником (*in + noun, on + noun*). На прикладі художньої літератури автор визначає частотність вживання цих прийменників у тексті. Було встановлено, що інвентар семантичних ролей структури *in + N* ширший, ніж у поєднання *on + N*. Автор також розглядає це питання в рамках еволюції і розвитку англійської мови.

Ключові слова: прийменник, поєднання, синхронія, діахронія, розвиток.

Radzyevskaya O. The regularities of use of the proposal name combinations *in + noun, on + noun* in English fiction text

Summary. The article deals with the problem of synchrony and diachrony in the English language. The author analyzes the patterns of the English language using the combination of a preposition and a noun (*in + noun, on + noun*). On the example of fiction literature, the author determines the frequency of the use of these prepositions in the text. It was found that the inventory of the semantic roles of the *in + N* structure is wider than that of the *on + N* combination. The author also considers this issue within the framework of the evolution and development of the English language.

Key words: preposition, combination, synchrony, diachrony, development.

Тарасюк А. М.,
асистент кафедри романо-германської філології та перекладу
Білоцерківського національного аграрного університету

СУГЕСТИВНІ МОВНІ ЗАСОБИ ЩОДО СТВОРЕННЯ СВІТУ В РЕЛІГІЙНОМУ ДИСКУРСІ СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Стаття присвячена сугестивним мовним засобам, які використовуються для відображення світу в середньоанглійському релігійному дискурсі. Досліджено витoki понять «сугестивна лінгвістика» та «мовний сугестивний вплив». Визначено основні функції сугестії та розглянуто відмінності між маніпуляцією та сугестією. Проаналізовано мовні засоби, що використовуються як сугестивні щодо створення світу в біблійних текстах середньоанглійської мови.

Ключові слова: сугестивна лінгвістика, сугестія, маніпуляція, мовний сугестивний вплив.

Постановка проблеми. Сугестивна лінгвістика є одним із наймолодших напрямів мовознавства. Вона існує як підрозділ прагмалінгвістики, в основі якої лежить твердження, що мова служить не тільки засобом передачі інформації, але і механізмом впливу на свідомість людини. У сучасних дослідженнях використовують термін «сугестивна лінгвістика» (Є.В. Бобирьова, І.Ю. Черепанова, М.Р. Желтухіна, О.В. Шелестюк, Є.Т. Юданов, Н.А. Логінова).

Визнання терміна «сугестивна лінгвістика» ознаменувалося створенням лабораторії сугестивної лінгвістики в м. Перм у 90-х рр. минулого століття. Засновник лабораторії – І.Ю. Черепанова, доктор філологічних наук, професор (Тверська державна академія). «Основне завдання лабораторії – розробка методик контролю свідомості, нейролінгвістичного програмування, сугестії» [15].

Мега статті – дослідити сугестивні мовні засоби, які використовуються щодо створення Всесвіту в середньоанглійському релігійному дискурсі.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- уточнити поняття «сугестивна лінгвістика» та «мовний сугестивний вплив»;
- з'ясувати, що таке маніпуляція, та визначити, яка відмінність між сугестією та маніпуляцією;
- виокремити основні функції сугестії;
- дослідити мовні засоби, які використовуються як сугестивні щодо створення світу в біблійних текстах середньоанглійської мови.

Актуальність проблеми визначається тим фактом, що сугестія в біблійних текстах середньоанглійського періоду не отримала достатнього висвітлення, що зумовлює потребу такої дослідження.

Виклад основного матеріалу. *Сугестивна лінгвістика* – наука, що вивчає феномен сугестії як комплексну психолінгвістичну проблему, поєднує набуті знання й сучасні методи, традиційний і нетрадиційний підходи. Складність взаємин між суб'єктом і об'єктом (особа – текст – тексти міфів, що є пересічними міфологічними полями особи і суспільства) зумовлює комплексний, міждисциплінарний

підхід сугестивної лінгвістики: вивчення лінгвістичних аспектів сугестії є неможливим без виходу за межі мовознавства. «Сугестивна лінгвістика (від лат. suggestio – навіювання) – це набір мовних шаблонів і прийомів, призначених для впливу на підсвідомість людини» [18], сугестивність (від лат. suggestio – навіювання) розуміється як «процес впливу на психіку адресата, на його відчуття, волю, розум, пов'язаний зі зниженням свідомості, аналітичності і критичності у сприйнятті інформації, що навіюється. Сугестор прагне увести адресата в певний стан і спонукати до певних дій. **Мовний сугестивний вплив** – невід'ємний компонент акту комунікації, що полягає у зміні конфігурацій стандартних та індивідуальних ментальних схем під впливом інформації тексту» [8, с. 21].

Зокрема, **сугестія** має низку **функцій**: 1) пізнавальну, що сприяє пізнанню світу і побудови ментальних карт; 2) творчу, яка активізує емоційну сферу шляхом проникнення у підсвідомість; 3) регулятивну, що створює певну атмосферу та сприяє продуктивній роботі адресата, а також контролює емоції адресанта; 4) прагматичну, яка реалізує певну мету адресанта; 5) трансформаційну, котра виражає адаптацію адресанта до процесу зміни переконань, настроїв; 6) рецептивну, що сприяє розпізнаванню й розумінню адресатом навколишнього світу; 7) гармонізуючу, яка створює невимущену обстановку і допомагає зняти напругу адресата [13, с. 105–112].

Однією з перших книг, безпосередньо присвячених маніпуляції свідомістю, була книга соціолога Герберта Франка «Людина, якою маніпулюють» (1964). Він говорить про те що, під маніпулюванням у більшості випадків варто розуміти психічний вплив, який здійснюється таємно, а отже, і на шкоду тим особам, на яких він спрямований.

Більш того, **маніпуляція** – це прихований вплив, що не повинен бути помічений об'єктом маніпуляції. Г. Шіллер зауважує: для досягнення успіху маніпуляція повинна залишатися непомітною. Успіх маніпуляції гарантований, коли особа, якою маніпулюють, вірить в усе, що відбувається. Тому для маніпуляції потрібна фальшива дійсність, у якій її присутність не відчуватиметься [14].

Отже, маніпуляція здійснюється за допомогою спеціального підбору лінгвістичних засобів на кожному рівні мови, від фонетики до синтаксису, де важливу роль відіграє підбір лексики [7, с. 3–9]. Якщо ж говорити про сугестію, то сам адресант ніколи не здатен повною мірою усвідомити, яку домінуючу емоцію він вкладає в те чи інше висловлювання, яким мотивом він керується в конкретний момент. Маніпуляція може здійснюватися на почуттях поваги і страху до авторитету, сугестія базується на довірі до авторитету [21, с. 184].

Життя – одне з найскладніших явищ природи. З глибокої давнини воно сприймалося як щось таємниче і непізнане, тому

щодо питання його походження завжди йшла гостра боротьба між матеріалістами й ідеалістами. Деякі прихильники ідеалістичних поглядів вважають життя духовним, нематеріальних началом, що виникло шляхом божественного творіння [5].

Відповідно до креаціоністської релігійної концепції, яка має давнє коріння, все існує у Всесвіті, у т. ч. життя, було створено єдиною Силою – Творцем шляхом декількох актів надприродного творіння в минулому [5].

Традиційне іудейсько-християнське уявлення про створення світу, викладене в Книзі Буття, викликало і продовжує викликати суперечки. Однак виявлені в текстах протиріччя не роблять концепцію творіння менш популярною. Релігія, розглядаючи питання про походження життя, шукає відповідь головним чином на питання «з якою метою?», а не на питання «яким чином?». Якщо наука в пошуках істини широко використовує спостереження й експеримент, то богослов'я прагне до осягнення істини через надприродне прозріння і віру. Тому креаціонізм у принципі ненауковий, а спроби зіставляти його з науковими гіпотезами є методологічно некоректними [5].

Процес божественного створення світу уявляється як акт, який мав місце лише раз і тому недоступний для спостереження. У зв'язку з цим концепція творіння не може бути однозначно ані доведена, ані спростована й існує поряд з науковими гіпотезами походження життя. Водночас детальне прочитання релігійних міфів про Творіння змушує залишати без пояснення величезну кількість спостережуваних біологією взаємозв'язків і закономірностей. Тому навіть серед віруючих вчених абсолютна більшість вважає, що Книгу Буття слід сприймати алегорично [5].

Ми вважаємо, що біблійна гіпотеза створення світу є сугестивною та ні в якому разі не є маніпулятивною, однак певною мірою змушує реципієнтів повірити у чудо та диво щодо створення Всесвіту. Сугестія щодо створення планети Земля здійснюється за допомогою повторюваності сполучника «**and**» (приклад (1), (2), (3)), наказового способу «**Let there be**» (приклад (2), (3)) та персоніфікованих метафор (приклад (1)) «**the face of the deep**» і «**the face of the waters**». Наприклад:

(1) *In the beginning God created the heaven and the earth. And the earth was without form, and void; and darkness was upon the face of the deep. And the Spirit of God moved upon the face of the waters.* [Genesis 1:1–2]

(2) *And God said, Let there be light: and there was light. And God saw the light, that it was good: and God divided the light from the darkness. And God called the light Day, and the darkness he called Night. And the evening and the morning were the first day.* [Genesis 1:3–5]

(3) *And God said, Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters* [Genesis 1:6].

Сугестія щодо створення води, звірини, рослин, небесних світил, днів, років і різних пір року здійснюється за допомогою повторюваності сполучника «**and**» (приклади (4), (5), (6)), наказового способу «**Let**» (приклади (5), (6)) й емпатичних конструкцій, які поєднуються сполучними словами «**whose**» і «**that**» (приклади (4), (5)). Наприклад:

(4) *And God called the dry land Earth; and the gathering together of the waters called he Seas: and God saw that it was good* [Genesis 1:6].

(5) *And God said, Let the earth bring forth grass, the herb yielding seed, and the fruit tree yielding fruit after his kind, whose*

seed is in itself, upon the earth: and it was so. And the earth brought forth grass, and herb yielding seed after his kind, and the tree yielding fruit, whose seed was in itself, after his kind: and God saw that it was good [Genesis 1:11–12].

(6) *And God said, Let there be lights in the firmament of the heaven to divide the day from the night; and let them be for signs, and for seasons, and for days, and years* [Genesis 1:11–12].

Сугестія щодо створення людини в релігійному дискурсі відтворена за допомогою гіперболи (приклади (8), (9)), інверсії «**created he**», «**made he**» (приклади (7), (8)), повторюваності сполучника «**and**» (приклади (8), (9)) та емпатичної конструкції, яка поєднується сполучним словом «**which**» (приклад (8)). Наприклад:

(7) *So God created man in his own image, in the image of God created he him; male and female created he them.* [Genesis 1:27]

(8) *And the LORD God caused a deep sleep to fall upon Adam, and he slept: and he took one of his ribs, and closed up the flesh instead thereof... And the rib, which the LORD God had taken from man, made he a woman, and brought her unto the man.* [Genesis 2:21–22]

(9) *And the LORD God formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.* [Genesis 2:7]

Висновки. Отже, сугестія створення світу в релігійному дискурсі відтворена за допомогою таких мовних засобів виразності: повторення, гіперболи, метафори, інверсії, емпатичних конструкцій і вживання наказового способу. Найчастіше вживаються повторення, що підкреслюють сказане в біблійних текстах і несуть непомітну сугестивність тексту для реципієнтів.

Література:

1. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания. Вопросы языкознания. 1995. № 1. С. 45–53.
2. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс: Вступ. статья. Теория метафоры: Сб. науч. тр. М.: Прогресс, 1990. С. 5–33.
3. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики. К., 2004. 344 с.
4. Богачевська І.В. Релігійний дискурс і релігійний ритуал. Мультиверсум. Філософський альманах. К.: Центр духовної культури, 2006. № 54.
5. Гіпотези виникнення життя. URL: <http://www.npblog.com.ua/index.php/biologiya/gipotezi-viniknennja-zhittja.html>.
6. Голубовська І.О. Етнічні особливості української національно-мовної картини світу. Studia Linguistica: зб. наук. праць до 80-річного ювілею професора Ф.О. Нікітіної / Київськ. націон. ун-т імені Тараса Шевченка. К.: Вид-во КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. Вип. 4.
7. Дмитрук О.В. Лексическая составляющая манипуляции сознанием в средствах массовой информации. В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии. 2013. № 24. С. 3–9.
8. Желтухина М.Р. Масс-медиаальная коммуникация: языковое сознание – воздействие – сугестивность. Язык, сознание, коммуникация. М.: МАКС Пресс, 2003. Вып. 24. 144 с.
9. Ільницька Л.Л. Англomовний сугестивний дискурс: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2006. 222 арк.
10. Ільницька Л.Л. Вербальні та невербальні засоби встановлення репрезентативної системи в НЛП. Наук. вісник Чернівецького ун-ту: Серія «Германська філологія». Чернівці: Рута, 2003. Вип. 156. С. 99–106.
11. Ільницька Л.Л. Глибинні і поверхневі структури НЛП комунікації. Мовні і концептуальні картини світу. К.: ВПЦ Київський університет, 2003. Вип. 9. С. 115–120.

12. Климентова О.В. Вербальна сугестія та емоції (на матеріалі українських молитов). К.: Карбон ЛТД, 2012. 320 с.
13. Логинова Н.А. Текстовые факторы языковой суггестии. Филология и человек. 2010. № 1. С. 105–112.
14. Молодиченко В. Маніпуляція цінностями та засоби забезпечення молоді від руйнаційних ідеологічних впливів. URL: <http://social-science.com.ua/article/430>.
15. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
16. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
17. Слухай Н.В. Лингвистика сферы сакрального: русская культурно-языковая традиция (введение). Біблія і культура. Чернівці: Рута, 2008. Вип. 10. С. 116–124.
18. Сугестивна лабораторія. URL: <http://www.alpha.perm.ru/inform/peoples/cherepanova.shtml>.
19. Спивак Д.Л. Измененные состояния сознания: психология и лингвистика. СПб.: Издательский Дом Ювента, 2000. 296 с.
20. Чернишова Ю.О. Релігійний текст, стиль, дискурс: уточнення понять. URL: http://philology.knu.ua/library/zagal/Studia_Linguistica_6_2/361_365.p.
21. Юданова Е.Т. Суггестивная функция языковых средств англоязычного политического дискурса: дис. ... канд. филол. наук. М., 2003. 184 с.
22. King James Bible. URL: <https://www.bibleonline.ru/bible/eng/45/01/#2-27>.

Тарасюк А. М. Суггестивные языковые средства при создании мира в религиозном дискурсе среднеанглийского языка

Аннотация. Статья посвящена суггестивным языковым средствам, которые используются при отображении мира в среднеанглийском религиозном дискурсе. Исследованы истоки понятий «суггестивная лингвистика» и «языковое суггестивное влияние». Определены основные функции суггестии и рассмотрены различия между манипуляцией и суггестией. Проанализированы языковые средства, используемые как суггестивные при создании мира в библейских текстах среднеанглийского языка.

Ключевые слова: суггестивная лингвистика, суггестия, манипуляция, языковое суггестивное влияние.

Tarasiuk A. Competitive linguistic means for the development of the world in the religious discussion of the middle-language language

Summary. The article is devoted to suggestive linguistic means, which are used in the reflection of the world in the Middle English religious discourse. The sources of the concepts of “suggestive linguistics” and “linguistic suggestive influence” are investigated. The basic functions of suggestion are determined and the differences between manipulation and suggestion are considered. The language tools used as suggestive to create the world in the Biblical texts of the Middle English language are analyzed.

Key words: suggestive linguistics, suggestion, manipulation, linguistic suggestive effect.

Тучкова О. О.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іспанської та французької філології
Київського національного лінгвістичного університету

ГЕРМЕНЕВТИЧНІ ЗАСАДИ АВТОБІОГРАФІЧНОГО РОМАНУ

Анотація. У статті досліджується герменевтичне підґрунтя автобіографічного роману. Розглядаємо темпоральну і просторову локалізацію як маркери завчасно здійсненого герменевтичного процесу. Інтеріоризація як засіб його втілення імплікується в семантико-стилістичному навантаженні, зокрема у метафорі, антитезі, у лексичних одиницях на позначення живої природи. Деталізація оповіді не тільки виступає носієм додаткової інформації, але й у виразно перцептивно-чуттєвий стан автора-жінки.

Ключові слова: герменевтична робота, автобіографічний нарратив, автобіографічний роман, просторовість, темпоральність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Автобіографічний нарратив – це ідентифікація людини через текст і в тексті. Простий виклад подій замінюється на їх інтерпретацію, в якій текстуалізується внутрішня трансформація особистості. Константною серед низки різноманітних характеристик автобіографічного нарративу постала його інтроспективно-рефлексивна природа [1, с. 35]. Саме така риса втілює в життя можливість автора до самопізнання, самовираження. З позиції екзистенційної психології дослідники автобіографії окреслювали це як «підкування про себе», ментальну необхідність самопроговорювання, текстову ідентифікацію [2, с. 23]. У статті ми розглядаємо автобіографічний нарратив як внутрішню форму автобіографічного роману, яка, у свою чергу, підлаштовується під його зовнішню оболонку. Водночас автобіографічний нарратив збільшує семантико-стилістичне навантаження завдяки системі координат автобіографічного роману [2, с. 48]. Останній має для цього вільну структуру, яка дає можливість додавати, змішувати акценти, виключати або модифікувати на бажане. Оскільки автобіографічний нарратив орієнтований на особистість, її внутрішній світ і його певну корекцію, то ми підтримуємо думку російського психолога О. Сапогової про те, що автонарратив вимагає певної герменевтичної роботи від особи. Безсумнівно, саме герменевтика допомагає сконструювати авторові своє Я, яке форматується відповідями на життєво важливі питання, виводиться висновками, супроводжується перцептивно-чуттєвою сферою. Однак варто зауважити, що в герменевтичну обробку попадають не всі події, а виключно доленосні, які формують «домінуючі» [1, с. 37] спогади.

Постановка проблеми. Герменевтичний процес людини, пов'язаний з осмисленням, *пере*-живанням минулих подій, ставить автора у простір і місце тих подій, про які він роздумує. Принагідно ці пункти викликають спогади, асоціації, позитивні чи негативні емоції. Саме від останніх, тобто від позитивних чи негативних емоцій, які, на думку З. Фрейда, переважають у психічному сховищі людини, залежить інтерпретація події/дії. Суголосним з ідеєю З. Фрейда постає підхід К. Левіна, за яким він наголошує, що внутрішній простір особистості скла-

дається не тільки з реальних подій/дій, а також дотичних до них очікувань, суджень, кліше тощо [3, с. 58].

Поняття простору/місця відповідно до особистості розглядається К. Левіним як динамічна система «шухлядок» (ланок), в яких зберігаються значущі об'єкти зовнішнього світу, які пов'язані з персональними потребами [1, с. 68]. Науковець навіть виокремлює, що істинним середовищем життя суб'єкта постають не стільки реальні дії/події, скільки ті фрагменти життя, які були нею інтероризовані. До цієї ж думки долучився Дж. Келлі в теорії особистісних конструктів, визначивши більший вплив індивідуальної інтерпретації, аніж власне самої події [4, с. 28].

Своєчасна необхідність пояснити філософсько-психологічний фундамент автобіографічного роману фокусує *мету* розвідки у напрямі герменевтики як засадничого процесу автобіографічного нарративу, що змушує звернути увагу на особливості голосу і темпоральної локації персонажа; на способи інтеріоризації дій/подій. Матеріалом слугують автобіографічні романи С.-Г. Колетт “*La naissance du jour*” та “*Sido*”.

Виклад основного матеріалу. В автобіографічному романі складники гомодієгетичного оповідача залишаються незмінними: головна героїня в дієгезисі та конструктор «Я-оповіді» або наратор як автор у теперішньому часі. Два перші компоненти, реалізуючись в оповідній площині через займенник *je*, ототожнюються з фізичним автором твору. В автобіографічному романі С.-Г. Колетт “*La naissance du jour*” розмежування оповідача і головної героїні відбувається за допомогою часових форм оповіді. Наведемо приклад: “*Ce billet, signé “Sidonie Colette, née Landoy”, fut écrit par ma mère à l’un de mes maris, le second. L’année d’après, elle mourait, âgée de soixante-dix-sept ans. Au cours des heures où je me sens inférieure à tout ce qui m’entoure, menacée par ma propre médiocrité, effrayée de découvrir qu’un muscle perd sa vigueur, un désir sa force, une douleur la trempe affilée de son tranchant, je puis pourtant me redresser et me dire: je suis la fille de celle qui écrivit cette lettre – cette lettre et tant d’autres, que j’ai gardées...*” [6, р. 577].

У поданому фрагменті оповідач, чітко обізнаний у подіях минулого, переповідає їх, використовуючи *Passé Simple* (*fut écrit*). Він також знає про події, які відбудуться в найближчому майбутньому, тож подає їх у *Future dans le passé* (*mourait*), змінюючи обставину часу відповідно до минулого плану викладення подій (з *l’année suivante* на *l’année d’après*). Однак уже наступний абзац веде від *je*, але ще від молодшої дівчини, тобто героїні автобіографічної історії. Відтак застосовується *Présent Indicatif*, аби розмежувати молоду героїню від досвідченого оповідача.

Варто зазначити, що оповідач намагається не втратити себе як частину від цілого автобіографічного Я, уживаючи при цьому дійкітчні маркери належності: *ma mère, l’un de mes maris*. *Future Simple* тут текстуалізує думки героїні, спроектовані

у майбутнє. Водночас така манера представлення майбутніх подій, з найтоншими деталями, подібна перенесенню улюбленої атмосфери «тут-і-зараз» у роки прийдешні: *“Le couple de poules japonaises, assoupi, pépièra comme un nid, juché sur le bras d’un fauteuil rustique. Les chiens, déjà retirés du monde, penseront à l’aube prochain, et j’aurai le choix entre le livre, le lit, le chemin de côté jaloné de crapauds flûteurs...”* [6, p. 581].

Деталізації підлягає навколишнє середовище: домашні тварини (*le couple de poules japonaises, les chiens, crapauds*), їхній стан (*assoupi, déjà retirés du monde*), місце перебування (*juché sur le bras d’un fauteuil rustique*), навіть їхні думки (*penseront à l’aube prochain*). І тільки потім героїня прогнозує свої дії (*j’aurai le choix entre le livre, le lit, le chemin de côté*). Момент життя переноситься крізь роки, що слугує доказом позитивних емоцій, теплих відчуттів автора під час згадування дому. Природно, що це викликало бажання цілком і повністю спроектувати цю ситуацію у майбутнє неначе в уповільненому темпі, де вагомість детально представлених об’єктів перебирає на себе навколишня буденність.

Однак зазвичай після оповіді героїні приходить черга оповідача досвідченого, який дуже часто виявляє себе з позиції над-знання з майбутнього щодо героїні, яка ще в минулому: *“Comme tout pourrait être simple <...> Airait-je atteint ici ce que l’on ne recommence point?”* Безсумнівно, саме Conditionnel Présent та Conditionnel Passé виказують оповідача в його досвідченості та інформації про нездійсненність того, про що оповідає героїня. Будова речення (початок *comme tout*), його незакінченість разом із формою Conditionnel Présent підсилюють сумний настрій оповідача.

У свою чергу саме Conditionnel Passé, який за своєю функцією посилює неможливість повернути події та щось змінити, зумовлює імпліцитну негативну відповідь на риторичне запитання. Згодом до арсеналу впливу на читача в достовірності оповіді від героїні залучається пряма мова друзів, чоловіків або матері, наприклад: *“Demeure, ne te cache pas, et qu’on vous laisse tous deux en repos, toi et lui que tu embrasses, car il est bien, en vérité, mon cactus rose, qui veut enfin fleurir”* [6, с. 580]. Іноді вкрапляються міні-діалоги, коментарі чи пояснення, які подаються у Passé Composé, Imparfait, тобто у часах, дотичних до плану теперішнього. Очевидним постає залучення граматичних часів до розмежування героїні молодой з минулого та оповідача як героїні досвідченої.

Як згадувалось вище, оповідна реальність настільки інтепріоризована, що читач скоріше отримує неодноразово переосмислений варіант минулих дій/подій, аніж констатацію фактів. Наприклад, мовчання суперниці так подається оповідачем: *“Une rage de sincérité, une odeur de blonde exaspérée s’échappaient d’elle, encore qu’elle se tût de toutes ses forces”*. Антитеза (*une rage de sincérité*), перцептивна метафора (*une odeur de blonde*) співпрацюють для утворення негативних емоцій, які наповнювали персонажа, навіть переповнювали, про що свідчить дієслово *s’échapper* в інваріантному значенні *se dissiper, s’évanouir, tomber*. Антитеза підтримується також на семантичному рівні обох частин речення, де фізичне мовчання (*de toutes ses forces*) суперниці (*qu’elle se tût*) протиставляється імпліцитному вираженню (*s’échappaient d’elle*) її емоцій (лютість відвертості = *une rage de sincérité*, запах блондинки = *une odeur de blonde*). Зазначені стилістичні засоби не тільки виступають носіями додаткової смислової інформації (стан відносин головної героїні та її суперниці), але й акцентують увагу на чуттєвості автора, іноді досить неоднозначної (*rage de sincérité*).

Враховуючи постулат К. Левіна про те, що людина не може існувати сама по собі, її оточують інші люди, речі, явища чи події [5, с. 36], зрозумілим постає структурування автобіографічного роману, зокрема, у тенденції до асоціативно-ланцюжкового представлення подій та героїні в них. Отож відмова матері приїхати через цвітіння кактуса породжує філософське пригадування дому, його образ розгортається протягом декількох сторінок. З ним в автора-жінки пов’язано образ друзів і питання, ким вони є для неї. Друзі через асоціативні згадування приводять до головної події: до почуттів більших, ніж дружні. Почуття любові, суперництва між жінками завершили цей ланцюжково-асоціативний хід.

Недарма початком постають роздуми про дім як потужний поштовх до суголосних головних подій із життя автора. В автобіографічному романі герменевтична робота особистості стосувалась дому (образ, який поєднує місце, атмосферу, людей, емоції тощо) з її минулого, у теперішньому і майбутньому. Варто наголосити, що дім постає однією з потужних просторових локацій автора і як героїні, і як оповідача; водночас обидві ставлять собі схоже питання: чи це є мій останній дім? Таким виписаний образ дому: *“Est-ce ma dernière maison? Je la mesure, je l’écoute, pendant que s’écoule la brève nuit intérieure qui succède immédiatement, ici, à l’heure de midi. <...> Est-ce ma dernière maison, celle qui me verra fidèle, celle que je n’abandonnerai plus? Elle est si ordinaire qu’elle ne peut pas connaître de rivales. J’entends tinter les bouteilles qu’on reporte au puits, d’où elles remonteront, rafraichies, pour le dîner de ce soir. L’une flanquera, rose de groseille, le melon vert; l’autre, un vin de sable trop chaleureux, couleur d’ambre, convient à la salade – tomates, piments, oignons, noyés d’huile – et aux fruits mûrs. Après le dîner, il ne faudra pas oublier d’irriguer les rigoles qui encadrent les melons, et d’arroser à la main les balsamines, les phlox, les dahlias, et les jeunes mandarinières qui n’ont pas encore de racines assez longues pour boire seuls au profond de la terre, ni la force de verdoyer sans aide sous le feu constant de ciel...”* [6, p. 583].

У цитованому фрагменті дім постає не тільки як локація, яку автор не бажає залишати (*que je n’abandonnerai plus*), але й як категорія духовна (*celle qui me verra fidèle*). Як уже згадувалось, подібні питання транслують доленосні факти для письменниці як для особистості, в яких вона має знайти себе. Медитативна площина героїні насичена детальним описом. Деталізація охоплює стан (*rafraichies*), місце перебування (*L’une flanquera, rose de groseille, le melon vert; l’autre, un vin de sable trop chaleureux*), колір (*couleur d’ambre, le melon vert*), компоненти (*à la salade – tomates, piments, oignons, noyés d’huile – et aux fruits mûrs*), рослини (*les balsamines, les phlox, les dahlias, et les jeunes mandarinières*).

У контексті подібних деталізованих описів спостерігаємо метафоричність, навіть деяку паралельність рослин із життям молодой героїні: *les jeunes mandarinières qui n’ont pas encore de racines assez longues pour boire seuls au profond de la terre, ni la force de verdoyer sans aide sous le feu constant de ciel*. У лексичних одиницях *racines, la force* метафоризуються роки, коли молодим людям так потрібна допомога, аби пустити корені (*assez longues pour boire seuls au profond de la terre*) або зацвісти (*la force de verdoyer sans aide*). Показовим виявляється належність цих деталей до сфери природи.

Не можна не помітити, що деталізації в автобіографічній оповіді підлягають здебільшого стан природи, погода, сад: *les balsamines, les phlox, les dahlias, les jeunes mandarinières, les*

volubilis, l'agave, le ciste, les mimosas, lauriers-rose, le calice, l'acacia, la groseille, blé, panais, ombelle, bourgeon, géranium, lancéolé, jacinthe, des cactus, narcisse, physalis, hibiscus, crocus, chrysalide тощо, а також *les phalènes, les poules japonaises, chrysalide, les elytres, les écrevilles, les crabes*. Цитовані лексичні одиниці здебільшого введені в детальний опис природи з метафоричними конструкціями.

Варто наголосити про присутність супутньої лексики садівництва, а саме: *d'irriguer les rigoles, arroser, de racines, verdoyer*. Такий опис супроводжує спогади автора-жінки про свій дім у дитинстві. Увиразнення різноманітних деталей підтверджує інтеріоризацію подій за період дитинства, свої захоплення та обов'язки. Її відповідальне ставлення до рослин віддзеркалює конструкція *il ne faudra pas oublier, d'arroser à la main*, вона співчувала рослинам *pour boire seuls au profond de la terre*, що самі, без її допомоги вони не зможуть напитися води; вона обґрунтовує свої думки знаннями тонкощів садівництва: *qui n'ont pas encore de racines assez longues, ni la force de verdoyer sans aide*.

Згаданий лексичний прошарок, органічно вплітаючись в оповідь, змальовує дитячі роки, ставлення матері до природи, відповідно, виконуючи функцію доказів такої оповіді. Тож наведемо приклад згаданої лексики зі стилістичним навантаженням: *"Ma jeunesse encore anguleuse eût saigné d'accoster le roc feuilleté, pailleté, l'aiguille bifide des pins, l'agave, l'écharde des oursins, l'amer ciste poisseux et le figuier dont chaque feuille au revers est une langue de fauve"* [6, p. 583]. Речення насичене лексичними одиницями живої природи, такими як *le roc, pins, l'agave, des oursins, ciste, le figuier*, які супроводжуються епітетами – *(le roc) feuilleté, pailleté, l'aiguille bifide (des pins), l'amer (ciste) poisseux*, метафорами – *l'écharde des oursins, le figuier dont chaque feuille au revers est une langue de fauve*. Це допомагає створити образно-пейзажну картину, яку автор-жінка до того ж фарбує термінами з відповідними епітетами в зеленій колір, а дієслово *saigner* v.intr. – *perdre du sang* [8] в метафорі *"Ma jeunesse encore anguleuse eût saigné"* активує в уяві читача червоний колір. Активне уживання лексики рослин і тварин виявляє інтеріоризовані автором події/дії, що суголосно з думкою М.М. Бахтіна про те, що розкрити і поглибити смисл можна виключно у разі залучення іншого смислу [9, с. 124].

Метафоризований філософський підхід у сприйнятті друзів: *"Rassurés, mes amis me font confiance. Il m'en reste peu, deux, trois amis de ceux qui pensèrent autrefois me voir périr à mon premier naufrage..."* Така метафоричність (*me voir périr à mon premier naufrage*) збільшує семантико-стилістичне навантаження, певною мірою уникаючи точності висловлюваної емоції. Отож, з одного боку, вербалізація емоції автора відбувається, те, що не давало спокою та/чи мало б бути висловлено, знаходить вихід, а з іншого – саме метафоричність цей процес пом'якшує, завальовує істинність емоцій і почуттів. Провести певну емоцію через когнітивний процес метафоризації, коли конкретний психічно-фізичний стан людини (тобто конкретна емоція), втілюючись зовсім в іншій системі оприявлення, тобто у лексичних одиницях, свідчить про глибоко інтеріоризовану дію/подію/емоцію.

До семантично значущих об'єктів у системі цінностей автора належить почуття любові, етапи зародження якого вона ретельно випишує: *"Un petit feu pointu brillait dans les yeux de Vial, et il me dévisageait avec imparitence. Quand il vit que j'allais me fâcher, il posa ses mains sur les miennes"*. Метафоричність підтримується образом вогника в очах (*un petit feu pointu brillait dans les yeux de Vial*) як передвісника почуття кохання. Однак

про зародження ніжних почуттів можна говорити виключно за натаками героїні, мовлення якої конструюється в *Imparfait*. Те, що вона бачила чи/або хотіла бачити у Віалі щодо себе, вербалізується іменником *feu*, n. – *ardeur des sentiments* [8], утворюючи алюзії на вогник кохання. Водночас іменник увиразнений двома прикметниками, де перший маркує розмір *petit*, adj. – *qui n'a pas encore achevé sa croissance* [8], апелюючи до початку взаємних почуттів, а другий зорієнтований на ступінь увиразненості *pointu*, adj. – *qui présente un degré très élevé, très poussé de spécialisation* [8]. Тож саме ці прикметники конструюють сприйняття автором, тобто молодою героїнею, погляд Віалі. Ці очікування також виявляються в дієслові *dévisager*, v. – *regarder quelqu'un avec insistance* [8], яке вже в денотативному значенні має сему наполегливості (*avec insistance*), однак все одно підсилено виразом *avec imparitence*.

У випишуванні протягом автобіографічного роману деталей їхніх почуттів відбувається чергування героїні й оповідача, де перша імплікує дії, а друга коментує їх: *"Il parlait d'une voix respectueuse, égale, et montrait un visage dévoilé, de grands beaux yeux, ma foi, qui se posaient librement sur les miens ou sur n'importe quel point de ma personne"*. Прикметники, які характеризують голос (*d'une voix respectueuse, égale*), обличчя (*un visage dévoilé*), очі (*de grands beaux yeux*), увиразнюють те, як сприймала Віалі героїня. Щирість посилюється вставним виразом *ma foi*, який здебільшого вживається в діалогічному мовленні з метою підтвердження правдивості висловлювання.

Певний висновок оповідача представлений у *Présent Indicatif*: *"Comme la noblesse de l'homme, même limitée à son expérience verbale, nous frappe d'appréhension, nous retarde dans notre chemin. Le goût féminin d'habiller en héros un homme, quand il parle d'immoler son confort sentimental, il est encore bien vivace en moi..."* Експлікація чи то власних страхів, чи то негативного досвіду отримує вираження у метафорі з окрасою антитези: *"Comme la noblesse de l'homme nous frappe d'appréhension"*. Іменник *noblesse*, f. – *caractère majestueux, distingué, de l'aspect physique, de la démarche, de la manière d'être de quelqu'un* – все ж таки маючи позитивне денотативне значення, супроводжується дієслівним словосполученням *frapper d'appréhension*, в якому саме дієслово *frapper* ніяк не суголосне з іменником *noblesse*, адже має інваріантне значення *frapper*, v. – *toucher, atteindre quelqu'un en le blessant, en lui faisant mal* [8].

Визначальним є те, чим «вражає» жінку благородство в чоловіка, – острах – *appréhension*, f. – *crainte vague d'un danger futur*, що посилює наше припущення про негативний досвід оповідача як утілення автора «тут-і-зараз». Продовження цього речення чітко формулює феміністичну позицію письменниці: *nous retarde dans notre chemin*, увиразнюючи дієсловом *retarder*, v. – *être pour quelqu'un une cause de retard, le faire arriver plus tard qu'au moment prévu* [8] – також свій біографічний досвід (С.-Г. Колетт підписувала перші твори ім'ям і прізвиськом свого чоловіка, який після розлучення не віддав їй права на ці твори), метафорично завальовуючи кар'єру в іменниковій конструкції *dans notre chemin*.

Надалі автор також за метафоризованою фразою *"Le goût féminin d'habiller en héros un homme, quand il parle d'immoler son confort sentimental, il est encore bien vivace en moi"* оприлюднює розповсюджену помилку жінок: одягати чоловіка в шати героя (*d'habiller en héros un homme*) навіть тоді, коли він тільки говорить про те, що зробить (*quand il parle d'immoler son confort sentimental*).

Висновки. Отже, підсумовуючи вищезазначене, варто наголосити, що інтроспектно-рефлексивна природа автобіографічного роману є результатом герменевтичної роботи особистості, до якої особистість залучає доленосні дії/події. Саме вони проходять процес інтеріоризації. Переконливими засобами у цьому процесі виступають не тільки метафора, антитеза, але й перманентна деталізація, в якій рельєфно увиразнюються значущість дій/подій/емоцій. Автор скрупульозно виписує такі деталі, як місцеперебування, стан, дії, серед яких визначальну роль відіграють лексичні одиниці на позначення живої природи. Герменевтичний процес, або процес тлумачення і розуміння свого життя, повертає автора в темпоральну і просторову площину тогочасних подій. Темпорально автор розділений на героїню молоду з минулого, що подає свій погляд у *Présent Indicatif*, *Imparfait*, *Future Simple*, та героїню досвідчену в теперішньому часі, або ж оповідача, який оповідає події вже з ракурсу певного досвіду, уживаючи при цьому *Passé Simple*, *Conditionnel Passé*. Кожна з них завдяки часовій поліфонії представляє свій погляд на події. Серед усіх головних подій (дім-друзі-кохання-суперництво) просторової локалізації набуває виключно дім, до того ж цей образ автор виписує наскрізною лінією через всі автобіографічні романи.

Література:

1. Мамардашвили М.К., Пятигорский А.М. Символ и сознание. Метафизические рассуждения о сознании, символическом и языке. М., 1997. 154 с.
2. Сапогова Е.Е. Семантика личной жизни: Экзистенциально-нарративный анализ автобиографических историй. Тула, 2014. 185 с.
3. Шюц А. Структура життєсвіту / Пер. з нім. та післямова В. Кебуладзе. К.: Український центр духовної культури, 2004. 560 с.
4. Келли Дж. Теория личности. СПб.: «Речь», 2000. 249 с.
5. Левин К. Теория поля в социальных науках. СПб.: «Речь», 2000. 368 с.
6. Colette S.-G. La naissance du jour. P.: Editions Robert Laffont, S.A., 1989. P. 579–655.
7. Colette S.-G. Sido. P.: Editions Robert Laffont, S.A., 1989. P. 751–800.
8. Larousse dictionnaire. URL: <http://www.larousse.fr>.
9. Бахтин М.М. Автор и герой в эстетической деятельности. Проблема отношения автора к герою. Москва, 2003. 336 с.

Тучкова Е. А. Герменевтическая основа автобиографического романа

Аннотация. В статье рассматривается герменевтическое происхождение автобиографического романа. Доказано, что темпоральное разделение автора вместе с пространственной локализацией имеют в своем основании герменевтический процесс. Интериоризация как способ реализации вышеупомянутого процесса выразительно проявляется в семантико-стилистической нагрузке, в частности в метафоре, в антитезе, в лексических единицах сферы живой природы. Детализация автобиографического романа, текстуализуясь в элементах местонахождения, состояния, действия, не только выступает носителем дополнительной информации, но и раскрывает перцептивно-чувственную сторону автора-женщины.

Ключевые слова: герменевтическая работа, автобиографический нарратив, автобиографический роман, пространственность, темпоральность.

Toutchkova O. Hermeneutics underground of autobiographical novel

Summary. The paper presents the philosophical understanding of hermeneutics origin of autobiographical novel. It is proved that temporal division of author as well as his space localization has the hermeneutic background. Interiorization as the way of mentioned process is revealed in semantic and stylistic means, especially in metaphor, antithesis, in lexical units of such field as nature. Detailed elaboration of autobiographical novel becoming apparent through the element of place location, state, actions, serve as the source of information (semantic), as well as the highlighters of perceptive and sensible side of author woman.

Key words: hermeneutics origin, autobiographical narration, autobiographical novel, temporal, space location.

*Чистяк Д. О.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романської філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

*Курганська А. Р.,
магістр кафедри романської філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

МІФОПОЕТИЧНИЙ ХРОНОТОП У ЗБІРЦІ «СЯЙВА» А. МОКЕЛЯ

Анотація. У статті досліджується організація образного простору збірки бельгійського поета А. Мокеля, де ключовими структурними елементами міфопростору тексту виступають архетип ЗЕМЛЯ та вербалізований метаобраз «ліс». Концептосфера ПРИРОДА становить яскравий приклад втілення концепцій циклічного міфологічного часу і втілює архетип повернення і творення світу.

Ключові слова: концепт, концептосфера, образ, архетип, міф, першостихії, бельгійський символізм.

Постановка проблеми. Творчість бельгійського теоретика мистецтва А. Мокеля являє собою унікальне явище в поетичній традиції символізму, оскільки саме в поетичних збірках письменника реалізуються основні теоретичні положення автора. Попри це, творчість А. Мокеля досі малодосліджена в сучасній науці, а аналіз його теоретичних доробків присвячено недостатню кількість праць [1–4]. Згідно з концепцією автора, лише символізація здатна передати трансцендентну ідею, що розуміється як певний ідеальний конструкт, який реалізується в символічній структурі за допомогою мовних засобів. З іншого боку, символ постає також як когнітивна одиниця, адже апелює до когнітивних процесів у людському мисленні, пробуджуючи певні почуття у реципієнта, не називаючи об'єкта прямо (концепція С. Малларме), а лише навіюючи відчуття за допомогою сугестії. Отже, символ містить у своїй структурі образ, що метафорично виражає імпліцитну ідею (концепт) [5]. Іншим важливим структурним елементом художнього тексту є архетип, який лежить в основі образу і виступає його структурно-семантичним ядром. Перспективним видається аналіз архетипного рівня тексту, що актуалізує міфопоетичний субстрат у збірці А. Мокеля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема міфологічного становила інтерес для дослідників і філософів із XIX ст. (А. Шлегель, Ф. Шлегель, Ф.В. Шеллінг), де міф розглядався як основа художньої творчості та наголошувалося на його символічності. Теорії романтиків мали продовження в теоріях Ф. Ніцше, Р. Вагнера й, особливо, у XX ст. у напрямках структуралізму (К. Леві-Стросс, А.Ж. Греймас) та постструктуралізму (Ж. Бодріяр, Ж. Делез, Ж. Дерріда, М. Фуко). Погляди на міф як на «передісторію літератури» та її невід'ємну частину знаходимо також у працях радянських дослідників (С.С. Аверинцев, В.В. Иванов, О.Ф. Лосев, Ю.М. Лотман, Є.М. Мелетинський, В.Н. Топоров). За твердженням С.С. Аверинцева [6], статичними елементами міфу виявляються архетипи як маркери архаїчної свідомості, з яких складається міфічна оповідь, а фундаментальним архаїчним текстом, згідно з В.Н. Топоровим [7], є Книга Буття та всі її індоєвропейські аналоги, що зображають

космогонічний процес. Важливою розробкою науковця видається міфологема Світового дерева, яка дала змогу узагальнити бінарні смислові протиставлення та «встановити між членами цих пар відношення еквівалентності і створити таким способом перший достовірний універсальний знаковий комплекс» [7, с. 325]. Отже, Світове дерево стає своєрідною знаковою моделлю світу, а система бінарних опозицій, що розташовується на її вертикалі та горизонталі, моделює міфологічний хронотоп в аспекті часу та простору, притаманний архаїчному мисленню. Наприклад, освоєння простору та орієнтація в ньому відбувається в аксіологічних поняттях ПРАВЕ (правильність, раціональність, світле) та ЛІВЕ (неправильне, ірраціональне, темне, потойбічне) по горизонталі, ВЕРХ і НИЗ – по вертикалі, також знаходять своє місце такі опозиції, як ДАЛЕКЕ – БЛИЗЬКЕ, ВЕЛИКЕ – МАЛЕ, СВІТЛЕ – ТЕМНЕ, СУХЕ-ВОЛОГЕ тощо.

Пізніше з горизонтальної площини розвинувся поділ на чотири сторони світу, де ПІВДЕНЬ і СХІД маркувалися позитивно, а ПІВНІЧ і ЗАХІД – негативно. По горизонталі також з'являється поняття чотирьох пір року: ЗИМА, ВЕСНА, ЛІТО, ОСІНЬ, та поділ дня на РАНОК, ДЕНЬ, ВЕЧІР, НІЧ. Важливими в цьому контексті видаються архетипи першостихій (води, вогню, вітру, землі), які посідали чільне місце «майже в усіх міфологіях, починаючи з австралійської» [8], адже саме вони утворюють первинний матеріал для будівництва Космосу, а природні ритми служать утіленням концепцій циклічного міфологічного часу. Особливими в цьому контексті видаються архетипи води і землі, адже в креативних текстах світ часто твориться з води з подальшим виділенням суші. Засновник «поетичної космології» Г. Башляр, досліджуючи архетипи землі та води [9–11] й похідні образи, також вважає, що «найкращий для матеріальної уяви тип поєднання – поєднання води і землі» [11, с. 33], наголошуючи на їх сполучуваності.

Природні феномени та небесні світила стають маркерами часу, що в більш розвинених міфологіях втілюється в різноманітних календарних міфах які відтворювали природні цикли. За твердженням М. Еліаде, «домінуючим у всіх космічно-міфологічних концепціях є циклічне повернення того, що було раніше» [12, с. 79], тобто «вічне повернення» з Хаосу в Космос, яке імітує міфологічний архетип творення світу. М. Еліаде доходить висновку, що міф – «це історія про те, що сталося in illo tempore», та про те, «що зробили боги або божественні істоти в Початку Часів» [12, с. 283]. Отже, міф постає як оповідь, що дає відповіді на онтологічні питання, архетипи – текстові універсальні знаки, з яких складається міфічна оповідь та одночасно архаїчні феномени, елементи освоєння людиною світу, що мали своє втілення у виробленні ряду поняттєвих констант.

Найбільш поширеними серед них є інваріантні міфологічні мегаконцепти ЖИТТЯ та СМЕРТЬ, що генерують ряд метаобразів, які набувають позитивної чи негативної конотації. Ці архетипи, у свою чергу, виступають структурно-семантичним ядром художніх образів та оприявлюють міфопоетичний субстрат художнього тексту.

Метою статті є дослідження часових і просторових відношень у тексті збірки «Сяйва» А. Мокеля, ключовим структурним елементом якого виступає архетип ЗЕМЛЯ (метаобраз «ліс»), який видається ключовим елементом збірки в плані космогонічного процесу та формування простору.

Виклад основного матеріалу. Збірка «Сяйва» А. Мокеля продукує ряд опозицій, де основною виступають міфологічні концепти ЖИТТЯ та СМЕРТЬ. Концепт РУХ актуалізує етапи творення світу, співвідносні з креаційними схемами космогонічних архаїчних текстів, що дає змогу прочитувати етапи творення як РУХ із непорядкованого і темного ХАОСУ (метаобразний комплекс ЗИМА) до впорядкованого КОСМОСУ (метаобразний комплекс ВЕСНА). Архетип ЗЕМЛЯ відіграє ключову роль у космогонічному процесі та продукує такі образи, як «рівнина», «гори», «трава», «грунт», «дерева», «гілки», «листя», «пустеля», «квіти», «каміня», «долина» та, особливо, «ліс» – метаобразний простір збірки, в якому відбувається дія. На етапі функціонування концептуального локусу ЗИМА спостерігається активна взаємодія архетипів ЗЕМЛЯ та ВОДА, домінує образ «крига» (архетип ВОДА). Метаобраз «небо» втілюється в образі «крижаний купол», який накриває застиглий ЛІС, утворюючи замкнений заледенілий простір. Наприклад, «заледеніле небо» постає в образі «скло». В епізоді пробудження природи архетип ЗЕМЛЯ активно взаємодіє з ВОГНЕМ. Цікавим видається образ «пустеля» (поезія “Aridité”), що зображає один із етапів пробудження природи, яка звільнилась від «криги» та «снігу», але ще не набула сталого вигляду, і такий стан видається автору схожим на пустелю (“Regarde bien: nul n’est ici. // Rien n’est que le désert, et la flamme, et le vide // de ton regard penché sur son néant torride. // Une ombre sur les flots errants s’est effacée // au souffle dit matin pur qui les ride” [13, с. 57]). Надалі першоелемент ВОГОНЬ розтоплює не лише воду, але й землю та небо (образ «крижаний купол»): “Le choc des ondes de l’aurore // ébranle les blancs môles du ciel, // et toute la terre en éveil // éperdument appelle les vagues multicolores // des flammes au flux torrentiel!” [13, с. 59]).

У збірці яскраво простежується ідея ЦИКЛІЧНОСТІ природного ритму від ЗИМИ-СМЕРТІ до ВЕСНИ-ВОСКРЕСІННЯ на образно-концептуальному рівні. Важливо, що всі елементи пейзажу постають як ті, що мають ДУШУ, але у міру замерзання ДУША їх тимчасово покинула (“quand revivait en elle au sursaut de la mort // l’âme ardente des bois pénétrés de soleil?” [13, с. 22]), що передбачає певне переродження природи. В аспекті часу також спостерігається цікава градація сезонів. Наприклад, нам представлена образна парадигма сезону ЗИМА, що підпорядковується мегаконцепту СМЕРТЬ, та парадигма ВЕСНА з трьома конкретними місяцями: березень, квітень, травень, що підпорядковуються мегаконцепту ЖИТТЯ. Кінцевою метою збірки є саме «травень» – найвища точка розквіту природи.

У збірці присутня «трилогія травнів»: “Mai mystique”, “Mai juvenile”, “Mai fraternal”, де останній, у свою чергу, поділений на чотири частини та пролог, що втілюють розквіт одного конкретного травневого дня, де з’являється образ «Марія», завдяки чому ЗЕМЛЯ отримує ще й ознаку родючості. У пере-

достанньому епізоді (“Veillée”) близько світанку зображується поява образу ЛЮДИНА, яка рубить ЛІС: “Le son grandit, se répercute. // Il se meut comme un être vivant, dur et fort... // Un homme, là-bas, au front morne, aux mains rudes, // meurtrit les troncs, brise les branches // et propage le deuil au cœur blessé de la forêt” [13, с. 123]. Проте автор закликає не оплакувати руйнування флори, адже, усвідомлюючи ЦИКЛІЧНІСТЬ і безперестанне відновлення світу, наголошує на тому, що, вирубаючи старі дерева, людина прокладає дорогу «новим долям». Отож А. Мокель гармонізує дві додаткові концептосфери – МИНУЛЕ і МАЙБУТНЄ. В епілозі (частина “Aube”) перед нами постає образ-актант «Селяни», що обробляють землю.

Родючість землі також пов’язана з образом «Марія», яка виступає в збірці символом ВЕСНИ. В її образі втілюється гармонійне поєднання всіх елементів Космосу. А. Мокель порівнює «землю» з «богинєю» (“ô ma déesse enfant, toute la Terre” [13, с. 111]). Автор наголошує на властивості саме метаобразу ЗЕМЛЯ для втілення дієсхеми «вічного повернення»: “Mais la terre, selon son œuvre de merveille, // suscite les divines vaillances de vie: // la sylve tout entière en l’éternel retour // exulte au souffle de l’amour” [13, с. 117]. В епізоді появи богині А. Мокель додає маркер “La Visiteuse”, який указує на те, що ВЕСНА не прийшла назавжди і, згідно з концепцією циклічного часу, знову настане ЗИМА.

Висновки. Збірка А. Мокеля являє собою цікавий приклад конструювання авторського художнього міфосвіту, ключовим елементом якого виступає архетип ЗЕМЛЯ. В аспекті простору цей архетип постає вмістилищем основних образів збірки, серед яких особливе місце посідає метаобраз «ліс». В аспекті часу ідеологічний концепт автора РУХ актуалізує етапи циклічного природного ритму від ЗИМИ-СМЕРТІ до ВЕСНИ-ВОСКРЕСІННЯ. На етапі ЗИМА спостерігається активна взаємодія архетипів ЗЕМЛЯ та ВОДА, що імплікує домінування метаобразу «Крига». В епізоді пробудження природи архетип ЗЕМЛЯ активно взаємодіє з ВОГНЕМ та уможливорює переродження природи в процесі руху та взаємодії першоелементів. Перспективним вважаємо подальший аналіз космологічних елементів у творчості письменника.

Література:

1. Чистяк Д.О. Текстова концептосфера бельгійського символізму в теоретичних працях Альбера Мокеля. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія». 2014. № 11. Т. 2. С. 83–85.
2. Gorceix P. Albert Mockel: Propos de littérature, Stéphane Mallarmé, un héros et autres textes. Paris: Honoré Champion, 2009. 286 p.
3. Mockel A. Esthétique du symbolisme / Étude par M. Otten. Bruxelles: Palais des Académies, 1962. 256 p.
4. Чистяк Д.О., Курганська А.Р. Художня концептосфера першостихії «ВОГОНЬ» у збірці «Сяйва» Альбера Мокеля. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: «Філологія». 2018. Вип. 19. С. 163–169.
5. Курганська А.Р. Поетика першостихій як міфопоетична складова художнього тексту. «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 46. С. 402–404.
6. Аверинцев С.С. Аналитическая психология К.-Г. Юнга и закономерности творческой фантазии. Вопросы литературы. 1970. № 3. С. 113–143.
7. Топоров В.Н. Мировое дерево: универсальные знаковые комплексы. Т. 1. М.: «Рукописные памятники Древней Руси», 2010. 448 с.

8. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. М.: «Наука», 1976. 408 с.
9. Башляр Г. Земля и грезы о воле / Пер. с франц. Б.М. Скуратова. М.: Издательство гуманитарной литературы, 2000. 383 с.
10. Башляр Г. Земля и грезы о покое / Пер. с франц. Б.М. Скуратова. М.: Издательство гуманитарной литературы, 2001. 320 с.
11. Башляр Г. Вода и грезы / Пер. с франц. Б.М. Скуратова. М.: Издательство гуманитарной литературы, 1998. 268 с.
12. Элиаде М. Избранные сочинения: Миф о вечном возвращении; Образы и символы; Священное и мирское / Пер. с фр. М.: Научно-издательский центр «Ладомир», 2000. 414 с.
13. Mockel A. Clartés. Paris: Mercure de France, 1901. 135 p.

Чистяк Д. А., Курганская А. Р. Мифопоэтический хронотоп в сборнике «Clartés» А. Мокеля

Аннотация. В статье исследуется организация образного пространства сборника бельгийского поэта А. Мокеля, где ключевыми структурными элементами мифопространства текста выступают архетип ЗЕМЛЯ и вербализованный

метаобраз «лес». Концептосфера ПРИРОДА представляет собой яркий пример воплощения концепций циклического мифологического времени и воплощает архетипы возвращения и создания мира.

Ключевые слова: концепт, концептосфера, образ, архетип, миф, первостихии, бельгийский символизм.

Chystiak D., Kurhanska A. Mythopoetic chronotope in “Clartés” of A. Mockel

Summary. The article explores the organization of the figurative space of the collection of Belgian poet A. Mockel where the archetype of the EARTH and the metaimage “forest” are the key structural elements of the mythological space of the text. The conceptual sphere NATURE is a vivid example of the producing of the concepts of cyclical mythological time and implies the archetype of eternal return and creation of the world.

Key words: concept, image, archetype, myth, poetics of elements, Belgian symbolism.

Шепель Ю. О.,
*доктор філологічних наук, професор,
 академік Академії наук вищої освіти України,
 професор кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
 Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ РЕКЛАМИ (ПРЕЦЕДЕНТНЕ ІМ'Я ТА ЙОГО РОЛЬ У РЕКЛАМІ)

Анотація. У статті порушуються питання аналізу лінгвокультурологічних особливостей сучасної англomовної реклами (на матеріалі текстів інтернет-сторінок та онлайн-видань). Під час роботи визначається роль лінгвокультурології як міжгалузевої дисципліни; досліджуються шляхи реалізації культурного досвіду, цінностей і констант англomовного суспільства в тексті рекламного повідомлення, що сприяє підвищенню привабливості та дієвості рекламного слогана. Результати дослідження розширюють горизонти подальшого аналізу сучасної англomовної реклами, зокрема, в мережі Інтернет, спрямованого на узагальнення картини її функціонування як засобу міжкультурної комунікації та передачі культурних цінностей носіїв англійської мови.

Ключові слова: концепт, константа, алюзія, ремінісценція, цитата, конотація, прецедентний феномен, слоган, код культури.

Постановка проблеми. Перехід лінгвістики до антропологічної парадигми, який спостерігається останніми десятиліттями ХХ ст., стимулював швидкий розвиток міждисциплінарних галузей гуманітарних досліджень, в основі яких лежить триєдність «людина – мова – культура». Це такі дисципліни, як етнолінгвістика і соціолінгвістика, лінгвокраїнознавство і лінгвокультурологія. Різні напрями антропологічної лінгвістики походять, як відомо, з концепції В. фон Гумбольдта, який вбачав у мові втілення та прояв духу народу, його світобачення та менталітету [1; 2]. Для мови та культури характерні такі загальні ознаки: 1) форми, що створюють і відбивають світогляд людини, вони ведуть між собою постійний діалог, адже суб'єкт комунікації – це завжди суб'єкт певної культури; 2) індивідуальні та суспільні форми існування; 3) обом явищам властиві нормативність, історизм, а також включення однієї сфери в іншу. Мова – складова частина культури, основний інструмент її засвоєння, носій специфічних рис національної ментальності. Проте між ними є помітні відмінності: мова як засіб комунікації орієнтований на масового адресата, тоді як у культурі цінується елітарність; на відміну від мови, культура не здатна до самоорганізації. Це різні семіотичні системи. Їх взаємна підміна неприпустима.

На сучасному етапі розвитку суспільства реклама – невід'ємна частина економічного, соціального та навіть культурного життя, тому саме реклама стала об'єктом аналізу багатьох дослідників. Наприклад, вивченню лінгвістичних аспектів реклами, мовних особливостей рекламного тексту приділяється належна увага у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці. Дослідженням мовних особливостей рекламних текстів займалися такі науковці, як Т.М. Дрідзе, Т.В. Булигіна, Е.М. Верещагін,

Ю.С. Степанов, І.С. Алексєєва, Б.А. Зільберт, Є.В. Медведєва., Н.Н. Кохтев, D. Cohen та інші.

Мета статті – описати випадки використання прецедентних імен, що трапляються в англomовній рекламі, та класифікувати найбільш вживані прецедентні мовні одиниці за джерелом походження та функцією у рекламному повідомленні.

Об'єктом дослідження обрано рекламні тексти й оголошення англomовних інтернет-сайтів та онлайн-видань.

Предметом дослідження стали стереотипи англomовного суспільства, пов'язані з культурними «константами», що відображаються у прецедентних іменах, виразах і текстах; різноманітні мовні засоби вираження концепту в сучасній англійській мові: метафори, алюзії та ремінісценції, усталені мовні вирази, паремії та кліше; ступінь складності інтерпретації «прихованого» або конотативного змісту представниками інших лінгвокультурних спільнот; прагматичний аспект прецедентних феноменів як засобу впливу на адресатів рекламного тексту.

Виклад основного матеріалу. Рекламний дискурс характеризується особливим способом мовної організації, всі компоненти якої об'єднані семантикою переконання та спонування. Спонування є глобальною стратегією рекламного дискурсу [8], яка конкретизується на мовному рівні в локальних стратегіях і тактиках, зокрема, через застосування різноманітних емоційно-експресивних засобів [8], серед яких особливе місце належить одиницям вербалізації лінгвокультурної компетентності мовців – прецедентним феноменам.

Прецедентні феномени, перебуваючи в тісному зв'язку з усім контекстом життя в конкретному культурно-інформаційному середовищі [6], входять до мовної картини світу лінгвокультурної спільноти, фіксуючи певний склад її мислення, логіку світосприйняття та світооцінки.

Ці феномени привертають увагу багатьох вітчизняних і закордонних дослідників (Ю.В. Гаврилова, Д.Б. Гудкова, Ю.М. Караулова, В.В. Красних, О.В. Найдюк, І.Е. Сніховська, Р.С. Чорновол-Ткаченко).

Рекламний дискурс, апелюючи до комунікативно релевантних фонових знань спільноти, використовує ті одиниці, які мають значне смислове та емоційне навантаження та які сприяють правильній інтерпретації рекламного тексту. Отак, в інструментарії рекламного дискурсу входять лінгвокультурні фактори, які відображають ціннісні орієнтації, культурний досвід і менталітет спільноти, тобто прецедентні феномени.

До прецедентних феноменів науковці зараховують феномени, які добре відомі значній частині представників національно-лінгвокультурної спільноти, які актуальні в когнітивному (пізнавальному) плані та які постійно відтворюються у мовленні

ні [4; 7]. Це дає підстави дослідникам розглядати прецедентні феномени як взірцеві приклади певних вчинків і характеристик, як моделі, які задають певну «парадигму поведінки» [5].

Традиційно в системі прецедентних феноменів виокремлюють прецедентні ситуації, прецедентні висловлення, прецедентні імена, прецедентні тексти, що можуть виступати як складники цілого комплексу прецедентних феноменів одного першоджерела.

Прецедентний текст як продукт мовленнєво-мисленнєвої діяльності має значущість для членів певного мовного соціуму та вживається ними як відносна одиниця системи віртуальних знаків – тезаурусу прецедентних текстів [4; 5; 7]. До тезаурусу прецедентних текстів входять твори художньої літератури зі шкільної програми, тексти популярних пісень, реклами, анекдотів, публіцистики і такого іншого, оскільки вони є елементами масової культури певної спільноти. Прецедентні тексти належать до вербальних прецедентних феноменів, до невербальних зараховують прецедентні ситуації – вигадані або реальні значущі ситуації, диференційні ознаки яких є частиною спільних знань певної культурної спільноти або універсального когнітивного простору [7].

У масштабах світової цивілізації прецедентну значущість має унікальний за тривалість свого існування та впливу на всі сфери культури біблійний текст. Біблійна прецедентність – динамічний конструкт, який реалізується у нескінченній кількості варіантів, що пронизують різноманітні дискурси [11].

Однією з найвідоміших біблійних прецедентних ситуацій є історія про зваблення Адама, атрибутами якої є вербальні засоби Адам / Adam, Єва / Eve, яблуко / apple, рай / paradise. Оскільки використання цих лексем викликає в адресата реклами необхідну асоціацію, включення їх до вербального ряду рекламного тексту дає змогу надати символічного змісту предмету реклами: “*We’re looking for the most original use of an Apple since Adam*” (реклама Apple computer).

Диференційними ознаками прецедентної ситуації можуть бути пов’язані з нею прецедентні імена, тобто індивідуальні імена [3], під час вживання яких у свідомості мовців активуються певні ознаки відомої ситуації або певні характеристики особи. Наприклад, диференційними ознаками імені-символу Єва є жінка, спокуса, рай. Конотації, притаманні алюзивному антропоніму, дають змогу використовувати його у назвах рекламних ресурсів, зорієнтованих на жіночу аудиторію: “*Searching for beauty? eve.com – the beauty of the internet; Don’t wait in line Shop online at eve.com; Get this makeup bag FREE when you register Click here – eve.com.*”

Використання у рекламному тексті прецедентного імені Eve, яке має високий асоціативний потенціал та апелює до відповідних культурологічних знань адресата, сприяє мінімізації рекламного тексту, що є важливим для текстів реклами як текстів малої форми [8], та дає змогу передавати інформацію про цільову аудиторію в емотивно-образній формі: *EVEolution of the Web*.

Прецедентне ім’я Eve має велику кількість диференційних ознак, які вербалізуються за допомогою різних лексем, зокрема за допомогою лексеми *paradise*. У рекламі фіксується велика кількість випадків застосування лексеми, що зумовлюється її позитивною оцінкою:

“*Hawaiian Retreat — Vacation in Earthly Paradise on a lush tropical retreat;*

Escape Travel — Escape to Paradise for your honeymoon. Brampton Island includes full buffet breakfast and lunch daily plus dinner each evening; 4 nights from \$688;

Designs by Mark — Webmaster’s Paradise!;

Renault Clio — Made in Paradise.”

У мовній свідомості семантично містка лексема *paradise* асоціативно пов’язана з лексемою *Eden*, використання якої у рекламних текстах допомагає викликати бажані позитивно-оцінні асоціації: “*Mother of Eden Innovative products for today’s natural mother.”*

Синкретизм рекламного тексту, оснований на поєднанні вербальних і невербальних знаків, сприяє підвищенню його інформативності, привабливості та емоціогенності. Наприклад, зображення Ноевого ковчега, яке супроводжує вербальний ряд “*Because Great Things Come in Twos – Now You Can Get II CDRoms for only \$ 4,95 each*”, дає змогу актуалізувати імпліцитні смисли рекламного тексту та встановити взаємозв’язок із біблійною прецедентною ситуацією «Великий потоп» та прецедентним висловленням: “*of every living thing of all flesh, two of every sort.*” Витіснення можливих негативних конотацій здійснюється завдяки залученню лексеми *great*, яка бере участь у реалізації позитивного позиціонування предмета реклами.

Актуалізацію відповідних екстралінгвістичних знань передбачає використання у рекламному тексті топоніма *Babylon*, який має велику прецедентну значущість [11, с. 19] та асоціюється із біблійною прецедентною ситуацією «Вавилонське стовпотворіння»: “*Central Booking – BABYLON for BIBLIOPHILES – www.centralbooking.com*”. Завдяки високому асоціативному навантаженню лексеми *Babylon* вдається досягти максимального інформаційного та експресивного наповнення рекламного тексту.

Окрім біблійних текстів, джерелом прецедентних імен, зафіксованих у текстах реклами, є такі:

– економіка: “*Help us, keep Bill Gates up at night! www.asynchrony.com; Calling all young IT professionals! Get free career advice from Bill Gates! Watch his on-line tutorial here. ninemsn.com.au*”;

– політика: “*ABE SAYS CHECK OUT THIS GREAT MUSIC! NOW!!!!; Meet the original George W. americaslibrary.gov; WARNING! Hillary Clinton does not want you to read this book!*”;

– спорт: “*FREE Internet access... it’s a slam-dunk! Brought to you by SHAQDADDY & BOBBALOO freeinternet.com; Matthew Dunn. World IM Short Course Champion. How does he do it? Australia’s First Bank*”;

– музика: “*When people think LOUIS ARMSTRONG was the first man to walk on the Moon there’s not enough art in our schools. Art. Ask for more; What did ELVIS tell the FBI about the BEATLES? Read “The King’s” FBI File!; You’d feel safer with Sting watching you every step you take But what fun would that be???*”;

– кіномистецтво: “*Want a better way to search Austin and the web? Click here; Christopher Reeve If you’re not protected from something like this, ...neither is your family. Protect yourself and your family. HealthExtras Because you love your family*”;

– художня література: “*Dracula can’t resist them... Authentic Romanian Quality Wines – Only At The Original Wines Shop. Click here for Romanian Wines*”.

Рекламний текст, який містить прецедентне ім’я, інтегрується з іконічним знаком, який як компонент композиційної структури реклами організовує її, допомагає спростити процес декодування рекламного повідомлення, оскільки імплікує певні контексти, потенційні асоціації, розвиває інтерпретаційні можливості комунікантів [1; 2]. Отож вербально-іконічна кому-

нікативна стратегія, яку застосовують у рекламі, сприяє підсиленню прагматичного ефекту рекламного тексту.

У деяких випадках апеляція до прецедентного імені відбувається виключно завдяки залученню його іконічного знака-символу. Наприклад, зображення відомого детектива Шерлока Холмса виконує атрактивну функцію, сприяє компенсації інформативної недостатності рекламного тексту, оскільки викликає необхідні асоціації та полегшує інтерпретацію рекламного повідомлення.

Прецедентні імена характеризуються авторитетністю та інгерентною оцінністю, що сприяє створенню експресивного ефекту рекламного тексту. Окрім прецедентних імен, у текстах англомовної реклами зафіксовані прецедентні висловлення – репродуковані продукти мовленнєво-мисленнєвої діяльності; закінчені та самодостатні одиниці, які можуть бути чи не бути предикативними; складні знаки, сума значень компонентів яких не дорівнює їхньому значенню, яке завжди «ширше» від простої суми значень компонентів [7].

До прецедентних висловлень належать відомі лаконічні, афористичні одиниці (фразеологізми, приказки, прислів'я, цитати з текстів різного характеру та інші мовленнєві формули), які характеризуються антропоцентричною спрямованістю, вираженою у простоті, доступності, пристосованості до швидкого сприйняття адресатом повідомлення [8].

Часте використання прецедентних висловлень у рекламних текстах пояснюється їхньою авторитетністю, притаманною їм достовірністю, а також спільним із рекламним текстом спонукальним ілюкувативним потенціалом.

Серед прецедентних висловлювань, які використовуються у рекламних текстах, зафіксовані такі:

– фразеологічні звороти та паремії: *Make Money... till the cows come home!*; *iPAQPocket PC - Fits in the palm of your hand, Doesn't cost an arm and a leg*; *Wear Your POLITICS On Your SLEEVE – Check out the Editorial Cartoons*; *Could finding a home be as easy as click, click, close? Yes, it can!*; *Don't Burn a Hole in Your Pocket! 100MegsFree.com*; *First come, first served – US. domains are going fast; money comes. money goes. credit card number stays. Yahoo!PayDirect*; *The grass is greener on the other side. Discover it on LUCOSTRAVEL*; *EnglishClub.com. No pain, No gain*;

– рядки з віршів, прозових творів: *Don't let the Men tell You what tools to use – Let Freedom Ring www.devshed.com*; *Once upon a Family Creating, Celebrating, and Preserving Family Ties!*; *Big Brother Hates The Open Source Pigdogs. Let Freedom Ring*; *Mirror, Mirror on the Wall, Who's the Best Investor of Them All?*; *What are little girls made of? Sugar and spice and everything nice... and an occasional rat. Lenore. Come witness the horror only at screenblast.com*; *Sugar? Spice? Click here to find out what real girls are made of trackers on oxygen*; *There's no magic in creating professional animated GIF files but it helps to know where to rub the lamp*;

– рядки з відомих пісень: *Somewhere over the rainbow... She who paved the way*; *Video killed the radio star The only music show online*; *Ooops. She did it again. Join columbiahouse.com*; *It's the season for sending good wishes – Order holiday boxed cards now at Hallmark.com.*; *Deck the halls with Chocolates and Truffles. GODIVA Chocolatier*; *You'd feel safer with Sting watching you every step you take – But what fun would that be???*;

– відомі цитати: *You are what you eat... but what are you eating? Get tips for a healthier diet Environmental Defence Go*; *Doing*

nothing for others is the undoing of ourselves – Benjamin Franklin; *If information is Power... this is a lightning Strike. Hear the 2 weeks of the "The New York Times" Audio Digest*;

– кліше політичного дискурсу: *Web Workers of the World Unite! Web Publisher 98 Conference*; *Workers of the Web Revolt! The web standards project fighting for browser standards <http://www.webstandards.org>*; *All Web Hosts are not Created Equal! Quality Web Hosting*;

– назви кінострічок: *Beauty and Brains Gentlemen prefer Silver Screen*.

Як правило, у рекламних текстах прецедентні висловлення функціонують у трансформованому вигляді, що сприяє залученню адресата реклами до своєрідної гри, у якій він має самостійно відновити наявні інтертекстуальні зв'язки для правильної інтерпретації повідомлення. Оскільки трансформовані прецедентні висловлення, використані у рекламних текстах, піддаються швидкому та легкому декодуванню, користувач відчуває задоволення від успішно виконаного когнітивного процесу, що сприяє позитивному сприйняттю рекламного повідомлення загалом.

Цікавим виявляється факт, що прецедентні висловлення і прецедентні імена як символи прецедентних текстів і прецедентних ситуацій використовуються у рекламних текстах для експліцитної чи імпліцитної характеристики предмета рекламування, для підвищення прагматичного впливу реклами.

Сьогодні суспільство перебуває в процесі безперервного розвитку та змін, які зачіпають абсолютно всі сфери діяльності людини. Реклама як невід'ємний атрибут будь-якої підприємницької діяльності також змінюється відповідно до розвитку суспільства. Ефективність рекламної кампанії залежить від мовного оформлення рекламного тексту. З плином часу в текстах реклами виділилася своя структурна організація. Можна встановити таку схему тексту: заголовок, слоган, основний текст, фраза-відлуння.

Зрозуміло, що ця схема умовна, тому що її окремі частини можуть бути взаємозамінними або відсутніми взагалі.

У заголовку повинна бути відображена ідея реклами, яка більш докладно розкривається в такому текстовому ряді або підтверджується візуальним змістом (фотографією, малюнком). Слоган – рекламне гасло, коротка фраза, яка легко запам'ятовується. Зазвичай слоган – це словосполучення чи речення, що відображає суть рекламного повідомлення.

Основний текст являє собою розповідь або опис і містить основну інформацію рекламного повідомлення. Він може бути представлений у формі монологу чи діалогу. Рекламний текст складається з інформаційного блоку та довідкового матеріалу.

Також є загальні вимоги до тексту реклами. Наприклад, він повинен бути легким для сприйняття, не містити перебільшень, надавати факти, а не голослівні твердження. Загальноновизнаним вважається, що довіра споживача до реклами підвищується, якщо зображення та текст відображають картину реального життя, думки авторитетних фахівців. Рекомендується також уникати використання негативних слів, тому що в пам'яті споживача можуть зберігатись негативні емоції.

Фраза-відлуння – заключна вербальна частина в рекламі. Поряд із заголовком вона є найважливішим елементом рекламного повідомлення. Фраза-відлуння розташована в кінці оголошення і повторює основну ідею рекламного слогана або заголовка. Як правило, фраза-відлуння служить для того, щоб повторити основну думку реклами або надати їй закінченого вигляду.

Є.В. Медведєва зі свого боку зазначає, що багатозначні слова, емоційно-піднесена лексика, лексика з молодіжного жаргону, товарний знак та інше, які виконують комунікативну функцію, викликають в адресата уявлення, бачення про товар. Прагматичну інформацію несуть у тексті запозичення, що впливають на оптимальне сприйняття тексту. Особливо активно функціонують у текстах слова *lock – жмут (волосся), city-style – міський стиль, the best of – кращий за щось*. Сполучення назви товару з абстрактними поняттями зазвичай привертають увагу адресата до реклами. Вдалим засобом передачі інформації про якість товару слугує оксиморон – сполучення слів з антонімічними поняттями: *horribly beautiful – страшенно гарна, sweet poison – солодка отрута, soft coffee – лагідна кава*. Досягненню більшої емоційності, виразності та переконливості загалом сприяє вживання антонімів, синонімів й омонімів.

Основна функція омонімії в текстах реклами – створення каламбуру: *“The friend of my friend is my friend.” – «Друг мого друга є моїм другом»*. Досягнення прагматичної мети тексту забезпечують також фразеологізми, приказки і прислів'я, кліше. Ефективним засобом створення експресивності тексту є модифікація клішованої фрази, зміна її лексичного наповнення: *“Simplicity is the best Policy.” – «Простота – найкраща стратегія»* [4].

Отже, загальними для всіх рекламних текстів є простота мови, позбавлена пишноти і вульгарності, інформативність, оригінальність і неповторність.

Подібно до іншої продукції засобів масової інформації – газет, журналів, телепрограм, радіопередач, – реклама матеріалізується у вигляді готового суцільно оформленого тексту. Причому поняття «текст» стосовно сфери масової інформації не тільки використовується для позначення власне текстового вербального ряду, але й набуває рис об'ємності та багатомірності, включно з такими важливими для продукції ЗМІ складниками, як візуальний ряд у його графічному або телевізійному втіленні, а також аудіоряд у вигляді твору. Тому поняття «реklamний текст» не тільки стосується словесного ряду, але й містить сукупність усіх екстралінгвістичних значущих компонентів, як-от: графіка, образи, звуки і таке інше, конкретний набір яких залежить від ЗМІ-рекламоносія.

Незважаючи на загальні форматні ознаки, які дають змогу виділити рекламу в окрему групу текстів масової інформації, рекламні тексти відрізняються нескінченною різноманітністю. Для того щоб якимось систематизувати цю нескінченну різноманітність графічних образів і словесних форм вираження, треба вдаватися до деякого способу класифікації, яка допоможе найбільш повно відбити сутність розглянутого питання.

Предмет реклами також виявляє помітний вплив на стиль рекламного тексту. Рекламний текст намагається передати властивості рекламованого продукту як за допомогою образів, так і за допомогою мови. Наведу приклади таких реклам:

– стиль реклами дорогих парфумів, як правило, вишуканий і виразний:

“M’ is for moments you’ll never forget?

For days marvelous with flowers and laughter.

For nights magical with means and old promises.

‘M’ Fragrances by Henry C. Miner.

It’s Magic”;

– стиль реклами такого відомого продукту, як чай “Earl Grey” – створити особливу атмосферу вишуканого комфорту:

“Earl Grey Tea

Reminiscent of the warm nature

Scents of a far-away summer evening

With a tantalizing taste and delicately

Scented in a secret way described by

A Chinese mandarin many years ago”.

Спрямованість реклами на певний сегмент масової аудиторії впливає на мову і стиль рекламного тексту. Наприклад, реклама косметики та парфумерії для жінок здебільшого характеризується вишуканим стилем, конкретними словосполученнями й іншими засобами виразності, що надає тексту особливого звучання, неповторного тону голосу, навіть якщо йдеться про рекламу в пресі, наприклад:

“Inside this jar you’ll find a radiantly glowing skin, naturally-blushed cheeks, wondrous eyes and color-kissed lips. Suddenly your skin has a radiant sun - kissed glow.”

Реклама в пресі часто-густо засновується на поєднанні графічного або фотозображення з вербальним текстом різної протяжності: від короткого заголовка до розгорнутого основного тексту.

Ефективність рекламного тексту залежить від вдалого сполучення всіх його складників: зображення, звуку, образу, словесної тканини. Проте першочерговим за важливістю усе ж виявляється саме вербальний компонент реклами – словесний текст.

Висновки. Лінгвокультурологічна специфіка рекламного тексту може виявлятися на різних рівнях. До прецедентних феноменів зараховуємо феномени, які 1) добре відомі переважній частині представників національно-лінгвокультурної спільноти, 2) актуальні в когнітивному (пізнавальному) плані та 3) постійно відтворюються у мовленні. Це дає підстави розглядати прецедентні феномени як взірцеві приклади певних вчинків і характеристик, як моделі, які задають певну «парадигму поведінки». Під час дослідження встановлено таку схему рекламного тексту: заголовок, слоган, основний текст, фраза-відлуння; визначено стилістичні засоби (оксиморон, омоніми, фразеологічні звороти, приказки і прислів'я, кліше, алюзії, цитати і ремінісценції), що надають експресивного і конотативного забарвлення рекламному тексту.

Література:

1. Апресян Ю.Д. Образ человека за данными языка: Попытка системного описания. Вопросы языкознания. Москва, 2002. № 1. С. 37–67.
2. Астафурова Т.М. Лингвистические аспекты межкультурной деловой коммуникации. Волгоград, 1997. 108 с.
3. Банникова С.В. Концептуальная основа прецедентных феноменов (психолингвистический эксперимент). Современная филология: материалы Междунар. заоч. науч. конф. (апрель 2011 г.) / Под общ. ред. Г.Д. Ахметовой. Уфа, 2011. С. 7–10.
4. Белова А.Д. Видеориторика в современном коммуникативном пространстве. Лингвистика XXI столетия: новые исследования и перспективы. 2010. № 4. С. 22–34.
5. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Под ред. Ю.С. Степанова. Москва: «Прогресс», 2004. 447 с.
6. Булыгина Т.В., Шмельов А.Д. Языковая концептуализация мира. Москва: Шк. «Языки русской культуры», 2003. 576 с.
7. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / Пер. с англ. Москва: «Рос. словари», 1996. 411 с.
8. Воркачев С.Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. Филологические науки. 2001. № 1. С. 64–72.

9. Гудков Д.Б. Прецедентное имя. Проблемы денотации, сигнификации и коннотации. Лингвокогнитивные проблемы межкультурной коммуникации: сб. статей. Москва, 1997. С. 116–129.
10. Гудков Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации. Москва: ИТДГК «Гнозис», 2003. 288 с.

Шепель Ю. А. Лингвокультурологический аспект современной англоязычной рекламы (прецедентное имя и его роль в рекламе)

Аннотация. В статье затрагиваются вопросы анализа лингвокультурологических особенностей современной англоязычной рекламы (на материале текстов интернет-страниц и онлайн-изданий). В ходе работы определяется роль лингвокультурологии как междисциплинарной дисциплины; исследуются пути реализации культурного опыта, ценностей и констант англоязычного общества в тексте рекламного сообщения, что способствует повышению привлекательности и действенности рекламного слогана. Результаты данного исследования расширяют горизонты дальнейшего анализа современной англоязычной рекламы, в частности, в сети Интернет, направленного на обобщение картины ее функционирования как средства

межкультурной коммуникации и передачи культурных ценностей носителей английского языка.

Ключевые слова: концепт, константа, аллюзия, реминисценция, цитата, коннотация, прецедентный феномен, слоган, код культуры.

Shepel Yu. Linguocultural aspect of modern English advertising (a precedent name and its role in advertising)

Summary. The article touches upon the analysis of linguocultural features of modern English language advertising (on the material of texts of Internet pages and online publications). In the course of the work, the role of linguoculturology as an interdisciplinary discipline is defined; the ways of realization of cultural experience, values and constants of the English-speaking society in the text of the advertising message are investigated, promotes increase of attractiveness and efficiency of the advertising slogan. The results of this study expand the horizons of further analysis of modern English-language advertising, in particular in the Internet, aimed at generalizing the picture of their functioning as a means of intercultural communication and the transfer of cultural values of native English speakers.

Key words: concept, constant, allusion, reminiscence, quotation, connotation, precedent phenomenon, slogan, culture code.

*Шовкопляс Ю. А.,**аспірант**Запорозького національного університета*

АНАЛИЗ ЯЗЫКОВОЙ СИТУАЦИИ И ЯЗЫКОВОЙ ПОЛИТИКИ В США: ИСТОРИЯ, ПРОБЛЕМЫ, ПРИОРИТЕТЫ

Аннотация. Статья посвящена анализу языковой ситуации и опыта реализации языковой политики США на примере испаноязычного населения, представляющего самую крупную миноритарную этническую группу. Автор приходит к выводу об амбивалентности проводимой политики, характеризующейся стремлением к американизации и сохранению мультикультурализма одновременно.

Ключевые слова: языковая политика, языковая ситуация, билингвизм, мультикультурализм, иммигранты, миноритарная этническая группа.

Постановка проблемы. США – это страна с полиэтничным социумом, в котором лингвистическая ситуация отличается многообразием и подвижностью. Эта тенденция наблюдается на протяжении всего существования государства. В таком мультикультурном социуме проблемы, связанные с языковой ситуацией и построением правильной языковой политики, являются особо важными и актуальными.

Особенность анализа языковой ситуации и политики США определяется тем, что страна является одним из наиболее многообразных с точки зрения этнического и лингвистического состава государств в мире. В стране иммигрантов особенно наглядно выявляются проблемы и приоритеты национального характера на фоне мультикультурализма и контактов между этническими группами. Следует отметить, что на специфику данной ситуации влияет отличие в менталитетах американцев европейского происхождения и представителей испаноязычной культуры (самого многочисленного сообщества Америки после белого населения).

Своеобразие языковой ситуации в США заключается в постоянном взаимодействии английского с испанским языком в результате социально-исторических и культурных факторов (испанская колонизация, миграции носителей испанского языка в Соединенные Штаты и так далее). Данное взаимодействие можно назвать двухвекторным, потому что, с одной стороны, американский вариант находился в контакте со стандартным испанским языком в период испанской колонизации XVI–XVII вв. и во время миграции из Испании в XIX в., а с другой – на английский язык США влияли те разновидности испанского языка, которыми представлены бывшие страны-колонии Латинской Америки. Такие процессы обусловили взаимную интерференцию обеих языковых систем, а одним из последствий этого стали лексические заимствования из испанского, которые значительно обогатили английский язык. Вследствие того, что с первых дней колонизации Америка превратилась в «плавильный котел» разных национальностей и культур, то контакты между этими культурами оказывали значительное влияние на английский язык, а источниками заимствований были все иммигрантские языки.

Анализ последних исследований и публикаций. Англо-испанский билингвизм и последствия влияния испанского языка на языковую ситуацию США фактически не были

предметами оживленных дискуссий и объектами специальных исследований в научных трудах лингвистов. На сегодняшний день существуют только диссертационные работы, посвященные заимствованиям из испанского языка [1–4]. Например, Т. Скроб исследовала особенности тexasского английского языка в условиях межъязыкового контактирования носителей американского варианта английского языка и мексиканского варианта испанского [3]. Т. Козловская рассматривала аллелютивные испанизмы, вошедшие в американский английский из испанского языка [1]. Т. Таганова анализировала заимствования в американский вариант английского языка из еврейского, голландского, немецкого, французского и испанского языков и определила критерии отбора и методы лингвистической обработки заимствований [4]. Г. Крицберг изучал проблемы дифференциации и интеграции региональных вариантов английского языка, в частности и американского, путем выявления лексико-семантических элементов данных микросистем [2]. Отдельное место в изучении билингвизма в США как социокультурной и педагогической проблемы занимают работы педагогов И. Билецкой [5], Н. Подолянской [6], Б. Николаева и Н. Павловой [7], которые рассматривают специфику языковой политики США в сфере образования и акцентируют внимание на том, что языковая политика этого государства представляет собой комплексное явление, учитывающее социальные, культурные, лингвистические, когнитивные и психолингвистические факторы. Особенностей государственной языковой политики США касаются исследования А. Зиноватной [8] и А. Першукова [9]. Языковая политика в своей стране и ее влияние на развитие обучения иностранным языкам анализируются такими американскими учеными, как А. Ленкер, Т. Осборн, И. Пуфал, Н. Родес и В. Уайт. Научная новизна нашего исследования состоит в том, что в нем впервые анализируется связь между языковой ситуацией в США, представленной в форме англо-испанского билингвизма, и формированием языковой политики государства.

Цель статьи – охарактеризовать языковую ситуацию в США, перечислить проблемы, связанные с распространением англо-испанского билингвизма, и описать языковую политику страны, направленную на их решение.

Изложение основного материала. В течение многих веков испанский язык оказывал влияние на формирование языка США. На сегодняшний день эта ситуация не изменилась. Его роль остается доминирующей в создании языковой картины мира этой страны. Кроме того, испанский язык укрепляет свои позиции в мире, являясь одним из официальных языков ООН и вторым официальным языком социальных сетей. На данный момент США фактически занимает пятое место среди крупных стран мира, в которых распространен испанский язык, а количество испаноговорящих здесь обгоняет даже страны Испании и Мексики [10, с. 18]. Следует отметить, что большинство испан-

ноязычных иммигрантов-нелегалов не владеют английским языком [11, с. 26] и остаются носителями своей культуры.

Билингвизм распространен во всем мире вследствие межэтнических контактов и непрерывных миграций населения. В США латиноамериканская диаспора является самой быстрорастущей и ей принадлежит главная роль в формировании языковой ситуации в стране. Англо-испанский билингвизм США – определяющий феномен языковой ситуации в стране, что обуславливает значительное влияние этого явления не только на испанский язык. Последствия билингвизма находят специфическое отражение и в американском варианте, в частности в виде «этнокультурно обусловленных» заимствований из английского языка. Результаты влияния билингвизма воплощаются через призму этнического стереотипа, поэтому двуязычие выступает одним из факторов образования «ксеностереотипных характеристик» испаноязычных этносов – материалом для образования пейоративных этнонимов в целом ряде случаев служит испаноязычный лексический компонент.

Важным в описании языковой ситуации в США является тот факт, что это – мультикультурная страна, страна иммигрантов, где каждый владеет двумя языками – своим национальным и американским вариантом английского. Поэтому мультикультурализм, который мы понимаем как сосуществование на одной географической территории нескольких этнокультурных сообществ, в Америке вызывает явление полилингвизма, поскольку практически все этнические меньшинства есть носителями второго языка – языка собственного этноса (независимо от степени владения последним и уровня владения английским языком). Известно, что по критерию количества существующих языков языковую ситуацию в США вообще считают экзоглосной, потому что она включает совокупность различных языков.

Чтобы понять роль англо-испанского билингвизма в США и его влияние на языковую ситуацию в стране, необходимо определить значение этого термина. Проблематика билингвизма остается одним из полемических вопросов в языкознании, а отсутствие общепринятого определения этого явления и наличие целого ряда обоснованных и взаимодополняющих дефиниций связаны с его многогранностью и комплексностью. В каждом из существующих определений билингвизма характеризуются лишь отдельные аспекты этого феномена, например степень речевой компетенции или причина возникновения. Американский лингвист Л. Блумфильд рассматривает билингвизм как равное владение каждым из языков на уровне родного [12]. О. Ахманова именуется билингвизм одинаково совершенным владением двумя языками, применяемыми в различных условиях общения [13, с. 125]. А У. Вайхнрах считает, что возможно говорить о билингвизме, когда речевая компетенция в родном языке и знание иностранного языка отличаются [14]. Французский ученый А. Буало выделяет такие понятия, как бессознательный (естественный) билингвизм, который возникает из-за естественных регулярных контактов живущих на одной территории разноязычных народов и предполагает наличие у них одновременно двух вариантов выражения на соответствующих языках мыслей и чувств, и осознанный (искусственный) билингвизм, который возникает в результате специального обучения [15]. Лингвистический энциклопедический словарь предлагает следующее определение понятия «билингвизм»: это сосуществование двух языков в общественной единице (сложившейся исторически) любого объема

и любой исторической формации – от первобытной общины к национальному государству [16, с. 15].

Билингвизм является психолингвистическим явлением, которое проявляется, прежде всего, в речи, что позволяет рассматривать его как параллельное или попеременное употребление индивидом двух языков или как практику попеременного пользования двумя языками. Исходя из этого определения, отмечают, что именно двуязычному индивиду принадлежит определяющая роль при возникновении языковых контактов [17, с. 22]. Степень соотнесенности понятий «билингвизм» и «взаимовлияние языков», а также тот факт, что двуязычие является основной формой столкновения языков, позволяют считать билингвизм процессом контактирования языков [18, с. 198]. Явление билингвизма, как правило, предусматривает «переключение кодов», что исключает диглоссию, поскольку при билингвизме происходит переход или переключение с одной целостной гомогенной языковой системы на другую такую же систему, например с английского языка – на испанский и наоборот. При диглоссии говорящие ограничиваются использованием средств одной языковой системы, то есть в зависимости от коммуникативной ситуации происходит изменение стиля, а не языка [19, с. 54].

Специфика исследуемого явления заключается в том, что билингвизм определяется не одним, а целым рядом лингвистических и экстралингвистических факторов, поэтому для него характерны лингвистический, психологический, социальный, историко-культурный, педагогический и политический аспекты. Эти моменты четко прослеживаются в англо-испанском билингвизме США, который, в свою очередь, является наиболее массовым типом полилингвизма США и представляет собой симбиоз двух языков на территории вышеуказанного государства, который возник благодаря естественным контактам разноязычных народов и определяется разной степенью языковой компетенции. Следует отметить, что он оказывает значительное влияние на американский вариант английского языка.

Одним из последствий англо-испанского билингвизма является так называемый «гибридный язык», именуемый «спенглиш». Этот «язык» является комбинацией языковых средств английского и испанского языков, которую употребляют латиноамериканцы в речи. Ученые Г. Билз, Дж. Липски, Р. Нэш, Т. Скроб и И. Ставанс отмечают, что вследствие существования такого «языка», как «спенглиш», значительно изменяется испанский язык США [3].

Представители испаноязычных сообществ проживают по всей территории Соединенных Штатов. Но основная их масса сосредоточена в штатах Флорида, Техас, Калифорния, Нью-Мексико, Аризона. В них количество испаноговорящих составляет более 40 % населения. В некоторых регионах штата Техас, а именно в городе Эль-Сенизо, английский язык даже уступает испанскому в количестве носителей, а в городе Лос-Анджелес штата Калифорния примерно 50 % населения составляют выходцы из Латинской Америки.

Исследователи прогнозируют, что в 2050 г. 50 % населения Соединенных Штатов будут составлять представители этнических меньшинств, а выходцы из Латинской Америки составят 24 % всего населения, а именно 94 миллиона [20, с. 1–2]. Очевидно, что термин «этнические меньшинства» должен потерять при этом свою пригодность. Уже сегодня этнические меньшинства составляют четверть населения страны, а вскоре эта цифра будет соответствовать количеству американцев

испаноязычного происхождения в США [20, с. 10]. Следует отметить, что, согласно результатам социологических опросов, 71 % мексиканцев соглашались принимать участие в так называемой «программе временной иммиграции» (*temporary immigration programme*), которая предусматривает разрешение на длительное легальное пребывание в Соединенных Штатах [21, с. 26]. Рост испаноязычного населения в США, безусловно, приведет к расширению границ испанского языка, к увеличению его влияния на американский вариант английского и усугубит проблемы, создаваемые англо-испанским билингвизмом.

Языковая ситуация в США привлекает к себе пристальное внимание лингвистов и педагогов из-за того, что англо-испанский билингвизм влияет на получение образования и степень овладения английским языком представителями испаноязычных меньшинств. Широкое использование испанского языка и социальный престиж английского приводит к тому, что в системе образования США наблюдается тенденция к внедрению двуязычных программ обучения [22]. Однако в 1998 г. в штатах Калифорния и Аризона двуязычное образование было официально запрещено [26]. Своеобразную точку зрения о двуязычном обучении выражают те ученые, которые не поддерживают билингвизм в общеобразовательной системе, потому что англо-испанский билингвизм в педагогической сфере оказывает негативное влияние на процесс формирования идентичности представителей испаноязычных сообществ, а также тормозит процесс овладения английским языком [11, с. 26].

Из-за доминирующей позиции английского языка англо-испанский билингвизм в Америке следует считать неравнозначным, несбалансированным, но апеллирующим к экспансии английского языка в масштабах США за счет роста испаноязычного населения [23, с. 108]. Сегодня проблема англо-испанского билингвизма является одной из самых актуальных, потому что миллионы представителей первого, второго и третьего поколений выходцев из Латинской Америки занимают более перспективные позиции в бизнесе и службах средств массовой информации, поэтому и «спенглиш» приобретает более высокий статус в США.

Многонациональный характер большинства современных государств и возникающие в связи с этим проблемы заставляют правительства этих стран выстраивать языковую политику, отвечающую вызовам и требованиям сложившейся языковой ситуации. Рост испаноговорящего населения вызывает тревогу правительства США, вынужденного считаться с этим фактом при проведении государственной языковой политики.

Фундаментальным положением языковой политики США является концепция одноязычия, выраженная в так называемом *The English Only Movement*. Политика одноязычия является исключительно правильной, потому что единый язык – это единственный способ сплочения полинационального народа США в связи с тем, что непрекращающийся рост иммиграции и, как следствие, увеличение количества языковых групп несут угрозу государственному единству. По мнению В.В. Наумова, в этом нет ничего удивительного. Исследователь подчеркивает, что «единообразие, унификация языкового кода – это мощнейший государственный рычаг, с помощью которого гораздо проще манипулировать общественным сознанием, реализуя те или иные идеологические постулаты» [24, с. 18].

Данное движение до настоящего времени имеет своих защитников, выдвигающих следующие аргументы в защиту своей точки зрения: а) иммигранты, говорящие на отличном от

английского, должны отказаться от родного языка в качестве компенсации за право являться гражданином США; б) сохранение материнского языка и культуры означает добровольную сегрегацию от доминирующей части общества, социальное и культурное отставание; в) общий язык – своеобразная «цементирующая» основа государства, тогда как расовое, этническое, религиозное и языковое разнообразие угрожают национальному единству [25, с. 329].

Приоритетным направлением языковой политики США является стремление ассимилировать иммигрантское население в американский социум посредством придания английскому языку статуса официального государственного языка. В Соединенных Штатах наблюдается непрекращающаяся борьба между стремлением к американизации миноритарных этнических групп (прежде всего, испаноязычных) и толерантно-ориентированной языковой политикой, характеризующейся двуязычным обучением в школе, изданием СМИ, радио- и телевидением на языках этнических меньшинств.

Выводы. США является мультикультурной страной, для которой характерным есть явление полилингвизма в языковой сфере. Сформировавшийся на основе социально-исторических факторов англо-испанский билингвизм как тип и часть американского полилингвизма оказывает масштабное влияние на языковую ситуацию в США. Активный синтез языковых элементов английского и испанского языков приводит к появлению «языка» “Spanglish”, который широко используется латиноамериканцами в США и из сленгового уровня выходит на более официальные позиции. Феномен англо-испанского билингвизма и «языка» “Spanglish” имеет свои лингвистические, психологические, социальные, педагогические и политические аспекты, которые влияют на языковую сферу страны, создают проблемы социального, педагогического характера и вынуждают государство формировать политику, направленную на ограничение распространения англо-испанского билингвизма в американском варианте английского языка и ассимилирование испаноязычного населения в американский социум.

Литература:

1. Козловская Т.П. Лексические испанизмы в английском языке США: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04. Киев, 1984. 296 с.
2. Крицберг Р.Я. Дивергенція та конвергенція регіональних варіантів англійської мови: автореф. дис. ... докт. філол. наук: спец. 10.02.04. Київ, 2001. 33 с.
3. Скроб Т.В. Особенности билингвизма и диглоссии в территориальном варианте национального языка (на материале тexasской разновидности американского варианта английского языка): дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19. Саратов, 2017. 235 с.
4. Таганова Т.А. Заимствования в американский вариант английского языка: культурологический и лексикографический аспекты: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Иваново, 2003. 222 с.
5. Білецька І.О. Багатомовність та соціально-педагогічні засади мовної політики США. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди: зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький, 2012. Вип. 26. С. 19–24.
6. Подолінська Н.О. Білінгвальна освіта. Роль англійської та етнічних мов у системі шкільної освіти Сполучених Штатів Америки. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2014. Vol. II (10). Issue 20. P. 93–96. URL: http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/podolyanska_n.o._bilingual_education_the_role_of_the_english_and_heritage_languages_in_school_education_system_of_the_united_states_of_america.pdf (дата звернення: 12.11.2018).

7. Николаев Б.В., Павлова Н.А. Языковая политика в США: основные тенденции развития. Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Общественные науки. 2014. № 4 (32). С. 61–68.
8. Зіноватна О.М. Мовна освіта у США в контексті мовної ситуації та мовної політики. Вісник Житомирського державного університету. Серія: «Педагогічні науки». 2010. Вип. 53. С. 158–163.
9. Першукова О.О. Державна мовна політика США з навчання іноземних мов у контексті формування світогляду школярів. Педагогіка і психологія. 2011. № 3 (72). С. 103–112.
10. Scott J. In Simple Pronouns, Clues to Shifting Latino Identity / Power, Pride and Politics in American English. New York Times. 2002, December 5. P. 15–18.
11. Rodriguez R. Aria: A Memoir of a Bilingual Childhood. Multitude. Cross-Cultural Readings for Writers / by Chitra B. Divakaruni. New York: McGraw-Hill, Inc., 1993. P. 307–322.
12. Знаменская Т.А. Формирование двуязычной компетенции при изучении иностранного языка. Образование и наука. 2013. № 1. С. 94–106.
13. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. Москва: «Энциклопедия», 2009. 605 с.
14. Schuchardt H. Kreolische Studien. Wien, 1888.
15. Boileau A. Le probleme du bilinguisme et la theorie des substrats langues vivantes. Bruxelles, 1946.
16. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. Москва: «Энциклопедия», 2010. 685 с.
17. Вайнрайх У. Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования. Киев: «Высшая школа», 1979. 203 с.
18. Михайлов М.М. Двуязычие и взаимовлияние языков. Проблемы двуязычия и многоязычия: сборник статей / Отв. ред. П.А. Азимов. Москва: «Наука», 1972. С. 197–203.
19. Zhang A. Language switches among Chinese / English bilinguals. English Today. 2000. № 1. P. 53–56.
20. Suárez-Orozco M.M., Paez M.M. The Research Agenda. Latinos. Remarking America. Berkeley & Los Angeles: Un. Of Cal. Press, 2002. P. 1–37.
21. Risking death to reach the United States. The Economist. 2005, March 10. P. 25–27.
22. Blanchette J. A Sociolinguistic study of a two-way bilingual program. Bilingual Research Journal. 2000. Vol. 24. № 4. P. 55–58.
23. MacNeil R., Cran W. Hispanic Immigration: Reconquest or Assimilation. Do You Speak American? New York: a Division of Random House, Inc., 2005. P. 89–114.
24. Наумов В.В. Государство и язык: Формулы власти и безвластия. Москва: «КомКнига», 2010. 184 с.
25. Wiley T.G. Language Planning, Language Policy and the English-Only Movement. Language in the USA: Themes for the Twenty-first Century. New York: “Cambridge University Press”, 2008. P. 329.
26. MacGregor M.P. Stories of linguistic repression in Southwest schools. Bilingual Research Journal. 2000. Vol. 24. № 4. P. 114–118.

Шовкопляс Ю. О. Аналіз мовної ситуації та мовної політики в США: історія, проблеми, пріоритети

Анотація. Статтю присвячено аналізу мовної ситуації та досвіду реалізації мовної політики США на прикладі іспаномовного населення, яке становить найбільшу міноритарну етнічну групу. Автор доходить висновку про амбівалентність проведеної політики, яка характеризується одночасним прагненням до американізації та збереження мультикультуралізму.

Ключові слова: мовна політика, мовна ситуація, білінгвізм, мультикультуралізм, іммігранти, міноритарна етнічна група.

Shovkoplias Yu. Analysis of language situation and language policy in the USA: history, problems, and priorities

Summary. The paper focuses on the analysis of language situation and the USA's experience of implementing the language policy on the example of the Hispanic population, who represent the largest minority ethnic group. The author comes to the conclusion about the ambivalence of the USA's language policy, aimed at Americanization and the preservation of multiculturalism at the same time.

Key words: language policy, language situation, bilingualism, multiculturalism, immigrants, minority ethnic group.

Баклан І. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
факультету лінгвістики
Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського

Піддячий К. Р.,
студентка кафедри теорії, практики
та перекладу німецької мови
факультету лінгвістики
Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського

КОМПРЕСІЯ В ПЕРЕКЛАДІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ІНСТРУКЦІЙ З ЕКСПЛУАТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню явища компресії, яке спостерігається під час перекладу німецькомовних інструкцій з експлуатації українською мовою. На основі дослідженого матеріалу проведено аналіз перекладацьких прийомів і технік реалізації компресії в перекладі на лексико-граматичному та семантичному рівнях, а також встановлено причини їх застосування відповідно до особливостей цільової культури.

Ключові слова: компресія, редукція, лексичне згортання, імплікація, стилістична нейтралізація, генералізація, прийом перекладу, техніка перекладу.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У зв'язку з науково-технічною революцією ХХІ століття значення технічної інформації, а саме перекладу науково-технічної літератури, стрімко зростає. Тому виникає потреба в якісному перекладі технічної літератури, зокрема інструкцій з експлуатації до різних приладів, націленому на адекватне відтворення одиниць вихідної мови (ВМ) засобами мови перекладу (МП) із максимальним збереженням змісту вихідного тексту (ВТ). Переклад інструкцій з експлуатації залишається відкритим полем для досліджень у галузі мовознавства, зокрема перекладу в межах німецько-української мовної пари. Крім того, явище компресії під час перекладу німецьких інструкцій з експлуатації українською мовою відображає мовну культуру і надає перекладачу практично додаткові фахові знання для створення адекватного тексту перекладу. Вагомим фактором під час перекладу інструкцій з експлуатації залишаються правові імплікації, зумовлені наявними нормами до складання текстів. Адже невдала компресія тексту може зробити його незрозумілим для кінцевого споживача та мати негативні правові наслідки у вигляді позовів на відшкодування збитків, спричинених неповним викладом інструкцій щодо користування виробом.

Актуальність представлено дослідження зумовлена невеликою кількістю наукових робіт, присвячених явищу компресії в перекладі німецькомовних інструкцій з експлуатації українською мовою, фактичною відсутністю єдиного алгоритму вибору відповідних прийомів і технік реалізації компресії для досягнення адекватного перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості науково-технічної літератури та її перекладу розглядалися у працях представників радянської лінгвістичної школи (Л. Бархуда-

ров, В. Комісаров, Я. Рецкер та ін.), вітчизняних (В. Карабан, Т. Кияк, М. Кур'янова, А. Міщенко та ін.) і зарубіжних (Л. Гоффманн, Г. Крінгс, Ю. Найда/Ч. Табер, Т. Рьольке, П. Шмітт та ін.) мовознавців. Наявні дослідження перекладу інструкцій проводяться здебільшого в рамках загального опису специфіки науково-технічного перекладу і стосуються переважно інструкцій до медичних препаратів. Переклад інструкцій з експлуатації до побутових приладів потребує додаткових досліджень, зокрема в межах німецько-української мовної пари.

Формування мети статті. Метою нашої статті є дослідження особливостей реалізації компресії на різних мовних рівнях. Перед нами постають завдання визначити роль явища компресії в німецьких та українських інструкціях з експлуатації, проаналізувати перекладацькі прийоми і техніки застосування компресії під час перекладу інструкцій з експлуатації та узагальнити схему їх реалізації в межах алгоритму перекладацької дії.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інструкції є особливим видом технічної документації, націленою на ознайомлення споживача з використанням, обслуговуванням, керуванням, технічним доглядом та/або ремонтом окремого приладу. Вони належать до первинних інформативних текстів (за класифікацією К. Райс), які можуть містити апелятивні та експресивні елементи. С. Гьопферіг відносить їх до жанрової категорії текстів, спрямованих на інтеракцію між людиною і технікою (Mensch/Technik interaktionsorientierte Texte). Відповідно до цільової аудиторії інструкції з експлуатації мають різний ступінь науковості, що обов'язково слід урахувати під час перекладу. Перекладачу постійно доводиться вирішувати, яку інформацію зберегти у перекладі, а якою можна знехтувати без впливу на загальний смисл висловлювання [1, с. 43]. Пошук так званої «золотої середини» потребує зваженого оцінювання знань і потреб споживача, що подекуди є витратною справою для виробника через обмежені часові рамки та фінансові ресурси компанії, які виділяються для витрат на складання і переклад технічної документації.

У перекладі технічної документації вибір стратегії залежить від прагматичної мети перекладу: адаптації тексту перекладу до особливостей цільової культури з урахуванням особливостей паралельних текстів у мові перекладу або збереження корпоративного іміджу (corporate identity). Під час

перекладу слід урахувати прагматичне значення (інтенцію, вплив на адресата) і зворотний зв'язок [2, с. 51]. Домінуючим ілюктивним актом в інструкціях з експлуатації є апелювативний мовленнєвий акт, за допомогою якого адресату надається план дії для досягнення кінцевого результату, який передбачає умову (напр., за допомогою конструкцій *wenn ... , dann ...* з модальними дієсловами), етапи дії (напр., за допомогою використання інфінітиву або застосування номіналізації), а також особове (Infinitiv + Sie) чи безособове (man, x lässt sich + Infinitiv) звертання до адресата [3, с. 542–543]. У технічній документації перевага надається принципу пояснення, адже користувач має виконати правильну дію. Для цього він має бути ознайомлений із детальним описом структури і принципом дії окремого виробу. Важливим при цьому є уникнення семантично надлишкової інформації. Саме тому під час перекладу треба детально вивчити цільову аудиторію (фахівці → Anweisung 'керівництво' vs. нефахівці → Anleitung 'інструкція') та її культурні особливості сприйняття інформації. Відомим є той факт, що німецька мовна культура має тенденцію до експлікованості, а українська мовна культура, натомість, виявляє елементи імплікованості [4, с. 10]. Це, своєю чергою, призводить до явища компресії в перекладі німецьких інструкцій з експлуатації українською мовою. Окремі частини текстів технічної документації (правила безпеки, ліцензійні положення, застереження про авторське право, посилання на офіційні приписи, захист від радіоперешкод тощо) мають бути зазначені якомога докладніше з метою попередження будь-яких ризиків під час користування виробом. Зазвичай фірми використовують багатомовні стандартні тексти, які пройшли юридичну експертизу. Тому з перекладацької точки зору неприпустимим є додавання чи вилучення будь-якої інформації щодо правил безпечної експлуатації та інших офіційних положень [5, с. 209–212].

Під компресією розуміємо графічне або смислове скорочення інформації в тексті на різних мовних рівнях з метою реалізації інформативної та прагматичної функцій, а також функції економії тексту. Явище компресії в перекладі пов'язане з перекладацькими прийомами на лексико-граматичному й семантичному рівнях. Беручи за основу нашого дослідження класифікацію М. Шрайбера, на граматичному рівні компресія в тексті досягається за допомогою прийому редукції (Reduktion), який полягає у зменшенні кількості слів у ТП, а на семантичному – за допомогою прийому експлікації, який передбачає зменшення рівня експлікації під час перекладу [5, с. 152]. У класифікації Л.С. Бархударова одним із чотирьох елементарних типів трансформації (техніки перекладу) є опущення тих чи тих «надлишкових слів» під час перекладу [6, с. 190]. Найбільш докладно, на нашу думку, класифікація перекладацьких трансформацій, які націлені на компресію тексту на різних рівнях (граматичному та лексико-семантичному), представлена у праці А.Ф. Архипова. Він розрізняє граматичні трансформації опущення граматикалізованих елементів (сполучників, займенників) та лексико-семантичні трансформації опущення лексичних елементів (слів, словосполучень і речень), лексичного згортання (використання замість словосполучення слова без суттєвої зміни змісту), стилістичної нейтралізації (вмотивованого зняття експресивного, емотивно оцінного, образного або функціонально-стилістичного відтінку) і генералізації, до якої також відносять гіперонімічний переклад, прономіналізацію та заміну лексеми вказівним прислівником [7, с. 90–95]. Поєднавши вищезазначені класифікації перекладацьких прийомів і технік

їх реалізації (перекладацьких трансформацій), представимо це у вигляді таблиці.

Таблиця 1

Узагальнена схема аналізу явища компресії під час перекладу інструкцій з експлуатації

Мовний рівень	Лексико-граматичний	Семантичний
Прийом	Редукція	Імплікація
Техніка	– вилучення граматикалізованих і лексичних елементів – стилістична нейтралізація генералізація	– стилістична нейтралізація генералізація

Одразу вважаємо за потрібне вказати, що поняття «вихідний текст» і «текст перекладу» в контексті аналізу інструкцій з експлуатації в межах німецько-української мовної пари є відносними, зважаючи на особливості створення багатомовних інструкцій з експлуатації. Маючи справу з аналізом кінцевого продукту перекладу, текстом інструкції з експлуатації німецькою чи українською мовою, ми можемо лише припускати, що німецькомовний текст інструкції з експлуатації до побутових приладів німецьких компаній є вихідним текстом, а україномовний текст – текстом перекладу з німецької мови, адаптованим до особливостей української мовної культури.

Найбільше явище компресії представлене на лексико-граматичному рівні за допомогою прийому редукції (73%) лексичних і граматикалізованих елементів, а також лексичного згортання. Перекладацька техніка лексичного згортання пов'язана із особливостями відтворення німецької технічної лексики, багатої на сталі словосполучення, які в українській мові мають відповідники у вигляді дієслів (напр., *einen Sprung besitzen* – тріскатися; *einen Riss bekommen* – тріснути). Причинами застосування прийому редукції є уникнення семантичної надлишковості в тексті перекладу, яка погіршує сприйняття повідомлення носієм української мови, а також дотримання стилю текстів інструкцій з експлуатації та їх оформлення в українській мові. Часто редукції зазнають сполучники, частки та прислівники (*jedoch, aber, nur* тощо). Наприклад,

Kinder sollen das Gerät nicht reinigen und keine Instandhaltungsarbeiten am Gerät ohne die entsprechende Aufsicht von Erwachsenen ausführen [8, с. 42].

Чищення приладу й догляд за ним не слід доручати дітям без нагляду [9, с. 20].

У зазначеному прикладі відбувається вилучення лексичних елементів (дієприкметника *entsprechend* 'відповідний' та іменника *Erwachsene* 'дорослі'), а також граматикалізованого елемента (прийменника *von*), який через системні особливості відтворення означення в родовому відмінку також вилучається. Для україномовної аудиторії ці елементи є надлишковими, адже нагляд за дітьми за замовчуванням передбачає наявність поруч із дитиною повнолітньої особи. Редукція може застосуватись у результаті системних розбіжностей між вихідною мовою і мовою перекладу. Наприклад, відтворення ввічливої форми наказового способу засобами української мови передбачає вилучення займенника *Sie*, а вилучення дієслова в інфінітивних реченнях передбачає редукцію частки *zu*. Наприклад,

Versuchen Sie niemals, den Brand mit Wasser zu löschen [8, с. 42].

У жодному разі не гасіть вогонь водою [9, с. 20].

Варто зазначити, що редукція граматикалізованих і лексичних елементів може бути компенсована за рахунок вузького чи

широкого контексту. Вилучатися під час перекладу інструкцій з експлуатації можуть також словосполучення і речення. Найчастіше редукації зазнає вираз у наказовому способі *Achten Sie darauf, dass ...* 'Зверніть увагу на те, що ...', який є типовим для німецькомовних інструкцій з експлуатації. Зауважимо, що в україномовних текстах інструкцій він замінюється формою імперативу дієслова, зазначеного в підрядному додатковому реченні. Наприклад,

Achten Sie darauf, dass Sie die Heizelemente im Garraum nicht berühren [8, с. 42].

Уникайте торкання нагрівальних елементів [9, с. 20].

У цьому ж прикладі відбувається вилучення граматикалізованих елементів (прийменника *in* та лексеми *Garraum* 'варильна камера, термокамера'). У німецькомовних текстах інструкцій з експлуатації ми повсякчас маємо справу з дуже конкретним викладом деталей і точними вказівками, натомість вилучення цих елементів в україномовному тексті не надає можливості адресату ознайомитись із точним змістом вихідного повідомлення. Подєкуди редукації можуть зазнавати не лише словосполучення і прості речення, а також складнопідрядні речення. Наприклад,

Vergewissern Sie sich, dass das Gerät vom Strom Versorgungsnetz getrennt ist [8, с. 43].

Переконайтеся, що прилад від'єднано від джерела живлення (Переклад наш – Авт.)

Подібне вилучення пов'язане із семантичною надлишковістю інформації, яка впливає із фонових знань українського користувача, адже забороняється під'єднувати пристрій до мережі під час проведення будь-яких технічних робіт особою-нефахівцем.

Окрім вилучення лексичних і граматикалізованих елементів, компресії може зазнавати і смисл висловлювання за допомогою прийому імплікації (27%), який представлений техніками стилістичної нейтралізації та генералізації. За допомогою семантичної нейтралізації вдається передати лише основний зміст висловлювання. При цьому неодмінно відбувається втрата певної семантичної інформації, яка у вихідному тексті може бути важливою. Наприклад,

HINWEIS: Das Gerät und einige zugängige Geräteteile werden beim Gebrauch sehr heiß [8, с. 42].

ПОПЕРЕДЖЕННЯ. Прилад і доступні елементи можуть нагріватися під час використання [9, с. 20].

У німецькомовній інструкції експліцитно зазначено інформацію, яка може надати споживачу чіткі рекомендації щодо безпечного використання приладу (варильної поверхні), адже поверхня нагрівається до певної температури. У цьому разі прикметник *heiß* 'гарячий' є індикатором небезпеки, який підсилюється за допомогою прислівника *sehr*. Адресат німецькомовного повідомлення має чітке уявлення про те, що елементи приладу стають дуже гарячими. В україномовному тексті інструкції з експлуатації на обережне поводження з варильною поверхнею вказує лише ввідне слово ПОПЕРЕДЖЕННЯ, зазначене великими літерами. Невдало застосована стилістична нейтралізація може бути причиною небажаної імплікації через зміну модальності і вилучення частини інформації, наприклад,

Kinder unter 8 Jahren sollten die ganze Zeit unter Aufsicht Erwachsener sein [8, с. 42].

Діти віком до 8 років можуть знаходитися біля приладу лише за умови постійного нагляду [9, с. 20].

Конструкція з модальним дієсловом *sollen* у формі умовного способу має на меті передати деонтичну модальність

необхідності з пом'якшенням категоричності (слід, необхідно). Дослівний переклад вислову *sollten ... unter Aufsicht Erwachsener sein* – слід перебувати під наглядом дорослих. Заміна модальності необхідності на модальність можливості позбавляє вислів категоричності.

Зазвичай техніка генералізації націлена на полегшення розуміння вихідного тексту. Наприклад,

Bevor Sie die Glasabdeckung schließen, schalten Sie alle Kochbrenner ab und warten Sie, bis alle Brenner abgekühlt sind [8, с. 43].

Перед закриванням кришки вимкніть усі конфорки та дочекайтеся, поки варильна поверхня охолоне [9, с. 21].

Дослівно складний іменник *Glasabdeckung* перекладається як 'скляна захисна кришка-футляр'. Генералізація у цьому прикладі полегшує розуміння тексту, оскільки користувач зазвичай не є фахівцем у галузі техніки. Слід зауважити, що не завжди вдалим є застосування перекладацької техніки генералізації, яка досить часто використовується в перекладі інструкцій з експлуатації. Наприклад,

Schalten Sie alle Schalter der Kochzonen aus und schrauben Sie die Sicherung heraus bzw. schalten Sie die Hauptsicherung aus, um das Gerät vom Stromversorgungsnetz zu trennen [8, с. 42].

Вимкніть усі зони готування за допомогою відповідних елементів керування та видаліть запобіжник або вимкніть головний автоматичний вимикач, щоб повністю ізолювати прилад від електромережі [9, с. 20].

Вважаємо, що заміна дієслова *herausschrauben* 'вигвинчувати' за допомогою дієслова 'видалити' є недоречною і може призвести до можливої поламки приладу.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямі. Перекладацький вибір під час застосування компресії в перекладі інструкцій з експлуатації пов'язаний із адаптацією тексту до цільової мовної культури. В інструкціях з експлуатації до побутових приладів явище компресії спостерігається на лексико-граматичному та семантичному рівнях. Прийом редукації на лексико-граматичному рівні найбільше представлений перекладацькими техніками вилучення лексичних і граматикалізованих елементів, також вилученням словосполучень і речень, рідше лексичним згортанням. Причинами застосування цього прийому є подолання семантичної надлишковості в тексті перекладу, стилістичні особливості оформлення інструкцій з експлуатації українською мовою та системні розбіжності вихідної мови та мови перекладу. Прийом імплікації на семантичному рівні пов'язаний здебільшого із перекладацькою технікою генералізації. Значно рідше застосовується техніка стилістичної нейтралізації, хоча остання за неналежної фахової підготовки перекладача може провокувати семантичні девіації, тобто призводити до викривлення смислу, а також створювати небажані імплікації смислу, які можуть мати негативні наслідки для користування тим чи тим побутовим приладом. Варто зазначити, що не завжди перекладацькі рішення щодо застосування компресії можуть мати позитивні наслідки в понятійному плані, адже вилучатися можуть важливі сегменти змісту вихідного тексту, які пов'язані із технікою безпеки, що є неприпустимим для здійснення якісного тексту перекладу. Перспективним напрямом подальшого дослідження явища компресії в перекладацькому аспекті може бути прагматичний вплив компресії на адресата повідомлення.

Література:

1. Бузаджи Д.М. Векторы смысла. О функциональном подходе к переводу. Теоретические основы. Мосты. 2008. № 3(19). С. 43–59. URL: <http://www.thinkaloud.ru/feature/buz-fp.pdf> (дата звернення: 11.12.2018).
2. Stolze R. Übersetzungstheorien: Eine Einführung. 4., überarbeitete Auflage. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2005. 272 S.
3. Hoffmann L. Deutsche Grammatik: Grundlagen für Lehrerbildung, Schule, Deutsch als Zweitsprache und Deutsch als Fremdsprache. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2012. 592 S.
4. Баклан І. Експлікованість та імплікованість мовної культури у перекладі німецько-українських двосторонніх угод. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. пр. К., 2014. Вип. 30. С. 7–17.
5. Snell Hornby M., Höning Hans G. Kußmaul P. Handbuch Translation / Peter A. Schmitt (Hrsg.). Zweite, verbesserte Auflage. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 2006. 448 S.
6. Бархударов Л.С. Язык и перевод: вопросы общей и частной теории перевода. М.: Международные отношения, 1975. 324 с.
7. Архипов А.Ф. Самоучитель перевода с немецкого языка. М.: Высшая школа, 1991. 256 с.
8. BOSCH: Gebrauchsanweisung für Kochfeld. Ref. 45739837234-2/2017. S. 42–43.
9. BOSCH: Інструкція до варильної поверхні. Ref. 45739837234-2/2017. С. 20–21.

Баклан И. Н., Пиддячий К. Р. Компрессия в переводе немецкоязычных инструкций по эксплуатации на украинский язык

Аннотация. Статья посвящена исследованию явления компрессии, которое наблюдается во время перевода немецкоязычных инструкций по эксплуатации на украинский язык. На основе исследованного материала проведен анализ переводческих приемов и техник реализации компрессии в переводе на лексико-грамматическом и семантическом уровнях, а также установлены причины их применения в соответствии с особенностями целевой культуры.

Ключевые слова: компрессия, редукция, лексическое свергывание, импликация, стилистическая нейтрализация, генерализация, прием перевода, техника перевода.

Baklan I., Pididiachyi K. Compression in the translation of German service instructions into Ukrainian

Summary. The article deals with the research of the phenomenon of compression, revealed during the translation of German service instructions into Ukrainian. Based on the researched material, the analysis conducts the translation approaches and techniques of the implementation of compression on the lexico grammatical and semantic levels. In addition, it determines the reasons of their use according to the peculiarities of a target culture.

Key words: compression, reduction, lexical folding, implication, stylistic neutralization, generalization, translation approach, translation technique.

Воронова З. Ю.,

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу
Дніпровського державного технічного університету

ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНИХ АНГЛОМОВНИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ТА ГРАМАТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню ключових завдань у процесі роботи над відтворенням англомовних текстів українською мовою з урахуванням специфіки перекладу інтенсифікації значення одного з експресивно забарвлених елементів художнього тексту з метою посилення його емоційної виразності, виділення за допомогою інтонації, повторення, звертань, запитань.

Ключові слова: переклад, виразність, експресивність, емоційна забарвленість, функція мови.

Постановка проблеми. Художній стиль – це особливий спосіб мислення, створення мовної картини світу, функціональний різновид літературної мови. Своєрідність мови письменника виконує естетичну функцію, що передбачає зв'язок між митцем-автором та сприймачем-читачем. До екстралінгвістичних чинників художнього стилю належать естетичні, соціальні, психологічні та інші засади мовно-художньої творчості.

Емоційна забарвленість та експресивність як усної, так і письмової мови значною мірою створюється як граматичними, так і лексичними засобами. Різні засоби вираження емоційної забарвленості зустрічаються навіть у тих стилях писемного мовлення, які вважають експресивно-нейтральними (науковий, офіційно-діловий стиль) [1; 2]. Вивчення специфіки стилістичних особливостей художньої, публіцистичної літератури дає змогу розглядати експресивність як властивість тексту або його складника, що передає смисл зі збільшеною інтенсивністю висловлення. Цей аспект є не досить вивченим у мовознавстві та перекладознавстві, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У навчанні письмового перекладу основним завданням є вивчення лексичних, граматичних та стилістичних особливостей сучасних текстів. У процесі роботи над текстом студенти стикаються з певними труднощами, більшість з яких можна подолати, знаючи особливості мовних явищ англомовних текстів. Таким чином, метою цієї статті є ознайомлення з певними проблемами, які виникають під час вивчення саме цих аспектів. Не зважаючи на те, що питання відтворення експресивності художніх текстів розглядали такі перекладознавці, як: Т.Р. Левицька, Л.М. Черноватий, А.М. Фітерман, В.М. Коптілов [1; 3; 4] та інші, воно ще залишається не досить вивченим. Саме відтворення експресивності англійських художніх текстів українською мовою викликає труднощі та становить певний інтерес для теорії перекладу, на що і звертають увагу мовознавці у своїх дослідженнях [5; 6; 3; 1; 4].

Мета статті – охарактеризувати способи та прийоми відтворення напруженості мови, посилення її емоційної виразності, забарвленості лексичних конструкцій у художніх текстах у перекладі з англійської мови на українську крізь призму їх еквівалентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідженням перекладу художніх творів з урахуванням їх національно-культурної специфіки та стилістичних особливостей займалося багато вітчизняних та зарубіжних мовознавців, які акцентували увагу на тому, що дуже важливим є питання адекватного перекладу художніх текстів, що реалізується завдяки відтворенню образності, поетичності, естетики мовлення, експресії, вживанню різноманітних мовних засобів (емоційно-експресивної лексики, порівнянь, епітетів, метафор, повторів, гри слів), які визначають експресивне та емоційне навантаження художнього твору. Емфаза (грец. *Emphasis* – виразність, зображення) – «це напруженість мови, посилення її емоційної виразності, виділення якогось елемента за допомогою інтонації, повторення, звернень, запитань тощо» [10, с. 14]. Таким чином, емоційні моделі сприймаються в протиставленні з нейтральними. Вони аж ніяк не мають розглядатися як відступ від норми або її порушення, а як закономірне явище експресивної та емоційно забарвленої мови. Головною функцією таких творів є художньо-естетична дія на читача або слухача [8], що реалізується завдяки таким ознакам: образність, поетичність, естетика мовлення, експресія, інтенсивність вираження, зображуваність; а також завдяки вживанню різноманітних мовних засобів (емоційно-експресивної лексики, порівнянь, епітетів, метафор, повторів, гри слів, іронії тощо). Використання перелічених засобів визначає експресивне та емоційне навантаження художнього твору [10, с. 37].

Англомовні емоційні конструкції мають свій національно-специфічний характер та засоби вираження, а саме: акцентно-інтонаційні (підвищення чи пониження інтонації, емоційний наголос та подовження), лексико-синтаксичні (використання службових слів-підсилювачів, повторів, звертань), які сприяють більшій виразності та емоційності художнього стилю тексту.

Розглянемо специфіку перекладу уривка тексту з роману А. Райс "Servant of the bones":

"I drifted from looking at him. I was marveling at the mosaic floor. Our own floors at home had often been as colorful and as well crafted, but this floor was not full of stiff rosettes or processional figures, but with frolicking dancers and great clusters of grapes for ornament, and there was every kind of inlaid marble around its borders. The designs were fluid and jubilant. I thought of all the Greek vases I had handled at the marketplace, and how I had loved their graceful work. The murals on the walls were equally lovely and lively, and there were the repeated bands of color which utterly delighted my eye" [11, с. 125].

У поданому уривку одразу можна виділити слова і словосполучення, завдяки яким в уяві читача формується та картина, яку герой намагається змалювати, ті глибинні почуття і вражен-

ня, які він намагається передати: *marvel, colorful, crafted, fluid, jubilant, lovely, lively, mosaic floor, frolicking dancers, graceful work* тощо. Аналізуючи контекстуальні та емоційні значення вищезазначених слів та словосполучень, звертаємо увагу на образність і емоційно-експресивне забарвлення висловлювань. Вони сприяють тому, що читач мимоволі переноситься в далеку епоху, в Стародавній Вавилон, де відбуваються події, про які розповідається в художньому творі. Під час перекладу уривку українською мовою необхідно зберегти і передати ті емоції, ті душевні переживання і захоплення, які вирують у серці головного героя. Тому перекладачеві доводиться перебудовувати речення, розділяти або об'єднувати їх, вживати слова і словосполучення, характерні саме для мови перекладу, не втрачаючи образності та емоційної забарвленості твору. Отже, далі перейдемо до перекладу:

«Я на нього більше не дивився, тому що мене причарувала краса мозаїчної підлоги в його кабінеті. В наших будинках (у Вавилоні) підлоги також були вишуканими, різнокольоровими і довершеними, але на відміну від кутастих троянд і церковних фігур у будинку Зурвана майстри на них зобразили веселих танцюристів, а роль оздоблення виконував орнамент із зображенням виноградних грон. По краях орнаменту можна було побачити мозаїку із різнокольорового мармуру. Дивлячись на ці плавні лінії, складалося враження, ніби картина жива і тріумфальна, а в моїй пам'яті відразу ожили спогади про те, як я на ринку з цікавістю розглядав грецькі вазы і як милувався їхньою витонченістю. Настінні фрески, на яких повторювалася палітра кольорів, були такими чудовими і яскравими, що я не міг ними намилюватися».

З огляду на вищезазначене, ми можемо говорити про те, що саме завдяки деталям створюється образність та яскравість, жвавість та емоційність твору.

Як відомо, головна функція мови – комунікативна. Важливе значення відіграє також емотивна функція мови, яка виявляється щоразу, коли мовець виражає своє ставлення до того, про що йдеться, або якщо він хоче викликати емоційну реакцію співрозмовника. Емоційний компонент виникає на базі предметно-логічного, але характеризується тенденцією витіснити предметно-логічне значення або значно модифікувати його. Наприклад, між словами *мед* і *домашня качка* дуже мало спільного, але в переносному значенні ці пестливі англійські слова *“honey”* та *“duck”* є дуже близькими синонімами [2, с. 137].

Дослідники акцентують увагу на тому, що емпіза має національний характер. «Іноді емпітичні моделі в англійській та українських мовах справді збігаються, але частіше цей збіг лише позірний» [1, с. 24].

Серед визначальних рис емпізи мовознавці акцентують увагу на тому, що «емпітична конструкція – це така синтаксична конструкція, за допомогою якої виділяють той чи інший член речення» [10, с. 117].

У текстах емпітичні конструкції виражаються за допомогою підсилюючого дієслова *do*, інверсією, конструкцією *it is ... that*, заперечними конструкціями та моделями *as ... as*:

Так, дієслово *do* підкреслює та підсилює значення смислового дієслова, і речення звучать більш емоційно. *“The above law does hold. – Вищезазначений закон є дійсно правильний”* [3, с. 137].

У деяких випадках «інверсія передається синтаксичним (перебудовою речення) і лексичним шляхом (підсилюючими словами *тільки, дуже, досить, край*). (*Reductions there have been. – Скорочення там дійсно були*)» [3, с. 138].

Переклад конструкції *it is* (*was, were, will be*), *that* (*which, who, whom*) викликає певні труднощі, тому що вона містить формальні елементи. Для передачі цієї конструкції використовуються підсилювальні слова *лише, саме це, тільки*, які виносяться в початок речення (*It was he who wrote about the antibiotic synthesis. – Саме він писав про синтез антибіотиків*) [3, с. 139].

Найбільш поширеними є випадки із заперечними конструкціями з “no” перед іменниками (*“It was not until recently that his book about secondary metabolites was published. – Тільки нещодавно його книга була опублікована”*) [3, с. 114].

Модель *as ... as* досить рідко трапляється, але має яскраво виражене емоційне забарвлення. «Для вираження емпізи зворот *as ... as* може використовуватися в поєднанні із займенниками *any, anybody, anything* (*“This castle is as ancient building as any in Scotland. – Це, мабуть, самий старовинний замок у Шотландії”*) [9, с. 55].

Отже, аналіз вищезазначених речень вказує, що емпіза є поширеним явищем в англійській мові, а переклад таких конструкцій з англійської мови на українську ускладнюється ще й великою кількістю термінів та складністю відтворення національно-культурної своєрідності. Вміння бачити і розуміти емоційне забарвлення в англійських текстах, вміння використовувати як лексичні, так і граматичні експресивні засоби відповідно до норм української мови – ось необхідні умови адекватного перекладу у текстах будь-якої стилістичної спрямованості.

Емоційне забарвлення слова (нейтральне, негативне, позитивне) є своєрідним маркером ставлення до явищ, дій, якостей, про які йдеться у тексті. [2; 4]. Наприклад, слова «лизоблюд», «підспівувати», «шкурник», «говорильня», «непотріб», «зволікати» належать до слів з негативним емоційним забарвленням. Негативно-емоційні слова в українській мові утворюються за допомогою суфіксації – додаванням до емоційно нейтрального слова так званих «принизливих» суфіксів (пор. містечко, хатинка, чоловічок тощо). Слова з позитивним характером емоційності в українській мові також досить вільно утворюються від нейтральних слів збільшенням так званих «пестливих» суфіксів (пор. братик, сестричка, дружок). Для одного й того ж референта можуть існувати емоційно забарвлені та нейтральні позначення.

Таким чином, емоційна характеристика семантики слова може бути позитивною або негативною. У наступних парах англійських та українських слів перше слово нейтральне, а друге – емоційно марковане: *dog – doggie, cat – pussy, womanly – womanish, to attack – to accost, smell – fragrance; кішка – кішечка, сидіти – розсістися*. Загальний характер емоційності, як правило, може бути повністю збережений під час перекладу: *Sometimes I feel I'm here all by myself, no one else on the whole damn planet. (Інший раз мені здається, що я на повній самотині, що на всій цій проклятій планеті немає більше ні душі.)*

Передача емоційної характеристики слова полегшується завдяки тому, що реалізація цього значення у вислові поширює відповідну характеристику на весь вислів: робить вислів емоційним, стилістично правильним або образним. Тому в перекладі цей елемент змісту може бути відтворений нелокально, тобто у іншому місці вислову, в семантиці зовсім іншого слова: *Sometimes I feel about eight years old, my body squeezed up and everything else tall. (А іноді здається, що я – восьмилітній хлопчик, сам малесенький, а все довкруги здоровенне.)*

Збереження в перекладі емоційної характеристики вислову шляхом використання слів з відповідним значенням має виняткову важливість для досягнення еквівалентності.

Tom was in agony. At last he was satisfied that time had ceased and the eternity began. (Том переживав болісні хвилини. Врешті-решт він із задоволенням відчув, що час зник...).

Емоційна характеристика дієслова to satisfy, яке в оригіналі вживається у нейтральному значенні «не сумніватися, задовільняти», у перекладі змінює весь зміст вислову. Зрозуміло, переляканий до смерті Том Сойер не міг отримати задоволення від думки про те, що його страждання ніколи не закінчаться.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, важко переоцінити значення емоційної забарвленості перекладу та роль емпізи у цьому процесі. У художніх текстах використовується багатство мовних засобів, метою яких є справити певне враження на читача. Емпіза є суттєвим складником у створенні необхідного експресивно-емоційного настрою твору. Вона може виражатися засобами на всіх мовних рівнях, що мають свою специфіку передачі іншою мовою.

Попри інтенсивний розвиток вітчизняного перекладознавства, різновекторність і багатоаспектність наукових пошуків теоретиків перекладу, багато питань ще залишаються невисвітленими. Так, останнім часом значно поширилась зацікавленість у стилістичному аспекті перекладу, що передбачає вивчення способів відтворення емоційного забарвлення оригіналу засобами цільової мови.

Проте вищезазначена проблематика заслуговує подальшої уваги й більш детального вивчення на мовному рівні та потребує, на нашу думку, достатнього висвітлення на сучасному етапі лінгвістичних досліджень.

Література:

1. Коптілов В.М. Теорія і практика перекладу. Київ, 2003. 185 с.
2. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови. Підручник для студентів ін-тів і фак. іноземної мови. Харків: «Основа». 1993. 255 с.
3. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Проблемы перевода. М.: Международные отношения, 1976.
4. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу. Вінниця: Нова Книга, 2013. 376 с.

5. Бреус Е.В. Курс перевода с английского языка на русский. М.: Р-Валент, 2007
6. Кобрин Н., Корнеева Е. Грамматика английского языка. Москва, 1999.
7. Голикова Ж.А. Перевод с английского на русский = Learn to translate by translating from Russian into English. М.: Новое знание, 2007.
8. Солодуб Ю.П., Альбрехт Ф.Б., Кузнецов А.Ю. Теория и практика художественного перевода: учебное пособие для вузов. М.: Издательский центр «Академия», 2005. 296 с.
9. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Іноземна філологія, випуск 39, 2005.
10. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
11. Anne Rice. Servant of the bones. Toronto, 1997. 387 p.

Воронова З. Ю. Воссоздание в украинских переводах англоязычных эмоционально окрашенных лексических единиц и грамматических конструкций

Аннотация. Статья посвящена исследованию ключевых задач в процессе работы над переводом англоязычных текстов на украинский язык с учетом специфики передачи интенсификации значения одного из эмоционально окрашенных элементов художественного текста с целью усиления его выразительности, выделения с помощью интонации, повторений, обращений, вопросов.

Ключевые слова: перевод, выразительность, экспрессивность, эмоциональная окрашенность, функция языка.

Voronova Z. Reproduction in the Ukrainian translations of English-language emotionally-colored lexical units and grammatical constructions

Summary. The article is devoted to the research of key tasks in the process of working on the reproduction of English texts in the Ukrainian language taking into account the specifics of the translation of the intensification of the meaning of one of the expressive-painted elements of artistic text in order to enhance its emotional expression, mark with intonation, repetition, referrals, questions.

Key words: translation, expressiveness, intensification of the meaning, emotional color, language function.

*Дичка Н. І.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 1
Національного технічного університету України
«Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського»*

*Гордієнко Н. М.,
викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 1
Національного технічного університету України
«Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського»*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ У ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ НОВЕЛИ Н. ПАТЕРСОНА “SCOTCH SETTLEMENT”)

Анотація. Статтю присвячено аналізу особливостей вирішення проблеми перекладу діалектизмів задля досягнення найбільш рівноцінного передання змісту оригіналу. На прикладі перекладу шотландської новели Нейла Патерсона «Шотландське поселення» за допомогою зіставно-порівняльного аналізу текстів оригіналу та перекладу проілюстровано можливості відтворення діалектизмів у перекладі. У статті наводиться аналіз частотності застосування різних типів такої лексико-граматичної перекладацької трансформації, як компенсація під час перекладу діалектизмів.

Ключові слова: діалектизм, локальна компенсація, тотальна компенсація, еквівалентність перекладу, адекватний переклад, художній переклад.

Постановка проблеми. Художній переклад відіграє величезну роль у розвитку мови і збагаченні національної культури. Переклад є не тільки і не стільки переданням певної інформації знаками іншої мовної системи, а переданням і відтворенням специфічних історичних, соціально-культурних факторів, національного забарвлення першоджерела.

Річ у тім, що кожне слово мови першоджерела відтворює предмет або явище дійсності певного соціуму, при цьому історія народу, його побут, культура, традиції неминуче відбиваються на лексичному складі будь-якої мови. Розходження мовних систем на семантичному, синтаксичному, стилістичному рівнях, а також розходження культур, світогляду та національної специфіки надзвичайно ускладнює процес перекладу, що створює додаткові труднощі перекладу, вимагаючи від перекладача виваженого рішення у виборі влучної мовної одиниці перекладу, яка відтворювала б не тільки понятійне, а й конотативне, експресивне та національно-культурне значення. Тому доцільно розглянути особливості перекладу діалектизмів, які представляють неабиякі труднощі перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід звернути увагу на те, що аналіз останніх досліджень показав, що переклад діалектизмів не має достатнього висвітлення в лінгвістичній літературі, незважаючи на те, що відтворення індивідуальної своєрідності першоджерела можна без перебільшення назвати першочерговим завданням художнього перекладу.

Мета статті. Ураховуючи надзвичайну важливість у процесі перекладу повністю відтворити ідею першотвору, стильо-

ві своєрідності оригіналу, зберегти його красу, було зроблено спробу за допомогою зіставно-порівняльного аналізу текстів оригіналу та перекладу дослідити можливості відтворення діалектизмів на прикладі перекладу шотландської новели Нейла Патерсона «Шотландське поселення». Беручи до уваги відсутність аналізу частотності застосування тих чи інших перекладацьких трансформацій під час перекладу діалектизмів, було зроблено спробу навести частотну характеристику застосування локальної та тотальної компенсації під час перекладу діалектизмів.

Виклад основного матеріалу. Важливу роль у забезпеченні адекватності перекладу відіграє належне відтворення соціолінгвістичних факторів, що забезпечують відмінності в промові окремих груп носіїв мови. Найявністю у мові відхилень від загальнонародної мови першоджерела, а це територіально-діалектні або соціально-діалектні форми, створює неабиякі труднощі перекладу. Такі елементи майже неможливо відобразити в перекладі. Справді, ми маємо право стверджувати, що стосовно такого елемента словника, як діалектизм, труднощі перекладу завжди виявляються надзвичайно значними, але завдяки такому засобу перекладацької трансформації, як компенсація, вдається відтворити стилістичне навантаження відхилень територіального типу. Компенсацією називається такий спосіб перекладу, у якому елементи змісту оригіналу, що були втрачені під час перекладу, передаються в тексті іншим засобом, причому не завжди обов'язково в тому ж місці тексту, що і в оригіналі [4, с. 166]. Можливість заміни та компенсацій у системі цілого відкриває різноманітні шляхи вирішення проблеми перекладу мовних одиниць, що майже не перекладаються. Довгий час лінгвісти вважали, що такі одиниці справді існують, але згодом вони відійшли від такої точки зору. Адже перекладач завжди має шукати можливі шляхи вирішення проблеми і знаходити їх.

Звісно, коли текст оригіналу написаний на певному діалекті, то переклад виконується як з іншої загальнонаціональної мови. Але є велика кількість випадків, коли діалектизми можуть уводитися в художній текст із метою характеристики окремих персонажів, ідентифікації як жителів певної місцевості, де вживається цей діалект.

Треба зазначити, що передання територіальних діалектизмів мови оригіналу не є можливим за допомогою територіальних діалектизмів мови перекладу. Річ у тім, що використан-

ня мовних одиниць того чи іншого територіального діалекту мови, на яку виконується переклад, неминуче вступає в суперечку з реальним змістом оригіналу, з місцем дії, його обставинами, належністю дійових осіб і навіть автора до певної національності. Мовні одиниці територіального діалекту, які використані в літературному творі, нагадують про належність дійових осіб до певної територіальної групи населення, є ознакою місцевого колориту. Говорячи словами професора фонетики Генрі Гігінса (головного героя відомої п'єси Бернарда Шоу «Пігмаліон»), завдяки фонетиці можна «відрізнити за наріччям те, хто з Ірландії, а хто – з Йоркширу» [7]. Ураховуючи той факт, що діалектизи несуть у собі стилістичну функцію, вони, на нашу думку, мають бути відтворені в перекладі.

Для дослідження можливостей відтворення діалектизмів, а також порівняння частотної кількості застосування локальної та тотальної компенсації під час перекладу була обрана шотландська новела Нейла Патерсона «Шотландське поселення».

Текст оригіналу насичений шотландськими діалектизмами, які реалізуються на фонетичному (dawgs (dogs), sich (such), mebbe (maybe), yis (yes), git (get), jest (just), offa (offer), yit (yet), hosses (horses), particler (particular), yestiddy (yesterday), tomorra (tomorrow), hongry (hungry), forgit (forget), barefit (barefoot), g'an (go on), skeer (scared), etc.), граматичному (he'd a been, wore them boots (those), we wantedadawg better nor anything (than), it never said nothing, I must a been (must have been), more good (better), etc.) та лексичному (argy-bargy (argue), lassie (girl), tater (potato), domonie (schoolmaster), duction (kidnapping), hullo (hello), un (one), to cat (to flog with a cat-o'-ninetails), kin (can), trap (mouth), maun (must), syne (since), whistle (mouth), regler (bread-winner), etc) рівнях.

Проводячи зіставно-порівняльний аналіз текстів першоджерела та перекладу шотландської новели, ми мали змогу впевнитися в тому, що для відтворення діалектизмів використовується стилістична тотальна компенсація, тому в місцях уживання діалектизмів у тексті оригіналу в мові перекладу вживається звичайна літературна українська мова, але для відтворення місцевого колориту та з метою справлення на читача аналогічного впливу, що створюється шотландськими діалектизмами в оригіналі, перекладач відшукує стилістично-марковану лексику, яка майже не вживається у звичайному спілкуванні, тоді як в англійському варіанті вживається нейтральна повсякденна лексика, наприклад:

'He had eyes sharp as a woodcock for wrong-doin', and when he saw a sin he raised his voice to Heaven and said so, and if it was us had done the sins he took us into the wood-shed and beat us. Once he beat Harry justly till he bled [9, p. 202].

«Він мав око зірке, як у вальдшнепа, на всяке порушення Божих притисів, і коли помічав гріх, то волав до небес і гучно його засуджував, а коли гріх учиняли ми, він заводив нас до дровника й там дупцював. Одного разу він дав Гарі такої хлопсти, аж у того кров потекла» [5, с. 30].

Наведемо ще декілька прикладів: дієслово “write” у перекладі набуває виду шкрябає, прикметник “slack” – невловний замість невловимий, “seehedoesit” – припильнуй за ним замість пильнуй, “kick” – підгилювати замість підкидати, “bucketscraps” – покидьки з помийного відра замість недоїдки, “wait” – діждатися (дочекатися), “he hit the axeblade into ahard woodlog” – він угородив лезо сокири в тверду колоду, “went” – гайнув, “get” – притарабанив, “wood” – праліс, “hadgottenintothebed” – обляглися, “going” – панькатися, “it did

not like a tasty hunk of cheese” – і навіть смачний кусень сиру був йому не до шмиги, «inthebottomofthetin” – на денці бляшанки, “he limberedhisarm” – він закасав рукави сорочки, “to send” – запроторити, вирядити, “easy” – завиграшки.

Проте в деяких випадках ми таки мали змогу спостерігати стилістичну локальну компенсацію діалектизмів, наприклад:

It sure was pretty to see them hossescalomphin' along, their hoofs hit sparks off the track and the men's backsides jogged up an' down. [9, p. 208]

Було справді цікаво дивитись, як вони пустили коней увчвал, копита вибивали іскри з кам'янистої дороги, а верхівці підскакували, ніби їх хтось смикав за шворку. [5, с. 33]

'I purely forgit' I said. 'Harry, mebbe my gramma would run away with us too.' p225 [9, p. 225].

– Я геть забув, – повторив я. – Гаррі, а мо', бабуся теж утече з нами? [5, с. 43]

'One thing about a baby', Harry said, you got to wet its whistle near every hour of the day. [9, p. 211]

– Це одна важлива штука, – сказав Гаррі. – Коли ти маєш справу з немовлям, ти повинен змочувати йому пусок майже через кожну годину. [5, с. 35]

Особливу увагу слід звернути на той факт, що кількість компенсованих діалектизмів у перекладі помітно падає. Так, у тексті оригіналу зареєстровано 98 одиниць, тоді як у перекладі – 29. Але це, на нашу думку, радикально не змінює функціонально-стилістичну характеристику новели в українському перекладі.

Висновки. Під час проведення зіставно-порівняльного дослідження стає зрозумілим, що під час перекладу діалектизмів перекладач найчастіше вдається до використання різнорівневої (або якісної) компенсації, зокрема відтворення втраченого без прив'язки до конкретних слів) (за типологією І.С. Алексєєвої) [1, с. 168] або стилістичної тотальної компенсації (за типологією Рецкера) [3, с. 84].

Вибір компенсатів є дуже складним завданням, адже текст треба перекласти так, щоб усі функції, які несе в собі діалектизм, якомога повніше було відтворено в перекладі.

Отже, виходячи з результатів проведеного зіставно-порівняльного аналізу оригіналу та перекладу новели Нейла Патерсона «Шотландське поселення», були отримані такі результати частотності застосування локальної та тотальної компенсації під час перекладу діалектизмів: стилістична локальна компенсація використовується лише у 13,7931% випадків, проте 86,2069% припадає на використання стилістичної тотальної компенсації. Отримані результати свідчать про те, що вибір того чи іншого компенсату в перекладі залежить від умов контексту, а також умов мови перекладу.

Треба зазначити, що під час перекладу діалектизмів перекладач має бути пильним, щоб не перейти ту тонку межу, яка відрізняє відтворення соціально-зумовлених порушень від відтворення діалектизмів. Різниця полягає в тому, що соціально зумовлені порушення мови оригіналу відтворюються шляхом знаходження таких слів, які можуть викликати помилки у носіїв мови перекладу. Під час відтворення діалектизмів необхідно не уникати таких слів, а лише певним чином змінювати фонетичну будову слів або знаходити рідко вживані слова. Проблема перекладу діалектизмів (як одна з найскладніших проблем перекладу) як практично, так і теоретично передбачає необхідність урахування взаємодій усіх аспектів мови, які так чи інакше здатні відобразити стилістичну своєрідність оригіналу.

Література:

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение: Учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. Заведений. Москва: Издательский центр 'Академия', 2004. 352 с.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва: Высш. шк., 1986. 320 с.
3. Гордієнко Н.М., Михайленко А.В. Типологія компенсації як засобу перекладацьких трансформацій. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія: Зб. н. пр. Одеса, 2017. № 30 (2). С. 83–85.
4. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. 2-е изд., испр. Москва: Р. Валент, 2011. 408 с.
5. Патерсон Н. Шотландське поселення. Всесвіт Журнал іноземної літератури, № 4. Київ, 1998. С. 29–44.
6. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Москва: Р. Валент, 2007. 244 с.
7. Шоу Б. Пігмаліон / [пер. з англ. О. Мокровольського]. URL: http://www.ae-lib.org.ua/texts/shaw_pygmalion_ua.htm
8. Якименко Н.В. Игра слов в английском языке. Киев: Дніпро, 1984. 48 с.
9. Paterson N. Scotch Settlement. The Penguin Book of Scottish Short Stories. Penguin Book Ltd, 1970. P. 201–226

Дичка Н. И., Гордиенко Н. Н. Особенности воссоздания диалектизмов в переводе (на материале украинского перевода новеллы Н. Патерсона «Scotch Settlement»)

Аннотация. Статья посвящена анализу особенностей решения проблемы перевода диалектизмов для достиже-

ния наиболее равноценной передачи содержания оригинала. На примере перевода шотландской новеллы Нейла Патерсона «Шотландское поселение» с помощью сравнительного анализа текстов оригинала и перевода проиллюстрированы возможности воссоздания диалектизмов в переводе. В статье приводится анализ частотности применения различных типов такой лексико-грамматической переводческой трансформации как компенсация при переводе диалектизмов.

Ключевые слова: диалектизм, локальная компенсация, тотальная компенсация, эквивалентность перевода, адекватный перевод, художественный перевод.

Dychka N., Hordiienko N. Peculiarities of dialect recreation in translation (case study of Ukrainian translation of N. Paterson's short story "Scotch Settlement")

Summary. The article is devoted to the analysis of peculiarities of dialect recreation in the process of translation, so that adequate translation might be achieved. Based on comparative analysis of the source and translation texts, possible solutions of adequate dialect recreation in translation to cover stylistic and expressive peculiarities are illustrated with examples of the Ukrainian translation of Neil Paterson's short story "Scotch Settlement". The usage frequency of different types of such translation transformation technique as compensation in the translation of dialect is analyzed.

Key words: dialect, local compensation, global compensation, equivalence of translation, adequate translation, belles-lettres translation.

Лазебна Н. В.,

доцент кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету

Сидоренко А. І.,

магістрант кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету

МАРКЕТИНГ АНГЛОМОВНИХ МЕДИЧНИХ БЛОГІВ: ВПЛИВ НА РЕЦИПІЄНТА ТА ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. Статтю присвячено аналізу впливу на реципієнта та вирішенню основних труднощів перекладу англomовних медичних блогів та контенту українською мовою. Основні способи перекладу, перекладацькі трансформації, сприйняття україномовними реципієнтами медичної інформації на мові перекладу також розглядаються у статті.

Ключові слова: англomовний медичний маркетинг, блог, термін, перекладацькі трансформації.

Постановка проблеми. У сучасному глобальному світі перекладачі мають бути професіоналами у будь-якій галузі та динамічно адаптувати відповідну термінологію до мови перекладу [7]. Переклад медичних текстів – один із найскладніших та найвідповідальніших [1; 3; 4; 5]. Цей вид перекладу означає абсолютне розуміння перекладачем тексту оригіналу, кропітку працю зі словниками та довідниками, а також постійні консультації з професіоналами цієї галузі. Серед переваг медичного перекладу є наявність додаткової інформації, адже у вільному доступі є велика кількість інформаційних джерел у мережі Інтернет. Словники, довідники, періодичні видання полегшують роботу перекладача. Серед основних труднощів перекладу англomовних медичних текстів українською мовою вбачаємо безліч латинських назв, скорочень, появу нових слів і термінів, які не фіксовані у словниках, а також специфічні стратегії подання інформації у англomовних медичних блогах [7; 10]. Однак наявність медичних сайтів та блогів інтегрує в англomовний медичний дискурс як аматорів, так і професіоналів, що й орієнтує сучасного перекладача на адекватне донесення інформації до реципієнта, враховуючи його соціокультурні характеристики.

Метою статті є аналіз інформаційного впливу на реципієнта та вирішення основних труднощів перекладу англomовних медичних блогів та контенту українською мовою.

Специфічність англomовного дискурсу медичного маркетингу характеризується певними стратегіями апелювання до реципієнта. У професійно-непрофесійному медичному дискурсі у блзі лікаря відбувається поєднання інформаційного та емоційного впливу на реципієнта, що зумовлює використання таких комунікативних стратегій: позиціонування, розвіювання міфів, зменшення щільності інформативності тексту, неперевантаження адресата зайвою інформацією, зменшення впливу негативних факторів дійсності, невикликання в адресата марних сподівань [2]. Таким чином, спільною для професійного та професійно-непрофесійного англomовного медичного дискурсу є стратегія позиціонування, що полягає в інформуванні

адресата, виділенні певного об'єкта з низки схожих та формуванні необхідного сприйняття цього об'єкта в адресата. Ця стратегія реалізується через тактики диференціації та надання оцінного значення.

Тактика диференціації полягає у виділенні об'єкта серед низки схожих, зокрема його найістотніших ознак, що реалізується у кілька комунікативних ходів. Перший крок полягає у наданні загальної характеристики хвороби або лікування, наприклад: *Merkel cell car cinoma is anunusualun differentiated car cinoma of the skin* (South Medical Journal 2000, V.93). Другий – у визначенні основних рис. Маркерами другого кроку є слова із семами «характеризувати» та «риса», наприклад: *HIVAN is typically characterized by high-grade prote in uria and rapidly worseningazotemia* (The AIDS Reader 2002, V.12).

Тактика надання оцінного значення полягає у наданні позитивної або негативної оцінки об'єкту чи явищу, що експлікується через лексичні номінації, які містять оцінні значення:

1) загальнооцінні (добре/ погано): *good efficacy, attractive analog, thebest treatmentregimens/ horrible epidemic, severe opportunistic infections* тощо;

2) окремооцінні (Н.Д. Арутюнова): а) телеологічні (ефективний/ неефективний): *effective treatment, successful preventionprograms, beneficial pharmacokineticinteractions / ineffective drugs* тощо; б) утилітарні (корисний/ шкідливий): *useful treatment for depression / harmful bacteria* тощо.

Стратегія вияву солідарності у професійному медичному дискурсі в блзі, зокрема тактика співпраці, що полягає у спонуканні адресата до подальших пошуків нових засобів боротьби із хворобою та її поширенням, зумовлює:

1) використання експліцитних та імпліцитних перформативних висловлювань, наприклад: *We propose that broad availability of HAART be phased in over the next 3 to 5 years through simultaneous, large-scalepi lot programs designed to determine the best treat mentstrategies for use in poorcountries* (Topicsin HIV Medicine 2001, V.9);

2) експліцитних та імпліцитних розповідних директивів, наприклад: *Morein formationon the causes of and optimal management for lacte miain patient swith HIV disease is desperate lyneeded* (Topicsin HIV Medicine 2001, V.9).

Реалізації стратегії розвіювання міфів у професійно-непрофесійному англomовному медичному дискурсі сприяє тактика протиставлення, що полягає у систематичному контрастуванні слів із семою «неправдиве повідомлення» (*mis understanding, myth, mis conception*) словам із семою «правдива інформація» (*fact*), а також у використанні поліпрагматичної моделі «так... але» (*yes ... but*) *It's common to perceive these results*

as an immediated eath sentence, *but this is simply not true* (Body Positive 2000, V.8).

Тактика персональної відповідальності полягає в експлікації адресантного «я»: *The three biggest side effects I see in my patients are diarrhea when I use Kaletra or Viracept and nausea with AZT. I have had a fair number of patients who get a rash from Sustiva or Viramune* (Positively Aware 2003, V.14).

Тактика зменшення відстані між адресантом-фахівцем та адресатом-хворим реалізується за допомогою:

1) використання інклюзивного «ми»: *We've learned a lot about the immune system from HIV. We actually knew practically nothing about the immunesystem, were alize in retrospect, until this virus came to be* (Being Alive Newsletter 2001, V.10);

2) регулярного звертання до адресата: *You need to learn what information is available and make informed choices about your health* (Body Positive 2000, V.13).

Отже, перекладачеві варто зважати на специфіку подання інформації в англійських медичних блогах. Наприклад, широкоживане словосполучення «клінічний аналіз крові» перекладають як «*blood test*» або «*blood analysis*», що є не зовсім правильним. Відповідником словосполучення «клінічний аналіз крові» є англійське «*complete blood count*» або «*CBC*», яке вміщує визначення таких цілком конкретних показників крові, як рівень гемоглобіну, кількість еритроцитів і лейкоцитів тощо. Поняття «*bloodtest*» або «*bloodanalysis*» є більш широкими і потребують у тексті подальшого уточнення щодо типу обстеження: *Blood chemistry testsor Basic Metabolic Panel (BMP) – Blood Glucose, Electrolytes...; Bloodenzymetests – Troponin, Creatine Kinase; Blood test stoasses sheart disease risk* тощо. Не можна забувати і про хибних друзів перекладача. Наприклад, українським еквівалентом англійського терміна «*angina*» є не «ангіна», а «*стенокардія, біль у грудях*». Або англійський термін «*cellulitis*» – це не «целюліт», а «*флегмона*», «*панікуліт*»; «*gland*» перекладатимемо як «*залоза*», а не «*гланд*» (*tonsil*).

Окремо необхідно виділити вживання в англійській мові аббревіатур і скорочень, які українською перекладаються так, як терміни. Наприклад, *LK* – це ліва нирка, *LN* – рідкий азот. Або ж деякі аббревіатури перекладаються загальноживаними лексемами: *a. c.* – до вживання їжі, *b. i. d.* – двічі на день. Низка вживаних у англійській медичній літературі аббревіатур потребує уточнення контекстом, оскільки (залежно від останнього) може означати різні поняття, наприклад: *IVP (Intravenous pyelogram)* – метод обстеження в урології; або ж *IVP (Intravenous Push)* – струминне внутрішньовенне введення.

Отже, перекладач медичних текстів має чітко орієнтуватися у цій галузі та вміти виділяти неоднозначні терміни. Переклад текстів медичної тематики завжди потребує корегування та консультацій із фахівцем. Дуже часто сайти клінік та фармацевтичних компаній розміщують не тільки інформацію про свої послуги, а й додаткову корисну інформацію про здоров'я, догляд за хворими, профілактику хвороб, новини про розвиток медицини та фармації. Це є маркетинговий хід, за допомогою якого привертається увага споживачів та потенційних клієнтів. Викладення інформації різними мовами приверне увагу ще більшої кількості людей. Варто зазначити, що, якщо цільова аудиторія говорить іншою мовою, а також має специфічні особливості соціокультурного середовища, то зміни, внесені перекладачем у текст перекладу з метою домогтися необхідної реакції з боку цільової аудиторії, є прагматичною адаптацією. Аналіз відомих медичних веб-сай-

тів World Health Organization, Українська Асоціація Комп'ютерна медицина (<http://www.who.int>, <http://uacm.kharkov.ua> та ін.) показав, що у текстах часто робляться певні зміни для кращого сприйняття носіями різних мов.

Деякі з термінів мають кілька можливих варіантів перекладу, але для кращого сприйняття українським читачем використовується слово-еквівалент, яке більш притаманне українській мові [6]. Наприклад, *nervusvagus* – вагус, блукальний нерв; *extensormuscle* – екстензор, розгинач, м'яз-розгинач; *brachydactyly* – брахідактилія, короткопалість; *intestinal gland* – кишкова крипта, залоза Ліберкюна; *haemopoiesis* – гемопоез, кровотворення; *cerebrospinal fluid* – цереброспинальна рідина, спинномозкова рідина.

Розглянемо переклад медичних інструкцій, які надаються лікарями у блогах. Зараз спостерігається стійка тенденція до обрання «короткого» шляху зближення двох лінгвістичних систем. Перекладачі часто зупиняють свій вибір на формальних лексичних прийомах трансформацій: транскрипції, транслітерації і калькуванні. Переваги цих типів трансформацій очевидні: стислість, однозначність, очевидність. Наприклад: *gingivitis* – гінгівіти, *tonsillitis* – тонзиліти, *biotechnological drugs* – біотехнологічні ліки, *smartpill* – розумна таблетка. Деякі власні назви, наприклад, назви мікроорганізмів та вірусів, відтворюються за традицією і перекладу не підлягають, тому в тексті перекладу зберігаються в оригіналі: *Candida albicans*, *Pseudomonas*, *Proteus*. Як правило, це латинські назви.

Можна виділити три типи англійських сайтів, що містять інструкції з уживання ліків: 1) для професіоналів, 2) які можуть адресуватися як професіоналові, так і споживачеві; 3) у формі запитань-відповідей для споживачів-непрофесіоналів. Вони відрізняються змістовим наповненням і обсягом. Найбільша кількість термінів виявляється в таких розділах інструкцій, як «*Drug Description*», «*Dosage and Administration*» і «*Side Effects*».

На сучасному етапі спостерігається стійка тенденція до обрання «короткого» шляху зближення двох лінгвістичних систем. Перекладачі часто зупиняють свій вибір на формальних лексичних прийомах трансформацій: транскрипції, транслітерації і калькуванні. Переваги цього типу трансформацій очевидні: стислість, однозначність, очевидність.

Наведемо приклади перекладацького транслітерування: медичні терміни грецького походження із суфіксом *-itis* на позначення назв хвороб *stomatitis* (стоматити), *gingivitis* (гінгівіти), *glossitis* (глосити), *tonsillitis* (тонзиліти), *pharyngitis* (фарингіти). Калькування є не менш широко поширеною перекладацькою трансформацією. Це назви фармацевтичних препаратів, створених за допомогою біотехнологій: *biotechnological drugs* (біотехнологічні ліки); *therapeutic enzymes* (терапевтичні ензими); *smart pill* (розумна таблетка) тощо [6; 8]. Назви бактерій і грибів не піддаються перекладу. Перекладач просто переносить латинську назву зі збереженням її структури: *Bacillusbrevis*, *Candidaalbicans*, *Pseudomonas*, *Proteus*.

На рівні речення перекладачеві часто доводиться використовувати такі лексичні трансформації, як конкретизація, прийом лексичних додавань, антонімічний переклад. Серед граматичних трансформацій слід виділити перестановку, заміну частин мови. Тут, на нашу думку, особливе місце посідає граматична трансформація вилучення.

It facilitatest hepen etration of analgesics through the blood-brain barrier and prevents from collapse development by stimulation of the vasomotor center. Code in epossessesanal getic and sedative

effect and potentates the analgesic effect of Paracetamol and Analgin [9]. – Кодеїн фосфат надає седативну, анальгезувальну дію і потенціює знеболювальний ефект парацетамолу та анальгіну.

Деякі сайти містять описи препаратів, які мають одну й ту ж дієву речовину, але мають різні назви (це зумовлено сучасними маркетинговими стратегіями з метою максимально ефективною промоції препаратів власного виробництва й отримання фармацевтичними компаніями якнайбільшого прибутку. У цьому сенсі всі медичні препарати мають на своїй споживчій тарі 2 назви: торгову назву лікарського засобу (брендову), яка вказується крупним шрифтом і є захищеним торговим знаком і міжнародну непатентовану назву (англ. International Nonproprietary Name, скор. МНН).

Тобто у процесі роботи перекладач має здійснити додатковий пошук інформації для уточнення міжнародної непатентованої назви та відомих потенційному читачеві брендів найменувань ліків, які вживаються у мові перекладу. Отже, переклад будь-якої медичної літератури є кропіткою працею. Перекладач має бути обізнаним у цій галузі та намагатися відтворити текст оригіналу не тільки правильно, але й зробити його зрозумілим для майбутнього читача, тому питання адаптації грає чималу роль у цьому процесі. Оскільки всесвітня мережа Інтернет набула надзвичайної популярності, то дуже важливо розмішувати на веб-сайтах (а тим більше у блогах) достовірну, правильно перекладену та зрозумілу інформацію, яка стосується такого важливого аспекту нашого життя, як здоров'я. *Перспективи* подальших досліджень убачаємо у прагматичному потенціалі англомовних медичних блогів та розробленні ефективних перекладацьких тактик та стратегій.

Література:

1. Казакова Т.А. Практические основы перевода. English<=>Russian. Санкт-Петербург: «Издательство Союз», 2001. 320 с.
2. Каримова, Гузель Талгатовна. Лингвопрагматика медицинского рекламного дискурса: диссертация ... кандидата филологических наук: [спец.] 10.02.01 / Башкир. гос. ун-т. Казань, 2012. 222 с.
3. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение: [учеб. пособие]. Москва: ЭТС, 2004. 424 с.

4. Лазебна Н.В. Конспект лекцій з дисципліни «Фахова компетентність сучасного перекладача» для магістрантів спеціальності 035.04 «Германські мови та літератури (переклад включно)» усіх форм навчання. Запоріжжя: ЗНТУ, 2018. 30 с.
5. Мирам Г. Э. Переводные картинки. Профессия: переводчик. Киев: Ника Центр, Эльга, 2001. 336 с.
6. Applbaum, K. The Marketing Era: From Professional Practice to Global Provisioning. New York: Routledge, 2004. 272 p.
7. Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication. URL: http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/key_documents/emt_competences_translators_en.pdf
8. Medaholic. URL: <http://www.medaholic.com>
9. Mind On Medicine. URL: <https://mindonmed.com>.
10. Neal, D. M., & McKenzie, P. J.. Putting the Pieces Together: Endometriosis is Blogs, Cognitive Authority, and Collaborative Information Behavior. Journal of the Medical Library Association. 2011. № 99 (2), p. 127.

Лазебная Н. В., Сидоренко А.И. Маркетинг англоязычных медицинских блогов: влияние на реципиента и трудности перевода

Аннотация. Статья посвящена анализу влияния на реципиента и решения основных трудностей перевода англоязычных медицинских блогов и их контента на украинский язык. Основные способы перевода и переводческие трансформации, а также восприятие украиноязычными реципиентами медицинской информации на языке перевода также рассматриваются в статье.

Ключевые слова: англоязычный медицинский маркетинг, блог, термин, переводческие трансформации.

Lazebna N., Sydorenko A. English Medical Blogs Marketing: Influencing the Recipients through Dealing with Difficulties of Translation

Summary. The article deals with the analysis of influencing the recipients and dealing with translation difficulties of English medical blogs and their contents into Ukrainian. The main ways of translation and transformations and Ukrainian recipients' perception of medical information is in focus.

Key words: English medical marketing, blog, term, translation transformations.

Поворознюк Р. В.,
доктор філологічних наук,
доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КРОС-КУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ГРОМАДСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. Статтю присвячено аналізу культурологічних аспектів дослідження методологічного підґрунтя медичного перекладу, що в міжнародній перекладознавчій парадигмі розглядається як елемент ширшої категорії «громадського перекладу». Розглянуто крос-культурні вияви діяльності громадського перекладача, особливий статус медичного перекладача та суперечливість його реалізації. Окреслено культурно-специфічні компоненти медичної комунікації, які визначають якість перекладу.

Ключові слова: громадський переклад, медичний переклад, міжмовне і міжкультурне посередництво, «Модель покровокового втручання медичного перекладача» С. Роут, автономія пацієнтів.

Постановка проблеми. Громадський переклад є особливим різновидом усної перекладацької діяльності, який здобув актуальність як об'єкт зіставних мовознавчих досліджень лише впродовж останніх десятиліть. Його особливість полягає в тому, що громадський переклад обслуговує переважно громадську, а не інституційну царину. Він є невід'ємним елементом побутування громад, де високий відсоток етнічних меншин та іноземців дає останнім змогу скористатися послугами, які вони не отримали через мовний бар'єр. Ситуації, де необхідна участь громадських перекладачів, зазвичай включають медичні, освітні, комунальні, соціальні та юридичні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість медичних закладів Європи та США обирають послуги т. зв. «громадських» перекладачів (*community interpreters*). У різних країнах застосовуються різні терміни на позначення цієї професії, хоч всі вони включають лексеми, що належать до семантичного поля «суспільство» або «культура». Так, у Великій Британії віддають перевагу словосполученню *public service interpreting* («громадський переклад»), у Канаді – *cultural interpreting* (*interprétation culturelle*, «культурний переклад»), оскільки концепт «public service» у свідомості канадців є еквівалентом владних структур або «істеблішменту». В Австралії *community-based interpreting* є визначенням перекладацької діяльності, спрямованої на задоволення потреб суспільства, проте до неї не належать юридичний і судовий напрямки перекладу. Крім того, в Австралії так само, як і в Італії, поширене позначення *liaison interpreting* («переклад, що забезпечує зв'язок між комунікантами»). Держдепартамент США для подібної діяльності вживає функціональний аналог *escort interpreting* («переклад як супроводження»), а у Скандинавії прийнято називати цей різновид міжмовного посередництва *contact interpreting* («контактний переклад»).

Методологічне спрямування досліджень також позначається на назві об'єкта: деякі науковці (услід за С. Ваденсьйо) говорять про «діалогічний переклад» (*dialogue interpreting*), маючи на увазі комунікацію, що відбувається в державних

установах і службах, інші роблять акцент на міжкультурній складовій частині перекладацької діяльності (*cultural interpreting, cross-cultural interpreting*) [11]. Французький дослідник М. Советр (*Sauvêtre*) наполягає на розмежуванні термінів *interprétation* (конференційний переклад, переважно синхронний) та *interprétariat* (переклад у громадській сфері, послідовний) [12, с. 36].

Які ж стратегії та прийоми можна розглядати за різноманітними, часто суперечливими назвами? Громадський переклад передбачає різновид міжкультурної взаємодії (*cultural interpreting, cross-cultural interpreting*), що покликана підтримувати зв'язок між учасниками комунікації на всіх етапах їхньої вербальної співтворчості (*liaison, escort interpreting*), здійснюється за участі трьох осіб (*triangle interpreting*) у форматі діалогу (*dialogue interpreting*) і двостороннього відтворення інформації (*bidirectional, bilateral interpreting*) та за умови безпосередньої близькості до учасників комунікації (*face-to-face, contact interpreting*) або телефоном.

Громадський переклад (*public service, community-based interpreting*) завжди ініціюється державною установою (лікарнею, поліцією, митницею тощо), має чітко виражений регулятивний та інституційний характер і спрямований на забезпечення прав соціально незахищених груп населення (емігрантів, представників нацменшин).

Таким чином:

- громадський перекладач відтворює зміст співбесіди, у якій одна зі сторін є співробітником державної служби, а інша потребує допомоги цієї служби;
- клієнт переживає певну соціально-економічну кризу;
- непорозуміння між сторонами, незалагоджені перекладачем, призведуть до погіршення якості життя клієнта або притягнення державного службовця до юридичної відповідальності;
- сторони не володіють спільною мовою і майже нічого не знають про культуру, до якої належить співрозмовник;
- державний службовець займає авторитетну позицію, від нього залежить рішення про надання клієнтові допомоги, а отже, він керує і комунікативним процесом [6, с. 16].

Варто вказати, що в російськомовних джерелах поруч із «громадським» зустрічається синонімічний дескриптор «соціальний переклад» [3]. Цілком зрозуміла логіка, яка спричинила появу функціонального аналога англійської термінологічної одиниці *community interpreting*: він створений за аналогією до словосполучень «соціальна допомога», «соціальний захист».

З погляду методології, громадський переклад є двостороннім, послідовним, абзацно-фразовим, тобто «аудитивним або аудіовізуальним, повним чи скороченим послідовним, прямим, двостороннім, контактним або дистанційним перекладом без обладнання або за допомогою телекомунікаційних засобів, які застосовуються у ситуаціях перекладу перемовин і соціального

(sic) перекладу» [1]. О.В. Алікіна називає громадський переклад «лінійним», тобто перекладом, який «практикується на виставках і прийомах, під час походів по крамницях і медичних консультаціях. Тут перекладач виступає в ролі «персонального комунікатора», завдання якого – не стільки точно перекласти слова, скільки правильно донести зміст з урахуванням потреб замовника й особливостей культурного середовища. Він може вберегти замовника від мимовільних помилок, бо знає не тільки мову, а й країну з її традиціями та культурою» [2]. Із цього визначення стає зрозумілим, чому громадський переклад часто називають в англомовних джерелах «культурним» або «крос-культурним» (*cultural interpreting, cross-cultural interpreting*).

Мета статті – виконати комплексний аналіз крос-культурних особливостей двомовної опосередкованої трансляції медичної інформації у перспективі громадського перекладу, що впливають на розвій комунікації «лікар – пацієнт».

Виклад основного матеріалу. Цілком очевидно, що успіх лікування ґрунтується на довірі й порозумінні між лікарем і пацієнтом. За наявності мовного й культурного бар'єра комунікація в стінах медичного закладу стає проблематичною, що актуальне не тільки для мультиетнічних держав-гігантів, таких як США, Велика Британія, Канада, Австралія тощо, а й для України, яка приймає мігрантів і одночасно переживає постійний відтік корінного населення за кордон.

Основоположники громадського перекладу, до якого в англомовній перекладозначній парадигмі належить і медичний, розглядають «культуру» як комплекс етнічних і расових розбіжностей, котрі відображаються в мові, тим самим звужуючи крос-культурний аспект до дихотомічного порівняння двох породжувальних культур. Автоматично вважається, що медичні перекладачі є мігрантами, які походять з етно- та мовно-розмаїтого (*culturally and linguistically diverse (CALD)*) осередку.

За таких умов питання про статус медичного (громадського) перекладача як міжкультурного посередника, що передбачає свободу його втручання в комунікацію лікаря і пацієнта з метою роз'яснення крос-культурних непорозумінь, а також умови, за яких таке втручання стає доцільним, є як ніколи нагальним [7, с. 7].

Дослідження крос-культурного аспекту медичного перекладу ускладнюються тим, що, як слушно зауважують Б. Шутен і Л. Меувезен, в одній і тій самій культурі можуть паралельно існувати кілька субкультур, і представники останніх часто не здатні ідентифікувати культурні вияви, зокрема, невербальної комунікації [13, с. 31]. Крім того, культура як єдиний чинник охоплює не тільки мову й етнічне походження, а й цінності, моральні засади та типові поведінкові вияви (що дає нам змогу говорити, наприклад, про культуру медичного закладу або культуру людей зі слабким слухом). Виходячи з цих положень, носії однієї мови, котрі проживають в одній і тій самій країні, можуть належати до різних культур, а представники різних етнічних осередків – поділяти одну культуру.

Яким же чином за сучасних умов швидкоплинного мультикультуралізму оприявлюється роль медичного перекладача? У «Рекомендаціях Австралійського інституту усних і письмових перекладачів (AUSIT) медпрацівникам, які працюють із перекладачами» читаємо: «Медпрацівники не повинні вимагати в медичного перекладача інформацію про культурну належність пацієнта, якщо комунікація відбувається без збоїв» [4, с. 10]. Натомість Окружна медична перекладацька служба Західного Сіднея (*Western Sydney Local Health District Health*

Care Interpreter Service (WSLHDHCIS)) згадує серед обов'язків перекладача «надання інформації про культурне походження пацієнта співробітникам лікувального закладу» [17, с. 1].

Медичний перекладач визнається експертом, судженню якого довіряють у питаннях про те, яку інформацію можна вважати культурно-релевантною та за яких (пацієнт-зорієнтованих) умов цій інформації потрібно надати розголосу [14, с. 1].

Так, наприклад, медичний перекладач може втручатися в медичну консультацію, надаючи або вимагаючи уточнень, ставлячи запитання, оскільки пацієнт силою культурно зумовлених уявлень про субординацію й авторитет лікарської професії не набереться сміливості зробити це самотужки. Поза тим, таке втручання є очевидним порушенням професійної етики.

У продовження дискусії щодо експертного статусу медичного перекладача необхідно торкнутися проблеми загального теоретико-методологічного підґрунтя перекладацької професії в Україні та інших країнах світу. На теренах нашої держави двостороння медична комунікація зазвичай входить до компетенції професійних перекладачів із вищою освітою. Натомість в англомовному світі переважна більшість медичних перекладачів є парапрофесійними (Рівень 2), що згідно з визначенням Національного органу з акредитації усних і письмових перекладачів Австралії «мають компетенцію, обмежену спілкуванням на розмовному рівні, й право перекладати лише нефахові діалоги» [9, с. 1], тобто консультації медпрацівника, проте не спілкування двох медпрацівників між собою.

С. Ваденсйо, авторка дискурсних студій у галузі медичного перекладу, наполягає на тому, що перекладач не може розглядатися виключно як канал комунікації, він разом з іншими учасниками конструє значення, а отже, всі сторони опосередкованої міжмовної діяльності несуть спільну відповідальність за її результат [16, с. 127]. Чинником, який вирізняє перекладача з-поміж інших учасників, є здатність користуватися наявними в нього інтерактивними соціокультурними та біомедичними знаннями (компетенцією). У цьому, на думку М. Метцгера, і полягає «парадокс перекладацької діяльності»: медичні перекладачі неодноразово висловлювалися проти цілеспрямованого впливу на форму, зміст, структуру та наслідки дискурсної інтеракції, але насправді чинять вплив самою своєю присутністю [8, с. 23].

Міжмовне й міжкультурне посередництво пов'язане з рядом ризиків і може загрожувати безперерйному здійсненню перекладу. Наприклад, нерідко, коли перекладач виступає посередником, він може: вести сторонні розмови з пацієнтом; висловлювати власну, суб'єктивну оцінку вчинків пацієнта або лікаря; надавати хибну інформацію; підривати порозуміння між лікарем і пацієнтом; ставити позитивні результати консультації під загрозу тощо. Щоб уникнути цього, М. Бенкрофт і Л. Рубіо-Фітцпатрик радять медичним перекладачам засвоїти типові сценарії, які описують найпоширеніші комунікативні бар'єри [5]:

– Сценарій «Прояснення»: перекладач не зрозумів, що сказав пацієнт / лікар.

– Сценарій «Перевірка»: пацієнт не розуміє пояснення лікаря, а лікар не здогадується про це.

– Сценарій «Лінгвокультурний бар'єр»: лікар некоректно звертається до пацієнта, несвідомо ображає його.

– Сценарій «Порушення пацієнтом комунікативної субординації»: пацієнт звертається до перекладача, а не до лікаря із запитаннями, уточненнями інформації.

– Сценарій «Порушення лікарем комунікативної субординації»: лікар звертається до перекладача, а не до пацієнта із запитаннями, уточненнями інформації.

Подолати такі комунікативні бар'єри медичному перекладачеві допомагають навички, що складають підґрунтя фахової компетенції: 1) адекватне володіння двома мовами, ретельне й систематичне опанування нового для перекладача лінгвального матеріалу за відсутності упередження щодо міноритарної мови, яка зазвичай обслуговує культуру з нижчим соціальним статусом, або свідомого наслідування мови доміантної культури (медичного закладу), 2) неупередженість і відстороненість навіть у роботі з представниками власного етнокультурного осередку, 3) чутливість до розбіжностей освітнього рівня, культурних бар'єрів між комунікантами, 4) готовність виконувати роль міжмовного / міжкультурного посередника, навіть коли зачеплена під час консультації тема є табу, 5) знання медичної термінології, вміння варіювати реєстр комунікації, адаптувати повідомлення до норм і правил, прийнятих в етнокультурному осередку реципієнта [15].

Вагомим культурно-специфічним чинником медичної комунікації є автономія пацієнтів, тобто їхнє право приймати поінформоване рішення щодо курсу лікування й догляду, активна позиція, що виявляється під час обговорення наявних опцій із лікарем. Автономія пацієнтів активно просувається біомедичними культурами англосовітських країн, проте замовчується на Сході й у Латинській Америці, де будь-які рішення, які стосуються ведення пацієнтів, приймає медпрацівник. У такому разі перекладач стає ключовою ланкою процесу прийняття поінформованих рішень і повинен донести рекомендації медпрацівників до пацієнтів у культурно релевантній формі (особливо це стосується важкого оперативного втручання, хвороб у термінальній стадії тощо), чітко й точно, аби не обмежити пацієнтові автономію, проте впевнившись, що пацієнт і його родина осягнули усі наведені медпрацівником факти.

У 1990-х рр. засновники програми Крос-культурної охорони здоров'я (Cross Cultural Health Care Program) США уклали підручник для медичних перекладачів, де вперше була описана «Модель покрокового втручання медичного перекладача» С. Роут. Ця модель одночасно обмежувала повноваження медичних перекладачів, аби не припустити свавілля у вигляді зловживань повноваженнями, монополізування комунікації, поблажливого ставлення до пацієнтів та усіляких лексичних і комунікативно-прагматичних хиб і навмисного викривлення медичної інформації. Водночас перекладачі здобували можливість продемонструвати професійну гнучкість у різноманітних ситуаціях спілкування медпрацівників і пацієнтів, впроваджуючи мету «сприяння порозумінню осіб, котрі розмовляють різними мовами» [10]. Будь-які інші цілі опинялися поза межами перекладацької професії.

Пластичність і гнучкість реалізацій перекладацьких обов'язків передбачає вільну міграцію між іпостасями Провідника (Conduit), Тлумача (Clarifier), Міжкультурного посередника (Culturebroker) й рідше Заступника (Advocate) (рис. 1). Іпостась Провідника асоціювалася з точною передачею значень, витримуванням тону й реєстру оригінального повідомлення і вважалася основною. Послугуючись нею, медичні перекладачі за умовчання розпочинали свою дискурсотворчість. Покидати іпостась Провідника дозволялося лише в тих випадках, коли непорозуміння внаслідок розбіжності реєстрів комунікації лікаря й пацієнта, вживання спеціальної термінології

(лікарем) або діалектизмів (пацієнтом), будь-які вияви незбігу концептуально-прагматичних обширів змушували перекладача вдатися до «тлумачення». Реалізація іпостасі Тлумача передбачала не тільки зміну реєстра, а й постійну перевірку того, чи сторони однаково розуміють зміст повідомлення. Якщо ж непорозуміння мало етнокультурні витoki, медичний перекладач ставав Міжкультурним посередником, вказуючи на існування лінгвокультурної лакуни.

Засадничим принципом «Моделі покрокового втручання медичного перекладача» С. Роут було те, що міжмовний посередник рухався від нижчого (найбільш нейтрального й усеохопного) рівня реалізації своїх професійних обов'язків до найвищого й найбільш суб'єктивно забарвленого (Заступництва). Поступове звуження піраміди вказує на частоту виникнення ситуацій, у яких та чи інша іпостась видається найбільш прийнятною: так, іпостась Провідника застосовується в переважній більшості ситуацій, а Заступника – лише в поодиноких випадках. Перекладач крок за кроком обирає найменш інвазивну щодо комунікації роль, яка, поза тим, дає йому змогу розробити індивідуальний підхід до кожного учасника. Як тільки непорозуміння розв'язано, він повертається до основної іпостасі Провідника.

Рис. 1. «Модель покрокового втручання медичного перекладача» С. Роут

Провівши дослідження теоретичних джерел і зіставивши українську й світову біомедичні парадигми, можемо зробити такі висновки:

1. Крос-культурний вимір є невід'ємною ознакою громадського перекладу, до різновидів якого належить і медичний. Натомість зведення перекладацьких студій до дихотомічного порівняння двох породжувальних культур є хибним, оскільки спостерігається ймовірний перетин культур у представників різних етнічних осередків, так само як і розмежування на субкультури в межах однієї етномовної спільноти.

2. Експертний статус медичного перекладача як крос-культурного консультанта формально заперечується певними біомедичними культурами (зокрема австралійською), проте на практиці перекладач активно залучається до процесу міжкультурного посередництва, що полягає у витлумаченні крос-культурних розбіжностей сторін.

3. Методологічне підґрунтя діяльності медичного перекладача в Україні й Австралії та США демонструє ряд розбіжностей, які впливають із особливостей професійної підготовки й позначаються на компетенції та функціональному обсязі виконуваних обов'язків.

4. Чинник автономії пацієнта кардинально змінює розподіл влади в комунікативному трикутнику «лікар – перекла-

дач – пацієнт» і призводить до того, що медичний перекладач перетворюється на ключову ланку процесу прийняття поінформованих рішень. Поза тим культурно-специфічні уявлення про ієрархію й субординацію можуть стати на заваді автономії за умови нехтування перекладачем важливістю цього чинника або пасивною (непрофесійною) позицією.

Результати дослідження можуть слугувати методологічним підґрунтям удосконалення практики перекладу медичних текстів і підготовки перекладачів, зокрема у викладанні нормативних дисциплін, а також дисциплін вільного вибору студента, серед яких «Теорія перекладу», «Техніка перекладу», «Актуальні питання перекладознавства», «Жанрові теорії перекладу», «Усний двосторонній переклад», «Науково-технічний переклад», а також спецкурсів із перекладу медичних текстів.

Література:

1. Аликина Е.В. Таксономический аспект устного перевода. Вестник Удмуртского университета. Серия «История и филология». 2011. № 2. С. 59–66.
2. Линейный перевод. Русская переводческая компания «Слово профессионалов». URL: <http://www.rperevod.ru/activity/translation/linear/>.
3. Сухарева Е.Е., Черникова Н.С. Проблемы перевода медицинского дискурса в контексте социального перевода. Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2014. № 4. С. 115–120.
4. Australian Institute of Interpreters and Translators. AUSIT Guidelines for Health Professionals Working with Interpreters. Australian Institute of Interpreters and Translators. 2007. URL: http://www.culturaldiversity.com.au/component/docman/doc_download/158-ausit-guidelines.
5. Bancroft, Marjory A., Rubio-Fitzpatrick, Lourdes. The Community Interpreter: A Comprehensive Training Manual. Columbia: Culture and Language Press, 2011. 405 p.
6. Garber, Nathan. Community Interpretation: A Personal View / Roberts R.P. et al. (eds). The Critical Link 2: Interpreters in the Community. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1998. P. 9–21.
7. Hale, S.B. Community interpreting. Hampshire: Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2007. 146 p.
8. Metzger, M. Sign Language Interpreting: Deconstructing the Myth of Neutrality. Washington, DC: Gallaudet University Press, 1999. 234 p.
9. National Accreditation Authority for Translators and Interpreters. Outlines of NAATI Credentials. National Accreditation Authority for Translators and Interpreters. 2010. URL: <https://uat.naati.com.au/media/1109/outline-of-naati-credentials.pdf>.
10. Roat, Cynthia E. Healthcare Interpreting in Small Bites. Bloomington: Trafford Publishing, 2010. 280 p.
11. Roberts, Roda P. Community interpreting today and tomorrow / Carr S.E. et al. (eds). The Critical Link: Interpreters in the Community. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1997. P. 7–26.
12. Sauvêtre, Michel. De l'interprétariat au dialogue à trois. Pratiques européennes de l'interprétariat en milieu social / Roberts R.P. et al. (eds). The Critical Link 2: Interpreters in the Community. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1998. P. 35–49.
13. Schouten, B.C., Meeuwesen, L. Cultural differences in medical communication: A review of the literature. Patient Education and Counseling. 2006. 64(1–3). P. 21–34.
14. South Western Sydney Local Health District. Health Language Services. South Western Sydney Local Health District. 2015. URL: <http://www.swslhd.nsw.gov.au/services/Interpreter/interpreting.html>.
15. Valero-Garcés, Carmen. Mediation as Translation or Translation as Mediation? Widening the Translator's Role in a New Multicultural Society. 2015. URL: <http://www.translationdirectory.com/article324.htm>.
16. Wadensjö, C. Dialogue interpreting and the distribution of responsibility. Hermes. Journal of Linguistics. 1995. 14. P. 111–129.
17. Western Sydney Local Health District Health Care Interpreting Services. About the WSLHD Health Care Interpreter Service. Western Sydney Local Health District Health Care Interpreting Services. 2016. URL: <http://www.wslhd.health.nsw.gov.au/Health-Care-Interpreter-Service->

Поворозник Р. В. Кросс-культурное измерение общественного перевода

Аннотация. Статья посвящена анализу культурологических аспектов исследования методологических начал медицинского перевода, в международной переводческой парадигме рассматриваемого как элемент более широкой категории «общественного перевода». Описаны кросс-культурные проявления деятельности общественного переводчика, особый статус медицинского переводчика и противоречивость его реализации. Определены культурно-специфические компоненты медицинской коммуникации, определяющие качество перевода.

Ключевые слова: общественный перевод, медицинский перевод, межязыковое и межкультурное посредничество, «Модель пошагового вмешательства медицинского переводчика» С. Роут, автономия пациентов.

Povoroznyuk R. Cross-cultural dimension of community interpreting

Summary. The article presents an analysis of cultural aspects of medical interpreting methodological grounds research, this type of interpreting being referred to by the international translation study paradigm as an element of a “community interpreting” broader category. Cross-cultural manifestations of the community interpreting are described, as well as a special status of a medical interpreter and its contradictory realization. Culture-specific components of medical communication are explored as they determine the translation quality.

Key words: community interpreting, medical interpreting, interlingual and intercultural mediation, “Medical Interpreter’s Incremental Intervention Model” by C. Roat, patient autonomy.

Рижкова В. В.,
кандидат філологічних наук,
професор кафедри прикладної лінгвістики
Національного аерокосмічного університету
імені М. С. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

ПРОБЛЕМА МОНО- ТА ПОЛІЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ТЕРМІНІВ У ВУЗЬКОГАЛУЗЕВИХ ТЕКСТАХ АВІАЦІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Анотація. Стаття висвітлює проблемні питання щодо відбору вузькогалузевої термінологічної лексики в текстах авіаційного спрямування з метою укладання вузькоспеціалізованих термінологічних друкованих та електронних словників.

Ключові слова: вузькогалузевий, вузькоспеціалізований, термінологічний, поліеквівалентний.

Постановка проблеми. Серед актуальних проблем сучасного перекладознавства важливе місце займає переклад вузькогалузових науково-технічних текстів, оскільки з прискоренням науково-технічного прогресу цей вид перекладацької діяльності стає все більш затребуваним.

Наукова (технічна) спеціалізація – це, беззаперечно, ознака сучасного світу. Отже, виникає необхідність виділення науково-технічного перекладу як особливого виду перекладацької діяльності і спеціальної теорії, що вивчає цей вид діяльності.

Дослідження терміна за його вживаністю значно удосконалив переклад технічної літератури авіаційного спрямування. Можливість свосчасного спостереження за змінами вживання термінологічної лексики у текстах і генерування комп'ютерної термінологічної бази даних уможливають створення сучасних електронних словників, які дозволяють здійснювати швидкий пошук еквівалентної лексики [5, с. 46].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення явища поліеквівалентності у вузькогалузових текстах як проблеми, що виникає під час перекладу науково-технічної літератури, у зв'язку з підвищенням значущості цих текстів як способу обміну і поширення наукової та технічної інформації у світовому співтоваристві.

Мета дослідження полягає у виявленні меж поліеквівалентності термінів, що уживаються у вузькогалузових україномовних / російськомовних науково-технічних текстах авіаційного спрямування, й адекватних способів їхнього перекладу англійською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лексичний склад мови науки і техніки (терміни, терміни-словосполучення, аббревіатури, аббревіації та скорочення) досліджено у цілій низці робіт [1–4; 6 та ін.]. Відбір термінологічних одиниць і пошук їх еквівалентів займає центральне місце у створенні вузькогалузових словників, адже простежується неоднорідність лексичного складу науково-технічних текстів, зокрема і за сферою вживання термінів: міжгалузових, залучених з іншої галузі та власне авіаційних термінів. Перспективою подальшого дослідження є з'ясування ступеня стійкості та сформованості авіаційної терміносистеми в рамках загальної термінологічної системи, адже міжгалузеві та залучені з інших галузей терміни, займаючи зна-

чне місце в авіаційній термінології, спричиняють труднощі під час виконання вузькогалузевого перекладу.

Виклад основного матеріалу. Під час виконання перекладу науково-технічного вузькогалузевого тексту з російської мови (оригінальний текст) / української мови (переклад з рос.) на англійську перед перекладачем постає низка труднощів, серед яких – пошук англійського еквівалента для певного українського / російського терміна. Завдання помітно полегшується, якщо лексична одиниця, що перекладається, має єдиний та однозначний у мові перекладу еквівалент. У такому разі перекладач лише обирає поданий у словнику семантичний відповідник.

Поліеквівалентність. Матеріалом для дослідження слугували науково-технічний вузькогалузевий російськомовний текст про конструкції літальних апаратів і їхніх систем. Під час виконання перекладу англійською мовою було виявлено, що однозначні еквіваленти мають здебільшого терміни інтернаціонального характеру, такі як найменування матеріалів та одиниць вимірювання.

Наприклад:

$5 \text{ МВт/м}^2 - 5 \text{ MW/m}^2$

$\text{Дж/кг}\cdot\text{К} - \text{J/kg}\cdot\text{K}$

$\text{кг/м}^3 - \text{kg/m}^3$

графіт – *graphite*

пірографіт – *pyrographite*

кварц – *quartz*

поліетилен – *polyethylene*

полістирол – *polystyrene*

поліамід – *polyamides*

минеральная вата – *mineral wool*

асбест распущенный – *asbestos dissolved*

фторопласт – *fluoroplastic*

Однак лексичні одиниці, які мають єдиний та однозначний еквівалент у мові перекладу, становлять меншу частину термінологічної складової частини перекладеного науково-технічного тексту.

Більша частина лексичних одиниць тексту є поліеквівалентними термінами, що викликає певні труднощі під час виконання перекладу вузькогалузевого науково-технічного тексту, пов'язані з наявністю незначної, але все ж існуючої кількості багатозначних авіаційних термінів.

Загальновідомим є твердження про те, що термін має чітко окреслювати спеціальне поняття будь-якої галузі науки та техніки. На відміну від номенів загальнономовних, які часто є багатозначними, невпорядкованими, термін має бути однозначним. Тим не менш, під час виконання перекладу англійською мовою тексту про конструкції літальних апаратів і їхніх систем була виявлена певна кількість багатозначних авіаційних термінів.

Отже, полісемія має місце в авіаційній термінології, і серед поліеквівалентних термінів можна виділити такі групи:

1) Терміни, які використовуються для позначення явищ у різних галузях науки та техніки.

2) Терміни, які використовуються для позначення явища у межах однієї наукової або технічної галузі; одне значення є узагальнюючим, а інші – такими, що конкретизують це значення.

3) Терміни, використання яких є контекстуально залежним.

1. Розглянемо деякі приклади термінологічного ужитку в текстах авіаційної галузі, наприклад, полісемію терміна *жесткость* (укр. *жорсткість*). Цей термін має такі визначення у різних галузях науки та техніки згідно з електронною енциклопедією:

Жорсткість (у психології) – це поведінка суб'єкта, за якої він здатен протистояти зовнішнім впливам.

Жорсткість (в економіці) – це здатність економічних величин чинити опір змінам.

Жорсткість (у метеорології) – характеристика стану атмосфери, що комплексно враховує температуру і вітрову дію на людину.

Жорсткість (у геометрії) – властивість підбагатовиду *M* в евклідовому просторі (просторі сталої кривини), яка полягає в тому, що будь-яка його ізометрична варіація є тривіальною.

Жорсткість (у машинобудуванні) – здатність пружного тіла, конструкції чи її елементів чинити опір деформуванню (змінюванню форми і / або розмірів) від прикладеного зусилля уздовж обраного напрямку у заданій системі координат.

Жорсткість (в електродинаміці) – фізична величина, яка визначає вплив магнітного поля на рух зарядженої частинки.

Англійською мовою також маємо декілька відповідників, один із яких і мусить обрати перекладач під час виконання вузькогалузевого перекладу авіаційного спрямування, а саме: *rigidity, stiffness, acerbity, hardness, severity* або *toughness*.

2. Поліеквівалентність термінів простежується й у позначенні певних явищ у межах однієї наукової або технічної галузі з узагальненням або конкретизацією поняття. Наприклад, термін *соединение* (укр. *сполучення*). Його узагальнююче значення в інженерії передається таким чином:

Сполучення – це процес виготовлення виробів із деталей, складальних одиниць (вузлів), агрегатів шляхом фізичного об'єднання в одне ціле.

Поряд із цією узагальнюючою дефініцією термін *сполучення* набуває й конкретних значень, а саме:

Сполучення – місце, де з'єднуються відповідні поверхні двох частин оболонки, або з'єднання оболонок.

Сполучення – з'єднувальний пристрій або стик.

Сполучення – різьбове з'єднання трубних компонентів.

Сполучення – зв'язок між кінцями труб і / або сполучними частинами, в якій прокладку використовують як ущільнення.

Відповідно, й англійською мовою термін *сполучення* передається багатьма еквівалентами, такими як: *connection, joint, junction, bond, linkage, hinge*.

3. Поліеквівалентність має місце завдяки існуванню широкого контексту уживання терміна. Тому, обираючи англійський перекладацький еквівалент, необхідно проаналізувати адекватність перекладу в кожному конкретному випадку, беручи до уваги певний контекст і ту наукову підгалузь, до якої належить цей текст.

Наприклад: відстань від певної поверхні, яка вимірюється за вертикальною лінією від низу до верху, в українській і російській мовах називається *висотою* (рос. *высота*). Це один із

базових і найпростіших термінів, що уживаються як в авіації, так і в науково-технічній сфері взагалі.

Англійським словниковим відповідником є *height*. Але в англійській мові існує не один, а певна кількість лексичних одиниць, що позначають цей денотат. У більшості випадків вони є вузькогалузовими, уживаються лише в певному контексті та мають свою сферу застосування.

Отже, україномовний термін *висота* має такі англійські еквіваленти:

Height – відстань від нижньої точки до верхньої точки будь-чого, що перебуває у вертикальній позиції.

Altitude – висота об'єкта або точки відносно рівня моря або рівня земної поверхні; висота над певною місцевістю.

Elevation – висота, на яку підняли об'єкт відносно заданого рівня, особливо відносно рівня моря.

Усі надані визначення певною мірою схожі, але різниця їх ужитку полягає у сфері застосування та контексті. Для вузькогалузових текстів авіаційного спрямування було використано відповідник *altitude* як такий, що найточніше передає потрібне значення. Наприклад:

(Рос.) *Проследим зависимость максимальной плотности теплового потока солнечной радиации от высоты.*

(Рос.) *На низких высотах также будет осуществляться обработка данных для бортовой РЛС высоты.*

Україномовний термін *швидкість* (рос. *скорость*) має, як мінімум, 3 англійські еквіваленти – *speed, velocity, rate*, – серед яких потрібно обрати адекватний для перекладу англійського тексту авіаційного спрямування, а також (*фіз.*) *quickness, swiftness, celerity, rapidity*; (*мех.*) *gear*.

Speed – швидкість, із якою хтось або щось рухається чи працює або здатний рухатися чи працювати.

Velocity – швидкість певного об'єкта, що рухається у заданому напрямку.

Rate – швидкість, за якої щось відбувається або змінюється; кількість разів, скільки це відбувається або змінюється за певний проміжок часу.

Для вузькогалузевого перекладу текстів авіаційного спрямування виявилися найбільш використовуваними терміни *speed* і *velocity*.

Більш абстрактним та узагальненим вважається семантичний відповідник *speed*. Наприклад:

(Рос.) Мерами по увеличению критической скорости изгибно-элеронного флаттера являются весовая балансировка элеронов и демпфирование системы управления.

(Рос.) Эти колебания имеют несимметричную форму и демпфируются за счет скорости деформации панели.

(Рос.) Характер распределения скоростей и температур в пограничном слое показан на рис. 4.1.

У математиці та фізиці, що тісно пов'язані з літакобудуванням, часто використовується термін *velocity* для позначення руху за певним напрямом. Наведемо приклад:

(Рос.) *Поскольку при движении крыла появляется вертикальная скорость, изменяется его угол атаки, что учитывается введением демпфирующей аэродинамической силы, также приложенной в центре давления.*

(Рос.) *Возбуждающие силы пропорциональны квадрату скорости обтекания, а демпфирующие – пропорциональны скорости обтекания.*

(Рос.) *Арктангенс угла падения – это отношение вертикальной и горизонтальной скоростей.*

У російськомовних / україномовних науково-технічних текстах часто використовується термін *маса* (рос. *масса*). Виконуючи переклад подібних текстів англійською мовою, перекладачі зазвичай обирають такі лексичні одиниці, як *weight* або *mass*, позиціонуючи їх як взаємозамінні еквіваленти. На перший погляд, це дійсно так, адже в загальному мовленні вони є взаємозамінними, але в науково-технічних вузькогалузевих текстах необхідно простежити різницю.

У фізиці *weight* і *mass* – різні поняття.

Weight – векторна величина, сила, з якою тіло діє на горизонтальну опору або вертикальний підвіс.

Mass – скалярна величина, міра інертності тіла (інертна маса) або заряд гравітаційного поля (гравітаційна маса).

У цих величин відрізняються й одиниці виміру (в системі СІ *mass* вимірюється в кілограмах, а *weight* – у ньютонках). Можливі ситуації з нульовим *weight* і ненульовим *mass* одного і того ж тіла, наприклад, в умовах невагомості у всіх тіл *weight* дорівнює нулю, а *mass* у кожного тіла своя.

У наступних російськомовних прикладах у дужках наведено англійський відповідник російського терміна *масса*:

(Рос.) <...> уменьшение расстояния от линии **центров масс (the center of mass)** до линии **центров жесткости несущей поверхности, особенно в концевых сечениях (это достигается перераспределением толщины обшивки и установкой противоплаттерных грузов (antiflutter weight))**.

(Рос.) Мерами по увеличению критической скорости изгибно-элеронного **флаттера** являются **весовая балансировка (aileron weight balancing) элеронов** и **демпфирование системы управления**.

(Рос.) При выборе материала для таких конструкций ориентируются в основном на физико-механические (**удельная прочность (strength-to-weight ratio)**, **удельная жесткость**), а не на теплофизические (**теплопроводность, удельная теплоемкость**) характеристики.

(Рос.) Для уменьшения **массы теплопоглотителя (the mass of the heat absorber)** при заданных условиях полета нужно...

Отже, наведені вище приклади свідчать про розповсюдженість явища полісемії в авіаційній науково-технічній термінології, що є проявом природних процесів подальшого розвитку пласту лексики, що має вихід у термінологію як складову частину системи мови.

Лексичні одиниці, потрапляючи в обіг окремої науково-технічної галузі, можуть суттєво змінювати своє значення. Таким чином, виникає необхідність створення та використання спеціалізованих вузькогалузевих словників.

Лексична сполучуваність слів. Під час виконання перекладу сполучуваність слів (валентність) є одним із ключових аспектів, що впливає на дотримання синтагматичних відношень між лексичними одиницями в тексті. Зумовленість лексичної сполучуваності слів їх семантичним значенням пояснюється тим, що слово в тому чи іншому значенні може вступати в зв'язок тільки з певним колом слів, визначеним їх семантикою.

З погляду науково-технічного перекладу, дотримання синтагматичних відношень між лексичними одиницями не лише не применшується, а, навпаки, збільшується, оскільки основним лексичним рівнем у текстах такого типу постає термінологія, а

тому перевірка валентності слів необхідна для надання термінам точності та логічності. Це забезпечить адекватність перекладу та полегшить загальне сприйняття науково-технічного тексту англійськими реципієнтами.

За умови використання складного терміна рекомендовано перевіряти семантичне навантаження та сполучуваність кожного компонента в рамках поданого контексту.

Розглянемо російськомовний термін, який є компонентом низки термінів авіаційної тематики – *изменение* (укр. *зміна*).

Цей компонент можна передати англійською мовою такими лексичними одиницями, як *change, variation, modification, alteration, shift*.

У разі виконання вузькогалузевого перекладу авіаційного спрямування лексичному компоненту *изменение* можуть відповідати *modification, deflection, variation, excursion*, у деяких складних термінах це може бути *behavior* або *break*. Наприклад:

(Рос.) *Изменение высоты* – *altitude excursion*

(Рос.) *Изменение компоновки* – *configuration modification*

(Рос.) *Изменение момента* – *moment break*

(Рос.) *Изменение угла крена* – *roll deflection*

(Рос.) *Импульсное изменение* – *impulsive behavior*

(Рос.) *В частном случае, если рассматривается только изменение температуры (temperature variation) по толщине, уравнение (5.2) имеет следующий вид.*

Для російськомовного терміна *колебания* (укр. *коливання*) у науково-технічній літературі можна знайти 2 основні англійські семантичні відповідники, які використовуються в авіаційній тематиці, а саме: *oscillation* і *fluctuation*.

Oscillation – процес руху вперед і назад на періодичній основі, один рух або рух в одному напрямку коливального тіла; періодичне відхилення величини від середнього показника.

Fluctuation – неперіодичне переміщення назад і вперед або вгору і вниз відносно певного рівня, сили чи якоїсь величини.

Наведемо деякі приклади з тексту:

(Рос.) *Колебания с постоянной амплитудой* – *constant amplitude oscillation*

(Рос.) *Частота колебаний* – *oscillation frequency*

(Рос.) *Изгибные колебания* – *flexural fluctuations*

(Рос.) *Крутильные колебания* – *torsional fluctuations*

Отже, лише незначна частина англійської авіаційної термінології є однозначною та моноеквівалентною. Більшість російських / українських авіаційних термінів мають декілька англійських еквівалентів, що відбувається через полісемію або через неповну відповідність значень в українській / російській та англійській терміносистемах; відмінності значень елементів, що утворюють складний термін (різницю в синтагматичних зв'язках в українській / російській та англійській мовах).

Висновки. Оскільки технічна документація завжди насичена термінами, які стосуються вузької галузі, переклад технічних текстів вимагає від перекладача досвіду і високої кваліфікації. Від правильності перекладу технічного тексту може залежати безпека людського життя, функціонування великих підприємств і т. д. Тому перекладач технічних текстів бере на себе величезну відповідальність. Формування професійної компетентності також передбачає постійне підвищення кваліфікації й отримання нових знань у різних областях науки і техніки.

Література:

1. Головин Б.Н., Кобрин Ю.Р. Лингвистические основы учения о терминах. М.: Высш. шк., 1987. 104 с.
2. Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания. М.: Наука, 1977. 246 с.
3. Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура. М.: Издательство ЛКИ, 2007. 256 с.
4. Пумпянский А.П. Лексические закономерности научно-технической литературы. Англо-русский эквивалент. Калининград, 1980. 289 с.
5. Рижкова В.В., Кравчук В.В., Крутін О.З. Можливості комп'ютерної лексикографії в укладанні термінологічних друкованих та електронних словників вузької спеціалізації (галузь авіаційного двигунобудування). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2018. Вип. 32. С. 46.
6. Суперанская А.В., Канделаки Т.Л. Общая терминология: Вопросы теории. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2014. 248 с.

Рижкова В. В. Проблема моно- и полиэквивалентности терминов в узкоотраслевых текстах авиационного направления

Аннотация. Статья освещает проблемные вопросы отбора узкоотраслевой терминологической лексики в текстах авиационного направления с целью создания узкоспециализированных терминологических печатных и электронных словарей.

Ключевые слова: узкоотраслевой, узкоспециализированный, терминологический, полиэквивалентный.

Ryzhkova V. The problem of mono- and polyequivalent terms in aviation-specific texts

Summary. The article covers the problematic issues of the selection of aviation industry-specific terminological vocabulary in the texts in order to compile highly specialized terminological printed and electronic dictionaries.

Key words: industry-specific, highly specialized, terminological, polyequivalent.

Савчук Г. В.,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладу та мовознавства
Міжнародного гуманітарного університету

Галатонова І. П.,

магістрант другого року навчання
факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародного гуманітарного університетуАНГЛІЙСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ Й ОСОБЛИВОСТІ
ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. Статтю присвячено розгляду фразеологізмів і їх властивостей у перекладі з англійської на українську мову. У статті надано визначення поняття «фразеологізм», проаналізовано типи фразеологізмів і їх використання у повсякденному житті, виявлено характерні риси перекладу фразеологізмів, описано основні засоби перекладу фразеологізмів.

Ключові слова: поняття «фразеологізм», типи фразеологізмів, засоби перекладу, характерні риси.

Постановка проблеми. Фразеологія – велике джерело різноманітності мов. У фразеологізмах відбивається історія народу, його побут, культура і традиції. Фразеологізми надають мові яскравого емоційного забарвлення. Фразеологізм – високоінформативна одиниця мови. Саме тому питання перекладу фразеологічних одиниць особливо важливе в перекладі з будь-якої мови. Норми сучасної мови дуже часто не містять граматичного значення ідіом, а є саме граматичними архаїзмами.

Фразеологізми властиві певній мові, це стійке поєднання слів, значення яких не визначається значенням окремо взятих слів, що входять до їх складу. Дуже часто під час перекладу ідіом виникають труднощі, бо їх складно або навіть неможливо дослівно перекласти. Актуальність цього дослідження визначається саме необхідністю вивчення правильної передачі змісту фразеологізмів під час перекладу тією чи іншою мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні як в Україні, так і за її межами існує велика кількість досліджень, присвячених фразеологізмам різних груп, наприклад, фразеологізмам із компонентами значень кольору, компаративним фразеологізмам, фразеологізмам, що містять топоніми, фразеологізмам зі значенням інтелектуальних якостей людини та ін. (О.П. Левченко, Я.І. Рецкер, Р.О. Якобсон, О.О. Селіванова та ін.) [1–4]. Результати таких досліджень мають впорядкувати різні словники і довідники. Це дозволить полегшити і прискорити роботу перекладачів-практиків, особливо тих, хто ще не володіє достатнім досвідом перекладу або знанням реалій, а також підвищити її якість.

Мета дослідження – визначити основні особливості фразеологізмів в англійській мові.

Мета дослідження зумовила вирішення таких завдань:

1. Вивчити літературу з досліджуваної теми.
2. Простежити зміни фразеологізмів впродовж останніх років.
3. Виявити характерні риси фразеологізмів.
4. Проаналізувати й описати основні засоби утворення фразеологізмів.

5. Подати найпоширеніші англійські фразеологізми з перекладом українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Чому ж вважається, що фразеологізм неможливо перекласти дослівно? Існує безліч думок про те, як слід перекладати художню літературу з мови оригіналу. Кожен дотримується своєї позиції, але наші перекладачі стверджують, що насамперед варто зрозуміти сенс і передати його так, щоб це було зрозуміло іноземцеві відповідно до його культури. Якщо фразеологізм вжитий у гумористичному жанрі, виникають труднощі щодо перекладу фрази або виразу так, щоб ця нота гумору була зрозуміла і дохідливо пояснювала сенс фрази іноземцеві [1, с. 140].

Дослідники фразеології різних мов зазначають, що в процесі перекладу фразеологізми дуже часто піддаються різним трансформаціям і тому не завжди точно передають значимість і суть оригінального контексту [5; 6]. Ці перетворення здійснюються за рахунок різних комунікативних і стилістичних прийомів. Слід зауважити, що не завжди фразеологізми, які належать певному контексту і мові певної культури, відповідатимуть змісту в перекладі. Особливості взаємозв'язку мови і культури найбільш яскраво проявляються під час перекладу фразеологізмів, оскільки саме вони показують національну забарвленість. Одним із найважливіших завдань перекладача стає культурна адаптація текстів, що дозволяє забезпечити читабельність в іншому оточенні, місті і навіть країні. Необхідно зберегти еквівалент як змістовий, так і імпресивний. Реципієнт повинен отримати ті ж емоції і підсвідоме враження перекладених фразеологізмів, що і в оригіналі.

Існує безліч засобів перекладу фразеологізмів, найбільш поширений і простий – описовий. Він дозволяє перекладати фразеологізми, використовуючи вільні словосполучення, зберігає загальнономовний сенс фразеологізму, але не передає семантичні та стилістичні характеристики. У разі використання цього засобу в перекладача є три можливості перекладу:

1. Зберегти оригінальність тексту.
2. Використовувати образ, що відрізняється від оригіналу.
3. Втратити образ зовсім.

Наприклад, *be like chalk and cheese* – абсолютно різні. До чого тут крейда і сир – сказати важко, але, погодьтеся, крейда і сир дійсно абсолютно різні. *Apple of one's eye* – зіниця ока, світло очей. Цю ідіому можна використовувати, якщо говорите про щось дуже важливе для вас, дороге. *Break a leg* – ні пуху, ні пера. Трохи дивне побажання удачі перед важливою подією в житті (іспитом, наприклад). Лексичний засіб перекладу

застосовується, зазвичай, тільки в тих випадках, коли це поняття позначене в одній мові фразеологізмом, а в іншій – лексемою. Багато англійських дієслів, виражених словосполученнями, можна передати лексичним еквівалентом, наприклад, *to set (put) on fire* – *запалити*, *to catch fire* – *запалитися*, *спалахнути*. Що стосується лексичного перекладу, то наведемо приклад англійських фразеологізмів: *to push the boat out* – *розважатися*, *святкувати*, *when your ship comes in* – *удача*, *період усніху*.

Спосіб контекстуальних заміन передбачає достатній рівень знань і їх придатність. Тут перекладач намагається знайти таку українську фразеологічну одиницю, яка, хоч і не відповідає за значенням англійському фразеологізму, точно передає увесь зміст у певному контексті. Наприклад: *I got pretty run-down and had to come here and take it easy* – *А потім я мало не віддав кінці, і мене відправили сюди відпочивати і лікуватися*.

Сьогодні переклад прагне бути одночасно науковим і художнім, точним і повноцінним. У центрі уваги перекладача – передача основної ідеї фразеологічної одиниці зі збереженням форми. Перекладач підбирає засіб перекладу фразеологічних одиниць, ґрунтуючись на контексті оригіналу. Найважливіше – зрозуміти сенс фрази або речення, щоб передати його у перекладі. Звичайно, не всі слова можуть передавати таке ж значення у перекладі. Часто лінгвісти-початківці роблять помилки, перекладаючи художні тексти і фразеологізми дослівно.

Наприклад, вираз *popular front* не означатиме *популярний фронт*, правильним перекладом буде *народний фронт*. Дослівний переклад ніяк не передає яскравість сенсу фразеологізму і не завжди буде правильно складений граматично. Тому дуже важливо мати хороший словниковий запас, розуміти конструкції побудови фраз в англійській або українській мовах.

Дослідник Я.І. Рецкер виділяє чотири засоби передачі фразеологізмів [2, с. 98]:

1. З повним збереженням іншомовного образу.
2. З частковою зміною образності.
3. З повною заміною образності.
4. Зняття образності.

На думку дослідника Р. Якобсона, важливі три типи перекладу [3, с. 47]:

1. Внутрішньомовний переклад (виклад поняття своїми словами).
2. Міжмовний переклад (переклад у власному розумінні слова).
3. Міжсемантичний переклад викладу знаків однієї семантичної системи знаками іншої.

Кожен перекладач приймає своє власне рішення під час перекладу, ґрунтуючись на можливості знайти еквівалент в українській мові і перетворити у фразеологізм. Деякі фразеологізми можуть бути на одному культурному рівні, що значно полегшує завдання їх перекладу і передачі змісту. Важливим є прагнення перекладача зберегти зрозумілість фразеологізму, не українізувавши його. Навички перекладознавства, вміння розуміти всі тонкощі мови і культури, встигати за тенденціями мов, що розвиваються, завжди будуть головними критеріями професійного перекладача.

Ще одною важливою якістю перекладача є знання реалій, побуту тієї країни, з мови якої він перекладатиме. Також потрібно вміти виділити головне в реченні, визначити центральний

елемент у виразі або контексті, щоб правильно передати його зміст у перекладі українською або англійською мовами. Завдання перекладача – правильно виділити логічний наголос у фразі, щоб не допустити помилок у перекладі і передачі змісту. І звичайно ж, невід’ємною навичкою перекладача є вміння швидко зреагувати у важкій ситуації, скажімо, «викрутитися» зі становища, застосовуючи синоніми й еквіваленти для перекладу, зберігаючи весь задум.

Перекладач художнього тексту не повинен обмежуватися пошуком лексичного або семантичного еквівалента фразеологічної одиниці. Необхідно враховувати текстоутворюючі можливості фразеологічної одиниці, конотативні аспекти та багато іншого. Якщо в процесі перекладу фразеологічна одиниця сприймається за вільне словосполучення, то обов’язково виникають грубі помилки. У перекладі роману Грінвуда «Загін виступає» говориться про те, що головний герой роману вийшов зі «свого коричневого кабінету». Це не може викликати подиву, адже до цього він перебував у дворі. У цьому прикладі англійський фразеологізм *to be in a brown study*, який перекладається як *глибоко задуматися*, був сприйнятий за вільну сполуку і не був розпізнаний. Ця обставина спричинила ряд грубих помилок у перекладі. Тому, насамперед, для адекватного перекладу необхідно вміти розпізнавати фразеологізми в тексті.

Багато англійських стійких виразів мають аналоги в українській мові, тобто прямий переклад англійських фразеологізмів простий і зрозумілий. Наприклад: *over my dead body* – *тільки через мій труп*, *when pigs fly* – *буквально коли свині навчатся літати*, у нас це вираз *коли рак на горі свисне*. Деякі фразеологізми англійської мови використовуються в українській не просто з іншим переказом, вони видозмінені, хоча і мають одне значення. Наприклад: *buy a pig in a poke* (*купити свиню в мішку*) – в українській мові ми використовуємо вираз *купити kota в мішку* в значенні «купити щось, нічого не знаючи про товар». *As cool as a cucumber* (*холодний як огірок*) – в українській мові ми використовуємо вираз *спокійний, як удав*.

Висновки. Таким чином, стилістична недиференційованість і багатозначність англійських фразеологізмів, а також їх схожість із вільними сполуками викликають основні труднощі у перекладі українською мовою.

Не існує готових рецептів перекладу фразеологізмів, тому необхідне детальне дослідження різних груп фразеологізмів і розробка методів і прийомів їх перекладу. Перспектива подальших розвідок у цьому напрямі вбачається у вивченні семантики англійських фразеологізмів у сфері політичної комунікації.

Література:

1. Левченко О.П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 265 с.
2. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистических теорий перевода. Москва: Р. Валент, 2007. 240 с.
3. Якобсон Р.О. Про лингвистические аспекты перевода. М.: Языки славянских культур, 1978. 280 с.
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 711 с.
5. Кочедиков Л.Г. Сокращенный словарь иноязычных фразеологизмов. М.: Русские словари: Астрель: АСТ, 2005. 238 с.
6. Англійські ідіоми. URL: <https://enguide.ua/ua/magazine/30-idiomna-angliyskom-i-kak-ih-pravilno-ispolzovat>.

Савчук Г. В., Галатонова И. Ф. Английские фразеологизмы и особенности их перевода на украинский язык

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению фразеологизмов и их свойств при переводе с английского на украинский язык. В статье описаны основные свойства, определено понятие «фразеологизм», проанализированы типы фразеологизмов и их использование в повседневной жизни, выявлены характерные черты при переводе фразеологизмов, проанализированы и описаны основные средства перевода фразеологизмов.

Ключевые слова: понятие «фразеологизм», типы фразеологизмов, средства перевода, характерные черты.

Savchuk H., Halatonova I. English phraseological units and their peculiarities while translating into Ukrainian

Summary. The article is devoted to the phraseological units and their peculiarities while translating from English into Ukrainian. The concept of phraseological unit is defined in the article; types of phraseological units and their use in everyday life are analyzed, the typical features of phraseological units when translating are identified, the main means of translation of phraseological units are described.

Key words: concept of phraseological unit, types of phraseological units, means of translation, typical features of phraseological units.

Савчук Г. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладу та мовознавства
Міжнародного гуманітарного університету

Мацюк В. О.,
магістрант другого року навчання
факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародного гуманітарного університету

ВЛАСНІ НАЗВИ У СКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Анотація. Стаття присвячена питанню адекватного перекладу власних назв у складі фразеологічних одиниць у текстах преси. Особлива увага у статті приділяється особливостям функціонування фразеологічних одиниць із компонентом – власною назвою в умовах реалізації основних стилістичних, семантичних та оціночних цілей у контексті преси.

Ключові слова: адекватний переклад, фразеологічна одиниця, власна назва, семантичний, оціночний.

Постановка проблеми. Важливу роль у різних сферах діяльності людини відіграє переклад як різновид міжмовної комунікації, важливий спосіб зближення мов і культур. Сучасний розвиток науки перекладознавства пов'язаний із проблемою адекватної передачі смислової наповненості інформації вихідної мови мовою перекладу. Проблема успішного відображення національного колориту пов'язана з бажанням читати переклад як оригінал, але відчувати ментальність носіїв іноземної мови. У цьому аспекті виникає питання про коректність передачі фразеологічних одиниць, що відображають національно-подібну картину світу народу. Однак перегляд теоретичного матеріалу показав, що питання передачі значень власних назв у складі фразеологічних одиниць під час перекладу текстів преси недостатньо вивчений. Важливим є той факт, що національна забарвленість і експресивна наповненість досліджуваних одиниць викликає у перекладача особливі труднощі у разі їх передачі іншою мовою і вимагає глибокого порівняльного аналізу вихідних текстів і їх перекладів. Актуальність цього дослідження викликана відсутністю чіткої класифікації методів, засобів, способів досягнення адекватності у відтворенні власних назв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема перекладу значень фразеологічних одиниць з'явилася з зародження перекладу як професійної діяльності. Над вирішенням цього питання працювали такі дослідники, як В.В. Красних, В.В. Виноградов, В.Н. Комісаров, С. Влахов, С. Флорін та ін., якими було виявлено, що фразеологізми мають свої значення. У роботах таких вчених, як Д.І. Ермолович, А.В. Кунін, В.Л. Кучешева, присвячених дослідженню передачі власних назв, визначено, що цей розділ лексики також має вагомe значення. Отже, можна вважати, що власні назви в складі фразеологічних одиниць несуть більше інформації про культуру і ментальність носіїв мови. Дослідники відзначають національний характер інтерпретації фразеологічних одиниць із компонентом власних назв. Це пояснюється тим, що фразеологізми в кожній

конкретній мові формуються відповідно до того мовного коду, який уже існує в мисленні носіїв мови. Таким чином, досліджуючи фразеологізми з власними назвами двох мов, можна виявити подібності та відмінності цих мов.

Мета роботи – сучасна інтерпретація і переклад власних імен у складі фразеологічних одиниць у мові преси.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- 1) розглянути основи і принципи дослідження власних назв у складі фразеологізмів;
- 2) проаналізувати оніми у складі фразеологічних одиниць;
- 3) виявити основні труднощі перекладу фразеологічних одиниць з ономастичним компонентом під час перекладу преси;
- 4) охарактеризувати особливості трансформації конотації власних назв у складі фразеологічних одиниць.

Виклад основного матеріалу. Необхідно відзначити, що фразеологія – універсальне мовне явище, оскільки фразеологічні одиниці притаманні всім мовам. Однак назвати ідентичними системи фразеологічних одиниць різних мов не можна. Стейкі словосполучення порівняно з іншими одиницями мови (словом, вільним словосполученням або морфемою) мають більш складну лексико-граматичну і смислову структуру. Це зумовлено тим фактом, що в їх утворенні важливу роль відіграють т. зв. зовнішні чинники – культурні, історичні, соціолінгвістичні, географічні.

Найважливішим джерелом інформації про культурні, історичні соціолінгвістичні та географічні аспекти життя носіїв мови є власні назви. Як і фразеологічні одиниці, власні назви складають особливий розділ лексики в кожній мові. Відомий вчений А.В. Суперанська вважає: «Власна назва (онім) – (від грец. *ονομα* – ім'я, назва) – слово, словосполучення або речення, яке служить для виділення іменованого ним об'єкта з ряду подібних, індивідуалізуючи й ідентифікуючи цей об'єкт» [4, с. 14].

У кожній мові власні назви належать до одного з найдавніших розділів лексики і беруть активну участь в утворенні фразеологізмів, які відображають фрагменти мовної картини світу окремого народу. Таким чином, фразеологічна одиниця з компонентом власної назви – це стійке словосполучення, до складу якого входить лексичний компонент, що представляє імена відомих історичних осіб, географічні назви, назви тварин, міфічних героїв, рослин. У фразеологічному фонді будь-якої мови є невелика кількість фразеологічних одиниць з ономастичним компонентом. Наприклад, А.В. Молотков пише: «дещо окремо в переліку фразеологічних одиниць стоять словосполучен-

ня з власними назвами, їх небагато (близько 2% від загального складу фразеологічних одиниць» [2, с. 46]. Слід зазначити, що фразеологічна одиниця з компонентом власної назви – це спосіб емоційно-експресивного усвідомлення дійсності і відображення чинника суб'єктивності народу в системі мови.

Фразеологічні одиниці складаються зі слів, тому їх значення, насамперед, залежать від взаємодії лексичних компонентів, які входять до їх складу. Компоненти фразеологічних одиниць, включаючи ономастичні компоненти, слід вважати специфічними словами, тому що у складі фразеологічних одиниць вони втрачають своє буквальне значення і разом з іншими компонентами фразеологізму набувають нового значення. Фразеологізм можна також розглядати як сукупність семантичних компонентів: експресивного, оцінного, емоційного і функціонально-семантичного. Семантичні компоненти, на відміну від лексичних, необхідно завжди зберігати під час перекладу іншою мовою:

to fight like Kilkenny cats – боротися не на життя, а на смерть;
Queen Anne is dead! – відкрив Америку!;
to be from Missouri – бути скептиком;
to shoot Niagara – зважитися на відчайдушний крок;
Street English – мова, насичена архаїзмами.

Переклад власних назв у складі фразеологічних одиниць – дуже непросте завдання. Завдяки їх семантичному різноманіттю, образності, лаконічності фразеологія відіграє в системі мови дуже важливу роль. Власні назви у складі фразеологічної одиниці особливо широко використовуються в розмовній мові, в художній, політичній літературі, а також у засобах масової інформації, особливо в пресі.

Нині, з виходом засобів масової інформації на провідну роль у житті народу, його культурі та сприйнятті реальності в умовах глобалізації міжнародної комунікації, особливо інтенсивно почала зміцнюватися роль преси у становленні нових норм слововживання і поєднання слів, коли тільки в порівняно недавньому минулому цією основою виступала художня література. Це пов'язано з тим, що за останні десятиліття періодичні видання, газети і ЗМІ загалом набули широкої популярності і є основоположними в культурному становленні й інтелектуальному розвитку народів. Преса є частиною жанру публіцистики, близького до розмовного жанру. Це також визначає широку популярність газет і періодичних видань. Слід зазначити, що в окремих випадках преса виступає найважливішим джерелом у вивченні певних питань історії, культурології, країнознавства, соціолінгвістики та інших суміжних дисциплін.

Відомо, що головною функцією текстів періодичної преси є передача інформації, але кожна стаття чи рубрика переслідує певні цілі: впливати на читача, спонукати аудиторію до певної реакції на передану інформацію. Таким чином, передача інформації в тексті часто супроводжується різними мовними і мовленнєвими прийомами, несе в собі пряму чи приховану оцінку дійсності.

До таких прийомів можна віднести і використання журналістами фразеологізмів, у т. ч. фразеологічних одиниць із компонентом власної назви, для додання текстам особливого стилістичного і семантичного забарвлення. Такий підхід допомагає досягти більшої ефективності для реалізації поставлених цілей.

Мова преси має в своєму складі такі мовні словосполучення, основною функцією яких виступає здатність привернути увагу читача і зацікавити його до подальшого прочитання статті. Такими словосполученнями виступають заголовки, підзаголовки, афіші, анонси, назви рубрик. У цьому аспекті можна

говорити про широке використання фразеологічних одиниць, особливо фразеологічних одиниць із власними назвами з метою посилення виразності й емоційного впливу на читача.

Основною ознакою публіцистичного тексту є стереотипність способів мовного зображення. Висока ступінь алюзій у контексті газетного тексту полягає в тому, що журналісти використовують як уже готові цитати або добре знайомі читачеві фрагменти текстів книг, відомі репліки кіногероїв, реклами, або фразеологічні одиниці з компонентом власної назви. Фразеологічні одиниці з компонентом – власною назвою є одним із основних розділів сприйняття народом реальності. Але в мові преси власні назви у складі фразеологічної одиниці можуть піддаватися різним трансформаціям, що може істотно різнити їх первинні значення від вторинних, яких вони набувають у контексті.

Висновки. Власні назви володіють особливою соціальною значимістю в процесі спілкування, вони по-різному освоюються культурами різних національних товариств і їх субкультурами. У семантичній структурі фразеологічних одиниць власна назва є опорним компонентом. Стійкі словосполучення порівняно з іншими одиницями мови мають більш складну лексико-граматичну та смислову структуру. Це обґрунтовано тим фактом, що в їх утворенні важливу роль займають т. зв. зовнішні чинники – культурні, історичні, соціолінгвістичні, географічні. Мова преси має в своєму складі такі мовні словосполучення, основною функцією яких виступає здатність привернути увагу читача і зацікавити його до подальшого прочитання статті. Такими словосполученнями виступають заголовки, підзаголовки, афіші, анонси, назви рубрик. У цьому аспекті можна говорити про широке використання фразеологічних одиниць, особливо фразеологічних одиниць із власними назвами з метою посилення виразності й емоційного впливу на читача. Завдяки їх семантичному розмаїттю, образності, лаконічності власні назви в складі фразеологічних одиниць грають у системі мови дуже важливу роль.

Їх переклад у контексті мови преси – дуже непросте завдання. Проблема перекладу полягає в тому, що навіть нині, коли розроблені способи та прийоми перекладу фразеологічних одиниць із компонентом – власною назвою, багато перекладачів стикаються з труднощами передачі фразеологічних одиниць із компонентом – власною назвою у контексті періодичних видань. Отже, можна вважати, що ця проблема залишається досить гострою і сьогодні. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у виокремленні засобів перекладу ономастичних реалій, вивченні впливу білінгвізму на формування ідеонімного поля і проведенні аналізу труднощів та особливостей перекладу ідеонімів.

Література:

1. Urdang L. (ed.) Longman Dictionary of English Idioms. Harlow and London: Longman Group UK Ltd, 1996. 388 p.
2. Федулєнкова Т.Н. Английская фразеология: Курс лекций. Архангельск: ПГУ, 2000. 132 с.
3. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка: опыт систематизированного описания. М.: Международные отношения, 1972. 288 с.
4. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. М., Наука, 1973. 366 с.
5. Фразеологическая семантика: сб. статей / отв. ред. А.В. Кунин. М.: МГПУ, 1983. С. 73.
6. Білецький О.А. Лексикологія та теорія мовознавства (ономастика). Київ, 1992. 280 с.

Савчук Г. В., Мацюк В. А. Имена собственные в составе фразеологизмов как переводческая проблема

Аннотация. Статья посвящена вопросу адекватного перевода имен собственных в составе фразеологических единиц в текстах прессы. Особое внимание в статье уделяется особенностям функционирования фразеологических единиц с компонентом – именем собственным в условиях реализации основных стилистических, семантических и оценочных целей в контексте прессы.

Ключевые слова: адекватный перевод, фразеологическая единица, имя собственное, семантический, оценочный.

Savchuk H., Matsyuk V. Proper names being a part of phraselogical units as a translation problem

Summary. The article is devoted to the issue of appropriate translation of proper names while a part of phraselogical units in the texts of the press. Special attention is paid to the peculiarities of functioning of phraselogical units with the proper name – component under the conditions of realization of the main stylistic, semantic and evaluative purposes with reference to the press.

Key words: appropriate translation, phraselogical unit, proper name, semantic component, evaluative.

Сінна Л. Ю.,

доцент кафедри філології, перекладу та мовної комунікації
Національної академії Національної гвардії України

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ «*LOVE*» В АСПЕКТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ НОВОГО ЗАПОВІТУ)

Анотація. Статтю присвячено питанню відтворення концепту «love» в англомовному релігійному дискурсі в аспекті перекладу українською мовою. Виявлено особливості вербалізації цього концепту в англійській та українських мовах, способи подачі когнітивної інформації про любов у мові. Було виявлено специфіку вживання поняття «любов» у Біблії, а саме у Новому Заповіті, репрезентовано інформацію про особливості відтворення цього концепту в релігійному дискурсі в аспекті англо-українського перекладу.

Ключові слова: концепт, любов, вербалізація, відтворення, релігійний дискурс, Новий Заповіт, переклад.

Постановка проблеми. Проблема осмислення мовних одиниць як структур представлення знань є актуальною, оскільки за сукупністю концептів (концептосферою) можна судити про ментальну модель дійсності, відображену в мові взагалі і в мовній свідомості конкретних носіїв мови зокрема. У сучасному перекладознавстві велика увага приділяється відтворенню концептів емоційного й етичного характеру у перекладі, оскільки особливості вербальної репрезентації емоційного досвіду мають безпосереднє відношення до менталітету етносу.

Наше дослідження присвячене питанню виявлення особливостей відтворення одного з таких емоційних концептів (концепту «love») в українській мові (на матеріалі Нового Заповіту).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури засвідчив, що всі передумови для дослідження заявленої у формулюванні теми проблеми у науці створені. Запропоновано різні моделі аналізу мовних одиниць, що вербалізують концептуальні уявлення народу, подано й обґрунтовано робочий варіант визначення поняття «концепт», доведена необхідність, по-перше, поєднання когнітивного, семантичного та прагматичного підходів до аналізу мовних явищ, по-друге, врахування когнітивно-семантичного підґрунтя в перекладі [1–4].

У працях Н.Д. Арутюнової, О.С. Кубрякової [5; 6] переконливо доведена необхідність вивчення мови з опорою на когнітивне підґрунтя. Але не створене таке підґрунтя для перекладу одиниць, які вербалізують концепт «любов» саме в релігійному дискурсі, не виявлено, чи збігаються когнітивні знання про любов в англомовній та україномовній Біблії. Реальним стає питання специфіки концептуальних уявлень про любов у релігійних текстах різних народів, їх вербальної реалізації та врахування відповідних лінгвістичних чинників під час перекладу сакральних текстів.

Актуальність обраної теми зумовлена ідеєю взаємозв'язку культури і мови, традиційної для європейської лінгвістичної науки, й ідеєю значущості емоцій, важливості їх вивчення в рамках наукового предмета лінгвістики. Крім того, незважаючи на велику кількість наукових праць та інтерес лінгвістів до концепту «love», потенціал цього концепту в релігійному

дискурсі є недостатньо вивченим і потребує подальших досліджень, особливо в перекладацькій парадигмі.

Мета роботи – виявити специфіку перекладу концепту «love» у релігійному дискурсі українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Звертаючись до специфіки відтворення лексичних одиниць на позначення концепту «love» у релігійному дискурсі, розглянемо спочатку термінологічний апарат.

Сьогодні не існує єдиної загальноприйнятої дефініції поняття «концепт». Найбільш всеохоплюючим, повним визначенням, на наш погляд, є формулювання О.С. Кубрякової: концепт – це оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, відображеної у людській психіці [6, с. 90]. Будь-який концепт у мові вербалізується за допомогою лексичних одиниць.

Беручи до уваги антропологічний підхід до висвітлення немовних і мовних феноменів, саме дискурс може виявити зв'язок між свідомістю та мовою, детермінувати процеси пізнання і вербалізації знань про світ. Дискурс – зв'язний текст у його сукупності з екстралінгвістичними (прагматичними, соціокультурними, психолінгвістичними та ін.) факторами. Дискурс – це мовлення, «занурене в життя» [5, с. 136–137].

Релігійний дискурс був об'єктом уваги багатьох дослідників, які серед інших дискурсивних моделей визначали його як окремий тип. Унікальною специфікою релігійного дискурсу, на думку В.І. Карасика, є те, що до його учасників належить Бог, до якого звернені молитви, псалми, сповіді. Бог виступає супераргентом релігійного дискурсу [3, с. 7].

Зважаючи на те, що Біблія – це не просто текст, а мегатекст, який детермінує світоглядні позиції соціуму, основні аспекти культури, буття етносу й цивілізації, що може вивчатися в різних функціональних площинах, можемо стверджувати про наявність біблійного дискурсу як дискурсивного типу.

Дослідження засвідчило, що в українській мові для позначення концепту «любов» функціонує приблизно 34 слова, серед яких 16 іменників, 12 прикметників і 6 дієслів [7].

Для позначення поняття «любов» в англійській мові функціонує приблизно 37 слів, серед яких 19 іменників, 12 прикметників і 6 дієслів [7]. Диференціюючи об'єкти цього почуття у мирському житті, англійці володіють більшим арсеналом іменників, ніж українці. Розглянемо цей концепт із погляду релігії.

Під час аналізу Біблії було виявлено, що в основі християнської моралі особливо чітко простежуються три типи любові: 1) божественна, самовіддана любов до кожної людини і навіть недруга; 2) дружня любов і любов до близьких, родини, дорогих людей; 3) чуттєва, еротична любов, яка спрямовується на одну людину.

Аналізуючи концепт любові в релігійному дискурсі на матеріалі Нового Заповіту, можемо класифікувати поняття любові за суб'єктом та об'єктом зазначеного почуття, а саме: Божа любов до Сина та людини, любов людини до Бога й Ісуса, любов людини до людини та людини до речей.

Розглянемо особливості відтворення цього почуття в аспекті перекладу. Інформація про розглянуте нами поняття любові подається в Новому Заповіті експліцитним та імпліцитним способами, тому важливо проаналізувати особливості відтворення різновидів любові у біблійному тексті в англійській та українській мовах.

У Старому Заповіті простежується, як Бог любить свою велич і тішиться від прояву її шляхом створення та порятунку. Що робить Новий Заповіт новим, так це поява Сина Божого в історії людства.

Більш глибокі почуття любові до себе проявляються саме у Новому Заповіті. Правда в тому, що Бог прагне всіма діями звеличити людину, яка радіє та молиться:

To the praise of his glorious grace, which he has freely given us in the One he loves (Ephesians 1:6) [8]. – *На хвалу слави благодаті Своєї, якою Він обдарував нас в Улюбленім* (До Ефесян 1:6) [9].

Поняття любові передається експліцитним способом: трансформації на граматичному рівні: граматична заміна частини мови (*the One he loves – Улюбленім*); на лексичному та синтаксичному рівнях: диференціація (*praise – хвалу*).

Розглянемо наступний приклад: *The glory of Christ, who is the image of God. For we do not preach ourselves, but Jesus Christ as Lord, and ourselves as your servants for Jesus' sake* (2 Corinthians 4:4–5) [8]. – *Для невіруючих, яким Бог цього віку засліпив розум, щоб для них не засяяло світло Євангелії слави Христа, а Він образ Божий (2-е до Коринтян 4:4–5)* [9].

Почуття любові передається імпліцитним способом за допомогою маркерів *glory, preach*. Цей приклад зазнав таких перекладацьких трансформацій: на граматичному рівні – перестановки, граматичної заміни (*glory – слави*), додавання (*засяяло світло*); на лексичному та синтаксичному рівнях: модуляції, диференціації.

No one has ever seen God; but if we love one another, God lives in us and his love is made complete in us (1st John 4:12) [8]. – *Бога не бачив ніколи ніхто. Коли один одного любимо, то Бог в нас пробуває, а любов Його в нас удосконалилась* (1-е Івана 4:12) [9]. Трансформації на граматичному рівні: перестановка, вилучення, граматична заміна частини мови; на лексичному та семантичному рівнях: диференціація (*God lives in us – Бог в нас пробуває*), модуляція (*complete – удосконалилась*).

Відомим способом прояву любові є добрі вчинки. На імпліцитному рівні завдяки маркерам на позначення любові *light, shine, good works* ми можемо побачити вербалізацію цього почуття у двох мовах: *Let your light so shine before men, that they may see your good works, and glorify your Father which is in heaven* (Matthew 5:16) [8]. – *Отак ваше світло нехай світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла та прославляли Отця вашого, що на небі* (Від Матвія 5:16) [9]. Концепт передається імпліцитно, трансформація на лексичному та семантичному рівні – диференціація (*glorify – прославляли*).

Провідної думкою у Біблії є питання миру (*peace*) і шляхи його дотримання та створення. Досягнути стану миру можна, коли людина робить добрі вчинки і намагається своєю поведінкою підтвердити Господу блаженність своїх намірів: *Make*

every effort to live in peace with everyone and to be holy; without holiness no one will see the Lord (Hebrews 12:14) [8]. – *Пильнуйте про мир зо всіма і про святість, без якої ніхто не побачить Господа* (До Евреїв 12:14) [9]. Концептуальна інформація передається приховано, у сакральному тексті використовуються маркери на позначення почуття любові, а саме *live in peace, to be holy*. Трансформації на граматичному рівні: граматична заміна частини мови (*to be holy – про святість*), вилучення (*holiness*), додавання (*якої*); на лексичному та граматичному рівнях: цілісне перетворення (*Make every effort – Пильнуйте*).

Розглянемо специфіку відтворення інформації про «любов людини до людини та людини до речей» у біблійному тексті. Друга заповідь Ісуса настановує людину ставитися до ближнього так, як вона хотіла б, щоб ставилися до неї.

Розглянемо приклад: *Be devoted to one another in brotherly love. Honor one another above yourselves* (Romans 12:10) [8]. – *Любіть один одного братньою любов'ю; випереджайте один одного пошаною!* (До Римлян 12:10) [9]. Концепт передається експліцитним способом (*love – любов'ю*), хоча в прикладі є ознаки імпліцитного способу відтворення почуття любові, наприклад: *be devoted, honor*. Трансформації на граматичному рівні: перестановка, граматична заміна; на лексичному та граматичному рівнях: модуляція (*be devoted – любіть*), диференціація (*honor – пошаною*).

Одним із найяскравіших прикладів любові в Новому Заповіті, на нашу думку, є вірш 1 до Коринтян 13: *If I give all I possess to the poor and surrender my body to the flames, but have not love, I gain nothing. Love is patient, love is kind. It does not envy, it does not boast, it is not proud. It is not rude, it is not self-seeking, it is not easily angered, it keeps no record of wrongs. Love does not delight in evil but rejoices with the truth. It always protects, always trusts, always hopes, always perseveres. Love never fails...* (1 Corinthians 13:3–10) [8]. – *І коли я роздам усі маєтки свої, і коли я віддам своє тіло на спалення, та любови не маю, то пожитку не матиму жадного! Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводитьсь нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиється правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить! Ніколи любов не перестас!...* (1-е до Коринтян 13:3–10) [8]. Такий приклад підіймає питання того, на які жертви здатна людина заради кохання. У Новому Заповіті Павло розповідає про те, що така форма кохання має враховувати любов Бога до Ісуса. Справжнє кохання породжується у вірі люблячих обіцянок Бога. Концепт передається експліцитним (*love – любов*) та імпліцитним способами, на що вказують такі маркери, як: *patient, kind, does not envy, is not proud, rejoices with the truth*. Трансформації на граматичному рівні: додавання (*тішиється*), вилучення; на лексичному та граматичному рівнях: конкретизація (*it is not easily angered – не надимається*), модуляція (*it keeps no record of wrongs – не радіє з неправди*), диференціація (*is patient – довготерпить*), цілісне перетворення (*Love never fails – Ніколи любов не перестас*), компенсація (*I gain nothing – пожитку не матиму жадного*).

Цікавим є спостереження про прояв у Новому Заповіті любові до грошей та їх небезпечності для людей.

Наприклад: *For the love of money is a root of all kinds of evil. Some people, eager for money, have wandered from the faith themselves with many and pierced griefs* (1 Timothy 6:10) [8]. – *Бо корень усього лихого то грошлюбство, якому віддавиш,*

дехто відбились від віри й поклали на себе великі страждання (1-е Тимофію 6:10) [9]. Спосіб подачі інформації – змішаний, трансформації на граматичному рівні: перестановка; на лексичному та граматичному рівнях: диференціація, конкретизація (*love of money – грошолобство*).

Слід зауважити, що в українському перекладі Нового Заповіту роль жінки нехтується. Якщо в англійській Біблії написано *brothers and sisters*, то в українській Біблії є лише *брати*, що є відмінним явищем між двома варіантами. Це свідчить про те, що в культурному просторі англійських віруючих жінка посідає таке ж місце, як і чоловік, бо вони обидва рівні перед Богом, як і Його любов рівна для всіх людей, це прописується в Біблії.

Шляхом порівняння Нового Заповіту англійською й українською мовою було визначено, що найчастішими перекладацькими трансформаціями на лексичному та семантичному рівнях були модуляція та диференціація, тоді як на граматичному – перестановка і граматична заміна.

Перспективою дослідження вважаємо виявлення особливостей відтворення концептуальних уявлень англійців про любов в аспекті перекладу статей публіцистичного стилю.

Література:

1. Вежицька А. Язык, культура и познания. Москва. 1997. 410 с.
2. Воркачев С.Г. Методологические основания лингвоконцептологии. Воронеж. 2002. С. 79–95.
3. Карасик В.И. Религиозный дискурс. Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики. Волгоград. 1999. С. 5–9.
4. Стернин И.А. Методика исследования структуры концепта. Воронеж. 2001. С. 58–71.
5. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. Москва. 1999. 896 с.
6. Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века. Язык и наука конца XX века. Москва. 1995. С. 112.
7. Сінна Л.Ю. Конотативні розбіжності слів на позначення концепту «Любов» в українській та англійській мовах. Науковий вісник

Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2017. № 30. С. 148–150.

8. Holy Bible New International Version. 2011. 1751 p.
9. Українська Біблія (в перекладі Івана Огієнка). URL: http://ukrbible.at.ua/load/zavantazhiti_ukrajinsku_bibliju/skachaty_ukrajinsku_bibliju/ukrajinska_biblija_v_perekladi_ivana_ogienka/7-1-0-101.

Сенная Л. Ю. Особенности передачи концепта «LOVE» в англо-украинском переводе (на материале Нового Завета)

Аннотация. Статья посвящена вопросу передачи концепта «LOVE» в англоязычном религиозном дискурсе в аспекте перевода на украинский язык. Выявлены особенности вербализации этого концепта в английском и украинском языках, способы подачи когнитивной информации о любви в языке. Было выявлено специфику употребления понятия «любовь» в Библии, а именно в Новом Завете, репрезентовано информацию об особенностях передачи этого концепта в религиозном дискурсе в аспекте англо-украинского перевода.

Ключевые слова: концепт, любовь, вербализация, передача, религиозный дискурс, Новый Завет, перевод.

Sinna L. Peculiarities of rendering concept “LOVE” in the English-Ukrainian translation aspect (based on the New Testament)

Summary. The article is devoted to the rendering concept “LOVE” in the English religious discourse into the Ukrainian language during the process of translation. It is defined the peculiarities of this concept verbalization in both languages, given the ways of presenting the cognitive information about love. The research is outlined the specificity of the functioning of this feeling in the Bible, namely in the New Testament. Based on the research it is represented the information about conveying the concept in the religious discourse in the aspect of the English-Ukrainian translation.

Key words: concept, love, verbalization, rendering, religious discourse, the New Testament, translation.

Стрілецька С. В.,

доцент кафедри романо-германської філології та перекладу
Білоцерківського національного аграрного університету

ЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ КОГЕЗІЇ У ТЕКСТАХ РІЗНИХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТИЛІВ МОВИ

Анотація. У статті порушується питання лінгвістичної характеристики лексико-семантичної когезії у текстах різних функціональних стилів мови. Автором висвітлено сутність проблеми когезії та когерентності як домінуючих категоріальних характеристик текстів. Розглянуто засоби забезпечення лексико-семантичної когезії як важливого виду когезії у тексті, яка забезпечується зв'язками між реченнями, утвореними шляхом лексико-семантичного повторення.

Ключові слова: перекладацький аналіз тексту, когезія, когерентність, лексико-семантична когезія, лексико-семантичне повторення, сітка вузлів лексико-семантичного зв'язку, «семантичне ядро», центральні і маргінальні речення.

Постановка проблеми. Адекватний письмовий переклад неможливо здійснити без відповідного перекладацького аналізу вихідного текстового матеріалу [4, с. 4]. Перекладацький аналіз передбачає виявлення у текстах повторень як лексико-семантичного засобу забезпечення когезії між реченнями, створення сітки вузлів лексико-семантичного зв'язку, встановлення «семантичного ядра» шляхом визначення центральних і маргінальних речень. Перекладацький аналіз тексту включає також його прагматичний і стилістичний аналіз. Наступний етап перекладацької діяльності – власне переклад, кінцевий етап – редагування перекладеного тексту і порівняння його з текстом оригіналу [4, с. 4–5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання повторень як лексико-семантичного засобу забезпечення когезії в текстах було предметом дослідження С.Є. Максимова, М. Хої та ін. Проблему ідентифікації повторень, створення сітки вузлів лексико-семантичного зв'язку та встановлення «семантичного ядра» вивчали І.В. Арнольд, К.І. Белоусова, С.Є. Максимов, М. Хої та ін. Питання прагматичного і стилістичного аналізу тексту розглядають І.В. Арнольд, І.Р. Гальперін, М.Н. Кожина, С.Є. Максимов, Г.Г. Почепцов, О.О. Селіванова, Дж. Остін та ін. Для нас особливий інтерес має вивчення питання зв'язків між реченнями, утворених шляхом лексико-семантичних повторень, створення сітки вузлів лексико-семантичного зв'язку, встановлення «семантичного ядра» шляхом визначення центральних і маргінальних речень, тобто засобів лексико-семантичної когезії.

Оскільки дослідники лексико-семантичної когезії не розглядали особливості її функціонування в текстах окремих стилів, актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення лексико-семантичної когезії у текстах різних функціональних стилів мови (далі – ФСМ) для створення вагомому інструменту подальшої перекладацької діяльності.

Мета статті – надати лінгвістичну характеристику лексико-семантичної когезії. Завдання статті – вивчити сутність когезії як домінуючої категоріальної характеристики текстів

і засоби забезпечення лексико-семантичної когезії між реченнями у текстах різних ФСМ.

Виклад основного матеріалу. Аналіз відомих наукових теорій, присвячених загальним властивостям тексту, дозволяє виділити сім обов'язкових істотних рис, які роблять текст текстом, а саме: когезію, когерентність, інтенціональність, акцептабельність, інформативність, ситуативність та інтертекстуальність. Когезія (зв'язність) і когерентність (цілісність) визначаються як перші дві важливі категорії: когезія означає принципи, що сполучають елементи поверхні тексту в організоване ціле, вони передаються граматичними засобами, тоді як когерентність експлікується семантико-прагматичними відношеннями [12, с. 39].

На зв'язність як на одну з текстових категорій вказують А.І. Новиков (1983), Н.В. Шевченко (2003), О.О. Селіванова (2004) [6, с. 25–30; 7, с. 191–240; 11, с. 24]. За О.О. Селівановою, зв'язність є провідною категорією тексту, оскільки саме ця категорія забезпечує його функціонування як цілісного структурно-семантичного утворення [9, с. 211].

Натомість у спеціальній літературі, присвяченій англістиці, частіше використовують саме англійський термін «когезія». Наприклад, І.Р. Гальперін дотримується розуміння когезії, запропонованого представниками лондонської лінгвістичної школи М.А. Галлідеєм і Р. Газаном, згідно з яким «когезія виявляє, як текст організований у семантичне ціле (*semantic edifice*)» [2, с. 85]. Вчений також використовує термін «граматична когезія» (англ. *grammatical cohesion*) для позначення граматичних засобів забезпечення когезії в тексті, таких як вживання сполучників, прийменників, узгодження часових форм дієслова, складнопідрядних і складносурядних синтаксичних конструкцій. Зауважимо, що граматична когезія не є предметом нашого дослідження.

Услід за О.Л. Каменською, З.Я. Тураєвою, Н.С. Валгіною, З.І. Хованською, О.І. Москальською виділяємо такі підходи до тлумачення зв'язності: психологічний, референційний, формально-граматичний і психолінгвістичний підходи. Психологічний підхід ґрунтується на тлумаченні зв'язності як категорії мислення, що відображає зв'язність компонентів ідеальної моделі світу в свідомості індивіда [3, с. 23]. Відповідно до референційного підходу зв'язність схарактеризовано як категорію, яка відображає глибинні зв'язки та характер створеної в тексті об'єктивної дійсності, де наявний усезагальний зв'язок явищ [9, с. 109]. Формально-граматичний підхід визначає зв'язність як взаємодію між текстовими компонентами, що на структурному рівні тексту експлікують засоби мови [1; 5]. Психолінгвістичний підхід до розгляду питань зв'язності тексту передбачає її аналіз у двох аспектах: 1) зв'язність – це наявність зв'язків (формальних або семантичних) усередині текстових одиниць і між ними; 2) зв'язність – це семантична цілісність тексту [10].

У межах психолінгвістичного підходу до тлумачення зв'язності спостерігаємо тенденцію до її отожднення з цілісністю. Взаємодію між цими двома категоріями дослідники визначають по-різному. Зокрема, З.І. Хованська цілісність підпорядковує зв'язності та кваліфікує її як зв'язність, що зумовлює об'єднання фактів і явищ у єдине семантично замкнене ціле [10]. Натомість О.І. Москальська підпорядковує зв'язність цілісності та розглядає першу як одну з особливостей, одну зі складників останньої [5, с. 86].

Фокусуєчись на необхідності розмежування зв'язності й цілісності, вчені наводять низку ознак, які допомагають розмежувати ці дві категорії. Цілісність – психолінгвістична категорія, зумовлена концептуальною єдністю тексту, зв'язність – лінгвістична категорія, що забезпечує семантичну й формальну єдність тексту та репрезентована засобами мови. Цілісність тексту можна встановити лише після його прочитання і сприйняття. Натомість зв'язність можна встановити в процесі читання тексту. Цілісність і зв'язність є взаємопов'язаними категоріями, але не взаємозумовленими. Цілісність не завжди передбачає наявність у тексті формальної зв'язності. І навпаки, текст, який є формально зв'язним, не завжди становить семантичну єдність, тобто не завжди є цілісним [6; 8]. Звідси випливає, що зв'язність розглядається як структурна величина, а цілісність – як смислове наповнення.

Таким чином, текст виявляє себе в різних категоріях, серед яких найбільш значущою є когезія, оскільки саме вона уможливує існування тексту як цілісного структурно-семантичного утворення. Відтак ми розглянемо засоби забезпечення лексико-семантичної когезії між реченнями в тексті.

Важливим видом когезії в тексті, на думку М. Хої (1991), є лексична або лексико-семантична когезія (англ. *lexical or lexical and semantic cohesion*) (далі – ЛСК) [4, с. 26]. ЛСК забезпечується зв'язками між реченнями, утвореними шляхом лексико-семантичного повторення (англ. *repetition links*), тобто наявністю в реченні лексичних одиниць (слів або словосполучень), які відновлюють певні елементи з попередніх речень для надання про них нової інформації [13, с. 268].

Услід за С.Є. Максимовим визначимо головні типи повторень, які можна спостерігати між реченнями в текстах різних ФСМ: 1) просте лексичне повторення (англ. *simple lexical repetition*); 2) складне лексичне повторення (англ. *complex lexical repetition*); 3) проста парафраза (англ. *simple paraphrase*); 4) складна парафраза (англ. *complex paraphrase*); 5) кореферентне повторення (англ. *co-reference repetition*); 6) субституція (англ. *substitution*) [4, с. 27–28].

Проаналізуємо кожний тип повторень окремо.

Просте лексичне повторення формується, якщо лексична одиниця повторюється у тексті без значних змін. Наприклад, іменник в однині набуває форми множини, а дієслово в теперішньому часі – форми минулого часу, активний стан перетворюється на пасивний, займенник у називному відмінку замінюється на займенник у непрямому відмінку тощо. Зауважимо, що простим лексичним повторенням вважається повторення лише повнозначних слів (англ. *lexical words*). Лексичне повторення службових слів (англ. *grammatical words*), таких як артиклі, прийменники, сполучники, допоміжні дієслова, частки не розглядається.

Складне лексичне повторення утворюється, коли дві лексичні одиниці не є схожими, проте мають однакову лексичну морфему; вони також можуть бути ідентичними, але належати до різних частин мови і, відповідно, виконувати різні грама-

тичні функції. Антоніми, які мають спільні лексичні морфеми, також розглядаються як складне лексичне повторення.

Проста парафраза має місце, коли одна лексична одиниця замінюється іншою, її значення суттєво не змінюється. До простої парафрази належать більшість контекстуальних синонімів.

Складна парафраза – це заміна однієї лексичної одиниці на іншу з протилежним значенням (антонімом), що не має спільної лексичної морфеми. Складна парафраза також має місце, коли одна лексична одиниця є комплексним лексичним повторенням іншої й одночасно простою парафразою третьої лексичної одиниці. У цьому разі складна парафраза спостерігається між другим і третім словом. Це семантичне явище називається трикутник-сполучення (англ. *link-triangle*).

Кореферентне повторення утворюється, коли два слова, інтерпретуючись, мають однакового референта і стосуються однакового об'єкта реального світу в цьому контексті.

Субституція – це заміна одних лексичних одиниць іншими, зокрема іменників займенниками (особовими та вказівними) [4, с. 27–28; 13, с. 52–55].

З огляду на характеристику типів повторень розглянемо правила утворення зв'язків між реченнями в тексті шляхом лексико-семантичного повторення за М. Хої (1991):

1. Зв'язок (англ. *link*) утворюється між реченнями, які мають однакову лексичну одиницю.

2. Зв'язки, утворені шляхом лексико-семантичного повторення в межах одного речення, не розглядаються.

3. За умови утворення 3-х і більше зв'язків між двома реченнями утворюється лексико-семантичний вузол або бонд (англ. *bond*) [4, с. 32; 13, с. 91].

Такий підхід дозволяє виділити центральні і маргінальні речення (англ. *central and marginal sentences*). Речення, які мають максимальну кількість вузлів лексико-семантичного зв'язку або бондів з іншими реченнями, є центральними (англ. *central sentences*). Такі речення несуть в собі основну інформацію і є семантичним ядром тексту (англ. *semantic nucleus*), оскільки є найважливішими для його розуміння, інтерпретації та перекладу. У свою чергу речення, які мають недостатню кількість вузлів лексико-семантичного зв'язку або бондів з іншими реченнями, вважаються маргінальними (англ. *marginal sentences*). Такі речення несуть в собі додаткову інформацію і мають меншу семантичну цінність [4, с. 36–37; 13, с. 43].

Зазначимо, що судження про центральні і маргінальні речення є лещо суб'єктивними, але, як наголошує С.Є. Максимов, такий підхід базується на реальних лінгвістичних фактах у рамках методології, яку пропонує М. Хої (1991).

У ході нашого дослідження виявлено альтернативний підхід до визначення основної та додаткової інформації під час аналізу та розуміння текстів, який пропонує І.В. Арнольд (1981; 1990), вирізняючи «сильні» та «слабкі» позиції (англ. *strong and weak positions*). Так, до «сильних» позицій належать заголовки тексту, його початок і кінець, абзаци, які містять основну інформацію, а інші, відповідно, – до «слабких» позицій. І.В. Арнольд наголошує, що теорія «сильної» позиції є важливим компонентом стилістичного контексту (англ. *essential component of stylistic context*). Однак інші автори (Н.А. Монаков, Г.Г. Москальчук (1999, 2004); К.І. Белоусов) вважають, що «сильні» і «слабкі» позиції, на які вказує І.В. Арнольд, зумовлені кількістю повторень [4, с. 27; 13, с. 52–55].

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновки про те, що важливим видом когезії у тексті є лек-

сико-семантична когезія, яка забезпечується зв'язками між реченнями, утвореними шляхом лексико-семантичного повторення. Услід за М. Хої ми виділяємо просте лексичне повторення, складне лексичне повторення, просту парафразу, складну парафразу, кореферентне повторення, субституцію. Між реченнями, які мають однакову лексичну одиницю, утворюється зв'язок; за умови утворення 3-х і більше зв'язків між двома реченнями утворюється лексико-семантичний вузол або бонд. Такий підхід дозволяє виділити в тексті центральні речення, які є «семантичним ядром» тексту, та маргінальні речення.

У зв'язку з цим необхідне вивчення питання ідентифікації повторень у текстах різних ФСМ. Додаткової уваги потребує створення сітки вузлів лексико-семантичного зв'язку за М. Хої та встановлення «семантичного ядра» шляхом визначення центральних і маргінальних речень.

Література:

1. Валгина Н.С. Теория текста. М.: Логос, 2003. 280 с.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Наука, 1981. 139 с.
3. Каменская О.Л. Текст и коммуникация. М.: Высш. шк., 1990. 151 с.
4. Максимов С.С. Практичний курс перекладу (англійська і українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу: навч. посіб. К.: Ленвіт, 2012. 203 с.
5. Москальская О.И. Грамматика текста. М.: Высшая школа, 1981. 183 с.
6. Новиков А.И. Семантика текста и её формализация. М.: Наука, 1983. 215 с.
7. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. К.: Брама, 2004. 336 с.
8. Сорокин Ю.А. Текст, цельность, связность, эмотивность. Аспекты общей и частной лингвистической теории текста. М.: Наука, 1982. С. 61–75.
9. Тураева З.Я. Лингвистика текста: Текст, структура и семантика. М.: Просвещение, 1986. 127 с.
10. Хованская З.И. Категория связности и смысловое развёртывание коммуникации. Сб. научн. тр. МГПИИЯ им. М. Тореца. М., 1980. Вып. 158. С. 100–119.
11. Шевченко Н.В. Основы лингвистики текста: учеб. пособ. М.: Приор-издат, 2003. 160 с.
12. Beaugrande R. Factorsina Theory of Poetic Translating. Assen: Van Gorcum, 1978. 212 p.
13. Hoey M. Patterns of Lexis in Text. Oxford: Oxford University Press, 1991. 276 p.

Стрелецкая С. В. Лингвистическая характеристика лексико-семантической когезии в текстах различных функциональных стилей языка

Аннотация. В статье затрагивается вопрос лингвистической характеристики лексико-семантической когезии в текстах различных функциональных стилей языка. Автором выяснено суть когезии и когерентности как доминантных категориальных характеристик текстов. Рассмотрены способы обеспечения лексико-семантической когезии как важного вида когезии в текстах, которая обеспечивается связями между предложениями, образованными путем лексико-семантического повторения.

Ключевые слова: переводческий анализ текста, когезия, когерентность, лексико-семантическая когезия, лексико-семантическое повторение, сетка узлов лексико-семантической связи, «семантическое ядро», центральные и маргинальные предложения.

Striletska S. Linguistic characteristics of lexico-semantic cohesia in texts of different functional styles of language

Summary. The article deals with the problem of the linguistic characteristics of the lexical-semantic means of cohesion ensuring in the texts of different functional styles of the language. The main issue of cohesia and coherence as the main categorial text characteristics has been highlighted by the author. The ways of ensuring of lexical-semantic cohesia as the main type of cohesia between sentences in texts of various functional language styles have been discussed.

Key words: translation analysis of the text, cohesia, coherence, lexico-semantic cohesia, lexical-semantic repetition, network of nodes of lexico-semantic communication, “semantic core”, central and marginal sentences.

Фадеева О. В.,*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу**Кременчуцького національного університету імені М. В. Остроградського***Петренко В. Ф.,***студент**Кременчуцького національного університету імені М. В. Остроградського*

ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ОНОМАСТИЧНИХ ПСЕВДОРЕАЛІЙ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Анотація. Статтю присвячено аналізу наявних перекладів ономастичних псевдореалій Дж. Р. Р. Толкіна з урахуванням функціонального підходу до їх відтворення. Розглянуто структуру і семантику авторського ономастичного та прийоми його відображення цільовою мовою.

Ключові слова: ономастична псевдореалія, онім, транскодування, перекладацька трансформація, прагматична адаптація.

Постановка проблеми. У літературі різних народів є загальна закономірність у вживанні власних назв – наділення їх характеристичними й оцінними якостями задля створення стилістичного ефекту. Саме тому автори віддають перевагу іменам експресивного характеру; до таких авторів можна зарахувати Дж.Р.Р. Толкіна, який створив розгалужену систему значущих власних назв і ще більше стимулював практику й мистецтво їх перекладу, а також підтвердив ґрунтовність теоретичних висновків щодо необхідності перекладу, а не транслітерації цих імен. Поєднання у значущих власних назвах номінативно-називної й характеристично-оцінної функцій потребує розуміння у назві інформації різних планів [1, с. 164]. Просте транскрибування не вирішує завдання емоційного впливу на читача, і відтворення окремих імен і досі видається проблематичним через низку різних причин як мовного, так і позамовного характеру.

Метою статті є аналіз застосованих у перекладацькій практиці методологічних підходів і прийомів відтворення ономастичних псевдореалій з погляду їхньої адекватності й еквівалентності, виявлення переваг і недоліків з урахуванням потреби збереження форми й змісту аналізованих мовних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на той факт, що жанрова приналежність «Володаря Перснів» є дещо розпливчатою і досі викликає багато дискусій серед толкіністів, беззаперечним залишається той факт, що він є «гібридним», тобто таким, який володіє власними особливостями: змішенням жанрів, детально розробленим вторинним світом, достатком квазівласних імен, темою боротьби добра із злом, релігійно-філософським підґрунтям і так далі. Специфічною межею жанрів фентезі й феєрії є їхній високий ступінь національної особливості, оскільки витоки еволюції фентезі починаються із стародавніх легенд, лицарських романів Середньовіччя. Національна специфіка жанру фентезі пронизує текст на всіх його рівнях і вимагає збереження під час перекладу. Відповідно, підміна англійської культури і англійського менталітету українськими в рамках фантастичного твору позбавляє читача можливості осягати багатства культурного різноманіття. Збереження культурного компонента таких творів приводить

до величезного числа незрозумілих для реципієнта слів, значення яких потребує додаткових пояснень, після чого в читача з'являється можливість сприйняти цілісний художній образ, розібратися в чужих реаліях і малозрозумілих словах. Національно-культурна специфіка не може не відбитися належним чином на авторській картині світу, що виражається у наявності в тексті питомої ваги мовних одиниць, які традиційно мають назву реалії [2, с. 22–23].

Реалія – це вкрай специфічне поняття, характерне для окремого народу, мовної групи, етнічної меншості. Реалії відображають типові для певного народу ознаки його колориту, історичної спадщини [3, с. 53].

У процесі зіставлення мов і культур виділяють елементи, які збігаються, та такі, що не збігаються. До елементів, котрі не збігаються у процесі перекладацької діяльності, нерідко зараховують явища, об'єднані поняттям безеквівалентної лексики. Р.П. Зорівчак зазначає, що національний колорит твору – феномен великої складності, суттєва, необхідна частина змісту твору, його форми. Це – цілком конкретна особливість літературного твору, що може бути виражена яскраво і послідовно як у характері та вчинках дійових осіб, так і в мовній тканині твору, що є чи не найважливішою проблемою стосовно відтворення реалій. Вони – суттєві чинники, власне те, що створює колорит, атмосферу твору, його етноспецифіку [4, с. 39–40]. Але, зважаючи на те, що в текстах фентезійного жанру йдеться переважно про вигадані місця й події, більш доречним видається вживання терміна «псевдореалія», який відображає аналогічне, але властиве «псевдосвіту» поняття. Отже, псевдореалії – це слова, що позначають ту річ, що існує лише в реальності цього світу. Поняття псевдореалії, відповідно, відрізняється від поняття реалії віртуальністю денотата. Термін увиразнює творчий характер реалій Толкіна: на відміну від звичайних реалій, його реалії породжені художньою уявою [5].

Природно, що письменник під час вибору імен звертає увагу на їхню фонеміку, морфеміку, які сприяють передачі експресивних відтінків. Підбираючи імена, автор орієнтується на реальний іменник, загальноприйняту формулу, за допомогою якої можна передати інформацію про соціальний, національний, віковий стани іменованої особи. Функціонування імен власних у тексті має свою специфіку: вони є невід'ємним елементом форми художнього твору, додатком стилю письменника, одним із засобів, що створюють художній образ. Оними можуть нести на собі помітно виражене смислове навантаження, мають незвичайний звуковий вигляд, володіють прихованим асоціативним фоном [6, с. 21].

Виклад основного матеріалу. У художній літературі жанру фентезі використовуються всі види імен власних: звичні «природні» імена, які перенесені автором у літературні твори, і книжкові імена, вивчення яких тільки починається в ономастиці. Останні можна підрозділити на дві нерівнозначні групи залежно від їхніх функціональних особливостей, що відображаються на їхніх зовнішній і внутрішній формах [7]. До першої належать імена власні, «скроєні» авторами за наявними моделями. Ці імена зберігають свою основну функцію, що визначає їхню мовну суть і своєрідність: вони називають предмет думки, співвідносяться з конкретним персонажем або об'єктом, локалізуючи його в часі й просторі. Другу групу становлять ті, які суміщають у собі характеристики власного і прозивного імен. Вони виконують у мові функцію як знака, що називає, так і знака, що означає, бо вони не тільки вказують на об'єкт думки, але й характеризують його. Ядром цієї групи є прізвиська та значущі імена власні – мовні (оказіональні) антропоніми й топоніми. Сміслові ім'я – це своєрідний троп, рівнозначний до певної міри метафорі і порівнянню і використовуваний у стилістичних цілях для характеристики персонажа або соціального середовища. Звертаючись до конкретних фактів відтворення смислових імен, можна виокремити такі моделі:

1. Конверсійні оніми – прості (*Grip – Хан, Wolf – Вовк*) і складні (*Longbottom – Товстбрюхл, Greenleaf – Зеленлист*). Вони не мають ономастичних формантів, а є словами, перетвореними на власні назви. Під час їх відтворення в перекладі основною проблемою постає баланс між двома тенденціями, які вступають у конфлікт: не українізувати ім'я і водночас не відторгати його від ономастичної системи цільової мови. У читача має виникнути відчуття того, що таке ім'я – цілком можлива в мові річ, наприклад, завдяки англоподібним закінченням *-с, -з, --інг, -шир, -ланд* і таким іншим.

2. Змодельовані смислові оніми, створені шляхом видозміни рідних слів за допомогою формантів, а також на основі словосполучень. Такі оніми створюють відчуття фонетичного стереотипу (*Baggins – Торбинс, Злоткінс*). Таке відчуття створюється також завдяки комбінації з типовим англійським ім'ям: “*There was poor Mat Heathertoos, and Rowlie Appledore, and little Tom Pickthorn from over the Hill; and Willie Banks from up-away, and one of the Underhills from Staddle: all good fellows, and they're missed. And Harry Goatleaf that used to be on the Westgate, and that Bill Ferny, they came in on the strangers' side...*” [8]. – «Бідолашні *Мак Верескор, Ролі Сливоу, малюк Том Тернозбір з-за пагорба, та ще Віллі Рийберег і один Підкопай зі Старого Порубу – все порядна публіка, ми за ними досі плачемо. А Харрі, що був за брамника при Західному в'їзді, і Білл Терник переметнулися до тих прибуд...*» [9].

Крім того, відповідну роль виконують і так звані слова-супровідники, на тлі яких смислове ім'я набуває виразності: *містер* – для маленьких гобітів; титули та звання: *King of Numenor – Король Нуменору, the Lady of Lorien – Володарка Лорієну*. Топоніми-псевдореалії вживаються як зі словами-супровідниками (*the River Hoarwell – Річка Буїна*), так і без них (*Moria*), причому під час перекладу ця деталь не завжди відтворюється. Тут перевага віддається широкому контексту (*The Wild – Чащоба, Eressea – Мопе, Argonath – Кам'яні Гіганти, the Stock-brook – Плавенка, Greyflood – річка Сіра, Kheled-zarath – озеро Келед-зарам, Cloudhead – гора Среброг*). Феномен навряд чи є випадковим, оскільки перекладач кожного разу, відмовляючись від транскодування смислового імені, вирішує функціонально-стилістичне завдання.

Коли з різних причин виникає необхідність відхилитися від близьких відповідників, перекладач вдається до такого змісту для внутрішньої форми імені, який адекватно характеризує схожість з ім'ям оригіналу риси персонажу. Тоді оцінно-характеристичний зміст буде адекватним, а художньо-стилістична функція рівнозначною (*the Boffins – Мудрики, Samwise – Щиросерд, Farmer Maggot – Бурюк, Gorphendad Oldbuck – Горемик Побіжайк, the Horse-lords – Рустаніїці, Orcist – меч Врагоріз*).

Дж. Толкін закодував у своєму творі велику кількість мовних і літературних алюзій англомовного регіону, відтворити які він уважав за обов'язок перекладачів [10]. Б.В. Стасюк, аналізуючи українські переклади «Володаря Перснів», звертає увагу на декілька фактів [11, с. 188–189]. У романі «Володар Перснів» велику вагу має концепт *doom*. Він фігурує у топонімі *Mount Doom*: “*Smoke rises once more from Orodruin that we call Mount Doom*” [8]. Ось як цей фрагмент передано в українських перекладах: «*Вершина Ородруїну – Зубної гори, як ми її зовемо, – знов оповита димом*» [9]. «*Дим знову куриться з Ородруїну, який ми називаємо Фатум-горою*» [12]. Суто технологічно переклади правомірні, оскільки сукупність лексичних значень *doom* містить запропоновані ними варіанти. Проте в порадах перекладачам сам Дж. Толкін особливо наголошував на етимології слова, первинним значенням котрого був судовий присуд із яскраво вираженою релігійною конотацією на християнське поняття *Doomsday* – «День Страшного суду» [цит. за 11, с. 188–189]. Автор зауважує, що жоден український варіант подібну конотацію не зберігає. Тож, керуючись саме етимологічним критерієм, Б.В. Стасюк радить використовувати варіант *Судна гора* або *Гора Судьби*, еквівалентні авторському задуму. Ба більше: у романі фігурує *Crack of Doom* – печера у *Mount Doom*, етимологія котрого не тільки прив'язана до назви гори, а має конкретне літературне походження – «Макбет» В. Шекспіра, де це словосполучення означає саме удари грому, «грубний глас» під час Страшного суду. Українською подібну двозначність передати складно, а тому в перекладах маємо *Зубну Щілину* в А. Немирової та *Провалля Фатуму* в О. Фешовець [ibid].

Варто окремо підкреслити, що не всі ономастичні псевдореалії Толкіна є значущими. Автор створив цілий пласт імен для персонажів різними штучними мовами, передачу яких бажано здійснювати зі збереженням їхньої фонетичної форми (*Balin, Gimli, Durin, Dwalin, Gloin, Thorin*,). “*Ai na vedui Dunadan! Mae govannen! His speech and clear ringing voice left no doubt in their hearts: the rider was of the Elven-folk*” [8].

Отже, переклад ономастичних псевдореалій «Володаря Перснів» – комплексна проблема, на розв'язання якої впливає багато чинників. Серед таких варто розглянути чинник, який не може не впливати на вибір шляху перекладу ономастичних новоутворень Толкіна – їхню структуру. Окрім простих (*Elessar*) і складних (*Treebeard, Quickbeam, Beechbone*), частина імен є атрибутивними словосполученнями (далі – АС): *The Valley of the Living Death – Долина Живої Смерті; Shadow's Servants – Слуги Володаря Перснів*. Такі АС структурно представлені номінальними одиницями з ядра і атрибута. Їхньою особливістю є багатоконпонентність. О.І. Денисов зазначає, що АС, які мають два атрибути, характеризуються найвищим ступенем поширення [13, с. 10–12]. Аналіз фактичного матеріалу «Володаря Перснів» показав, що у творі Толкіна присутні АС, в яких зв'язок між атрибутом та ядром є безпосереднім (*Southern Mirkwood*), опосередкованим (*East Wall of Rohan-Rohirrim*) і змішаним (*the Caverns of Helm's Deep*). Увесь корпус

АС поділено на два класи – стягнені та нестягнені. У стягнених розташування атрибутів не хаотичне, а ґрунтується на певних закономірностях акумуляції різнорідних ознак (*the Great East Road, the Dead City*). У нестягнених спостерігаються різного роду порушення принципу акумуляції: вони мають у своєму складі один або декілька сполучників, унаслідок чого можна виділити сполучникові (*the East and West Marches*), безсполучникові (*the Stairs of Cirith Ungol*) і змішані (*the Orcs of the White Hand*) атрибутивні словосполучення.

Взявши до уваги проведений О.І. Денисовим аналіз [13, с. 13], можна виділити такі моменти: серед трьох підкласів нестягнених препозитивних багатоконпонентних атрибутивних словосполучень (далі – ПБАС) найбільшу кількість вживань мають безсполучникові словосполучення; за ними йдуть сполучникові (у тексті аналізованого роману спостерігається лише один випадок вживання сполучникового імені-антропоніма *Slinker and Stinker – Підлуза і Смердючка*, але його не можна піддати цій класифікації через відсутність атрибутивного компонента і сполучникового топоніма – *the East and West Marches*; за кількістю випадків вживання стягнені ПБАС переважають над нестягненими.

Виділені структурні аспекти та особливості вживання ПБАС дають змогу стверджувати, що: 1) власні назви, будучи атрибутивними словосполученнями, мають стягнений характер, для найбільш ємкого та водночас компактного повідомлення інформації; 2) набагато менше вживаються нестягнені з використанням сполучників і прийменників, щоб більш точно донести інформацію, особливо коли ПБАС має у своєму складі більш ніж три компоненти; 3) за кількістю атрибутів бувають щонайменше двокомпонентні; 4) характеризуються різними видами зв'язку між атрибутом та ядром; 5) у них вживаються іменники, але не тільки як ядра, але й як атрибути; 6) кількість вживання в них прикметників і дієприкметників II не переважає кількості вживання іменників.

І.В. Корунець [14, с. 225] пропонує перекладати багатоконпонентні атрибутивні словосполучення залежно від їхньої структури. Наприклад, двокомпонентні АС перекладаються так: а) починаючи з ядра, потім вже атрибути: *Shadow's Servants – Слуги Володаря Кілець*; б) починаючи або з ядра, або з атрибута: *the High Hey – Підпірна огорожа*. Іноді перед двокомпонентними АС стоять прислівники, дієприкметники, використані як атрибути. Тоді двокомпонентні АС можуть мати такі форми: А+NN (*the Green Hills of Pinnath Gelin*); AN+N/N (*the Witch-lord of Angmar, Third Marshal of Riddermark*), створюючи смислові групи або з ядром, або з атрибутом. Такі групи перекладаються так: спочатку прикметник, потім ядро та прилягаючий іменник; спочатку прикметник, потім наступний іменник та ядро; спочатку ядро, потім прикметник і насамкінець – іменник; описовим способом або за допомогою авторських коментарів [14, с. 132–148].

Двокомпонентні АС можуть мати також такий вигляд: N+AN (*the Sorceress of the Golden Wood*); A+AN (*the Sleepless Dead Traitors*) [14, с. 230]. Їх перекладали починаючи з головної групи AN. Такий самий підхід рекомендується використовувати, коли перекладач має справу з конструкціями, де першим компонентом є власна назва. Подальші багатоконпонентні АС являють собою щось подібне до «снігової лавини». Починаючи з двокомпонентного словосполучення, вони «обрастають» додатковими атрибутами, формують нові, більш складні смислові групи (*the Lord of Men from the Great Blackroot Vale*). Але варіанти перекладу їх залишаються подібними до поданих вище.

Варто зауважити, що для перекладу художніх творів, а саме власних назв як їхньої частини, описовий переклад не є вживаним прийомом через зникнення образності та неекономічність.

В.Н. Комісаров [15, с. 40] конкретно не розмежує АС на підкласи, а концентрує увагу на багатоконпонентності препозитивних АС і на семантичних зв'язках між компонентами, зазначаючи, що між атрибутами та ядром смислові зв'язки різноманітні й далеко не всі англійські АС можна передати в мові перекладу сполученням А+N. Автор, зокрема, підкреслює, що багатозначність притаманна тим АС, в яких атрибут виражений іменником – власним ім'ям або географічною назвою. Серед основних способів перекладу препозитивних АС автор виділяє такі: переклад за допомогою такого самого препозитивного АС в мові перекладу; переклад за допомогою словосполучень типу N+P (preposition) +N; переклад із перестановкою компонентів АС; переклад із перенесенням атрибута до іншого іменника; переклад одного з компонентів АС за допомогою групи слів [15, с. 48].

Аналіз корпусу ономастичних псевдореалій твору «Володар Перснів» показав, що серед них присутні як сполучникові, так і безсполучникові АС. Різниця в їхній кількості незначна і становить приблизно 5 % на користь безсполучникових. Серед можливих прийменників у власних назвах (*off/for/on/in/to/at*) переважає прийменник *of* (близько 97 % випадків). У перекладах вони або опускаються, або передаються відмінковими флексіями (*The Hall of Fire – Камінна Зала*).

Отже, основними способами перекладу власних назв з урахуванням їхньої структурної форми є такі: 1) переклад з ядра БАС; 2) з атрибутів у різних комбінаціях; 3) з атрибутивних груп.

Втім, картина підходів до відтворення ономастичних псевдореалій буде неповною, якщо не звернути увагу ще на одну особливість – їхню морфологічну будову. Наприклад, деякі слова змінюють свою морфологічну категорію (*the Bonfire Glade – Пожежна Прогалина, the King of Mountains – Гірський князь, the South Gate – Південна Брама*). Окрім того, слово може змінювати не лише зовнішню форму, але й внутрішню, тобто морфологічна трансформація може комбінуватися з лексичною (*the Tower of Guard – Сторожова Фортеця*). Відомо також, що в одного слова може бути декілька синонімів, але кожний синонім може мати якусь окрему рису, що його відрізняє, наприклад антропонім *Sackville-Baggins*, у якому *Sackville* – англійське прізвище, більш аристократичне, ніж *Baggins*. Вони поєднані, тому що англійські, а отже, загалом у Толкіна *sack* і *bag* мають схожі значення, крім того, їх поєднання створює комічний ефект. Віднайдені переклади мають передати цей ефект (*Торбіль-Злоткінси, Кошелі-Торбинси*). До того ж певні слова у мові оригіналу мають уже загальноприйняті відповідники у мові перекладу. У самому процесі намагаються вживати найдоцільніші лексичні одиниці, однак одним словом – словниковим варіантом не завжди можна обмежитися. Іноді перекладачі змушені узагальнювати або, навпаки, конкретизувати поняття або вдаватися до інших прийомів, аби зберегти мету комунікації (*The Winged Messenger – Глауатай, halfings – дрібнолюдки*).

В.І. Карабан, відповідно до способів передавання назв, поділяє їх на три групи [16, с. 423–424]: 1) назви, де всі компоненти перекладаються (*the Prancing Pony – Брикливий Коник; Green Dragon – Зелений дракон; the Old Guesthouse – Старий заїзд; the Floating Log – Пень-колода; the Golden Perch – Золотий*

шесток; *the Ivy Bush* – Куш плюща; *the White Council* – Біла Рада; *the Council of the Wise* – Рада Мудрих; *the Grey Company* – Сірий Загін). Окрім того, що прийоми перекладу цієї групи назв визначено за належністю, і сам Толкін рекомендував перекладати їх повністю; 2) назви, де всі компоненти не перекладаються, а транскодуються (*Esgaroth* – Есгарот; *Lebennin* – Лібеннін; *Angmar* – Ангмар; *Dol Guldur* – Дул-Гулдур; *Orodruin* – Ородруїн); 3) назви, де один або більше компонентів передаються за допомогою транскодування (*Mount Mindolluin* – гора Міндолуїн; *the Bridge of Nimrodel* – міст Нимроделі; *the Lord of Rivendell* – Володар Рівенделу).

Отже, під час передання онімів використовуються, як правило, три способи: транскрипція, транслітерація та змішаний спосіб. На сучасному етапі більшу перевагу віддають транскрипції, ніж транслітерації. Однак, на думку Д.І. Єрмоловича, мета системи транскрипції не стільки в тому, щоб якомога ближче передати звучання іншомовного антропоніма літерами мови перекладу, скільки в тому, щоб зберегти принцип взаємної однозначної відповідності між фонемами оригіналу та їхніми фонетичними відповідниками [17, с. 19]. Але, як зазначає сам автор, цієї мети не завжди можна досягти, тому що фонологічні системи різних мов, як правило, настільки специфічні, що їхні звуки не можна поставити у взаємно однозначну відповідність, що й пояснює виникнення змішаного способу.

Щодо передання англійських значущих онімів, Д.І. Єрмолович дотримується думки, що їх відхилення від традиційно прийнятих прийомів передання таких імен може мати місце саме через необхідність передати додаткове смислове навантаження, і серед прийомів їх передання називає знаходження еквівалента в мові перекладу, транскрипцію із підрядковим поясненням, транслітерацію з уточнюючим перекладом або описовий переклад [17, с. 41]. До цієї групи назв належать також прізвиська (*Grey Pilgrim* – Сірий Мандрівник; *the Grey Wanderer* – Сірий Блукач; *the Fell Riders* – Люти Вершники). Вони мають перекладатися так само, як і прізвиська королів та інших титулованих осіб: *the Prince of Halflings* – Князь Дрібнолюдків. Окрім того, треба зазначити, що для досягнення того ж ефекту під час надання перекладеного варіанту значущого імені або прізвиська, якого досяг автор оригіналу, необхідно ретельно проаналізувати значення та походження слів, з яких вони складаються. Особливо це важливо для «Володаря Перснів», оскільки у вже наявних перекладах (і це неодноразово зазначалося критиками) є багато помилок щодо перекладу саме цих імен.

Окремої уваги потребує розгляд проблеми відтворення топоніміки «Володаря Перснів». Зазвичай відомі географічні назви мають прийнятні відповідники, що не може слугувати орієнтиром у випадку імен-толкінізмів, оскільки географія твору є цілком віртуальною. Отже, питання вибору перекладацького рішення залишається актуальним під час кожного утворення і значно ускладнюється завдяки існуванню у творі штучних мов. Як правило, географічні назви, які не містять загального елемента, транскрибуються або транслітеруються: *Annunias* – Ануніас; *Calenhad* – Каленгод; *Torech Ungol* – Торех Унгол. За І.В. Корунцем, географічні назви на позначення морів, океанів, заливів, перешийків, архіпелагів, каналів, адміністративних територій, а також складені назви країн завжди перекладаються [14, с. 102]: *Horse Lands* – Країна Коней; *the Loudwater* – річка Гомінка, тоді як за В.Н. Комісаровим у подібних назвах перекладається загальне слово [15, с. 119]: *the Bay of Belfalas* – затока Бельфалас, а назви річок взагалі не перекладаються. Назви мос-

тів, як правило, перекладаються: *the Brandywine Bridge* – Міст через ріку Брендівінн. Для тих назв, які складаються з одного слова чи словосполучення, часто виникає необхідність у доданні уточнюючого / загального слова (прагматична адаптація): *Kheled-zaram* – озеро Келед-зарам; *Cirith Ungol* – перевал Кірім Унгол. Деякі назви повністю складаються із загальних слів, які перекладаються: *the Nothern Kingdom* – Північне Королівство; *the Great Gate* – Великі Ворота; *the Paths of the Dead* – Стежка Небіжчиків.

Якщо під час перекладу географічних назв на зразок *the Black Country*, *Dead Marshes* перекладачеві не важко знайти варіант для передання смислу цієї назви Чорний Край; *Болота Мертвих* то в таких як *the Loudwater*, *Greenwood the Great* знову ж таки виникає проблема значимості окремих частин, з яких складаються такі назви. Не зникає при цьому необхідність збереження її форми. Наприклад, під час перекладу географічні назви *the Loudwater*, *Greenwood the Great* отримують відповідники: (річка) Гомінка, Великий Зелен-ліс. А таку назву, як *the Chetwood*, яка складається з коренів *chet* та *wood*, краще передати за допомогою змішаного варіанта: архаїчний корінь *chet* не перекласти українською як *ліс*, хоча саме це він й означає. Причина – другий корінь, тільки сучасний, який має те саме значення *ліс*. Доречним варіантом передання цієї назви є *Четбор*. Смысл, відповідно, збережено повністю, а форму – частково. Тож знову необхідно встановлювати початкове значення слів і коренів, з яких складаються назви. Якщо неможливо перекласти це слово або корінь, то краще передавати його також за допомогою практичної транскрипції.

Зважаючи на надзвичайно складну й розгалужену систему ономастичних псевдореалій, що беруть на себе левову частку функції створення особливого колориту твору «Володар Перснів», інакше кажучи, є одним з основних складників ідіостилу письменника, особливої уваги заслуговує прийом прагматичної адаптації під час перекладу ономастичних псевдореалій. Порівняємо декілька варіантів перекладу ономастичної одиниці *Shelob's Lair*.

“*This is the way in,*” said Gollum softly. “*This is the entrance to the tunnel.*” He did not speak its name: *Torech Ungol*, *Shelob's Lair*” [8]. – *Ось тут вхід, – тихо сказав Голум. – «Тут починається тунель. Він не вимовив його назви – Торех-Унгол, Лігво Шелобі»* [12]. – *«Нам туди, – шепнув Горлум, – вхід отут. Назви підземелля він і зараз не сказав. А це був Тірах-Унгол, Лабіринт Шелобі...»* [9]. О. Фешовець у першому прикладі застосувала для слова *Lair* варіантний відповідник *Лігво*. А. Немірова натомість використала лексичну заміну *Лабіринт*, більш інформативну для розкриття подальшого сюжету. Перекладач О. Мокровольський вжив додавання – *Лабіринт пауцихи Желоб*. Отже, двоє з трьох перекладачів вдалися до прагматичної адаптації перекладеного імені. Але жоден із них не дотримався авторської поради щодо відтворення імені *Shelob*, яке Толкін створив із двох слів: *She* та *lob* і наполягав на його перекладі, а не транскодуванні.

Висновки. Зважаючи на вищезазначене, можна впевнено стверджувати таке: у виконаних перекладах ономастично Толкіна панівним є функціональний підхід, який визначає перевагу перекладу значущих антропонімів і топонімів над їх транскодуванням, яке дає змогу зберегти форму, але не передає ані виразності, ані образності імені. Такий підхід допомагає найкраще передати емоційно-оцінну функцію поетичного ономастично. За всіх спроб усебічно обробити

ономастикон «Володаря Перснів» з урахуванням як контексту й авторських рекомендацій, так і загальнотрадиційних підходів до відтворення ономастичних псевдореалій Толкіна українською мовою творчий потенціал ще далеко не вичерпано, а твір потребує подальшого вивчення, аби глибше відобразити його унікальний характер.

Література:

1. Виноградов В.С. Перевод: Общие и лексические вопросы. М.: КДУ, 2004. 240 с.
2. Живіцька І.А. Мовна картина світу як відображення реальності. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2010. Вип. 4. С. 20–25.
3. Бархударов Л.С. Язык и перевод. М.: «Международные отношения», 1975. 240 с.
4. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози): монографія. Львів: «Вид-во Львівського державного університету», 1989. 212 с.
5. Буяр І.Є. Передача «толкієнізмів» у авторському дискурсі. «Науковий потенціал світу 2004»: матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. Т. 70: Актуальні проблеми перекладу. Дніпропетровськ: «Наука і освіта», 2004. С. 5–7.
6. Лебедева Е.А. Ономастикон произведения Дж.Р.Р. Толкиена «Властелин Колец»: структурный, семантический и функциональный аспекты: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 – «Теория языка». Ростов-на-Дону: Ростовский государственный педагогический университет, 2006. 30 с.
7. Флорин С. Муки переводческие. Практика перевода. М.: «Высшая школа», 1983. 213 с.
8. Tolkien J.R.R. The Lord of the Rings. On Amazon.com. New York: Times Book. URL: <https://www.amazon.com/Lord-Rings-J-R-R-Tolkien/dp/0544003411>.
9. Толкін Дж.Р.Р. Володар Перснів: Хранителі Персня / Джон Роналд Руел Толкін. Пер. А. Немірової. Х.: «Фоліо», 2003. 432 с. URL: http://www.ae-lib.org.ua/texts/tolkien_the_lord_of_the_rings_1_ua.htm
10. Tolkien J.R.R. The Letters of J. R. R. Tolkien. London: “Harper Collins Publishers”, 1981. 542 p.
11. Стасюк Б.В. Дж.Р.Р. Толкін: Інтерпретація кризь призму античності. Іноземна філологія. 2010. Вип. 122. С. 229–234.
12. Толкін Дж.Р.Р. Володар Перстенів: у 3 ч. / Пер. з англ. О. Фешовець. Львів: «Астролябія», 2004. Ч. 1–3. URL: <https://litvek.com/bg/367986?p=198>.
13. Денисов О.І. Особливості препозитивних багатоконпонентних іменних фраз у текстах різних функціональних стилів: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 – «Германські мови». Харків: Харківський державний університет, 1997. 19 с.
14. Korunets I.V. Theory and Practice of Translation. Vinnytsia: “Nova knuga”, 2003. 448 p.
15. Комиссаров В.Н., Рецкер Я.И., Тархов В.И. Пособие по переводу с английского языка на русский. М.: «Высшая школа». Ч. 1. 1960. 176 с.; Ч. II, 1965. 164 с.
16. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: «Нова книга», 2002. 564 с.
17. Ермолович Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур. М.: Р. Валент, 2001. 200 с.

Фадеева Е. В., Петренко В. Ф. Проблемы воссоздания ономастических псевдореалий Дж. Р. Р. Толкина в украинском переводе

Аннотация. Стаття посвящена анализу существующих переводов ономастических псевдореалий Дж. Р. Р. Толкина с учётом функционального подхода к их воссозданию. Рассмотрены структура и семантика авторского ономастикона и приёмы его воссоздания в целевом языке.

Ключевые слова: ономастическая псевдореалия, оним, транскодирование, переводческая трансформация, прагматическая адаптация.

Fadieieva O., Petrenko V. Problems of reproducing J. R. R. Tolkien's onomastic pseudorealities in Ukrainian translation

Summary. The article has been devoted to the analysis of the current translations of J. R. R. Tolkien's onomastic pseudorealities taking into account the functional approach to their reproduction. The structure and semantics of author's onomasticon has been reviewed, as well as techniques for reproducing it in the target language.

Key words: onomastic pseudoreality, onim, transcoding, translation transformation, pragmatic adaptation.

Чепурна З. В.,

старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ СПІЛЬНОТИ

Анотація. У статті зосереджено увагу на аспекті молодіжного соціолекту. Підкреслюється, що молодіжний сленг є однією з найбільш яскравих і динамічних систем, що зумовлено самими психологічними особливостями молоді. У тематичному плані молодіжна лексика, яка розглядається у статті, охоплює такі ряди: дозвілля, навчання та роботу, стосунки між жінками та чоловіками, музика, гроші, кіно та інше. У мові молоді очевидні мотиви самовираження та виокремлення. Спостерігаються паралелі чи навіть узагалі неідентичні елементи та тенденції. Аналогії та паралелізм у творенні молодіжних сленгів української та німецької мов очевидні, проте специфічним залишається культурологічний аспект.

У спілкуванні як німецької, так і української молоді є типовими грайливе поводження з мовою, творчий пошук і прагнення до експериментів, образність, метафоричність, гіперболізація та гротеск.

Ключові слова: ідеолексикон, соціолект, субкультура, молодіжний сленг, мовна поведінка, синонімія.

Постановка проблеми. Соціальне суспільство не є гомогенним, воно має ієрархічну структуру та складається з безлічі соціальних страт (теорія соціальної стратифікації). Для кожного суспільства є характерним існування соціальних груп, як-от: студентство, молодь загалом, девіантні прошарки, професійні групи, групи, поєднані віросповіданням або музичними вподобаннями, представники різних регіонів, прихильники різних політичних течій, соціально незахищені групи і таке інше. Соціальна стратифікація суспільства зумовлює відповідну стратифікацію словника національної мови, тобто існування різноманітних *соціолектів* (за різними термінологіями – *сленгів, регістрів, кодів або стилів*). Кожна людина володіє різними кодами та залежно від комунікативної ситуації, суспільних ролей і відносин між учасниками комунікацій може оцінювати ситуацію стосовно доречності вживання сленгу та легко переходити з одного коду на інший. Отже, використання молодіжного коду ситуативне.

Метою статті є дослідження мовних і позамовних чинників функціонування німецького молодіжного сленгу, який являє собою паралельну експресивно-оцінювальну, найчастіше стилістично занижену синонімію позначень загальноновживаних понять і належить певній соціальній субкультурі – субкультурі молоді. **Актуальність** цієї теми очевидна, оскільки молодіжний сленг як найбільш динамічна мовна система дзеркально відображає нову соціальну парадигму функціонування мови. Особливу увагу в дослідженні ми приділяємо передусім працям **німецьких мовознавців** – Heinrich Löffler, Peter Schlobinski, Eva Neuland, Angelika Linke, які займались вивченням та аналізом запропонованої проблеми.

Виклад основного матеріалу. Соціолект використовується молоддю ситуативно. Молода людина як істота соціальна оці-

нює комунікативні ситуації на предмет доречності вживання сленгу (заниженого коду) і за потреби переходить без будь-яких труднощів від заниженого до завищеного коду – стандарту. Це явище називають у соціолінгвістиці *Codeswitching*. Значення під час вибору коду та належної до нього лексики мають міжособистісні стосунки, соціальні ролі, ієрархія суспільства, прагматичні аспекти спілкування (мета комунікації). У межах робіт із дослідження молодіжного сленгу вивчався вплив біологічного та соціального віку на мовну поведінку носіїв мови. [1, с. 354–355]. Під час спілкування з партнерами, які за статусом стоять вище (батьки, вчителі, викладачі, керівництво, партнери по бізнесу, працівники правоохоронних органів), освічена молода людина послуговується стандартом і не дозволить собі, наприклад, вживання нецензурної лексики. За теорією німецького мовознавця Генріха Льофлера [2, с. 79–85], національна мова є комплексним явищем і розподіляється на декілька варіантів (форм), які є відхиленням від стандарту.

Як ми зазначали раніше, є не лише звичаї, життєві погляди, манера поведінки, стиль одягу, але й своєрідна мова, для позначення якої в українському мовознавстві прийнято вживати термін «сленг» [3, с. 560].

Ідеолексикон молоді охоплює багату тематику. Зрозуміло, що специфічні сленгізми покривають не весь словниковий запас мови, а лише вибірково ті теми, які прийнято вважати молодіжними. Багато понять загальнонаціональної мови мають стилістично марковані відповідники у молодіжному сленгу. Використання їх у мовленні замість конвенціональних слів має ідентифікуюче значення, сигналізує про належність мовця до вікової групи молоді та до певних соціальних груп, а також надає сказаному незрозумілого змістовного відтінку для тих, хто не належить до однієї з перелічених тематичних груп. Дослідники зосереджували свою увагу на способах словотворення та поступовому їх переході до стилів загальнонаціональної мови, який вони, до речі, вважали одним із способів збагачення мови [4, с. 91–93]. Серед сучасних дослідників молодіжного сленгу німецької мови варто назвати професора університету Ганновер Петера Шлобінські (Prof. Dr. Peter Schlobinski), який разом із Gabi Kohl та Irmgard Ludewigt у 1933 р. опублікував працю “Jugendsprache – Fiktion und Wirklichkeit”. У 60–70 рр. сформувалися молодіжні сленги *Teenagerdeutsch, APO-Sprache, Szene-Sprache, та Schülerdeutsch* [5 с. 163–178].

Серед тематичних груп у молодіжному словнику важливе місце займають синонімічні ряди зі специфічної молодіжної та групової тематики: лексика, яка має стосунок до улюблених молодіжних видів відпочинку (музика, сучасна поп-культура, спорт, ЗМІ, дискотеки, розважальні заклади, одяг), у цій категорії відображені поняття, пов’язані з навчанням у школі та у виші; терміни та жаргонізми з комп’ютерної техніки

та зв'язку; поняття світоглядного та політичного характеру; засоби вираження душевного стану та почуттів (задоволення, захоплення, байдужість, подив, зневага, глузування, оцінювання, погрози, розуміння); лексика на тему алкоголю та на сексуальну тематику; жаргонізми кримінальних елементів; стосунки в сім'ї, на роботі та в колі друзів. Автор роману «Над прірвою в житті», наприклад, досить часто використовує сленг, вживаючи шкільну лексику, вульгаризми, емоційно забарвлені вигукки, а отже, під час перекладу використовуються різні способи, такі як адекватна заміна, шумонаслідування, створення нових понять і так далі, що найбільш характерне для цієї вікової категорії [6, с. 324].

Розглянемо деякі з молодіжних сленгів і проведемо аналогії між двома порівнюваними мовами в аспекті перекладу.

Спочатку зупинимося на темі *алкоголю та пиятики*, яка є однією з найбагатших на молодіжні слова. У німецькій мові ця тема охоплює безліч дієслів, які виражають процес пияцтва, прикметників для опису стану та іменників, які називають п'яну людину. Відповідно, деякі з них поширені в певних регіонах, інші є міжрегіональними. Таке універсальне явище, як вживання алкогольних напоїв, пояснює існування мовних відповідників в українській мові. Наприклад, дієсловам та фразеологізмам, синонімічним до дієслова *напитися* та *пиячити*, тлумачні словники німецького молодіжного сленгу пропонують такі сленгізми: *sich volllaufen lassen, sich abfüllen, sich einen hinter die Birne ballern, sich einen absaufen, sich was Feuchtes reinziehen, sich vollknallen, einen hinter die Binde gießen, sich einen reinsaugen, sich dicht machen, die Rübe glatt machen, hinter die Schürze gießen* та багато інших, яким відповідають такі українські вирази та слова: *нализатися, бухати, забухати, вгасити, напитися в дрова, в драбадан, в стельку, вдризг, до синьки, нажертися*. П'яну людину молоді німці описують прикметниками *hacke, hackebreit, hackedicht, ralle, rack, strack, breit, dicht, voll*, які можна перекласти такими українськими відповідниками: *бухий, вгашений, фіолетовий, синій, на рогах, п'яний в дрова, в драбадан, в стельку, Готовишиц, Готовенко* (імпримовані прізвиська з коренем, який називає стан алкогольного сп'яніння). Наприклад: *Андрюха вже Готовишиц, йому більше не наливати. Andrei ist rack, ihm soll man nicht mehr einschänken*.

В українській мові ми маємо безліч іменників на тему *алкоголю* зі сленговою маркованістю, яку під час перекладу доводиться компенсувати: *водяра, винище, шмурдяк* (дешеве неякісне вино), *сухар* (сухе вино), *палена горілка* (підроблена горілка), *бухло, пальне*. Людину, яка хвора на алкоголізм або яка часто *прикладається до чарки*, німецька молодь зневажливо називає *Alki (Alkoholiker), Alka-Sülzer* (утворено від назви похмільних пігулок *Alkaseltzer* та *sülzen* (norddt.) – лепетати щось дурне та нерозбірливе. В українському молодіжному сленгу цим іменникам відповідають *алкаш, алік, алконавт, синяк, ханурик, бухарик, синявка* (про жінку-алкоголічку).

Продовжуючи тему шкідливих звичок, запропонуємо синонімічні ряди на тему *табакокуріння*. Німецький тлумачний словник молодіжного сленгу наводить безліч синонімів *цигарки*, а саме: *Hugo, Glimmstengel, Fluppe, Lungenbrötchen, Stiftchen, Lulle* та інше. Українською мовою такі іменники можна перекласти стандартним *цигарка* або сленговим *соска*. Наприклад: *Lass die Finger von der Lulle! Викинь соску!* Такі дієслова, як-от *dämpfen, chiggen*, пропонуємо перекласти українською як *смалити, затягуватись, димити*.

Очевидно, що поняттю *цигарка* в українській мові відповідають недостатньо сленгових слів. У разі, коли наявний мовний матеріал не задовольняє перекладача, є можливість зробити переклад використавши при цьому спосіб компенсації. Заміну сленгового слова оригіналу словом зі стандартної лексики компенсуємо додаванням сленгового слова в іншій частині речення або навіть тексту: *Ich hab keine Hugos mehr! Мені нема вже чого посмалити. Коли я прийшов, вони вже нализилися водяру. Als ich kam, haben die sich schon mit dem Vodka vollgeknallt.*

Окреме місце займають елементи сленгу *наркоманів*. Зрозуміло, що лише деякі з них поширені у молодіжному сленгу, оскільки наркомани – закрита асоціальна група на самому дні суспільства. У молодіжному сленгу, наприклад, маємо синонімічний ряд дієслів із значенням *курити траву*: *довбати, курити гандж, ганджубас, убитися/начитатися*, (стан наркотичного сп'яніння). У німецькому сленгу їм відповідають *kiffen, harzen, quarzen, barzen, buffen, einen Joint rauchen*. Інші досить відомі та поширені лексичні одиниці тематичного поля наркотиків: *косяк (Joint), торчок (Junkie), нарік, наркоша (User, Speedy Gonsales, Narko-Freak), системщик* (походить від *система* – систематичне вживання наркотиків (*Puscher*)).

Розглянемо групу сленгізмів із тематичного поля *гроші*. Грошей, як відомо, завжди бракує, особливо молоді та непрацюючим студентам. Отже, не дивно, що для позначення поняття «гроші» у молодіжних сленгах обох мов є цілий спектр синонімів на вибір. Іменникам *Geld, Bares, Kohle, Knete, Kies, Money, Mäuse, Mo(o)s(es), Moneten* в українському молодіжному ідеолексиконі відповідають *бабло, бабки, бабоси, капуста, лаве, лаванда, лавандос, башли, рубаси*. Наприклад: *Mal sehen, vielleicht kann ich bei meinen Erzeugern noch ein paar Mäuse schnorren. Подивимось, можливо, мені ще пощастить виклянчити у предків трохи бабла. Ohne Mos nix los. Без лаве ні туди ні сюди.*

Досить цікавими з лексичного погляду є також *вираження захоплення*. Молодіжний сленг надзвичайно експресивний, йому притаманна гіперболізація. Підтвердження цьому – дивовижне розмаїття епітетів, підсилюючих часток, прикметників, які висловлюють позитивну оцінку, захоплення чимось: *klasse, spitze, (ultra)oberaffentitten-)geil, hammerst, krass, orgasmisch, porno, abgefahren, dick, fett, phätt, endgeil, tierst, urst, wahnsinnig, irre, echt, geilo, ultracool, ultrakaß, zum wegflippen, aller erste Sahne, das knallt enorm rein, das movt rein (norddt), fetzig, urig (süddt), scharf, totalster Wahnsinn, echter Hammer, hammerhart, bombig, ätzend, saugeil, hypermäßig, toll, tierisch, unheimlich, scharf* та інші. Їм відповідає більшість сленгових одиниць української мови, зокрема деякі стовідсоткові відповідники, аналогічні за семантикою, етимологією чи формою, наприклад: *fett – жирно, echter Hammer, hammerhart, hamtermäßig – молоток, bombig, bombastik – бомба, бомбовий, klasse – класний, cool – крутий, burnen, etw. bürnt – жжот* (зі сленгу подонків) та інші не менш оригінальні та яскраві зразки молодіжної словотворчості: *кльовий, уматний, ультоний, суперський* тощо.

Молодь критично ставиться до *працівників правоохоронних органів*, кожен намагається уникнути зустрічі з ними. Підтвердження цьому – широкий синонімічний сленговий ряд у німецькій мові: *Bullen, die Grünen, Trachtengruppe, Blaumänner, Schließbrüder, Schlägergruppe, Huresöhne, Polente, Bullen-*

schweine. В українській їм відповідають три поширені найменування: *менти, мусора, голубий загін*. Характерно, що лексична одиниця *менти* настільки набула поширення, що поступово втрачає сленгову маркованість; очевидно, однойменний серіал посприяв цьому.

Через надмірну емоційність та експресивно-оцінювальний характер сленгу у молодіжних сленгах кожної мови особливе місце займають засоби вираження зневажливого ставлення до опонента. Німецькі іменники *Collo, Spacko, Spasti, Schizzo, Nullchecker, Nullpeiler, Nullspanner, Schwachkopf, Flachzange, Haserhirn, Heino, Penner, Spaten, Honk, Opfer, Evolutionsbremse, Brotgehirn, Intelligenzallergiker, Klopfskind, Pfofen, Poperze* в україномовному тексті перекладаються такими принижуючими звертаннями: *дурень, дурік, вася, васильок, лох, тормоз, ручник, дебіл, даун, ідіот* та інші. *Nur ein voller Spacko konnte bei Rot fahren! – Тільки повний дебіл міг поїхати на червоне світло!* Цей приклад ілюструє одну з особливостей молодіжних сленгів – тенденцію до перенесення психічних термінів на здорових людей (наприклад, нім. *Schizzo* – людина з абсолютно абсурдними ідеями, нім. *Depri* – малоактивні люди, які часто перебувають у стані депресії, укр. *дебіл, даун* – людина, поведінка якої дає підставу сумніватися у її психічному здоров'ї).

Як у німецькій, так і в українській мові досить поширеними вважаються молодіжні сленги для позначення як позитивного, так і негативного ставлення до дівчини: *Baby, Biene, Braut, Girl, Hase, Katze, Maus, Tussi, Puppe, heißes Schiff, Super-Mutter, Torte, Schnitte, Zuckerpuppe, Pussy, Sexy* і так далі. В українській мові їм відповідають *крася, фіфа* (вони несуть також негативну оцінку – надмірно розфарбована та зодягнена досить кричуще жінка), *пупсик, лялька, лялечка, кльова тьолка*; просто дівчина – *чіска, чувиха, подруга*. Негативне ставлення до жінки висловлюється за допомогою таких сленгізмів, як-от: *Bachratz, Nebelkrähe, Sumpfhuhn, Sumpfralle, Zicke, Horrorbraut, Kuh, Motte, Gesichtseimer, Schlachtschiff, Zippelgusse (norddt.), Ätz-Nudel, Geierwally (süddt.)* (за словником 42 одиниці пропонуємо перекладати відповідниками *страшко, відьма, атомна війна, шмара, баба, курка, коза* і таке інше).

Привабливого хлопця, який подобається дівчатам, німці називають *geiler Typ, voll der Normale, Hammer-Typ, süßer Typ, geiler Boy, der sieht gut aus* та українською мовою перекладають такими сленговими словами та словосполученнями: *пацук, лапочка, пупсик, зайка, красавчик, бубочка, мен, мачо* та іншими.

Особливе місце у житті молоді займають *батьки*. Вони поступово перестають бути джерелом влади та авторитетом для підлітків. Для підлітка батько та мати – джерело постійних заборон і примусу, нав'язування чужої думки, а також джерело отримання коштів. Таку мотивацію ілюструємо наведеними нижче синонімічними рядами німецького молодіжного сленгу: *Erzeugern, Erzeugerfraktion, Regierung, Stresskomitee, Oldies, Mumien, Grufties, Sponsoren, die Alten, Bosse, Anschaffer* та інші перекладаємо українською як *предки, олди, старі, родики, батя та мамка (матушка)*.

У молодому віці, мабуть, чи не найважливішою проблемою, яка хвилює підлітка, є стосунки з *протилежаючою статтю*. Для позначення флірту пропонуємо декілька дієслів німецького сленгу: *flirten, baggern, anmachen, geiern, klarmachen, aufreißen* та варіанти їх перекладу: *зацінитити, зняти, познайомитись, замолодити, клеїти: Der will wohl eine Schnecke anbaggern? Він, напевне, хоче зацінитити подругу?*

Реальна ж мова є лише у мовленні індивідів. Тобто щоб зрозуміти закономірності мовного існування, потрібно досліджувати її (мову) на окремих прикладах [7, с. 162], що ми і ставимо собі за мету у наступних дослідженнях.

Висновки. Отже, проаналізувавши відповідні сленги молодіжної мови в Україні та Німеччині, можемо зробити висновки, що не завжди можна запропонувати їх ідентичний переклад. У цьому разі перекладач може звернутися до лексичних і стилістичних способів перекладу, які ми розглядатимемо у наступних публікаціях. Досить часто під час перекладу метафор не вдається зберегти образності та мотивації. У цьому разі варто, на нашу думку, перефразувати метафору *Intelligenzallergiker – алергія на розум* та перетворити на порівняння *Hasehirn – мізків як у курки* чи, наприклад, замінити на функціонально рівнозначний відповідник *Bordsteinschwalbe – нічний метелик*.

Шляхом аналізу словника ми визначили найзагальніші теми, для позначення яких у молодіжних сленгах є найбільша кількість одиниць. Як з'ясувалось, основними універсальними молодіжними темами обох народів є сім'я та батьки, навчання, стосунки з протилежаючою статтю та однолітками, дозвілля. В ідеолексиконах обох мов широко представлені поняття *гроші, секс, працівники правоохоронних органів, алкоголь, школа*.

Література:

1. Linke Angelika, Nussbaumer Markus, Portman Paul R. Studienbuch Linguistik / Hrsg. Von Armin Burkhard Angelika Linke und Sigurd Wiecher, Max Nieyer Verlag GmbH, Tübingen, 2004. 544 s.
2. Löffler Heinrich Germanistische Soziolinguistik. Grundlagen der Soziolinguistik, 28. 3. Überarbeitete Auflage, Berlin, 2005.
3. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика. Довкілля. К., 2006. 560 с.
4. Neuland Eva Jugendsprachen im gesellschaft-historischen Wandel. Ein Beitrag zur Geschichte der Jugendsprache. Jugendsprache – Jugendliteratur – Jugendkultur. Interdisziplinäre Beiträge zu sprachkulturellen Ausdrucksformen Jugendlicher. Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften der GmbH, Frankfurt am Main, 2003. S. 91–93.
5. Schlobinski Peter, Kohl Gabi, Ludewigt Irmgard Jugendsprache. Fiktion und Wirklichkeit. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1993. S. 163–178.
6. Плетенецька Ю.М. Переклад жаргонізмів, сленгу, вульгаризмів та різновидів соціального діалекту в творі Дж. Селінджера «Над прірвою в житті». Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: «Філологічна». 2016. Вип. 61. С. 321–324.
7. Линтвар О.М. Індивідуальний авторський стиль (ідіостиль), ідіолект автора художнього твору. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: «Філологічна». 2014. Вип. 44. С. 160–162.

Чепурная З. В. Молодежный сленг как отражение социальной дифференциации молодежного сообщества

Аннотация. В статье сосредоточено внимание на аспекте молодежного социолекта. Подчеркивается, что молодежный сленг является одной из самых ярких и динамичных систем, что обусловлено самыми психологическими особенностями молодежи. В тематическом плане молодежная лексика, которая рассматривается в статье, охватывает такие ряды: досуг, обучение и работу, отношения между женщинами и мужчинами, музыку, деньги, кино и другое. В языке молодежи очевидны мотивы самовыражения и выделения. Наблюдаются параллели или совсем неидентичные элементы и тенденции. Аналогии и параллелизм в создании молодежных сленгов украинского и немецкого языков очевидны, однако специфическим остается культурологический аспект.

В общении как немецкой, так и украинской молодежи являются типичными играющее обращение с языком, творческий поиск и стремление к экспериментам, образность, метафоричность, гиперболизация и гротеск.

Ключевые слова: идеолексикон, социолект, субкультура, молодежный сленг, речевое поведение, синонимия.

Chepurna Z. Youth slang as a reflection of the social differentiation of the youth community

Summary. The article focuses on the aspect of youth sociolect. It is emphasized that youth slang is one of the brightest and most dynamic systems, which is due to the very psychological characteristics of young people. Thematically, youth vocabulary, considered in the article, covers the following series: leisure, education and work, relations between women and men, music, money, cinema, etc. There are parallels or even elements and trends are not identical at all. Analogies and parallelism in the creation of youth slangs of the Ukrainian and German languages are obvious, however, the cultural aspect remains specific.

In communication, both German and Ukrainian youth is a typical player of language handling, creative search and desire for experimentation, imagery, metaphor, hyperbolization and grotesque.

Key words: ideolexicon, sociolect, subculture, youth slang, speech behavior, synonymy.

*Chugu S. D.,
PhD, Associate Professor
Foreign Philology and Translation Department
Vinnytsia Institute of Trade and Economics
of Kyiv National University of Trade and Economics*

COGNITIVE PERSPECTIVE OF MEANING INTERPRETATION IN TRANSLATING NARRATIVE TEXTS

Summary. The article deals with challenges of translating the literary text viewed as a distinct text type characterized by certain lexical, grammatical and style features conventionally accepted in a language community. The author argues that in terms of translation challenges the literary text calls for the use of interpretative translation algorithm that encompasses a system of special translation strategies and techniques aiming at representing the conceptual aspect of the narrative in an adequate way. Critical review of recent research on translation peculiarities prompts the conclusion that the interpretative approach is to be based on the major principles of conceptual integration that ensure proper conveyance of the source text semantics and pragmatics as well as minimize a number of modifications to maintain the text message and specific attributes.

Key words: interpretative translation, conceptual perspective, conceptual structure, conceptual integration, translation strategy, translation technique.

Introduction. Recent researches in text linguistics and translation studies provide solid grounds for classifying texts according to their functions and features though most text typologies generally do not agree on how to compare and contrast literary texts within the translation framework. The main findings in the translation field are mostly based on examination of the nature of technical, pragmatic, non-fiction texts, which puts forward the idea of the necessity to distinguish literary from other texts. D. Herman believes that if there is no tacit agreement on what makes the realm of non-literature and literature singular, it may be equally uneasy to decide on what grounds non-literary and literary translations, respectively, should be awarded their own niche [1]. Moreover, the focus on the inter-relationships between storytelling and micro and macro contexts helps to explore how narrative activity shapes the local context of interaction in a language community in unique ways. This makes it obvious that the differences between the literary and non-literary texts are to be specified more precisely in order to widen the scope of translation means to ensure adequacy of translation in a particular context.

According to P. France, the importance of both linguistic and semiotic perspectives of the text that are predetermined by its communicative functions, thematic orientation, intentionality, coherence and completion constitute an important aspect of translation studies as well as of translation practices [2]. Traditionally, linguists regard a text as a specific language medium for the formation of cognitive ideas with the aim to impart information, create and interpret a coherent sequence of utterances via a referential continuity and logical reasoning. Thus, to create, understand and translate any text means to form a specific correlative connection between its semantic and pragmatic components in the source and target texts.

At present, the ideas of emphasizing the communicative nature as well as the context, within which the text is made, comprehended and interpreted, provides a special framework for its perception

and translation. Thus, an effective way to translate the literary text adequately implies combining relevant aspects of different approaches within the cognitive-functional paradigm so that to retain the content and pragmatics of the source text.

Theoretical rationale. Due to recent advances in cognitive and text linguistics, the text that used to be viewed as an organized unit larger than a sentence consisting of a sequence of formally, that is morphologically, syntactically, and semantically linked utterances, which were thematically connected, is being reviewed. F.J. Doloughan claims that the text was previously regarded a network of intertwined syntactic units such as sentences and paragraphs. While recently this formal understanding of the text has been substituted consequently by the communicative-pragmatic approach that focuses on the study of the text in function and in the situation of a wider context, so the text is mainly considered a socio-communicative functional unit [3].

It is obvious that the peculiarities of literary translation are predetermined by the properties of the text that belongs to the realm of literature with the significant characteristic to appeal to readers' feelings and emotions. The artistic nature of the text offers its recipients new aesthetic experiences meant to reflect the author's worldview coded in the text message. S. Chugu states that the literary text is a work of art that subjectively transforms the objective reality according to the aesthetic-emotional intentions of the author who conveys certain ideas, beliefs, thoughts and emotions to express the uniqueness of the outlook and world perception through special knowledge formats [4].

The aim of the article is to substantiate the assumptions that may serve as the foundation for designing an effective translation algorithm to make sure the message is conveyed properly.

The multi-facet content of the literary text leads to the constraints of the language resources choice that are to provide the peculiarities of artistic and aesthetic expression. In D. Herman's view, another crucial feature of literary text is connected with the release of the polysemy of words for an adequate understanding of the text that is achieved only "through a careful mapping of its entire denotative and connotative dimension" [1, p. 82]. These factors explain why literary translation must be approached in terms of aesthetically-oriented cross-cultural communication, which aims at producing a target text intended to communicate its own form in accord with the source text features, on the one hand, as well the conventional literary and translational norms of the receptors' culture, on the other.

Taking a critical approach to fundamental issues of current translation studies it becomes clear that the problem of adequate translation of literary texts relates to the representation of its cultural value and uniqueness in the multicultural communication context that takes different forms in the modern world driven by innovative technologies.

In K. Shields' view, "it may well be that different modes of translation are a useful way of charting some of the shifts from the first concept to the second that have taken place both inside and outside literature. Translation, which was seen as a mediating force in multiple bilateral contacts between the literatures of Europe, has increasingly come to play a part in a pyramidal model. Hence, literature in English, literature translated to English, literature written in order to be translated into English, literature written in English – where the subject is translation as a trope for mediation, but where the text itself is not translated – have become the dominant forms. In Europe, as elsewhere, there has been a perceptible shift from literary translations, which facilitate contacts between literatures to a more and more unmediated supra literature. Calling attention to translations is a way of thinking again about how literatures and cultures relate to each other, how outside forces have brought about changes in the relationships among literary systems, and what challenges are inherent in these changes. Some approaches in translation studies offer possible ways of mapping this territory" [5, p. 3].

Having reviewed increased pressures on translators and interpreters as well as claims that professionals in the field must demonstrate accountability and awareness of the social impact of their expert decisions M. Baker analyzes recent developments and new features in translation studies. In addition to addressing the fundamental issues of cohesion, lexical, grammatical, and pragmatic equivalence the scientist discusses concerns related to ethics and ideology pointing out "The more marked a choice the greater the need for it to be motivated" [6, p. 130].

The postulates, formulated in the works of E. Nida, N.O. Pagan, L. Venuti, are behind the understanding of the indispensable connection between literary translation and the translator's ability to capture and render the style of the original work. So in literary translation the way things are expressed may be as significant, at times even more significant, than what is actually said [7–9], as all literary translators have their individual styles, that is special characteristic modes of expressions they use more or less consciously or unconsciously.

Another important consideration deals with L. Venuti's perspective that "foreignisation must use the (marginal) linguistic and cultural repertoire of the target culture. The use of linguistic / cultural material taken directly from a dominant or globalised source culture in a translation into a minor language would most likely not have such an effect. The dominant culture will often be so familiar at a superficial level that culture specific references from it will not be likely to appear as foreignising, and even less likely to create resistance" [10, p. 20]. So challenges that translators face are put into a broad context of intercultural communication. In our view, these can be studied within the multidisciplinary framework that incorporates ideas of cognitive linguistics, theory of communication, literature and translation studies.

Discussion and research results. Undoubtedly, source and target texts differ not only in language peculiarities that are involved in the process of translation, but also in terms of cultural and social features that reflect national specificity and uniqueness. In this respect, fiction translation must be thought of as not only inter-lingual but also cross-cultural and cross-social transference to ensure the quality of translation by the correspondence in meaning, similarity in style and pragmatics.

Though most of the basic theoretical assumptions in translation studies were offered by P. Newmark in the 1980s, they are still essential for understanding how different translation mechanism and techniques work. It is P. Newmark's idea of "communicative translation", whose essence rests on making on its readers "an effect as close as possible

to that obtained on the readers of the original", being smoother, simpler, clearer, more direct and tending to undertranslate" [11, p. 39], that puts grounds for focusing on diverse aspects of discourse and text, as it encompasses the pragmatics of the message in addition to semantic and conceptual dimensions. This way the analysis of different parameters of the setting for translation is regarded significant as well.

Another important dimension for translators to focus on is the conceptual sphere of the narrative, the events, situations and actions of which take place in the fictional world. Literary texts usually revolve around fictitious characters that do not depend on the real world either ontologically or structurally despite the fact that narratives are expected to represent reality in a special way, to imitate it at their best, which makes them mimetic in nature. The literary text as the product of the author's imagination offers a variety of meanings, ambiguity and multiple interpretations that are predetermined by the wealth of lexis and stylistics used by the author.

Lexis in the literary text is rich in different stylistic devices that are characteristic for the language of literature. Still, obviously no specialized subject matter knowledge is usually required for the comprehension and adequate interpretation of any literary text. In case, when readers deal with narratives, that reflect the professional world of different enterprises or establishments some knowledge of special terminology is required so that to comprehend the narrative properly. The examples are John Grisham's novels, which are set in the law and legislation context, and the works by Arthur Hailey that reflect the specifics of hospitals, airports, hotels etc. Moreover, it is evident that translation of literary texts calls for creativity on the part of the translator so that to offer an undistorted interpretation of the so-called fictitious meta-world with its meta-culture that serves as the key to text adequate understanding, interpretation, and consequently, translation.

Due to the complexity of the literary text in the semantic and pragmatic perspectives that represent the conceptual structure of the fictional world model, it appears logical to consider a system of special translation strategies based on conceptual blending, worked out by G. Fauconnier and M. Turner. The theorists stated that "finding correspondences that look as if they are objectively there requires the construction of new imaginative meaning that is indisputably not there" [12, p. 20]. The philosophy behind the theory of conceptual blending lies in the assumption about the fundamental nature of this cognitive operation, it being a basic construal of all human realities, from social to scientific. Later cognitive scientists tend to use the term "integration" that may be considered a wider interpretation of blending.

According to S. Coulson, T. Oakley and P. A. Brandt, blending in its broad meaning is to be viewed as a complex procedure of several stages, the pattern usually including the introduction that is followed by a description of a conceptual structure in each of the spaces, which form the conceptual integration network. The process involves describing the structure in the input and generic spaces and establishing mappings between their elements. Finally, there is a description of the structure in the blended space with special attention to which aspects of its structure originate from each of the inputs. The generic space maps onto each input space and characteristics so that the particularities the inputs have in common are incorporated in the generic space [13; 14]. As the blended space is a consequential mental space in the network, it develops the emergent structure that is not present in the inputs. Moreover, the blended space is believed to be connected to the generic space. Thus, the generic structure present in the generic space, is incorporated in the blended space. In this respect, it is important to emphasize that the blended space may also contain structures

that cannot be found in the inputs. As a result, there evolves a composition of elements with the relations that do not necessarily exist in the inputs in the blend [14].

As S. Coulson and T. Oakley put it, “the emergent structure arises from contextual accommodation of a concept from one domain to apply to elements in a different domain” [13, p. 180]. While elaborating on the regularities that operate the network G. Fauconnier and M. Turner claim that “anything fused in the blend projects back to counterparts in the input spaces” [12, p. 44].

The abovementioned factors considered, it is quite reasonable to maintain that the emergent structure is a result of three blending processes: composition, completion and elaboration. Composition is the kind of blending in which a relation from one mental space is ascribed to an element or elements from other input spaces, while completion is a blending process that takes place when information in long-term memory is matched to the structure in the blend. According to G. Fauconnier and M. Turner, completion raises additional structure to the blend and when this structure is added, the blend is integrated. Elaboration, being closely related to completion, modifies the blend by preserving links to the inputs. Besides, it usually entails mental or physical simulation of the event in the blend [14].

We believe that major assumptions of the interpretative approach to the translation of the narrative must be based on the clear distinction between the emergent structure and the structure present in the inputs. The principles and relations at work in the blending process are applicable to the translation process that focuses on the interpretation of meaning. This way the choice of language devices ensures the conveyance of the message in the target text to the full. The following examples illustrate a number of modifications that result in numerous differences in the original texts and its translation:

Few among the eighty thousand or so air travelers who passed the terminal daily ever glanced up at the executive mezzanine, and fewer still were aware of Mel tonight, high above them, looking down. Most people who thought about airports did it in terms of airlines and airplanes. It was doubtful if many were even aware that executive officers existed or that an administrative machine – unseen, but complex and employing hundreds – was constantly at work, keeping the airport functioning [15, p. 14–15].

Небагато людей серед близько вісімдесяти тисяч повітряних мандрівників та мандрівниць, які щодня скупчувалися в терміналі, піднімали погляд на антресольний поверх адміністрації. А ще менше знали, що згори на них позирає Мел. Більшість людей, коли уявляли собі аеропорт, то насамперед бачили авіарейси та літаки. Сумнівно було навіть те, що багато хто знав про існування адміністративних кабінетів чи адміністративного апарату взагалі – невидимих, проте зі штатом у кілька сотень осіб, які постійно працювали, щоб аеропорт продовжував діяти [16, с. 28–29].

The example illustrates the ways to maintain the semantics of the text via the modifications of substitution, omission, addition:
air travelers – повітряних мандрівників та мандрівниць;
passed – скупчувалися;
thought about airports – уявляли собі аеропорт;
did it in terms of airlines – бачили авіарейси;
executive officers – адміністративного апарату;
looking down – позирає;
an administrative machine – адміністративних кабінетів;
the executive mezzanine – антресольний поверх адміністрації;
keeping the airport functioning – щоб аеропорт продовжував діяти.

The example provides evidence that conceptual blending pre-determines a complex system of interacting principles based on conceptual processing influenced by common human experiences regarded as vital relations.

G. Fauconnier and M. Turner designed a system that includes the vital relations of change that connect one element to another. The most important characteristics to be considered in the model are identity, time, space, cause-effect and part-whole that correlate with the major semantic relations used to construe the world model in the narrative text. In terms of blending principles, identity means certain objective resemblance and shared visible characteristics as connections across spaces. Time is viewed as a vital relation connected to memory, change, understanding the relationship of cause and effect while space brings inputs separated in input spaces into a single physical space within the blended space. Cause-effect as a vital relation connects one element, as a cause, with another element that counts as its effect. Another vital relation fuses part – whole mappings across spaces into one.

All of these are present in the translation revealed via different lexico-grammatical devices:

Fifteen aircrafts with combined speeds totaling seven thousand five hundred miles per hour were being crowded in an air-space a few miles wide. No airplane must come near another. The Northwest flight must be brought down, safely, through them all.

Similar situations happened several times a day; in bad weather it could be several times an hour. Sometimes emergencies came together, so that controllers numbered them – emergency one, emergency two, emergency three [15, p. 58].

Вони жонгливали п'ятнадцятьма літаками, сумарна швидкість яких сягала семи з половиною тисяч миль на годину, в повітряному просторі завиришки всього кілька миль. Жоден літак не може занадто наблизитися до іншого. Рей «Норзвест» потрібно безпечно низити поміж ними всіма.

Схожі ситуації траплялися по кілька разів на день; під час погані погоди таке могло траплятися по кілька разів на годину. Інколи було одразу по кілька надзвичайних ситуацій, тож авіадиспетчери називали їх за номерами – НС-один, НС-два, НС-три [16, с. 170].

It is obvious that the translation *Вони жонгливали п'ятнадцятьма літаками, сумарна швидкість яких сягала семи з половиною тисяч миль на годину, в повітряному просторі завиришки всього кілька миль* is the result of applying different translation techniques to process and present the situation described in the sentence *Fifteen aircrafts with combined speeds totaling seven thousand five hundred miles per hour were being crowded in an air-space a few miles wide*.

While dealing with the sentence *Similar situations happened several times a day; in bad weather it could be several times an hour. Sometimes emergencies came together, so that controllers numbered them – emergency one, emergency two, emergency three*, the translator used substitution, addition, graphic means to reveal the strain the airport personnel had to deal with in emergency.

The examples prove that there are numerous possibilities to ensure adequate translation while one input can be a representation of the other. In the conceptual integration network one input may correspond to the item represented and the other to the element that represents it; in cases of analogy a vital relation connects two different blended spaces. When dealing with similarity it is clear that an inner-space vital relation connects elements with the properties they have in common.

There are other important factors to be considered while analyzing blends in interpretative translation that outlines prospects of further studies, category viewed as an inner-space vital relation linking elements with categories they belong to, intentionality includes vital relations connected with emotions and feelings such as hope, desire, fear, regret, sympathy and the like, regarded crucial vital relations of compressed blends.

Vital relations intertwine with structural and lexical modifications that are the result of interpretation in the translation process. Structural modification encompasses formal blending, clipping, permutation and reconstruction whereas lexical modifications include addition and substitution. Still most modifications are of mixed types that exhibit both structural and lexical change: permutation and clipping, addition and clipping, substitution and clipping, substitution and reconstruction. The principles of modification constitute the core of the blend, but both vital relations and principles must be considered to account for modification as these regulate an array of relations within the conceptual integration network.

Conclusion. The analysis conducted on the corpus has provided evidence to the assumption that such fundamental notions of conceptual blending theory as constitutive governing principles alongside vital relations serve as constraints on modifications of meaning in translation.

Regarding constitutive principles, it is evident that more than one form may serve as inputs into frames, providing additional contextual or cultural domains of knowledge, which may trigger some salient elements into the frame. The findings led to the conclusion that modification must comply with the conventional grammar rules and lexical constraints of the target language as the blend has to be relevant and integrated properly both semantically and syntactically so that not to be modified beyond recognition by the recipients.

Translation challenges are evident in a broad context of intercultural communication, thus, the multidisciplinary approach that incorporates ideas and findings of cognitive linguistics, theory of communication, literature and translation studies may serve as the research framework. Due consideration of the main postulates of conceptual blending and integration theory provides insights into the way people produce verbal messages and also gives clues about how to process modified and blended linguistic expressions. The application of the approach offered enhances relevant interpretation and adequate conveyance of the original message, proving these assumptions instrumental in the interpretative translation paradigm.

References:

1. Herman D. Story Logic in Conversational and Literary Narratives. *Contemporary Narratology*. 2001. Vol. 9. No. 2. P. 130–137.
2. France P. Translators and Their Worlds. *Translation and Literature*. Edinburg University. Vol. 21. No. 3. P. 235–298.
3. Doloughan F.J. *Contemporary Narrative: Textual Production, Multimodality and Multiliteracies*. London: "Continuum", 2011. 168 p.
4. Чугу С.Д. Концептуальний вимір художнього тексту у інтерпретативній парадигмі. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: «Філологія». Маріуполь, 2017. Вип. 17. С. 93–98.
5. Shields K. Challenges and Possibilities for World Literature, Global Literature, and Translation. *Comparative Literature and Culture*. 2013. Vol. 15/7. P. 2–9. URL: <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol15/iss7/7> (Last accessed: 26.11.2018).
6. Baker M. In *Other Words: A Coursebook on Translation*. 2-nd edition. "Routledge", 2011. 352 p.
7. Nida E. *Translation: Possible and Impossible*. Translation Perspectives IX: Translation Horizons: Beyond the Boundaries of Translation Spectrum / M.G. Rose. State University of New York: "Binghamton Press", 1996. P. 7–23.
8. Pagan N.O. The Evolution of Literary Theory and the Literary Mind. *Interdisciplinary Literary Studies*. 2013. Vol. 15. No. 2. P. 157–179.

9. Venuti L. *Retranslations. The Creation of Value. Translation Changes Everything. Theory and Practice*. London & New York: "Routledge", 2013. 271 p.
10. Myskja K. Foreignisation and resistance: Lawrence Venuti and his critics. *Nordic Journal of English Studies*. 2013. Vol. 12 (2). P. 1–23.
11. Newmark P. *Approaches to translation*. Oxford & New York: "Pergamon Press", 1981. 200 p.
12. Fauconnier G., Turner M. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: "Basic Books", 2002. 464 p.
13. Coulson S., Oakley T. *Blending Basics*. *Cognitive Linguistics*. 2000. Vol. 11 (3–4). P. 175–196.
14. Brandt P.A. Mental Spaces and Cognitive Semantics: a Critical Comment. *Journal of Pragmatics*. 2005. Vol. 37. P. 1578–1594.

Source text:

15. Hailey A. *Airport*. New York: "Berkley", 2000. 224 p.

Target text:

16. Гейлі А. Аеропорт. Харків: «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 341 с.

Чугу С. Д. Когнітивний аспект інтерпретації значення під час перекладу нарративних текстів

Анотація. У статті розглядаються труднощі перекладу художнього тексту, який сприймається певною мовною спільнотою як усталений вид тексту з властивими йому лексичними, граматичними і стилістичними ознаками. Автор доводить необхідність використання інтерпретативного перекладу під час роботи з художнім текстом і наголошує, що алгоритм перекладацьких дій передбачає систему спеціальних стратегій і прийомів перекладу, застосування яких спрямоване на адекватну репрезентацію концептуального виміру художнього тексту. Критичний огляд наукових розвідок щодо труднощів художнього перекладу свідчить про необхідність урахування основних принципів теорії концептуальної інтеграції, використання яких забезпечує за незначної модифікації вихідного тексту, його змісту і форми точне віддзеркалення його семантичного і прагматичного аспектів завдяки збереженню змісту і характерних ознак.

Ключові слова: інтерпретативний переклад, концептуальний вимір, концептуальна структура, концептуальна інтеграція, перекладацька стратегія, перекладацький прийом.

Чугу С. Когнитивный аспект интерпретации значения в ходе перевода нарративных текстов

Аннотация. В статье рассматриваются трудности перевода художественного текста, который воспринимается определенным языковым сообществом как отдельный вид с присущими ему лексическими, грамматическими и стилистическими характеристиками. Автор аргументирует необходимость применения интерпретативного подхода в художественном переводе, подчеркивая важность использования алгоритма переводческих действий, включающего систему специальных стратегий и приемов, целью которых есть адекватная репрезентация концептуального измерения художественного текста. Критический обзор научных работ, посвященных изучению трудностей художественного перевода, свидетельствует о необходимости учета основных принципов теории концептуальной интеграции, использование которых при незначительной модификации содержания и формы исходного текста обеспечивает адекватное отображение его семантического и прагматического аспектов благодаря сохранению смысла и характерных признаков.

Ключевые слова: интерпретативный перевод, концептуальное измерение, концептуальная структура, концептуальная интеграция, стратегия перевода, переводческий прием.

ЗМІСТ

РОМАНСЬКІ, GERMANСЬКІ ТА СХІДНІ МОВИ

<i>Абдуллаева Гызылгюль Агали гызы</i> ИСТОРИЧЕСКИЕ СЛЕДЫ ДРЕВНЕТЮРКСКИХ СЛОВ В КОРНЕВЫХ МОРФЕМАХ (XVII В.) (НА МАТЕРИАЛЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЯЗЫКА).....	4
<i>Алекберова Севда Сабир гызы</i> МЕТАФОРЫ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ, РУССКОМ И АНГЛИЙСКОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ.....	8
<i>Алмухид Амджад Мохаммад Махмуд</i> ОСМЫСЛЕНИЕ ЯДРА КОНЦЕПТА АРАБСКИЙ В РУССКОМ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ И ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ.....	12
<i>Ананьян Е. Л., Кандиба Г. А.</i> КОМУНИКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СТАЛИХ СЛОВЕСНИХ КОМПЛЕКСІВ НА СТОРІНКАХ АНГЛОМОВНОГО ТЕКСТУ ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ.....	15
<i>Буць Ж. В.</i> СТЕРЕОТИПІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ РОЛЕЙ ЯК МАНІПУЛЯТИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ФРАНЦУЗЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Т. ДЕ РОСНЕ "LE DÎNER DES EX").....	19
<i>Газуда О. М.</i> КОНЦЕПТ ЯК МЕНТАЛЬНЕ УТВОРЕННЯ У КОГНІТИВНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ.....	22
<i>Harbar I. O.</i> COMMUNICATIVE STRATEGIES AND TACTICS OF SUGGESTION IN CLOSING ARGUMENTS (CASE STUDY OF AMERICAN LEGAL THRILLERS).....	25
<i>Глуховська М. С.</i> ДЕРИВАТИ ІННОВАЦІЙ АСОЦІАТИВНО-ПОРІВНЯЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ЛОКАТИВНОСТІ ПРОСТОРОВОЇ ЛОКАЦІЇ.....	29
<i>Гольтер І. М.</i> РОЛЬОВІ ІГРИ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМУНИКАТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	32
<i>Gusar A. V.</i> MYTHOLOGICAL CONCEPT THUNDERSTORM IN ENGLISH, SWEDISH AND SLAVONIC SONG DISCOURSES.....	35
<i>Денисенко І. І.</i> ЛОКАТИВНА ІНВЕРСІЯ ЯК СТИЛІСТИЧНИЙ ЗАСІБ У РОМАНІ-КАЗЦІ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА «НОВИТ OR, THERE AND BACK AGAIN».....	39
<i>Зізнська А. П.</i> РЕКВЕСТИВНІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ З МАРКЕРОМ PRAU В ІСТОРІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	42
<i>Ibrahimova Sahla</i> STRUCTURAL-SEMANTIC CLASSIFICATION OF SPEECH VERBS IN MODERN ENGLISH LANGUAGE.....	45
<i>Коваленко Г. С.</i> СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЯ КОЛЬОРУ В ХУДОЖНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ОСКАРА УАЙЛЬДА.....	48
<i>Козубська І. Г.</i> ПРАГМАТИЧНИЙ ЗМІСТ АНГЛОМОВНИХ МОНОГРАФІЙ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	53
<i>Лисенко Н. Є.</i> СВІТОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІРОНІЇ У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ ПОСТМОДЕРНО-ФАНТАСТИЧНІЙ ПРОЗІ МАЛОЇ ФОРМИ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАнь Б. ВЕРБЕРА).....	56
<i>Марченко В. В., Чичиркоза А. Ю.</i> ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ АНГЛОМОВНИХ ТА УКРАЇНСЬКОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ.....	60
<i>Матковська М. В.</i> СЕМАНТИЧНІ І ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ РОСІЯ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	63
<i>Мукхайленко В. В.</i> A PRECEDENT PHENOMENON VERSUS AN ALLUSION IN DISCOURSE.....	67

<i>Рижкова В. В.</i> ПРОБЛЕМА МОНО- ТА ПОЛЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ТЕРМІНІВ У ВУЗЬКОГАЛУЗЕВИХ ТЕКСТАХ АВІАЦІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ.....	141
<i>Савчук Г. В., Галатонова І. П.</i> АНГЛІЙСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ Й ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	145
<i>Савчук Г. В., Мацюк В. О.</i> ВЛАСНІ НАЗВИ У СКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА.....	148
<i>Сінна Л. Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ «LOVE» В АСПЕКТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ НОВОГО ЗАПОВІТУ).....	151
<i>Стрілецька С. В.</i> ЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ КОГЕЗІЇ У ТЕКСТАХ РІЗНИХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТИЛІВ МОВИ.....	154
<i>Фадєєва О. В., Петренко В. Ф.</i> ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ОНОМАСТИЧНИХ ПСЕВДОРЕАЛІЙ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ.....	157
<i>Чепурна З. В.</i> МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ СПІЛЬНОТИ.....	162
<i>Chugu S. D.</i> COGNITIVE PERSPECTIVE OF MEANING INTERPRETATION IN TRANSLATING NARRATIVE TEXTS.....	166

НОТАТКИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 36 том 2, 2018

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Вишнякова Я.І.

Комп'ютерна верстка – Семенченко Ю.С.

Підписано до друку 28.12.2018 р. Формат 60x84/8. Обл.-вид. арк. 23,38, ум.-друк. арк. 20,23.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 200 примірників. Замовлення № 0119/18.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6424 від 04.10.2018 р.)

Україна, м. Херсон, 73021, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105. Тел. (0552) 39-95-80

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua